fikret otyam gide gide 10

can pazarı

vay kurban

HAYVANLAR VE İNSANLAR

gide gide 10 fikret otyam

tan yayınevi

DOĞAN YAYINLARI : 9
ROPÖRTAJ ve GEZİ DİZİSİ : 1

Birinci Basım
Aralık 1969

DOĞAN YAYINEVİ
P. K. 120, Cebeci
Cemal Gürsel Caddesi,
Yeni Acun Sokak, No: 3/C.
Cebeci, ANKARA

FİKRET OTYAM

CAN PAZARI
VAY KURBAN
HAYVANLAR VE İNSANLAR

DOĞAN YAYINEVİ

Kapak düzeni : Stüdyo **in**

Sevinç Matbaası. Ankara — 1969
Kapak ve Ofset baskılar: Başnur Matbaası

Gide Gide 10 da toplanan
Yazılar 1968 - 1969 Yıllarında
Cumhuriyet Gazetesinde Yayımlanmıştır.

Yazarın öbür betikleri :

GİDE GİDE 1 — Ha Bu Diyar (1959)*
(1957 Ankara Gazeteciler Sendikası tek röportaj armağanı)

GİDE GİDE 2 — Doğu'dan Gezi Notları (1960)*

GİDE GİDE 3 — Harran-Hoyrat-Mayın ve Irıp (1961)*
(Türk Dil Kurumu 1962 Edebiyat Armağanı-Gezi Bölümü)

GİDE GİDE 4 — Uy Babo (1962)*

GİDE GİDE 5 — Topraksızlar (1963)
(Ankara Gazeteciler Sendikası «Yılın Gazetecisi» Seri Röportaj Altın Kalem Armağanı)

GİDE GİDE 6 — Hû Dost (1964)

GİDE GİDE 7 — Bir Karış Toprak İçin (1965)*
(«Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı)

GİDE GİDE 8 — Oy Fırat Asî Fırat-Denizi Yiyenler-Yaşama Duvarı - Kızamık Melekleri (1966)

GİDE GİDE 9 — Korku - Kaymakam Babo - Köprü - Kara Tohum Topalları (1967)
(Ankara Gazeteciler Cemiyeti «Yılın Gazetecisi» Altın Kalem Armağanı)

* Tükenmiştir.

«... Biz ki ustasıyız
vatan sevmenin
Umut, saklımızda
ölümsüz çiçek...»

Ahmed Arif

OTYAM'IN SON KİTABI *

FERİT EDGÜ

Fikret Otyam, *Gide Gide'lerinin* ilkini 1959'da yayımlamıştı : *Ha Bu Diyar.* Bugün, *Korku, Kaymakam Babo, Köprü, Kara Tohum* adlı dört röportajını *Gide Gide* dizisinin dokuzuncusu olarak sunuyor. Otyam'ın bu dokuz kitabının bir tekini bile okumuş olanlar, onun nasıl bir gazetecilik görevini aşan tutkuyla memleketine, gününün can alıcı sorunlarına eğildiğini, o sorunları nasıl yaşayıp, nasıl yazdığını bilirler. Otyam hiçbir zaman dıştan bir insan olarak eğilmiyor ele aldığı sorunlara; tam tersine aynı yargıyı ister istemez paylaştığını, bunların kendini doğrudan doğruya ilgilendiren sorunlar olduğunun bilincinde bir yazar olarak çıkıyor karşımıza. Gide gide bitmeyen Anadolu, söyleye söyleye tükenmeyen bu toprağın insanının dertleri Fikret'in kendi öz derdi olarak yansımaktadır bu röportajlarda. Otyam'ın bu ortaya koyduklarıyla basit gazetecilik görevini aştığını söyledim az önce. Burdaki «basit» sözcüğü bedava kullanılmış bir sözcük değildir. Çünkü Otyam bir röportaj yapmak için röportaj yapmıyor: gerçekte

* Yeni Ufuklar Nisan 1968 — Sayı: 191.

onun konularından hiçbiri, bayağı bir deyişle «sansasyonel» değildir. O, bu konulara eğildikten, onları ortaya koyduktan sonra, kendiliklerinden, ister istemez «sansasyonel» olmuşlardır. Kaymakam Babo'da olduğu gibi Otyam'ın bir Alâaddin lâmbası varsa eğer, ne bu gezilerinde elinden düşürmediği fotograf, ne de ses alma makinasıdır. Bunlar olsa olsa Fikret'i varmak istediği yere götüren araçlardır. Nereye varmak istediğini, kesin apaçık bir biçimde gören yazarın bu araçları nasıl birbirinden ustalıklı kullandığının kanıtıdır elimizdeki bu son kitap.

Yurdunu, yurdunun insanlarını, onların günlük sorunlarını yakından bilmenin verdiği güvenin yanı sıra, o şaşırtıcı önsezisiyle (başka bir sözcük bulamıyorum) el attığı konuların, ne mene can alıcı, ne mene bir çok gerçeği gizleyici olduklarını bilen Otyam'ın haritadaki, Anadolu haritasındaki *o* noktayı seçmekteki isabeti bundan geliyor. Onun hiçbir seçmesi boş, geçici, havada kalan konulara yönelmiş, onları dile getiren bir seçme değildir. *Kaymakam Babo* röportajını okuyanlar ve ardından gelen olayları, mektupları, «tekzip»leri izleyenler, ne demek istediğimi daha iyi anlayacaklardır, sanıyorum.

Fikret Otyam her kitabında kendisini yenilemiyor, ama ondan daha iyisini, daha önemlisini yapıyor: gelişiyor. Çok az sanatçımızda karşılaştığımız bir özelliktir bu. Sivri akıllının biri çıkabilir ve bana Otyam'ın bir sanatçı olmadığını söyleyebilir. Doğrudur: Otyam çok şükür ki, sanatçı değildir. Hiç değilse bu röportajlarında. Ama yazmanın bir eylem olduğuna, günü içinde aracısız bir işle-

mi olması gerektiğine inanıp, bunu gerçekleştirmeye çalışan yazarlarımız içinde, iki günlük gazete fıkracımızı (Çetin Altan ile İlhan Selçuk'u bir kıyıya koyacak olursak) değil onu aşan, ona yaklaşan birini bulmakta güçlük çekeceğiz. Otyam'ın *Gide Gide*'leri, günümüz Anadolu'sunu tanımak konusunda Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ünden daha etkili yazılardır. Ve şüphesiz çok daha önemli. Çünkü Fikret, bir köyün dar sınırları içinde bir Orta-Anadolu ortamını değil doğusuyla batısıyla, güneyiyle kuzeyiyle bütün bir Türkiye'nin topoğrafyasını çizmeye yönelmiştir. Sosyolojik, etnolojik araştırmaların yok denecek kadar az yapıldığı bir ülkede, bu sorunlarla ilgilenen herkesin bugün için, el kitabıdır Gide Gide'ler. Eşsiz insancıl birer belgedir.

Gazete röportajcılığımızı Hikmet Feridun röportajcılığından (başka bir deyişle, palavra röportajcılıktan) kurtaran, ona gerçek etki gücü kazandıran Otyam, 59'dan bu yana her yıl bir kitap verdi. Bu kitapların herbiri de, yazının başından beri açıklamaya çalıştığım gibi, ezilmişliğe, sömürüye, yoksulluğa, topraksızlığa, kısacası insanı insan kılmayan düzene indirilen birer darbeder. Konusu bu ülkenin insanı olan, onlarda kendini, kendinde onları yaşayan bu insanın kaleminden çıkan hiçbir sözcüğe yabancı kalınamaz. Çünkü o, gerçekten de, bozulmakta olan, içinde yaşadığımız şu dünyanın eşsiz bir betimleyicisi, ve temeli atılan bir başka dünyanın muştularını bize ulaştırmak isteyendir.

BİR DOST

WİLLİAM SAROYAN

Büyük ruh sahibi ve akıcı uslûplu bir yazar ve fotograf sanatcısı olan Fikret Otyam ile birlikte Türkiye'de dolaşmak mutluluğuna eriştim. Bilhassa, Otyam'ın mükemmel önderliği ve hazırlıkları Bitlis ve Muş'a yaptığım ziyaretlerimi unutulmaz bir anı haline getirmiştir.

O'nun bir dostu olabildiğimi ümit edebilirim.

O'nun sanatının, insanlığının ve kişisel yakınlığının hayranıyım.

Türkiye'ye yaptığım ziyareti, hayatımın en büyük tecrübelerinden biri haline getirdi. Bugün Türk Ulusunun alçak gönüllülüğünü, konukseverliğini ve vekarını Fikret'in önderliği sonucunda öğrendiğime inanıyorum.

Daima derin şükran ve içten saygılarımla.

William Saroyan
Gaziantep
May 20 1964

CAN PAZARI

yazılar

FİKRET OTYAM

fotograflar

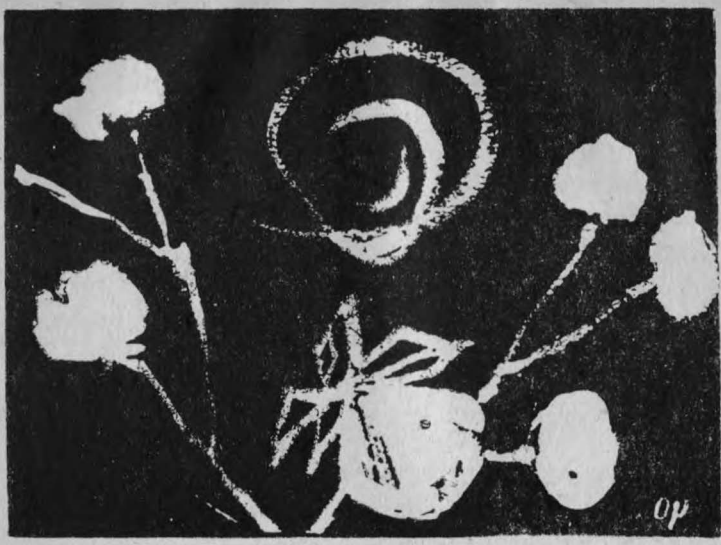
ARA GÜLER

desenler

ORHAN PEKER

«.....Çukurovam,
Kundağımız, kefen bezimiz.
Kanı esmer, yüzü ak.
Sıcağında sabır taşları çatlar,
Çatlamaz ırgadın yüreği
Dilerse buluttan ak,
Köpükten yumuşak verir pamuğu
Külhan, kavgacıdır delikanlısı,
Ünlü mapusânelerinde Anadolumun
En çok Çukurovalılar mahpustur,
Dostuna yarasını gösterir gibi
Bir salkım söğüde su verir gibi
Öyle içten
Öyle derin,
Türkü söylemek, küfretmek
Çukurova yiğidine mahsustur.....»

Ahmed Arif

«KEKO...KEKO...KARDEŞLER..KARDEŞLER»

MİNİK ELLER.. Minik olmayan eller, nasırlı eller, kınalı eller, mor döğmeli eller, buruşuk eller, buruşuk olmayan eller, gümüş bileziklerin hemen bilekte yığın yaptığı eller, cığaradan parmakları sararmış eller, parmaksız eller, parmaklı eller; puşulu başlar, kasketli başlar, yemenili başlar, yemenisiz başlar, traşlı başlar, traşsız başlar, uyduruk ipekle sarılmış başlar, tülbentli başlar ak, örgülerine tazı boncukları dizilmiş başlar; gözler, kara gözler, möhür gözler, filcan gözler, sürmeli gözler, çapaklı gözler, çapaksız gözler, ferli gözler, fersiz gözler, umutlu gözler, umutsuz gözler; burunlar, düz burunlar, eğri burunlar, koca burunlar, kocaman

olmayan burunlar, hızmalı nazik burunlar; güçlü kollar, güçsüz kollar, paramparça gömleklerin yenleri içindeki kollar; kaya topuklar, çatlamış ayaklar, yarılmış ayaklar, yarılmamış ayaklar, yemenili yemenisiz ayaklar, kunduralı ayaklar, lastik papuçların ucundan dışarı fırlamış ayaklar, minik ayaklar hele onlar hele onlar, minik olmayan ayaklar, kadın kız ayakları, erkek ayakları; kara şalvarlar, ak şalvarlar, ipincecik çıdırgı gibi bedenler birden birbirine girdi !.. Tam, amma tam yeri, üstüste çekilmiş fotograflar gibi...

BAGIRIYORUM...

Altta kalanlar feryad ediyordu, gençler küfür ediyordu, ihtiyarlar lâned! Kadınlar ağıdımsı yakarış içinde...

Bağırıyordum.. Durmadan bağırıyor, kavgaya tutuşmuşları güclimce ayırmaya çalışıyordum:

«Keko'lar... Keko'lar (kardeşler kardeşler) *durun.. Durun... Durun.. Durun.. Durun be, yapmayın!..»*

Zaliha kadın, Şeyhmuz'un uçuk mavi gömleğinden yakalamış, o, balyoz gibi olduğunu sandığım yumruğuyla kafasına kafasına vuruyordu.

Tarsus yolunu da gözlüyordum. Sık sık bakıyordum o yöreye..

MAVİ KADİFE PANTALONLU ÇOCUK..

Yedi sekiz yaşlarında vardı. Mavi, fitilli kadife pantalonunu hatırlıyorum, birde fışır fışır akan göz yaşlarını.. İki eliyle bacağını tutmuş, uğunuyordu yerlerde, topaç gibi dönüyordu. Kimi zaman, yerde

boğuşanların da altında kalıyor, işte o zaman böğürüyordu incecik. Dayanılmaz.. Fırlayıp sarıldım, çektim kenara, bağırıyordum:

«Kekolar, kekolar.. Kardeşler, kardeşler.. Yapmayın.. Yapmayın be..»

Birisi sebze sandığını kaptı, bir vuruşta kırdı yerde, hışımla saldırıya geçti, sarıldım ardından, kollarından..

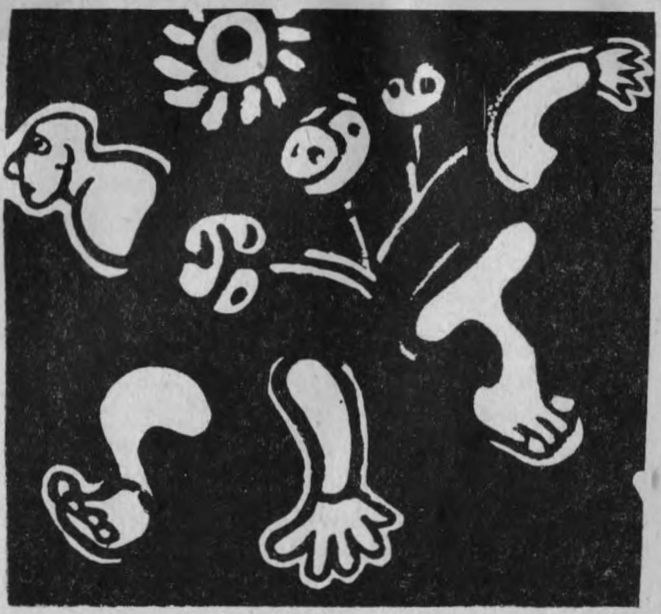
«Kekooo.. Kekooo.. Elini kana mı bulayacaksın? Dur.. Dur a...»

O durdu, kavga durmadı.

Ekmekler yok olmuştu, koparan koparmış, kaçıran kaçırmış.. Domatesler ezilmişti. Nasibini bilek gücüyle alanlar bu kelli savuşuyordu can havliyle!. Üzümler ezim ezimdi, çöpleri yerdeydi tanesiz, boğuşma yerinde. Bir yamuk yumuk patatesle, bir baş soğan düşmüştü bir kız bebesine, bunlar düşmüş kaderine. O minicik başını mavi göğe kaldırmış, ince ince ağlıyordu..

KAMYON.. KAMYON...

Sarı sıcak toz bulutunun içinde kavga yer yer devam ediyordu, sıcak bir toz bulutu kalkıyordu, yere düşen bir somunu, yahut soğanı, yahut patatesi kapan kaçıyordu. Kaçıyordu amma peşine düşülüyor, atlanıyor üstüne, bir boğuşma da orada başlıyordu!. Nasibini savunmaya çalışanlar bir yandan da eşyalarına sarılıyor, yolun kenarına durmuş kamyona seğirtiyor, kimisi yerdeki dengini, yataklarını, yorganlarını, savanlarını, çalı-çırpısını sırtlamaya çalışıyor, daha atikler kamyona tırmanıyor,

kamyona daha önce binenler yakınlarının uzattığı eşyaları fırt diye içeri atıyorlardı.

Unutmuşlardı beni.. Perişan bir vaziyette beton kanalete sırtımı dayadım. Hatay'lı şoför ile muavini de aynı şeyi yapmışlar seyrediyorlardı olanları, hayretle..

Şoför:

«*Nə vahşi adamlar, be..*» dedi.

Muavini yağ yaktı:

«*Doğrusun usta... ..Çok vahşi adamlar, şaştım kaldım...*»

Ben de şaşıp kalmıştım. O anda, bu yazdıklarımı okuyanların nasıl şaşırıp inanmayacaklarını,

akıllarının almayacağını düşünüyor, en adisinden bir film makinası alamadığım dünyaya basıyordum küfürü!. Bunun acısı, inandıramamak acısı yüreğimi eziyordu.. Ah bir film makinası, en adisinden; inanmayanların, akılları almayanların, «*Olmaz böyle şey, olmaz*» diyeceklerin gözüne gözüne, beynine sokmak için..

ZALİHA KADIN

Zaliha kadın vardı, aksi bir kadın, belâlı.. Gözleri şaşı mıydı, hırstan mı dönmüştü ne, Şeyhmuz'a yeniden saldırıverdi!. Şeyhmuz kolunu kaldırmış savunma içindeydi, ama o balyoz yumruklar gürp gürp iniyordu kafasına, dalına! Koşup çekiverdim Şeyhmuz'u, bekledim o anda bana da vuracak artık Zaliha kadın diye, vurmadı. Vurmadı amma bağıra bağıra, ellerini kollarını oynata oynata kürtçe bir şeyler diyordu, iyi şeyler demiyordu.

Paketi çıkarıp «*yak*» dedim Şeyhmuz'a, «*yak bi tane daha*» Sordum sonra, kadın ne diyor diye?. Başını salladı. Titriyordu zangır zangır.

Şeyhmuz onbeş yaşında. Çıta gibi. Bir vuruşta devirir istese. Amma biliyorum, doğulu, güney doğulu el kaldırmaz kadına namus belâsı olmayınca. Sapsarı olmuştu Şeyhmuz, şapkası yana kaykılmıştı. Cığarayı tutan eli titriyordu bedeni gibi..

O, mavi fitilli kadife pantalonlu çocuk ayağını tutmuş halâ ağlıyordu, tutup kaldırdık, Şeyhmuz «*Keko sus*» dedi, beton kanaletin üstüne çıkardık, paçasını sıyırdık. Taptaze bir yaradan yırtık çorabının koncuna doğru kan akıyordu, parlıyordu güneşte nar çiçeği gibi, taze.. Şeyhmuz'un kardeşiy-

miş. Zaliha kadın dikildi yine, yaraya; kana baktı, biraz evel Şeyhmuz'u döven beden oğlana döndü, çocuğa dikildi o devrik gözler bu kelli.. Avucunun içiyle iyi bir sildi kanı, kan yeniden geliverdi, tekrarladı işi, olmadı. Bu sefer çocuğun, ağlayan çocuğun başını hırsla çekti döşüne, sarıldı. Aynı kadın bu, aynı. Açılmış entarisinden pörsümüş memelerinin göründüğü döşünde şimdi ağlayan bir çocuk başı vardı, kadın o kocaman eliyle okşuyordu çocuğun başını, öpüyordu:

«Canooo.. Cano....»

Ağlama can, ağlama canoğul mu ne diyordu kendi lisanıyla..

AH BU ÇOCUKLAR...

Tarsus yolunu gözlüyordum bir yandan. Bi cığara daha yaktım. İşte, altı yedi yaşlarında bir kız bebesi. Kendi kadar bir dengi sırtına almaya çalışıyor!. Alıverdim dengi, O, kaçıracağım sandı ki bastı cayırtıyı, elinden tuttum. *«Kamyon.. Kamyon...»* dedim, işaret ettim, türkçe bilmiyordu da.. Susar gibi oldu, dengi bıraktım kamyonun yanına.

Tarsus yolunu gözlüyordum bir yandan. Dev kamyonlar geçiyor pamuk balyaları yüklü. Naylonlu traktörler geçiyor pamuk balyaları yüklü. *«Zıv»* diye son model otomobiller geçiyor, gürültülü patırtılı motosikletler, Tarsus-Adana minibüsleri.. Burunsuz, koca pencereli otobüsler, *«vıv»* diyorlar yanyana geçerken. Hemen geçtikten sonra bir ses *«vıvvv...»* Asfalt yol çok uzaklarda sulanmış gibi, pırıltılı.. Aldatan..

Neredeyse coğrafya kurallarına karşı duracağı geliyor insanın. Çukurova, inanın güneşe yakın, yahut güneş Çukurovaya.. Ter, on gündür salıverdiğim aklı-karalı sakalımdan boynuma, oradan doğşan (eski) gömleğimden bedenime iniyordu ılık ılık. Kanaletin ötesinde uzayıp giden uçsuz bucaksız pamuk tarlaları.. Pamuğun kimi elmaları boynu büküğ, patlamaya durmuş.. Kimi de patlamış çatır çatır, bembeyaz.

Çukurovaya yakın güneşin kılıç ışınları, okaliptüs dallarının arasından adamın tepesine iniveriyor. Bir lokmalık gölge Tanrım, bir lokmalık. Kaydım ağaca, ince gölgesine. Cığaramı attım yere. Yerde, kanaletin gölgesinde el kadar bir kız bebesi, mışıl mışıl uykular içinde, bütün olanlardan habersiz. Çukurova'nın tüm kara sinekleri ağzında, ağzının kıvrıklarında, burnunda, gözlerinde! Oğul halinde. Ne, o kimsenin umurunda, ne kimse o'nun umurunda!. Derin uykularda bebecik. Unuturlar mı acep dedim, unuturlar mı bu can telaşında bebeciği? Bacaklarını, kollarını açmış, minicik paçavra entarisinin yırtmacında koca karnı inip inip kalkıyordu. Sinekleri ayağımla şöyle kovayım dedim, bani mısın demediler! Eğildim, dürtükledim parmağımı. Bir bölüğü uçtu sadece!. Böylesine rezil sinek bunlar, kene ile akraba.. Böylesine can düşmanı..

TAM YETMİŞDÖRT CAN..

Tarsus yolunu gözlüyorum. «*Vır...*» diye geçiyor araçlar, ardı ardına, yanyana, karşıdan. Öbür karşıdan «*vırvır.*» diye.

Yetmişdört insan gelmiş Çukurovaya, onbinlerden yetmişdördü. Siverek yöresinden.. Pamuk,

kütlü devşirmeye.. Dört gün birisinin tarlasında çalışmışlar. İlk ağız kütlüyü toplamışlar. İkinci ağıza zaman var, adam yallah etmiş tarladan, eder a.. Etmiş a, paralarını da vermeden!. Tam beş gündür Adana-Tarsus yolunun şarampolunda sersefil kaykılıp kalmışlar, aç susuz...

Atıldıkları gün varmıştım yanlarına.. Epey söyleştik. Dört gün sonra, halleri n'icoldu dedim, bir kez daha bakayım. Oradalardı. Toplaştılar başıma. Avukatla konuştuklarımı anlattım. Ayrıldım. Kilometrelerce sonra bebelerin o fersiz bakışları dikildi karşıma Maraş biberi gibi, acı. Bolca nevale alıp ters yüzü döndüm geri. Şaşırdılar ilkin, sevindiler. Vurduk yarenliğe.. Sonra anlatırım bunları, dediler ki «*sen üzülmüşsen bizim halimize*», çağırdılar birisini «*Çal bakalım kavalı.. Keko bizden, keko tebdil gezer bizim için, keko üzülmüştür bizim için, çal bakalım.....*»

Üfledi kavalı. Tam o sırada «*Kamyon kamyon*» diye bağırdı yüzleri yola çevrik olanlar.. Hep beraber fırladık. Kamyon iş demekti, kamyon nafaka demekti, kamyon açlığa paydos demekti.. Gideceklerdi başka yere çalışmaya..

Keyifleniverdik.. Pamuklar keyiflendi, okaliptüs ağacı keyiflendi, kozalar keyiflendi, çocuklar, bacılar, analar, kekolar, gençler yaşlılar keyiflendi.. Mavi gök daha tatlı bir mavi oldu, kara asfalt yol daha aydınlık kara oldu keyiften.. İşte tam bu sırada birisi getirdiğim erzak sandığının üzerindeki kara eski paltoyu kaldırdı nevale almaya başladı.. Olanlar oldu, bir ekmek kavgası başladı bereketli Çukurova topraklarında.. İnsanlar ekmeği değil, birbirlerini yiyorlardı katıksız! Kıyasıya bir dövüş,

öbek öbek.. Dizimi dövüyordum ben de, benim yüzümden oldu diye.. Benim yüzümden.. Benim yüzümden.. Getirmez olaydım.. Getirmez olaydım.. Getirmez olaydım. Şapkalar, kasketler uçuyordu havalarda.. Erzak sandığı parçalanıyordu silah olsun diye!. Girdim aralarına, bağırıyordum.. «*Kekolar... Kardeşler.. Kardeşler..*» Keko kardeş demektir, «*Kardeşler.. Yapmayın, yapmayın.. Durun.. Durun...*» Ne çare lâfım dinlenmiyordu artık, hiç dinlenmiyordu..

GELDİLER...

Tarsus yolunu da gözlüyordum. Geldiler.. «*Can Pazarı*» için desenler çizecek arkadaşım ressam Orhan Peker, Adana büromuzdan Çoban Yurtçu, oğlu Işık. Geldiler, gördüler olanların sonunu. Geldiler

o anâ-baba gününde, tam sırasında geldiler otomobille «*vıv...*» diye..

YEDİ MİLYON İŞSİZ..

T. C. Çalışma Bakanının, «*Yurdumuzda 7 milyon gizli işsiz var*» dediği gün ben, bu 7 milyondan birisi olarak Çukurova'da o tarladan bu tarlaya, o köyden bu köye, o işverenden bu işverene seğirtip iş arıyordum. Gündüzleri koyunların satıldığı, geceleri yüzlerce işsizin yorganlarına sarılıp yattığı garajın yanındaki arsada yorganıma dürülüyor, bol yıldızlı gök kubbe altında onlarla dertleşiyordum. Ve günler akıp gidiyor, iş bulamıyorduk..

«PAMBUGA BÖLÜK BÖLÜK GELİNİR TAKIM HALİNDE»

«İktisadî ve sosyal hayat, adâlete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir...» (T.C. Anayasası. Madde : 41)

«*BURADA MI yatacan?*»

«Heye» dedim.

Sırtımdaki yorganıma baktı.

«*Nah şuracığa yat beni dinnersen. Işığa, yola yakın. Paranı, muranı çalarlar, eskildirler. Hırsızlık çok, çok ki çok..*»

Beton elektrik direğine yaslanmıştı, çömelik. Sağ kolunu, taaa sırtından aşırıp kaşınıyordu «hart... hart...»

«*Yine de sen bilin a...*»

Setbaşı'ndaydım. Adana'da «Misis Şoşesi» cıvalı lâmbaların ışığı altında pırıl pırıldı. İki sıralı cıvalı lâmbalar, yol boyu uzayıp gidiyordu sarıyeşil..

Tepeden gelen ışığın altında, adamın çukura kaçmış gözleri, avurtları daha da derinleşiyordu.

Yolun solu karanlık bir arsa, kocaman. Ve Adana Şehirlerarası otobüs garajı ötelerde, arsaya sınır. Orası da ışıklı. Ama aradaki arsa inadına kör, karanlık. Siluetler inip kalkıyor arsada, öbekler, öbekler, insan öbekleri.

Gökten bir homurtu koptu geldi, ağababa bir nakliye uçağı, kırmızı yeşil ışıkları yana söne İncirlik üssüne doğru sağılıyordu.

Asfalt yoldan paldır küldür indim arsaya, karanlığa, ta içine. Çukurlar, taş yığınları, çöpler, fos diye kalkan küller pamuk gibi.

Gündüzleri koyun alışverişi yapılan bu çukur arsada geceleri, Çukurovaya gelen onbinlerce tarım işçisinin «*iş bulamamışları*» serilip yatar, otellerin en açık havalısıdır burası.

Gurbetçiler, iş ararlar ararlar sonra yorganları sırtlarında, toplaşırlar bu çukurda. Öbek öbektir o karanlık arsa. Hemşehriler hemen bulur birbirini..

Üç delikanlı. Yorganlarına sırtlarını dayamışlar. Bir tanesi apış arasını kaşıyor durmadan. Dikilmiştim başlarına. Baktılar, çöktüm. Yadırgamadılar. Selamlaştık. Bakkaldan aldığım andan itibaren içi boşalmaya başlayan «Birinci» paketini aldım, içinde tesadüf tütün kalmış üç cığara çıkardım uzattım. İkisi almadı, cığarayı alan sordu:

«*Nirdensin?*»

«Nigde'den.»

«*Ne haz oldu geleli?*»

«Düneyin..»

«*Pambuğa mı inşaata mı?*»

«İşte. Ya siz?»

«*Senin gimi.*»

Sustu. Yere iyice kaydı, başını yorganına iyice ayarladı, ellerini karnına kenetledi. Cığara çoktan bitmiş idi. Yine, bir homurtu geldi gökten. Bir uçak daha İncirlik'e doğru sağılıyordu. Civcive gelen kartal gibiydi.

«*Ohhhaaa..*» *dedi.* «*Korkma mı ki içindekiler?*»

«Nebiym, herhal korkmazlar.»

«*Bizim melmeketin mi?*»

«Ihhh» dedim. «Amarıkan.»

İşte o zaman alıcı gözle baktı yüzüme.

«*Nirdendin?*»

«Niğde'den.»

Doğruldu. Etrafına bakındı. Çok ötelerde bir karaltıyı işaret etti. «*Bah o gördügün de Nideli, hemşerin. Dörtbeş gündür o da bizim gibi burada, işe gelmişlerden.*»

«Sagolasın, hele hemşerime bi varayım, bakalım kimlerden.» Sırtladım yorganımı.

BOR'LU..

Yorganını açıyordu. Neden sonra farketti başında dineldiğimi. Yadırgıyla baktı.

«Selamınaleyküm..»

Yerde, ayaklarımın dibinde, başını kaldırmış halâ bakıyordu. Mırıldandı, anlamadım ne dediğini.

Çökerken konuştum:

«Nideliymişsin ölle mi?

Şaşırdı.

«Nirden bilyoooon?»

«Şonlar sölledi.»

Rahatladı.

«Heye.. Nidenin Borundanı.. Sen nirelisiiiin?»

«Nidenin Aksarayındanım..»

«Kimlerdensiiiiin?»

«İçinden..»

«Sülmanı bilinniiiii?»

«Hangi Sülmanı?»

«Sülmanı canuum.. Aksarayın içinden.. Hanii Sülman vaaaar, Sülmann.. Benim esker arkadaşuum.. O Sülman..»

Uzun boylu cebelleştik asker arkadaşı Sülman'ı tanımak için! O, kelimelerin sonunu uzata uzata, Haşım'ı, Sülman'ı, Ali'yi sorup duruyor bense, «tanımayom» dedikçe Aksaray'lı olmamdan, daha doğrusu benden gide gide kuşkulanıyordu. Bu ara ufacık bir çıkını da, ekmek çıkınını da iyice bohçalayıp başının altına koymayı ihmal etmedi.

Nihayet bir tanışımız çıktı. «Hani kamyonu var, kel kafa.. O mu?» dedim. *«Haaah.. Bubana ırahmet, heye oooo.. O da eskerlikten arkadaşım.. Bıldır vardım yanınaaaa, dedim bana biii iş veeer.. Dediii iş nerdeee? Karnımı, murnumu doyurduuuu.*

Para bubası olmuuuş, olmuş a, adam deelmiiiş.. İnsan dediğin bir cismanidir, muannidee muhtaç da oluuur, olmazdaaaa.. Kimin kimsem yok. Bi başımayım koca dunyadaaaa..»

«Pamuğa mı geldin sen de hemşerim?»

«Deel.. Çobanlık, mubanlık varsa didim, didim a yok.. Bu yaşdan sonra pambukda çalışılır mıuu? Hemide almazlar pambuğaaaa.. Pambuğaaa böliik bölük gelinir, takım halindeeec.....»

Yorganına daha iyi bir sarıldı, konuşurken konuşurken uyudu gitti!.

MARDİN'LİLER..

Garaja yakın bir yerde onbeş yirmi kişiydiler. Selam verip attım yorganı yere. Hemen hemen hepsi yazlık asker ceketi giymişlerdi. Arapça konuşuyorlardı. Bir tanesi cüzdanının içindeki dört onluğu çıkardı, saydı, olmadı, yeniden saydı. Desteledi, uçlarını denk getirdi, katladı, bozuldu denklik, yeniden saydı, yeniden hizaladı, katladı, koydu cüzdana, dikkatle kapattı, sonra cüzdanın ipini doladı doladı, koynuna iyice yerleştirdi.

Yanına oturduğum, kocaman bir bıçakla ayak parmaklarının tırnaklarını kesiyordu! Bıçak, parmağın birini ha götürdü, ha götürecek diye hayıflandım durdum. Götürmedi.. Bu kelli tabakadan çıkardığı kâğıda hallice tütün koydu, sardı, tükrükledi uzattı. Bir başkası ateşini uzattı. Kolumdaki döğmeye dikkatle baktı.

«Diyarbakırlisen?»

«Eh, aşağı yukarı. Sen nerdensin? Pamuğa mı geldiniz yoksa?»

«Mardinli.. Pamuğa değil. İnşaat.»

OTOMOBİLİN IŞIKLARI

Boru gibi iki ışık uzandı üstümüze. Karşımdakilerin yüzünü ışıtıyordu sarı sarı. Öbek şenlendi birden, eller kalkıyor, şapkalar düzeltiliyordu. Dönüp baktım. Ara Güler otomobilin çamurluğunu destek etmiş basıyordu denklanşöre.. Konuşmalar hızlandı. Sadece «turisti» kelimesini anlıyordum. Resmimizi çeken bu turiste (!) kimi iyi gözle bakıyor, kimi onlara karşı sert sert çıkışıyordu. Ara daha yaklaştı. Durum kötüydü, fırladım yerimden :

«Git lan işinne.. Yallah!.»

Ara «yallahladı» Biraz sonra bir somun getirdi Çoban Yurtçu.. En yakın bendim.. «Turist gönderdi bunu.» dedi. Aldım somunu. Bu, sabah tarlaya giderken aldığımız somundu. Diyemezdim ya «Yahu Çoban Yurtçu, oldu olacak kesekâğında ki peyniri de getir..» İçim gitti, diyemedim tabii. Ucundan bir parça kopardım, uzattım yanımdakine. O da aynı şeyi yaptı. Birer lokma düştü hepimize.. Bana cığara veren «*Senin hakkındı*» dedi. Kendi lokmasından bir parça daha koparıp verdi. Bir diğeri çıkınından üzüm çıkardı, yedik. Yeniden cığaralar sarıldı, konuşmuyorlardı. Yorganını çeken kıvrılıyordu olduğu yere. Hemşerilerimi aramak üzere ayrıldım.

Arsada öbekler, tümsekler çoğalıyordu. Tedbirliler yorgana sarıldıktan sonra üzerlerine kalın naylonlar çekiyorlardı!. Bir savaş alanını, daha doğrusu hepimizin bildiği, bir otobüs kazasından sonraki hali andırıyordu yerdekiler.

«Aksaraylıı.»

Dönüp baktım, bizim Bor'lu, uyanmış.. «*Nire gidiyoooon?*» «İstasyona» dedim. «Belki bavul, mavul çekerim.»

«*Oradaki hamballar yedirirler mi bavulu sanaaa? Töbe yidirmezleeer, boşa gitmeee, kırvıl şurayaaa, kırvıl..*»

«Hele bi yol gideyim. Yarın pambuğa çıkacam. Bir tanış ağa var, iş bulursam gelin ni hemşerim?»

İnilti gibi çıktı sesi:

«*Pambuğaaaa? Yapamam bu yaştaaa.. Heç yapamaaam.. Çobanım ben.. Yaşlandıım.. Çobanlık mıbanlık olırsaaa dırırum boğaz toklunaaa. Dırırum..*»

ZENNUBE..

Ötelerde, asfalt yolun kenarında Adana'nın en hallice açık hava barı var. Çalgı dinlemek için vurdum oraya. Badanalı duvarın üstünde kocaman bir resim, Zennube.. Bütün dişiliğiyle, yırtık kasketime, kara şalvarıma, eski gömleğime, sırtımdaki yorgana, savana bakıp gülüyordu.

«*Höst ayıın...*»

Dar attım kendimi kenara. Zınk diye durdu otomobil! Kafasını çıkaran adam devam etti:

«*Ayı oğlu ayı.. Satsam fren balatası kadar etmezsin!.*» Arabadan kahkahalar indi, dört kişiydiler, tepeden tırnağa süzdüler, daldılar renkli neonlardan içeri..

Sonradan sordum. Tanesi 15, komple 120 liraymış fren balatasının..

«YAŞAMAK İÇİN.. YAŞAMAK İÇİN, ÖLEREK..

«Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır.
(T.C. Anayasası. Madde : 52)

SEYHAN, Ceyhan ve Asi havzalarıyla, Adana, İçel, Hatay ve Maraş illerini kapsayan Çukurova'ya mart ortalarından itibaren Malatya'dan, Maraş'tan Adıyaman'dan, Gaziantep'ten, Urfa'dan, Diyarbakır'dan, Nigde'den onbinlerce insan, binlerce aile akın akın iner çalışmak için.

Seyhan nehri ile Tarsus çayının içinden geçtiği Adana, Mersin, Misis ve Karataş ovaları, Misis dağlarından Toros ve Anti Toros'lara kadar uzanan, içinden Ceyhan nehrinin geçtiği Ceyhan ovası; Toprakkale'den başlayıp doğuda Bahçe ilçesine ve güneyde İskenderun körfezi boyunca uzanan Osmaniye-Dörtyol ovası, Mersin'in güneybatısında Silifke, Mut ve Anamur, Güneyde Amik, doğuda Maraş ovaları bu onbirlerce insanı yutar.

Yer yer, uçsuz bucaksız gibi görünen pamuk tarlarının çizgi aralıklarında makinalar günlerce homurdanır. Çizgiler dibindeki pamukların arasında fışkıran yabancı otları almak, dövmek, yoketmek için bu onbinlerce insan, sabahın çok erken saatlerinden, gün batana dek çapa sallar. Mevsimine, yerine, tarlasına göre üç dört kere yapılır ot temizleme, çapa sallama..

DİZİLER..

Bu pamuk tarlası denizinde eli çapa, kazma tutan onbinlerce insan, diziler halinde, kadın erkek, yaşlı genç, onbinlerce insan geçimini sağlamak için, çalışır... Didinir..

Agustos ortalarına doğru, pamuğun elmaları çatlamaya, ak ak pamuklar elmaların ortasından fışkırmaya başlar...

HEY GİDİ ÇUKUROVA.. BEREKET TANRIÇASI..

Pamuk üreticileri, «Elci» denilen aracılarına haberler salar. Onbinlerce insan, kap kacak, yorgan döşek, un bulgur torbalarıyla, kamyonlara, naylon-

lara biner, kimi yalın yapıldak çoluk, çocuk genç ihtiyar yollara, oradan Çukurovaya dökülür.

Çukurova'nın çıldırmış sıcağı altında, sabahtan akşama dek, hiç bir sosyal güvenliği olmayan bu onbinler «tarım işçisi» olarak ölesiye çalışır, alın teri döker yaşamak için. Yaşamak için, ölerek.

ADANA- 14 EYLÜL 1968

«Adana İl Jandarma Alay Komutanlığının günlük vukuat bültenidir:
Merkez-Tarihi: 13.9.1968, Sayısı: 11479

— Merkez Birliğine bağlı Zeytinli köyü hudutları içinde Mustafa Erdoğan'ın pamuk tarlasında çalışan ve aynı zamanda tarlada yatan aslen Karaisalı ilçesi Nuhlu Köyünden Mustafa oğlu 1328 doğumlu Ömer Çolak, 12-13 Eylül 1968 gecesi yattığı yerde ölü olarak kızı Naime Çolak tarafından görülmüş ve jandarmaya ihbar edilmiştir. Olay yerinde gerekli zabıta tedbiri alınmış olup olaya resen C. Savcılığınca el konulmuştur.

METEOROLOJİ..

Meteoroloji raporları o gün Adana'da ısının «gölgede 30 derece» olduğunu bildirir. Gölgede 30 derece!. Ya güneşte?

AYŞE HAKKINDA BİR GAZETE HABERİ

Ayşe Kaplan 14 yaşında bir kızdı. Pamuk tarlasında çalışıyordu. Türkiye'deki milyonlarca Ayşe'den birisi olan Ayşe Kaplan açık havadaydı. Suadiye plajında da olabilirdi. 12 Eylül 1968 tarihli

bazı İstanbul gazetelerinin iç sayfalarında Ayşe Kaplan'a ait tek sütunluk şu haber çıktı:

«ADANA-Kadirli ilçesinin Çınarlı köyünde, dün sabah tarlada pamuk toplarken şiddetli bir yağmur sırasında bir ağacın altına sığınan 14 yaşındaki Ayşe Kaplan'a yıldırım isabet etmiş ve kül haline getirmiştir.»

TRAKTÖR KAZASI..

«Pamuk tarlasına pamuk işçisi götürmek üzere hareket eden.... yönetimindeki .....plakalı traktör fazla sürat yüzünden devrilmiş ve kazada 11 kişi feci şekilde ölmüştür....» yollu haberler, eğer ölü adedi fazlaysa birinci sayfaya ayrılır.. Bir yaşama savaşı her yerde, ölerek, ölesiye..

13. ASIRDAN BERİ

Kitaplar, Anadolu'da pamuğun 13. asırdan itibaren üretildiğini yazar.

1966 yılında yapılan anketlere göre; memleketimizde o yıl yapılan pamuk ekilişinde 231. 619 çiftçi ailesinin katkısı vardır. Bu çiftçi ailelerinin 114. 673 ü Çukurova, 84. 633 ü Ege, 9. 920 si Antalya ve 22. 390 ı da diğer bölgelerde pamuk tarımı ile uğraşmaktadır.

Genel olarak Türkiye'deki pamukçu ailelerin %81 i 1-50 dönüm, % 13.4 ü 51-100 dönüm, % 4.1 i 101-500 ve % 0.6 sı da 501-1000 dönüm arasında pamuk ekmektedir. 1000 dönümden fazla pamuk ekenlerin sayısı ise 405 çiftçidir ve ektikleri alan toplamı 617.889 dönümdür.

ÇUKUROVA'DA..

Çukurova'da pamukçu ailelerinin % 76.6 sı 1-50 dönüm, % 15.9 u 51-100 dönüm, % 6.2 si 100-500 dönüm, % 1.0 ı 500-1000 dönüm, % 0.3 ü de 1000 dönümden fazla sahaya ekim yapmaktadır!.

BASİT BİR HESAP

1966 rakamlarına göre; 1000 dönümden fazla ekenlerin sahip oldukları topraklar, yaklaşık olarak 50 dönümden az ekenlerin sahip oldukları topraklara eşit oluyor... Yani, aynı büyüklükteki iki ayrı arazinin birinde 87.800 aile, diğerinde ise 286 aile emek harcıyor, canına bakıyor.. İkinci defa yani, 1000 dönümden fazla ekenlerden bir ailenin ortalama ekim sahası 50 dönümden az eken bir ailenin ekim sahasının 251 mislidir. Yani, birinci gruptan bir aile 1 lira kazanıyorsa diğer gruptaki 251 aile 1 lira kazanıyor.

İşi biraz daha açayım, üçüncü yani de şu; Çukurovada bütün pamuk ekin alanında çalışan ailelere ekim alanını bölelim eşitçe, aile başına 36 dekar düşer.. Buna karşılık bu ortalamanın altında çalışan 87.800 aile vardır. Bunlara düşen arazi ise ortalama olarak 5.5 dekardır. En yüksek arazi sahibi 286 kişinin ortalaması ise 1384 dekardır... Bunlar, genel ortalamaya nazaran 39 misli toprağa sahiptir..

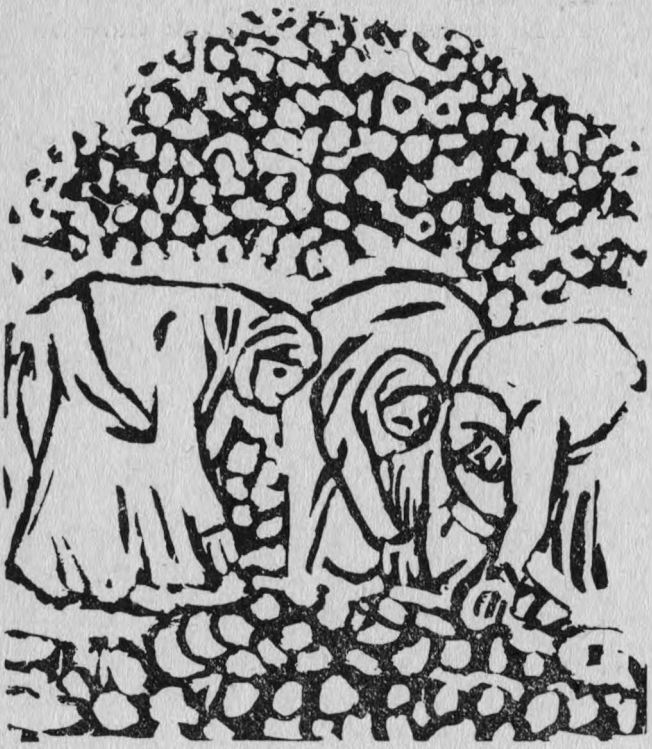
BİRBUÇUK MİLYON İNSAN

Kitaplar yazıyor ve de rakamlar diyor ki; Türkiye'de 300.000 aile, pamuk üterimi, çırçırlama ve pamuklu dokuma sanayiinin çeşitli kollarında ça-

lışıyor iş bulup nafaka çıkarıyor. Bu da şöyle böyle 1.500.000 insan ediyor, yani nüfusumuzun 4.7 sini kapsıyor!

HABERLERİ VARM'OLA?

Yurdunun, dünyada başlıca pamuk üreticisi olan 34 memleket arasında 325 bin tonluk üretimle 9 uncu bulunduğundan, pamuğun yurdumuzda diğer pamuk ürünleri; tütünden, meyvalardan, hububat, bakliyat, bitkisel yağ, yağlı tohumlar, hay-

van ve hayvansal besin maddelerinin toplamından çok döviz sağladığından, böylelikle ihracatımızda en fazla gelir getiren bir ürün olduğundan habersiz onbinlerce pamuk işçisi bu yıl da Çukurova'ya indi.

Binlerce kol, pamuk fideleri arasındaki yabancı otları temizlemek için kalktı, indi, on onbir saat çalışmadan sonra bazı yerlerde, eski bir geleneğe uyularak «Akşama hürmet, sabaha nimet, kolumuza kuvvet, ağamıza devlet, kesemize berebet, kör şeytana lânet, bir daha lânet. bir daha lânet, İbrahim Paşa'ya rahmet, Peygambere selâvat» haykırışı tarlaları inletti. Günler geçti, yine onbinlerce insan, bu kelli pamukları devrişmek için Çukurova'ya yöneldi.

«KUNDAĞIMIZ, KEFEN BEZİMİZ.. GICIR GICIR.»

«Genç Sendika Liderleri Semineri»nde bir konuşma yapan Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem «Türkiye'de bugün 7 milyon gizli işsiz mevcuttur» dedi.

18 Eylül 1968 (Gazeteler)

ADANA eskici pazarından, kollarımızda gazetelere sarılmış paketlerle çıkıp, Cumhuriyet Adana Bürosu'na uğrayıp yeniden sokakta olduğum zaman, ilk vitrinin önünde durdum.

Vitrindeki buz dolabı, çamaşır makinası, gaz lâmbaları, sobaları, ekmek kızartma makinaları, telefonlar, vantilatörler, kocaman kocaman taş bebekler arasında bir adam gördüm. Saçı sakalı uzamış, başında çileli bir kasket, doğsan (eski) soluk mavi bir güdük (gömlek) kara şalvar, sağ eliyle, sırtındaki dürülü yorganın ipini asılmış bir adam.

Bir kaç gün sonra Bor'lu bir işsiz şunları söyleyecekti:

«İnsan dediğin bir cismanidir, muannide muhtaç da olur, olmaz da.. Kimin kimsem yok....»

Bir an, aynen böyle düşündüm.. Aynen!. Yitirmişim her bi şeyimi.. İşimi, çoluk çocuğu!. Bir cis-

ınani, garip.. Muannide muhtaç olmamak için düşmüşüm Çukurova'ya, «epmek parası» için!.

Daldım Adana sokaklarına, çarşıya.. Yanımdan, benim gibi yığınla insan geçiyor.. İyi kılıklılar, iyi olmayan kılıklılar, paralılar, parasızlar, topraklılar, topraksızlar, banka kredililer, kredisizler, evliler, bekârlar, dostu olanlar, olmayanlar, açlar, tok olanlar, işi olanlar, işi olmayanlar, aylaklar, hamallar, memurlar, askerler, şalvarlı kadınlar, mini etekli kızlar Ankara'da bile az görülen kısalıkta, köylüler, şehirliler, Amerika'lılar... Bir de onlar!.

Yürüyorum, ip elimi kesiyor, kessin!. Yürüyorum..

«*Hösst*» çeken faytoncular, kırbaç şaklatan.. Küfürün en hası; en yüksek mertebeden başlayıp yedi sülaleye inen küfürler..

Yürüyorum.

İnsanlar, faytonların cılız atlarının başları çarpıyor dürülü yorganıma.. İnsanlara çarpıyorum..

«*Hööössst....*»

Yürüyorum.. İnsanlar çarpıyor, arabacıların kırbaçları şaklıyor yakınımda.. Yollar kalabalık, bir insan seli Adana'nın daracık çarşısında.. Küçük saat alanından, vurmuşum hazır elbisecilerin hizasından. Sıcak, Allahına kadar.. Yürüyorum.. Ter boşanıyor aklı-karalı sakalımdan..

Yürüyorum.. Her bi şeyimi yitirmişim!. Bunu düşünüyorum.. Aylardır banka borçlu kooperatif katını banka satmış, satsın!. Kitaplarım, yığınla

fotoğraf filmlerim yok olmuş, olsun... Yürüyorum.. Gazete işime son vermiş, versiiin... Yürüyorum...

«Ayıtı. Önüne baakkkk..!»

Önüme bakarak yürüyorum uyarmaya uyup.. Her bi şeye boşvermişim, yürüyorum... Sıcak daha bir basıyor yürürken, içim yanıyor...

«Şak... şak.. şak.....»

Birbirine vurulan bardaktan çıkan şakırtılar.. Bir meyan kökçü.. Buna züğürt birası da derler.. Acı, buruk.. Çarşının ortasına durmuş adam, sırtında sarı koca güğümü, bardakları beline sarmış, özel gözlerde.. Ak gömleğinin ak kolu uzanıyor burnuma doğru, adam bakıyor yüzüme, bağırıyor:

«Haniya buuuuuzz.?»

Buzlukla ilgisi, ilişkisi yok.. Alıyor bakır onluğumu.. Ötede bir şalgamcı.. Buzlar yüzüyor içinde.. Oldum olası severim şalgam suyunu.. Etti iki bakır onluk..

SAVAN DİREĞİ Mİ? YOK...

İki saat önce gerçek giysimle uğradığım testiciye uğruyorum dinlenmek için.. Bakıyor yüzüme:

«Ne istiyorsun?»

Toparlanıyorum.

«Savan direği var mı?»

«Yok, kalmadı yeğenim..»

Yürüyorum.. Yine bakıyorum bir vitrine.. Bu kadar mı değiştim?

Toptancı sebze hali renk vuruşması içinde.. Al al, iri, tatlı, salçalık biberler, deste deste maydonozlar, patlıcanlar, sovanlar, yeşil biberler, papatesler, yığınlar halinde. Sebil.. Ekşi bir koku ki dayanılmaz.. Olsun.. Köylüler, şehirliler, sırtlarında ipleri nafaka gözleyen hamallar, genç, ihtiyar.. Koşuyorlar insanların ardından..

Soluk alıyorum, sırtımı bir çuvala dayayıp.. Üç beş kişi bir yere bakıyor.. Ben de bakıyorum.. Ara Güler!. Omuzunda fotoğraf makinası, gözünde tele-objektifli Leica, denklanşöre basıyor..

Yahu sahi be, Ara'yı bekleyecektim.. Yavaş yürüyecektim.. Ara'dan sular akıyor!. Olsun.. O işini, ben işimi ayrı ayrı yapacağız, kavlimiz de böyleydi zaten..

BİR TER Kİ...

Asılıyorum savana sarılı yorganıma.. Gide gide ağırlaşıyor.. Yürüyorum.. İp elimi iyice kesiyor.. 125 kuruş bastırıp bir kangal, kalın urgan alıyorum, bağlıyorum dengimi daha sıkarak..

Bir adam karpuz satıyor arabada.. Yeşillerin içinde, kara çekirdekli kütür kütür karpuzlar al al.. Canım çekiyor, alamıyorum. Varmıyor elim nedense.. Köşebaşında Ara, karpuz al der gibi işaret ediyor. Gülesim geliyor, ısırıyorum dudaklarımı.. Alamıyorum. Oysa, yetmiş beş kuruşa boynuz saplı bıçak bile almıştım!. Dalıyorum sokaklara.. Ara kimi zaman önde, arkada kimi zaman..

Buluşuyoruz sonra. Çoban Yurtçu bir tanış ağaya götürecek işe koymak için.. Karataş yoluna vuruyoruz otomobili..

Uzayıp giden pamuk tarlaları.. Ağaçlar, Pamuk balyası yüklü kamyonlar, traktörler naylonlu.. İşte sulu ekim yapıldığı pamuğun boyundan belli olan bir tarla.. Yüzlerce insan pamuk devşiriyor iki kat olmuşlar buna rağmen.. Sulu pamuk büyük olur, susuz güdük.. Yüzlerce insan ta ufka kadar.. Çeşitli komşu tarlalarda.. Yüzlerce insan, kadınlı erkekli.. Çok ötelerde iniyorum, yürüyorum yine, sonra şaranpoldan paldır küldür tarlaya.. Bir kaç kişi kafasını kaldırıp bakıyor sonra devam ediyorlar işlerine. Katılıyorum aralarına...

«Kolay gele.. İş var mı kardaş?»

«İş mi? Ne işi?»

«Basbaya iş, pambuk.. Hani ben de devşireyim dedim de...»

Ellere bakıyorum, hepsi etten makina.. Beş parmağı ucuca getiriyorlar, çekiveriyorlar pamuğu.. On parmak, etten on makina pamuk çeken..

«Ağayla konuş, yahut adamıylan.. Sanmam ki olsun.. Hiç topladın mı pamuk?»

« Ih. Şölle mi oluyor?»

Birleştiriyorum parmaklarımı, çekiyorum pamuğu.. Gıcır gıcır bir nesne parmaklarımın arasında, ucunda..

«Bakayım?»

Bakıyor adam.. *«Yahu, yapraklarını da almışın. Bak şöyle..»*

Bakıyorum öyle, yeniden uzatıyorum parmaklarımı kozaya, elmaya.. Bunlar kestane gibi, aynen,

sonra çatlamış dört beş bölük olmuş, içinden pamuk fışkırmış, onları topluyoruz. Bu sefer yapraksız, hallice.. İşte bu, bunlar: «*Kundağımız, kefen bezimiz...*» gıcır, gıcır..

Daha hızlanıyorum, toplayıp toplayıp adamın belinde sarılı torbaya tıkıştırıyorum, yapraksız!. Temiz.. Tertemiz, anamın sütü gibi, ak..

«Kaçtan bu yıl?»

«*Yimbeşten kilosu..*»

«Yimbeşten mi? İyi. Yalnız mısın sen kardaş?»

Eller çalışıyor, sünüyor pamuklar, doluyor torba..

«Değilim, yeddi nüfusus şu tarlada..»

«İyiii.. Şöle böle günde bi elliliği doğrultuyorsunuz?»

Adam, gülüyor, elime bakıyor.

«*yine yapraklı aldın, pis aldın..*»

Bakıyorum parmaklarımın ucuna. Doğru..

Torba doluyor. güleşe, söyleşe..

Tarlanın açılmış bir yerine getiriliyor pamuklar.. Boşaltılıyor.. Kendi «*familası*».. İnsanlar eğilip kalktıkça, insanların elleri işledikçe, o ak ak tarla, gide gide yoksunlaşıyor aktan, dallar o karyağmışlıktan kurtuluyor, çirkinleşiyor.. Ama, o boşluktaki öbek daha bir büyüyor.. Üstüne çıkıp çiğniyoruz öbeği.. Sıcakta daha bir sıcak yapıyor adamı bu çiğnemek.. Kocaman çuvallara, hararlara basıyoruz içine girip.. İyice çiğneniyor.. Oluk oluk geliyor ter..

«*Zor iş..*» diyor..

«Zor» diyorum.. Haklı. «Zor iş vallahi.. Allahın bu ısıcağında.. ağa iş verir'ola?»

«*Sanmam.. Hem teke tek işçi alınmaz ki pamuğa.*»

«Biliyom a.. Hani dedim, acıyıp macıyıp?»

Yine gölüyor, ak dişleri görülüyor pamuk gibi.. Terini siliyor elinin tersiyle.

«*Acıma mı?*»

«SANDON» BİTKİLER TANRISI İDİ. ÇUKUROVA'YI O KURMUŞ!

«SANDON» Bitkiler Tanrısı idi. Eski bir Kilikya masalına göre, bütün Çukurova'yı Bitkiler Tanrı'sı Sandon kurmuş idi. Sandon, Fırtına Tanrı'sı Tarhun'dan sonra geliyor idi.

Kadim devirlerden bugüne, bu bereketli ova milyarlarca insanı besledi, onun yüzünden nice savaşlar oldu, nice krallıklar kuruldu, nice krallıklar çöktü. Nice uygarlıklar gördü bu ova, nice açgözler dikildi bu bereketli topraklara. Binbir çeşit ürünlerini sömürmek için nice oyunlar oynandı asırlardan, yıllardan beri...

YÜZOTUZYIL ÖNCE İDİ..

Yıl 1838... Tanzimat'tan bir süre önce İkinci Mahmut, İngiltere, Fransa ve diğer devletlerle yeniden ticaret anlaşmaları imzaladı. İçte, çiftçi ve köylü, ürününü bir iskeleden diğer iskeleye götürürken, bir kasabadan diğer kasabaya, şehre iletirken «dahili gümrük» ödüyor, binbir çilesinin biri de bu oluyordu!

Yabancılar Türkiye'de belirli iskelelerde ticaret de serbest ticaret yapabilme hakkını kazanıyor, yapıyorlardı, bu anlaşmaya göre memleket içinde

Türk tüccarı bu imtiyazlı, kuvvetli rakipler karşısında ezilip kalıyordu. Bu anlaşmalar, dışardan gelecek eşya ve ürünlere % 5 gümrük resmi koyarken Türkiye'nin dışarı göndereceği «Mahsulâtı arziye ve sanaiyesinden» % 12 gümrük resmi ödemeyi de öngörüyordu!..

BUHAR DA BUHAR..

İngiltere buharı zaptetmiş, makinaya koymuştu. Sınai bir devrimdi bu, 1815 yılından sonra hızla gelişmişti buharın makinaya vuruluşu, koşuluşu!. İngiltere başta olmak üzere bütün Avrupa ulusları sanayiin gelişmesi için himaye sistemi uyguluyor, Türkiye ise Avrupa'da liberal sistemi uygulayan tek devlet kalıyordu! İngiltere iyi bir pazar yeri buluvermişti. Ne var ki, yabancılar Türkiye'de ticaret yapamıyordu, zahire ve diğer tarım ürünlerinin satışı serbest değildi. Alım, tekel altında idi. İngiltere, fabrikalarına gerekli ham maddeyi Türkiye'den alabilmek için bir taraftan kendi uyruğuna Türkiye içinde ticaret yapma hakkı istiyor, öte yandan tarım ürünlerinin alımını tekelden kurtararak serbest bırakılmasına uğraşıyordu. Bu iş için ta 1833 yıllarında uğraşıya geçmişti. Görüşmeler yıllarca sürdü, Mısırlı Mehmet Ali ile cebelleşen İkinci Mahmut nihayet 16 Ağustos 1838 de İngiliz ticaret anlaşmasını imzaladı!. O yılın kasımında aynı şartlarla bir anlaşma da Fransız'larla imzalandı!.

Artık Türkiye,bu ülkeler için açık bir pazardı.. Avusturya'nın Odesa konsolosu yazdığı bir raporda, bu anlaşmanın Türkiye endüstrisi için «1829 anlaşması»ından ağır olduğunu belirtiyor «*1829 Edirne anlaşması, hiç olmazsa ecnebi mallarına, yerli sa-*

nayi ürünlerine karşı hiç bir rüçhan hakkı vermedi. Oysa, şimdi Belçika'lı bir tacir, Türkiye'de sattığı mallar için % 5 gümrük resmi verdiği halde, bir Türk taciri, dışarı çıkardığı, hatta imparatorluğun bir eyaletinden diğerine gönderdiği mallar için % 12 gümrük resmi vermektedir.»[1] diyordu.

AVRUPALILARA VERİLEN «HÜRRİYETİ TİCARET»

Namık Kemal, Ziya Paşa ile Londra'da yayınladıkları «*Hürriyet*» gazetesinin 10 Ağustos 1868 tahirli sayısında, 1838 anlaşmasının kötülüklerini özetle şöyle yansıtıyordu:

«Dünyanın ta aksayı şarkında bulunanlar, müntehayı garbinden istihsali servete çalıştığı bir zamanda, bizim ticareti hariciyeden bir para istifa edemediğimiz şöyle dursun, ticareti dahiliyeyi yirmi senedir bütün bütün illere kaptırdık. Buna da sebep olan mahut muahededir. Mesaili bedihîyendendir ki, bir memlekette imtiyazlı bir fırka oldukça, imtiyazsız fırkalar anınla rekabet edemez. Nitekim hiçbir vakit zait nakısla müsavi olamaz. Zikrolunan muahede ile ticareti dahiliyeye ruhsat bulan Avrupalılar ise sermaye ve malûmatlarının kesretinden sarfınazar sefaretlerin himayesi cihetile mazlumiyetten masun ve belki tecavüze muktedir olduklarından ticareti dahiliyeyi bütün bütün zabdettiler.

.....Eskiden, zıraatte olduğu gibi san'atte dahi vaktile kendi yağımızla kavrulurduk. Hemen her ihtiyacımızı ifa edecek tezgâhlarımız vardı. Yirmi otuz

(1) **Veron John Puryear:** International Economics and Diplomacy in the Near East.

senede onların hemen cümlesi mahvoldu. Bunun sebebi de hiç şüphe yok ki malûl muahedat ile Avrupalılara verilen hurriyeti ticarettir....»

CERİDEİ HAVADİS VE MİSTER ÇÖRÇİL...

Yabancıların şehir içinde avlanması yasaktır. Çörçil adlı bir İngiliz tüccar 1836 yılında, Kadıköyde yasağa rağmen avlanır ve bu arada bir Türk çocuğunu da yaralar!. Kaptan Paşa —kabri nur ola— İngiliz tüccarı Çörçil'i hapseder, İngiliz sefiri bunu mesele yapar ve «Hariciye Nazırı Akif Paşa» azledilir!. Bu Çörçil'e tazminat olarak para bile verilir ve de gazete çıkarmasına «müsaade» edilir!. Çörçil, «*Ceridei Havadis*» adlı bir gazete yayınlamaya başlar!. Memleketimizde türkçe ve gayrı resmi bu gazetenin masrafına karşılık Çörçil'e maaş da bağlanır!.

Ceridei Havadis'in 21 recep 1256 (18 Eylül 1840) tarihli sayısında «*Zıraat mi, Fabrika mı?*» başlıklı imzasız bir makalede, bazı kimselerin dışardan mal getirtmeyip bunları yurdumuzda «*kârhaneler*» kurup yapılması, dolayısiyle dışarı gidecek paranın içerde kalması yollu sözler söyledikleri ele alınmakta ve şöyle denilmektedir:

«*.....Lâkin elhaletihazihi memaliki mahrusede katı çok tarlalar boşu boşuna durmakta ve ekseri mekûlâtımız dahi hariçten alınmakta olmasile Devleti Aliyye tebaasına göre bu fabrikalardan evvel yapacak sanğat ekinciliktir. Ve fabrika maddesi son iştir.....*»

İngiliz Çörçil'in gazetesi Ceridei Havadis'te 1 zilkade 1256 (25 Aralık 1840) tarihli sayısında Türkiye'de pamuk ekimi teşvik edilmekte, 18 safer 1257

(1 Nisan 1841) tarihli sayısında da «*İngiliz lisanından zıraate dair bir fıkranın tercemesidir*» başlıklı bir makalede tarım ısrarla övülmekte ve «.....*Zıraatte akçe oldukça anın zıraatinde bulunan adamlar o akçe ile kuvvetlenirler. Kuvvetlendikçe zıraat ederler. Zıraat ettikçe menfaat görürler. Menfaat gördükçe şevklenirler. Şevklendikçe zıraat ederler. İşte böyle müselsel menfaatleri muttasıl olur*» denilmektedir. Aynı gazete daha sonraki yayınında da tarımın ne denli kazançlı olduğunu ısrarla işlemekte ve pamuk ürünü hakkında bol bilgi veren yazılar koymaktadır.

TÜRKİYE'DE PAMUK EKİMİ TEŞVİK EDİLİYOR

Yıl bu arada 1861 olmuştur. Dünyanın en büyük pamuk üreticisi Amerika'da iç savaş belirtileri vardır. İngiliz mensucat fabrikalarına o sebeple pamuk gelemeyeceğini hesaplayan, düşünen İngiltere'de paniğe kapılmıştır. Amerika'da savaş çıkarsa pamuk gelemeyecek, fabrikalar, tezgâhlar duracaktır!.

Ünlü Ceridei Havadis, daha savaş başlamadan 1 recep 1277 (13 Ocak 1861) tarihli sayısında işaret ettiği gibi «.....*Amerika'da esaret maddesinden dolayı bir ihtilâl zuhûr ederse, pamuk zeraatine halel iras ederek bu ise İngiltere fabrikalarının muattal olmalarını mucip ve emri teayyüşleri fabrikalarda işlemeğe münhasır olan bir kaç milyon amelenin işsiz kalarak aşuru zarurete duçar olmalarını müstevcip olur ve pamuk ticareti İngiltere'de ol derece külliyetlüdür ki pamuğun kıyyesi kırk elli pare terakki ettiği halde fabrikacılar beş on milyon lira zarar ederler.....*»

UZUN SÖZÜN KISASI...

Ceridei Havadis, nihayet baklayı ağzından çıkarıyor ve diyor ki:

«*Şu pamuk ticaretinin böyle Amerika'ya münhasır olması halinde ilerude bir sekte gelur ise müşkülâtı müeddi olacağı İngiltere devlet ve milleti indinde malûm olduğundan üç senedenberi buna bir çare ve tedbir aranmaktadır...*»

ÇARE..

Paralar toplanmıştır, halklara yardım edilerek pamuk yetiştirmeleri için «hey'etler» Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine dağılmıştır.

«*Memurini merkumeden birisi dahi Dersaadete gelerek halâ buradadır*» diyor gazete.. Ertesi gün ise pamuk kumpanyası tarafından gönderilen «Mösyü Sandford»un pamuğun yüceliği ve kazancının önemi hakkında bir makalesi yayınlanıyor Ceridei Havadis'te.

NİHAYET...

Nihayet, İngilizlerin Türkiye'de pamuk ekimini geliştirmek için gösterdiği çabaların hükümet nezdinde etkili olduğunu gösteren tedbirlerin alındığını görüyoruz. 26 recep 1278 (27 Ocak 1862) tarihli «*irade*» de pamuk ekicilerine gerekli kolaylıkların sağlanacağı bildiriliyor, bir yıl sonra tarım araçları ve pamuk tohumları gümrükten «*muaf*» tutuluyor... Mısır'dan getirtilen 226.843 «*okka*» pamuk tohumu ekiciye bedava dağıtılıyor.

MEMALİKİ DEVLETİ ALİYYE'DEN...

Ruznamei Ceridei Havadis 12 recep 1280 (30 Aralık 1863) tarihli sayısında o yıl Avrupa'ya gelen

pamuklar ve fiyatları hakkında bir istatistik yayınlıyor. Buna göre;

«Hind 1.650.000 balya 51.975.000 lira, Mısır 300.000 balya 17.531.000 lira, Amerika'nın ablûka altında bulunmayan yerlerinden 140.000 balya 6.673.000 lira, Devleti Aliyyenin memaliki sairesine 140.000 balya 4.025.000 lira, Berezilya 190.000 balya, 3.911.000 lira, Çin 200.000 balya 334.000 lira, İtalya 15.000 balya 632.000 lira, Mevakii saire 30.000 balya 975.000 lira.

Mısır balyası 180, Devleti Aliyye 100 ve Amerika 150 kıyye arasındadır. Pamukların birincisi yani en özlü ve âlâsı Amerika ve Mısır mahsulü olup ikincisi Devleti Aliyye-den yetişenlerdir.....»

MADALYA

Sonra pamuk üreteceklere madalya verilmesine dair *«nizamname»* çıkıyor, Amerika bol bol pamuk tohumu *«ihsan»* ediyor üreticiye..

Gün geliyor, hükümetler bırakıyor pamuğun peşini.. İlgi azalıyor..

İlgisizlik... Savaşlar... Hastalıklar... Salgınlar.. Sıtmanın dik alâsı.. Yeniden pamuğa sarılış.. Yıllarca onbinlerce insanın çapa sallaması, eğilip kalkması pamuk toplamak için fırın sıcağı altında.. Sonra Kore savaşı sırasında pamuğun yıldırım gibi inmesi değil, çıkması. Milyonlar.. Milyonlar.. Milyonlar....

SANDON...

Sandon, Bitkiler Tanrısı Çukurova'yı kurdu. Tüm bereketini buraya verdi. Bununla kalmadı, tüm

hükümetler az çok, Çukurovaya gerekli ilgiyi gösterdi, insanlar çalıştı, insanlar zengin oldu, insanlar çalışamadı, insanlar zengin olamadı, elleri böğürlerinde kaldı bir lokma «epmek» için.

Yanına vardığımız sevimli bir *«küçük ağa»* elini kolunu sallıyor, *«Yahu Yurtçu, arkadaşım Yurtçu, iş nerde yahu? İş nerde? Çobanlık bile yok»* diyordu yeminler ederek... Sonra acıyarak bakıyordu yüzüme :

«Hey kısmetsiz koca kürt.. Şöyle iki ay önce geleydin ya..»

Başımı öne eğmiş, açık havada olmama rağmen, cığarımın külünü önce avucuma, sonra yere silkeliyordum. Bir köy öğretmeninin evinin bahçesindeydik .Çaylar pişirtmişti öğretmen, ısrarla oturtmuştu. Çoban Yurtçu'yu, Ara Güler'i, ağa'yı, Işık Yurtçu'yu.. Şehirden kaçmış bu öğretmen, tavukçuluk yapıyor kendi halinde, başını dinliyor kavakların altında..

Berikiler teşekkür edip elini uzatıyor, veda ediyor. Candan sıkıyor öğretmen herkesin elini..

«Eyvallah begim» diyorum.. Uzatıyorum elimi, parmaklarım değiyor parmaklarının ucuna, öğretmen; bu garip işçinin, ırgadın elini sıkmaktan iğreniyor, çekiveriyor hemencik!

Selâm sana öğretmenim, çay için, bir bardak su için sana binlerce teşekkür yeniden... Kara sakal, kara şalvar, eski mavi gömlek, yırtık çorap, paramparça ayakkabı, sağ kolda «döğme» sarkık bıyıklar, o bendim işte...

CANIM BULGUR PİLAVI VE «İÇMEM O CEGARADAN, ÖSKÜRDÜR...»

ÇUKUROVA'YA ekilen pamuklar, tıpkı insanlar gibi..

«Verimli, erkenci, fırtına, kuraklık ve Fusarium'a karşı dayanıklı.»

Bu yukardaki nitelikler, Çukurova'ya ekilen Deltapine 15/21 pamuk tohumunundur.

Çukurova'ya Coker 100/153 de ekiliyor. Bu da diğeri gibi verimli..

Üstüste pamuk ekilen tarlalarda toprağın hazırlanmasına, pamuklar toplanıp çubukların kesilip parçalanmasından sonra, yahut yakılmasından sonra güzden başlanır. Tarla bir iki kat sürülür. Güzden sürülen tarlalar ilkbaharda ikinci, üçüncü defa aktarılır. Diskaro, tırmık ve kültivatör gibi aletlerle toprak ufalanır, kabartılır ve sürgülerle tekrar bastırılır.

Traktörlerle çekilen ikili ve dörtlü mibzerlerle 60 ilâ 90 santim aralık verilir ve ekim yapılır. Dönüme 5 kilo tohum hesaplanır. Çukurova'da 20 Mart-20 Nisan arası yapılır bu işler çoğunlukla..

Derken yağmurlar düşer, döllenen toprakana çıldırır baharda. Sarı toprak, kara toprak, al top-

rak yavaş yavaş ürününü fışkırtır, gün yüzüne çıkar yeşiller.. Yapraklar iki üç tane olunca ilk çapa vurulur. Sonra ikinci, bununla birlikte seyretme başlar. Çapalama, toprağın uygunluğuna göre ve yılın gidişine bakılıp üç dört kere tekrar edilir.

SU.. SU... SU...

Nazlıdır, nazenindir pabuk artık.. Ne az, ne çok suya yoktur. Yıkar, kül eder sahibini.. Ne az, ne de çok, kararlı su gerek fidelere..

Damar damardır, vücuttaki sinir gibidir Türkiye, akan sularla.. 167 milyar su akıp gider Türkiye'de.. Bu «muazzam» serveti halk için, doğa için kullanmak gerektir, fukara kalmayalım diye..

Halk aşığı Veysel usta ne diyordu?

«Kızılırmak, seni fablikeye tutmalı..»

Sanki Aşık Veysel'in öğüdünü tutmak için, uzmanlar ölçmüşler biçmişler bu akıp giden suyun 80 milyar metre küp'ünün tüketici amaçlarla kullanılacağını hesaplamışlar, iyi de etmişler.

Diyor ki bu uzman kişiler; Türkiye'de 25 milyon hektar arazi ekilebilen arazidir. 17-18 milyon hektarı da tarıma uygundur. Bunun 12.5 milyon hektarı sulu tarıma uygundur. Halen sulanan alan 1.5 milyon hektardır. Ekonomik sulama yapılacak alan 6 milyon hektar, yani hepsi 7.5 milyon hektardır. Bunun 1 milyon hektarı yeraltı sularından alacaktır nasibini. 1 milyon hektar da şunun bunun, köylülerin yaptığı kanal, ark ve benzerlerinin ıslahı ile olacaktır. Bütün bunlar güzel, güzel amma 70 milyar lira gerek!.

«BANA SENİ GEREK SENİ...»

Üç amaçla hazırlanan Seyhan Projesi'nin bir kolu da sulamadır. Çukurova'da 210 bin hektar içinde sulanabileceği tesbit edilen 170 bin hektar alanın sulamasını öngörür.

İklim olarak bu bölgede yağış 608 milimetredir, aşağı yukarı. Bazı yıllar 361 milimetreye düşer. Yaz aylarında yağış ortalama 30 milimetre civarındadır. Bu yönden, bölgenin sulanması gereklidir.

1965 sayımına göre Adana nüfusu 903.812 dir. Bunun 422.123'ü şehir ve kasabalarda, 491.689'u da köylerde yaşar. Ortalama olarak kilometre kareye 28 kişi düşer. Şehir nüfusu gide gide artmaktadır ki bununsa hızı % 3 dür!. Bunlara başka yönden de enerji gerek, su gerek!..

Seyhan barajı 1956 yılında bitti, baraj gerisinde 1 milyar 200 milyon metre küp su depolandı. Barajla Seyhan nehrine gem de vuruldu, taşıp da insanlara sefil etmesin diye!.

785 MİLYON LİRA...

65.336 hektar arazi sulamadan nasibini alıyor. Bu projenin birinci aşaması için 785 milyon lira harcandı, 42 bin hektar arazi de taşkından korunmuş oldu. 2. aşama yapıma yakında başlanacak ve 1972 de bitecek. Bu çalışma için de 322 milyon lira gözden çıkarıldı. Bittiği zaman 42.300 hektar alan daha sulanacak. Bunu 3. aşama izleyecek. Halen % 94 pamuk, % 4 çeltik, % 2 de diğer ürünler sulanıyor. Sulanan alandan elde edilen gayrî safi gelir artışı hektar başına 1538 liradır.

KANALETLER

Topraksu örgütü, Çukurova'yı daha iyi sulansın diye düzeltiyor makinalarla. Sulama için düzgünlük gerek. Devlet Su İşleri milyonlar harcıyor, nehirlere gem vuruyor topluyor suları yeni deryalar yapıyor, kimi yerde elektrik üretiyor, kimi yerde «kanalet» denilen beton akıtıcılarla su veriyor toprağa.. İşte bunlardan Çukurova'da da var. Sular akıyor Çukurova'da kanaletlerden, pamuklar, buğdaylar, çeltikler, sebzeler, meyvalar daha iyi bitsin, Çukurova daha şenlensin, zengin olsun«*deyû*..»

Uzun, ama çok uzun kanaletler. Ağ gibi. İp gibi düzgün, muntazam kanaletlerden geçiyor sular, bereket saçılıyor «Sandor»un ovasına.. Bunları Devlet Baba yapar ve de bundan yararlananlar 60 yılda öderler borçlarını Devlet Baba'ya..

Kanaletler Çukurova'da dökülüyor kalıplara.. Beton.. 1 Mart 1968 tarihine kadar döşenen kanalet, yani içinden su akan kanalet, yani bebelerin fırın sıcağında içine atlayıp çimdikleri kanalet, yani talihli pamuk toplayıcılarının çalıştıkları tarlaların içinde, kenarından, ötesinden, berisinden geçen kanalet tam 1000 kilometrenin üzerinde!. Yani İstanbul-Ankara yolunun gidiş-dönüşünden fazla...

PARAYA HELE PARAYA...

Kanaletlerin kimi dar, kimi anaç.. Darların metresi ortalama 80 liraya, anaçların metresi ortalama 120 liraya maloluyor!. Al kalemi eline, yaz başına geleni değil, al kalemi eline yap kilometre hesabını..

«KENT» SİGARALI KÖY..

Yurtçu'nun arabası, asvalt yoldan ayrıldı. Onun kadar düz bir köy yoluna girdi. Sıcaktan tüm bunalmışım. Bir kova su dökülmüşe döndüm!

«Evine gideceğimiz, bir arkadaşımdır, pamukçu. Sana iş isteyeceğim, sen konuşma.» dediler.

UYUYORMUŞ..

Uyurmuş. Gelini candan buyur etti otomobilden inenlere. İçten sevindi kayınpederinin arkadaşını görünce. Bitişik eve buyur edildik. Çıktık merdivenlerden. Ev bir çicek seri gibi.. Bayılırım çiceklere.. Beyaz naylon gömlekli birisi geldi. Sadece ben, o ayakkabılıktan çıkmış ayakkabılarımı çıkartmıştım kapının önüne. Yırtık çorabımdan önde parmaklar, arkada topuklar çıkmıştı. Utandım. Şapka kokuyor muydu, yoksa bana mı öyle geliyordu, onu da dışarı astım. Evinde konuk olduğumuz çiftçi, *«fotograf meraklısı zıraatçi Ara bey»*i baş köşeye oturttu. Ara tıpkı bir kürt beyi gibi geçti baş köşeye, mindere. Sonra Yurtçu, sonra oğlu, ben ta dipte, masanın kenarına büzüldüm.. Masanın üzerinde içinde dört cigara kalmış *«Samsun»* paketi duruyordu, biraz da ondandı bu masaya sokuluş. İçmek şart değil ya, bakmak da yeter!. Tek hovardalığım Samsun ciğarası hayatta.. Ah başka bir durumda olacaktım, ah konuşabilecektim... Şu tütün memleketinde milleti, hani millet dedimse bir bölüğünü siğarasız koyan Tekel Bakanı Adana'lı filtresiz İbrahim Tekin'e neler diyecektim seçim bölgesinde. Tenbihlendi ya, konuşma diye, sustum, diyemedim. Ama ne var ki buna lüzum kalmadı, ev sahibi zaten Halkçıymış, üstelik ortanın solunda!.

Ev sahibi, paketi aldı tuttu herkese. Beni atlayacak diye kahroluyordum, adı birinci olan ama birincilikle adından başka ilgisi ilişiği olmayan «Birinci» zaten edeceğini etmişti boğazıma.. İçen değil, yapanlar utansın.. İşte tam bu sırada «Samsun» burnuma uzandı, aldım, ardından çakmak!. «Yak kardaş» dedi adam.. İçim bir hoş oldu.. İlk kez konuştum:

«Sagolasın aga.. Cigerim baryam yapsın bi yol..»

Apandistime kadar mı ne gitti duman, öyle çekmişim içime..

Lâf lâfı, lâf cığara paketini açtı. Pakette kalan iki «Samsun»u çoktan «iyi etmiştim» Ev sahibi odaya girdi bir paket «Kent» ile döndü!. Onu da açtı, ondan da sundu, üstelik bana da! Yahu bu nasıl aga?

Susuyordum.. İlk kez susuyordum. Biliyorum, kocadıkça çenem düşüyor, farkındayım.. Ama burada tam susma, «kontak kapalı» Merak ettim bu «Kent»i.

Bu köyden çok kişi «*İncirlik*» üssünde çalışır imiş.. Köylüler oradan getirirlermiş ara sıra. Has konuk olduğumuzdan paketi ondan açmış.. Rahatladım...

HERKES Mİ DERTLİ?

Ev sahibinin bir arkadaşı geldi, o da pamuk üreticisi.. Herkesin elini sıktı, benim de sıktı elimi!. Yırtık çoraplarımı, dışarı fırlamış parmaklarımı göstermemek için ayaklarımı çaprazladım, asıllar da böyle yapar da..

Çiğit konusu açıldı. Pamuğun içinden çıkan çekirdeğe çiğit denir. Adana'da çiğit işleyen fabrikalar, yağ fabrikaları var. Altı yedi fabrikatör ne yapmışlar ne etmişler çiğit ihracını durdurmuşlar!. Sayıyordu beriki bu fabrikatörlerin adını. Hangi birini aklımda tutayım? Oldum olası isim tutamam aklımda, herşeyi tutarım da.. Çoban anladı, isimleri not etmeye başladı. Fabrikatörler fiyatları da kendilerine göre ayarlamışlar.. Kütlü'nün % 62 si çiğittir aşağı yukarı. Çiğit ihracı kısıtlanınca pamukculara darbe olmuş. Hem çiğite, hem çiğit yağına konmuş bu yasak. Bu yetmezmiş gibi Sümerbank da piyasa girmiyormuş, nazım rolü oynamıyormuş, bunda da başka bir «*oyun*» varmış..

Konuşuyorlardı.. Çoban Yurtçu, not aldığı kâğıdı sonradan bana vermişti. Bu satırları yazarken baktım kâğıda. Arkasında başka bir yazı var daktilo ile yazılmış. Sakınca yok beraber okumakta..

«ARZ VE İSTİRHAM EDERİM»

«13 gündür seçim bölgesinde ilçe ve köyleri dolaşan Adana CHP milletvekili Mahmut Bozdoğan, bugün Başbakan Süleyman Demirel'e aşağıdaki telgrafı çekmiştir:

— Sayın Süleyman Demirel

Başbakan-Ankara

Sümerbank'ın pamuk alımı yapmaması yüzünden Çukurova pamuk müstahsili elindeki pamuğu çok düşük fiyatla fırsatçılara kaptırmakta ve mağdur olmaktadır. Devamlı yağmurlar sebebiyle bir hayli zarara uğrayan müstahsilin elindeki pamukla-

rın değer fiyatı ile satılması hususunda Sümerbank'ın alıma başlatılmasını ve müstahsilin korunmasını arz ve istirham ederim.»

ÇİĞİT OYUNU...

Konuşuluyordu çiğit üstüne.. İşte aklımda kalanlar:

«Çiğit 85 kuruştan ihraç edilebilirdi. Yağ fabrikatörleri çiğiti 63 kuruştan alıyor. Hükümet, çiğit ihracını yasaklamakla biz pamuk üreticilerini altı yedi yağ fabrikatörüne sattı. Hele Ticaret Bakanlığı nasıl aldı bu kararı? Olacak iş mi? Çiğitin gerçi kabuğundan, yağından, küspesinden de istifade edilir, temam.. İhraç edilirse bunlar da gidecek, temam, ihraç bundan yasaklanmış olabilir, amma Hükümet bir taban fiyatı tesbit eder, bizi korurdu, yapmadı bunu, yapmadı da fabrikatörlere teslim etti.. Olmaz böyle şey.. Olmaz a oldu işte, Allah büyüktür.»

CANIM BULGUR PİLAVI..

Susunca insan daha çok acıkıyor. Çiğit'te bunun yüzdesini bilmem amma, mideme göre yüzde yüz bu böyle... İnsan konuşmayınca acıkıyor daha daha çok..

İkinci konuk çiftçi gitti. Bu arada, öteki evde bulgur pilavı pişirilmiş, getirdiler... İçinde, yağda kızartılmış yufka parçaları kestane gibi kızarmış.. Misk gibi yağ, kokusundan belli. Biber turşuları iri iki tas içinde.. Yoğurtlar hakeza.. Domatesli yumurta, yufkalar taze.. Nemli..

«Böyükler başlamayınca, güççükler başlamaz» ayıptır, töremize aykırıdır. Töremiz böyle amma,

içim gidiyor, dün gecedenberi açım.. Ev sahibi bir aralık dışarı çıktı, işte o anda turşuya saldırdım. En kolay alınacak oydu da.. Bir harika.. İri bir lokma, turşu lokması ağzımda. Hazdan gözlerimi yummuşum açtığım zaman ev sahibini gördüm!. Yutsan yutamazsın, çıkartsan çıkartamazsın.. Kaldım öylece!.

Sonra insafa geldiler, başladılar, ben de başladım...

İŞ Mİ?

«Yok be Çoban'ım.. İş olsa, senin tavsiye ettiğin adamı almayıp da kimi alacam? Bak, okuması yazması da varmış, varmış a iki kâtibim var be Çoban'ım.. Nideyim üçüncüsünü? Kantarcı mı? O da var be Çoban'ım. Yok, Allah seni inandırsın yeğenim, yok iş.. İki üç ay önce geleydi neyse, bi şeyler yapardık.. Seneye artık, o zaman erken getir...»

Midemden birşeyler kalktı.. Ya gerçekten iş arasaydım? O canım bulgur pilavının minicik taneleri yumruk kadar olmuş, cenk ediyor içimde.. Ya gerçekten iş arasaydım? Ya gerçekten iş arasaydım? Hatır için bile yok, hatır için bile..

«Canın sag olsun agam.. Seneye inşallah.. Kısmet!. Ne edek?»

O, cigara paketini uzattı:

«Kürdoğlu yak bi dene, seneye inşallah, seneye erken gel.. Yak hele.»

Elimi döşüme vurdum:

«İçmem o cigaradan. Öskürdür, sagolasın..»

«Kent» paketi yavaşca uzaklaştı...

«ZAMANIN BEHRİNDE ELİ KESER TUTAR İMİŞ.»

KAHVELERİ içerken, «bazı kimesnelerin» binlerce dönüm toprağı nasıl elde ettiklerine dayandı söyleşi...

Hep ecdattan kalmış, dededen, babadan kalmış bu topraklar.. Zengin olan, zengin olamayandan satın almış «parasıynan»!. Bir milyonerden söz ediliyordu.

«Bizim bi komşu var, Kayseri'den birlikte gelmişler onunla.. Birisi yemez içmez, parasını biriktirir, düğüm üstüne düğüm atarken, bizimki saza muza gidermiş. Dünya bu, şimdi bizimki bir köşede, aç değil, değil ama beriki milyonlar içinde göçüp gitti. Bizimkinin, zamanın behrinde eli keser tutar imiş.. Marangozluk falan eder halâ, karnını doyurur.»

Oturduğumuz evin sundurmasından ova, alabildiğine uzuyordu.. Parıltılar çıkıyordu ovadan, buram buram.. Öğle sıcağı bastırmıştı Allahına kadar!.

Uzandık pamuk tarlalarına.. Gittik, gittik, bitmiyordu tarlalar... Tıpkı DSİ'nin kanaletleri gibi.

Kanaletlerin yanına kurulmuştu toplama ırgatlarının çadırları.. Dinleniyorlardı. Kadınlar, kanaletlerden su alıp kapkacak, çamaşır yuyuyorlardı gü-

lerek!. Erkekler gölgelere uzanmışlar.. Uyuyordu kimi.. Bir tanesi önüne bir ıbrık koymuş namaz kılıyordu.. Kimi de yangele zeydi, cığara içiyordu. Bacılar, ufak kardeşlerini çırılçıplak ediyor, kanaletten aldıkları suyla yıkıyordu bebecikleri.. Onlarsa basıyordu feryadı...

YENİ BİR GÜN BAŞLAR ÇUKUROVA'DA

Gün patladı. Gün erken patlar Çukurova'da. Tarlaların kenarlarındaki çadırlarda, savanlarda, alayçiklerde bir hareket başlar gün patlayınca. İnsanlar, ellerinde ıbrıklarla bocutlarla uzaklaşırlar yattıkları yerlerden.

Kadınlar çalı-çırpı toplarlar. İki taş üzerine yerleştirilmiş tencereler ateşe vurulur. Kimi kadın hamur yoğurur, ekmek eder.

Bir öksürük kaplar pamuk tarlasını.. Bebecikler uyurlar üstleri başları açık.. İnce ince öksürürler, sıkıntıyla dönerler sağa sola.. Kaşınırlar.. Güneşle beraber sinekler de uçuşur, dolanırlar bebeciklerin gözlerinde, ağızları, gözlerin kenarında, sonra konuverirler, Burunlara konarlar, her bir yana konarlar..

Tül tül mavi dumanlar, kara dumanlar yeni bir günün işaretidir, ömürlerden bir gün daha yittiğinin işaretidir.

Tarhana, bulgur, un çorbaları kaynar iki taş arasında, kara tencerelerde..

Hatay'dan gelen işçiler, ekmeklerinin arasına zeytinyağını akıtırlar, basarlar içine kırmızı biberi.

Kör boğazlar doyurulur. Cıgaralar savrulur. Kadınlar kapları, kacakları yıkıp yuyarlar. Sökuklerini dikerler, söyleşirler bir yandan..

Gün biraz daha dikilir tepeye. Isıcak bastırmaya başlar.

Sabırsızlanır insanlar, pamuğa bir an önce girmek için..

Geceden çiğ düşer pamuğa. Pamuğun kuruması gereklidir. Nemli pamuk kiloda fazla çeker. Böyle toplanırsa üstelik kalitesi bozulur. Kim ister düşük pamuğu?

Pamuk ırgatları, sepetlerini, torbalarını, çuvallarını sırtlarlar. Yeni bir gün başlamıştır. Gün batanedek çalışılacak, pamuklar toplanacaktır kilosu virmibeş kuruştan, nafaka çıkarılacaktır, kadın erkek..

Gün dikilmiştir.. Pamuklar ilk sıcağı almıştır, kurumuştur. İnsanlar dökülür tarlalara..

Sabahın ilk kuvvetinde, ilk işe başlamada fazla pamuk toplanır.. Güçlüdür insanlar, eller; etten birer makina gibidir sabahları.. Bele bağlı torbalar sabahları daha çabuk dolar. Çocuklar makbul değildir toplamada. Pamuk bırakırlar kozada. Çekerken yere düşürürler çoğunluk.. Yapraklı, pis toplarlar..

Gün, tepeye dikildikçe eller eski gücünü yitirir, voltajı düşmüş makina gibidir artık...

Paydoslar iple çekilir.. Sovan ekmek, domates hıyar, yahut bulgur pilavına kaşıklar vurulur, döşlerden akıtıla akıtıla sular içilir ve uyku bastırır, uyunur.. Fırın sıcağında bol bol terlenir, avurtlar

daha bir çöker.. Sakallar daha bir uzar.. İnsanlar yemek değil, kendilerini yerler.. Güçlerini yerler..

Ailecek toplanır pamuklar, yüz kilo toplayan insan vardır bunların içinde ilk işe başlandığı zaman.. Sonra gide gide düşer bu rakam.. Otuz kiloya kadar!. Yirmi kiloya kadar. Elli kilo olsa ortalama, bir günde onikibuçuk lira eder!.

BİR, TERS U HARFİ İDİ...

Ters U harfi gibi olmuştu delikanlı. Sırtındaki o kocaman sepeti daha önceden getirdiği pamukların üzerine boşaltırken.

Ağayı bekliyordum tarlada. Umutluydum işin olacağından. Pamuk ırgatları, kadınlı erkekli çalışıyor, çalıştıkça dökülüyordu gide gide.. Arkın kenarına oturmuştum, oturmuş ta kaşınıyordum. Bir çocuk ağladı çadırdan, savandan. Savan, ucu çatallı iki ağacın ortasına uzatılmış, çatalların içinden geçen ağacın üzerine örtülmüş barınaktır. İki uç açıktır, serin olsun diye. Yel, bir yandan girer, çıkar öbür yandan eğer olursa. İçinde çul döşekler, kaplar kacaklar, destiler.

Baktım savandan yana. Cılız, kundaklık bir bebecik basıyordu cayırtıyı. Çukurova'nın o belalı kara sineklerden bir takımı «içtima» etmişti çocuğun yüzünün her bir yanında. Kişeledim. Buna kişelemek denir, şöyle kibarca kovmak değil. Vınlıyordu çocuk, yırtınıyordu!. Çatal çatal çıkıyordu sesi kimi zaman, ağlamaktan.

Gün iniyordu yavaştan. Altı yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu gitti bebeciğin yanına. Bir bısıkletle oynuyordu. Bısıklet bildiğimiz cinsten, büyükler

için. Arka lastiği paramparça, içinde hava yok. Sicimlerle tutturulmuş dış lastik! Oğlan, kızmıştı belli.. Salladı bebeciği, beriki daha bağırmaya başladı!. Oğlan çıktı savandan, batan güne karşı haykırmaya başladı:

«*Anooooooo.. Anooooooo..*»

Kim duya, kim gele?

«UF BEEE...»

«*Uf beeee!*» dedi birisi ötelerde, hızlıca. Baktım, Ara Güler. Makinasını yere çevirmiş. Bir ağlama da oradan geliyor. Hem nasıl ağlama? Öyle haykırarak değil beriki gibi.. İçini çeke çeke, kısık.. Alttan iki dişi çıkmıştı, açıktı ağzı. Kara sinekler alt dudağının üstünden yürüyor bebeciğin dişlerinin dibine doğru sokuyorlardı o bet kafalarını, salyalara.. Sağ gözünün yaşlarında, cılık yaşlarda daha fazlaydı.. Burnunda bir takımı!. Kışkışladı Ara, olmadı, eğildi, eliyle kışkışladı!. Kaçırabildi bir kısmını, sonra çat diye bir resim çekti.

Beni tarlaya getiren arkadaş, çok ötelerde tanışıyla konuşuyordu. Dolaşmaya başladım arklar arasında. Sonra vurdum tarlaya.

Yanımdakinin torbasına dolduruyordum pamuğu..

»*Alacaklar mı kantara?*» dedi yanımdaki.

«Cık» ettim.. «Bilmem.. Konuşuyorlar, bakalım.»

«*Çalışmışın sen pamukta*» dedi.

«Ne bildin?»

«*Has topluyorsun.*»

«Has» toplamaya devam ettim.

Birisi haykırıyordu.

«N'oldu yav?»

«*Faydos ettiler*» dedi yanımdaki.

İki elini beline getirdi, iyi bir gerindi batan güne karşı..

Bir başka kıpırtı vardı şimdi tarlada.. Öbekler, kimi çuvallı, kimi sepetli, kimi torbalı vurdular kantara doğru.. Pamuklarını kendi yerlerine boşalttılar.. Sonra hararların içine girdi delikanlılar, pamukları çiğneyerek doldurmaya başladılar.. Sonra mı? Sonra kantar kâtibi bir deftere yazmaya başladı kilolarını.. Ben olsam elbette doğrusunu yazardım. Kimbilir, belki o da öyle yapıyordur.. Hani çok şeyler anlattılar da....

Traktöre bağlı naylona yükleniyordu hararlar..

Ve gün, kızıllıklar içinde ovanın dibine doğru iniyordu.

IRGATBAŞI CAN DOST..

Irgatbaşı yaklaştı yanıma.. «*Kal bu gece burada*» dedi.. «*Allah ne verdiyse yerik.. Sabaha Allah kerim..*»

Yalvarıyordu konuk etmek için..

Yorganımın üzerine oturmuştum.

Kadınlar çalı çırpıları hemen tutuşturmuşlardı. Bebeler, analarının memelikten çıkmış, pörsüklerine asılıyorlardı çatlak, yalama dudaklarıyla.. Süt arıyorlardı!.. Yalancı emziğin sahicisi, sütsüz.. Gündaha bir kızıllaşıyordu, iniyordu, iniyordu, sonra pamukların hizasına varıverdi..

Ve «*kantar kâtipliği*» de olmadı!..

Yorganımı sırtıma vurdum, batan güne yürüdüm.

Sonra Ara ve bizi oraya getiren arkadaş geldiler ardımdan.

İKİ SAAT SONRA...

İki saat sonra Setbaşı'nda, yorganlara dürülü işsizler, iş bulamamışlar arasındaydım. Herkes o gün başına geleni hemşehrilerine, yakınlarına anlatıyor, anlatıyor sonra derin derin düşüncelere vuruyordu... İnsanın kolları uzasa, biraz daha uzasa, yattığı yerden, biraz ötedeki yan yana duran fabrikaları avuçlayabilirdi, milyonluk fabrikaları..

Yıldızlı gök kubbede yine bir uçak geçiyordu homurtularla. Otobüsler homurtularla çıkıyordu garajdan..

«Öyle mi?» dedi yanımda yatan..

«Ne öylemisi?»

«Bulamazlar mı dersin?»

«Neyi bulamazlar lan?»

«Onu...»

«Kimi yahu?»

«Paramı çekeni!. Bulamazlar mı dersin?»
«Paranı mı çektiler?»

«Heee» çekti... *«Vardım bekçiye.. Dedi, (ulan sende ne para olsun ki çeksinler ac it!). Adam belledikte vardık yanına, hani belki ne bileyim yakalar makalar didim.. Tam yedi buçuk liraydı, çıkında.. Getti.. Getti haaa..»*

Kaşındı..

Dokunsam ağlayacaktı..

Akşama kadar «dolanmış», halkacılar varmış, cıgarasına halka attırıyorlarmış. Onları seyretmiş..

Bir bulantı yükselmiş içinden.. Acıktığının, ekmek yemediğinin farkına varmış o zaman.. Ekmek alayım demiş, fırının kapısına varmış.. Elini bir atmış ki cebine....

«Peki nöreceğin şimdi gardaş.»

Ses vermedi...

OL HASTALIK BENDE DE DEVAM EDİYOR EFENDİM...

«.....İÇERİYE bir zaptiye bir köylü karı getirdi. Karı «davam var» dedi. Bizim sofu Hacı Hafız oğlu «kayit ve tescili şer'an lâzımdır» deyup sağ eline bir kalem, sol eline bir kâğıt aldı ve gözlerini süzerek.... «söyle» dedi. Köylü karı ki köyünde dahi kimsesiz evsiz barksız hizmetçi olduğu takririnden zahir oldu. Tâ kadın ninesinden kalma olmak üzere cümlesi yirmi kuruş eder etmez toprak tencere keser sapı gibi bir takım eşyanın köylüsünden birinin zabtında olduğundan bahisle bunların ahiz ve tahsilini ciğerparalar niyazlarla rica etti. Müdür vekili müfredatı eşyayı zincirleme kaydettikten sonra herif celbolunduğu halde inkâr ederse isbat edülüp edemeyeceğine dair bazı sual ve cevap ile ademi isbat canibini bittercih herifi celp ve mudafaa lâzını gelmeyeceği cevabiyesini verdi. Kadın ağlayarak kapıdan dışarı çıkmak istedi. Amma Hacı Hafız oğlu, kaşlarını çatup gözlerini belirtüp kalın ses ile haykırdı ki «kayit ve tescil parasını ver de öyle git.» Fakir köylü para lâkırdısını işitince dönüp «aman ağa, merhamet et, benden para isteme» dedi. Hacı Hafız oğlu dedi ki «Müdür senin hizmetkârın mı? kaç saattir sen söyledin, işte ben yazdım (elindeki kâğıdı da gösteriyor) şer'an resmini ver» köylü

şer'an» denince ne yapsun (şeriatın kestiği parmak acımaz) kaç para olduğunu sual eyledi. Hacı Hafız zade «şer'an altmış kuruş» dedi. Karı altmışı duyunca «aman ağa, Padişah başı için evlâdın başı için ben köyde hizmetçiyim... aman» diye ağlamağa başladıkta müdür, gerdanında delaili hâmil ve mühellil olduğu halde zaptiyeye tevcihi hitap edüp «Al bu kadıncağızı, Kara müftüye götür ve de ki Hacı Hafız oğlu bu kadıncağızın yazdırdığı şeyler zahmeti için altmış kuruş resim istiyor.. Kitaba baksun haber versin..» dedi. Zaptiye karıyı odadan çıkardı.. Bir az müddet sonra kadın ağlayarak zaptiye ile odaya girdi ve Kara müftünün kara kaplı kocaman kitaba bakıp «öyledir, altmış kuruş lâzımgelir» dediğini ikrar eyledi. Lâkin kendinin bunu vermeğe kudreti olmadığından çocuğunun (yanında bir küçük oğlan çocuğu var idi) kasabada birine beslemeliğe vererek para tedarik etmesi zımmında zaptiyenin kendisile beraber dolaşmasına müsaade niyaz etti. Ol veçhile de müsaade edildi. Gittiler. İki saat sonra çocuksuz döndüler. Ağdacı esnafından birine çocuğu yıllığı kırk kuruşa vermişler ve yirmi kuruşunu peşin almışlar. Bu yirmiyi Hacı Hafız oğluna verdiler....

Yerimden fırladım çıktım.. Bu ne halet, bu ne ifta, bu ne şeriat... Ne hıyanet, ne isaet, bu ne devlet.... Diye düşüne düşüne müteessiren hasta oldum...»

ALİ SUAVİ YAZIYOR BUNLARI

Ali Suavi 1275 (1857) yani bundan 111 yıl önce Simav'da iken, nahiye müdür vekili olan «*arkasında kürk, başında yeşil sarık, elinde tesbih, du-*

dakları müsebbih ve mühellil, boynunda en'am kisesi asılı» Hacı Hafız oğlunun yanında otururken bu olaya tanık olur ve 1870 yılında Paris'te çıkardığı «*Ulum*» gazetesinin 15. sayısında bu yazıyı yazar, köylünün perişan halini, elinden «*gasbedilmiş*» haklarını, malını «gasıplar»ın elinden nasıl almadığına örnek gösterir.

TORUN MU NE?

«Parasını çektiren» e maktım, hani bekçinin «Sende para ne gezer ac it» dediği omuzdaşıma... Ola ki, «*Agdacı esnafından birine yıllığı kırk kuruşa besleme olarak verilen*» oğlanın torunu muydu ne? Hani biz, tarihten önce vardık, tarihten sonra varız da!!!

ADANA GARAJINDA «OO ERKEKLERE» Cİ...

Şeye gidesim geldi.. Nideyim koca yorgan dengini?

«Gardaş şuna bi bakarol da su dökmeye gideyim bi yol..»

«*Amanın*» dedi.. «*Yoh gardaş, iiyüriim müyiirüm,* alan *mulan olur da..*»

Sırtlandım..

«*OO Erkeklere*»nin kapısından girince, hemen sağında bir masaya oturmuştu.

Şöyle bir çevreme bakındım, yorganı bırakacak bir yer aradım.. Adam güldü, tatlı yüzlünün biriydi. Helânın kör kandil yanan sarı ışıkları altında, yüzünde bir hüzün vardı, buna rağmen..

Bana bakıyordu, bense yorganı bırakacak «münasip» bir yere bakıyordum.

«Yannış geldim yeğenim, yannış, otel ötede..»

Aptallığa vurdum işi..

«Burayı gösdettiler de dayı..»

«Yerimiz yok bu gece yeğenim, hepsi lebalep dolu..»

Para vermeden çıkmakta olan birine seslendi sertçe:

«Hooop, bizi de görün... Hem paraynan, hem sıraynan..»

Adam dönüp, tasa bir onluk attı, bakır..

«Haaa, haydi şimdi yolun açık ossun, otobüsde camın yanına oturma, üşüdün sonna..»

Ol münasip yeri bulamayınca yorganla daldım içeri..

O, dışardan bağırıyordu:

«Aman iyi örtün ha, soğuklatın sonna, rutubetlidir..»

Adana'lı romancı dostum Orhan Kemal geliverdi aklıma, geberiyordum gülmekten!.

Elimi, kara şalvarımın cebine sokunca bağırdı:

«Ulan babanda mı kenefe para verirdi acit!.. Yörrü hadiii, taş arabası, yörüüü..»

«Yörüdüm gardaş, yörüdüm...»

Gürül gürül akan suda ellerimi, yüzümü yudum..

Gök kubbe yıldızla doluydu..

Sağımdan, solumdan horultular geliyordu.. Kimisi yorganına, kimisi savanına, kimisi paltosuna iyi bir sarılmış, uykulardaydı.. Daha ustaları, yağmura karşı tedbirli, kalın naylonlara da sarılmıştı. Sepetleri başuçlarındaydı..

«.....Ulan baban da mı kenefe para verirdi acit.....»

Babam düştü aklıma, rahmetli.. Verirdi ya, elbet verirdi.. Para vermekle kalmamıştı. Çarşıya genel bir helâ yapılacağı zaman tavanını örtsün diye boş ilaç sandıklarından da vermişti. Bilmem duruyor mu halâ? Tavanda ki tahtalardan birinin üstünde babamın ismi ve eczanenin adı yazılıydı, hemen altında kocaman bir «*Aksaray-Konya*» yazısı daha vardı.. Bakar bakar övünürdüm küçükken...

Sonra Memleket Hastanesine ilaç taşıdığım günler.. Hastanenin ilaçları eczanemizde yapılırdı. Beyaz boyalı, bir yanı camlı ve kapağında küçücük bir kilit asılı o sandığı yıllarca taşımışımdır eczaneden hastaneye...

Hastalar doluşurdu kapının önüne..

Çocuklar, kadınlar, gebe kadınlar, ihtiyarlar, yaralılar, kafası gözü sarılılar.. Kimisi sırtında taşırdı hastalarını.. Araba atlarının başlarına yem torbaları asılır, hasta, arabanın içindeki halis yün, kalın yataklarda, kenarları kanaviçe ile işlenmiş yine kalın yastıklarda kimi zaman umutlu, kimi zaman umutsuz yatıp sıra beklerlerdi. Arabayla gelenler, gelebilenler çoğunluk zengin köylülerdi.

İlk ölüyü, *Aksaray Memleket Hastanesi*'nin kapısında görmüştüm. Yanılmıyorsam altı yedi yaşlarında vardım.. İlaç götürmüştüm hastaneye.. Yolda arkadaşlarımla biraz aşık oynamıştım. Hastaneye geldiğim zaman, kapının önünde bir kalabalık vardı, kadınlar ağıda durmuştu, erkekler, yerde üzeri örtülü bir şeyin başında, elleri çenesinde, gözleri salt oraya bakık oturuyordu. Kadınlardan birisi atıldı o şeyin üstüne, sonra örtüyü kaldırdı Gözleri yarı kapalı bir erkekti bu, ağzı yarım açıktı..

Ölmüş... Aşık oynarken yarım saat kaybetmiştim, tabii ilaçları getiremedim zamanında!.

Adamın, benim yüzümden ölmediğini öğrenmek için yıllar geçti aradan..

«NİRE GİDİYON?»

Baharın, omuzlarında orakları, sırtlarında yorganları yüzlerce kişi kafileler halinde yollara düzülürdü.. Konaklıya konaklıya Adanaya giderdi insanlar.. Gurbetçiler..

Yanlarından geçenler el sallarlar, hayırlı işler, sağlık esenlik dilerlerdi..

Sorarlardı bunlar:

«Nire gidiyonuz?»

Şen, şakrak cevaplar verirlerdi, dipdiri sesleriyle:

«Adana'ya...»

Aradan aylar geçer, yorgun savaşçılar dönerlerdi memlekete.. Kafaları önde, omuzları düşük, avurtları avurtlarına geçmiş, dudakları, burunları uçuk

içinde.. Üsteleri daha bir perişan, gözleri daha kaçmış çukura.. Orakları düşük..

Sorulurdu kendilerine:

«Nirden geliyonuz gardaşlar?»

Ağızlarını açıp cevap vermek bile istemezlerdi.. Tekrar ederdiniz:

«Nirden geliyonuz gardaşlar?»

«A....daa...naa...daaaan...»

Sandor'un Çukurovası, insanların bereketini de, gücünü de kendi bereketine, gücüne katmıştır.. Bunlar, buğdaya giderlerdi, biçmeye.. Sıtma vururdu hepsini.. Ateşten dudakları mısır gibi patlardı.. Kara kuru suratlar, sarı-kara olurdu..

Aksaray'da Karasu bataklığı vardı.. Bizim oranın insanları da kırılırdı sıtmadan.. Devlet kurutmaya çalışırdı Karasu bataklığını.. Sonraları tabiatı yenmişti devlet kuvvetleri..

Küçücük bedenim, önceleri zangır zangır titrerdi, sonraları bir ateş basar, yanardım.. Daha sonra mı? Daha sonra ter basardı.. Kininden zehir gibidir ağızlar.. Kulaklar vınlardı kininden, günde dört tane içerdik, dört gün devam eder, iki gün bırakır sonra yutardık leblebi gibi, kininleri yeniden..

İkinci dünya savaşı yılları... Kininin ardı kesildi.. Alamanlar Atebrin diye bir sıtma ilacı yapmışlardı. Sarıydı Atebrin. Ucuzdu. Daha tesirliydi.. İnsanın betini benzini sarartırdı Atebrin. Köylü kadınlar ak yemenilerini Atebrinle boyardı, kanarya sarısı gibi olurdu ak tülbentler. Bir köylü kadın sonra yutmak için iki atebrini yemenisine bağla-

mış. Unutmuş, yıkamış yemenisini. Bakmış bir güzel sarı. O günden sonra, o Atebrin kıtlığında kadınlar vurdu boya işine! İki tanesini eksik yutuyor, tedavi tam olmuyordu..

İngiliz uçakları tonlarca bomba boşaltıyordu Atebrin'in yapıldığı bölgeye, oradaki fabrikalara. Bir süre kesildi Atebrin.. Halk kırılıyordu sıtmadan.. Kırılıyorduk hep beraber.. Cibinlikler altında ateşler içinde yanıyor, yorganlar altında titriyor, sonra terlerimiz havlularla alınıyordu biz mutlu azınlığın!. Kimi insanlar yollarda geçiriyordu sıtma nöbetini..

İlaç geldi birgün.. Yüzlerce insan dayandı eczanenin kapısına.. Babam, ilacın karaborsaya düşmemesi için reçetesiz vermiyordu, ama insan yüreği dayanmazdı olanlara.. Karaborsacılar yüksek parayla ilaçları topluyor, eczanede tükendiği zaman 10-15 liraya satılıyordu 15 tanelik ilaç kutusu!!

Birgün birisi ölüverdi eczanenin önünde, ilaçsızlıktan.. Bu, gördüğüm ikinci ölü oldu.. Sıtma gelmiş, eve gidiyordum yatmaya.. Ateş içinde yanarken, hep o ölüyle boğuştum durdum, unutamam...

Şimdi artık yok sıtma, eskisi gibi hiç yok..

Devlet, tabiatı ele geçirdi.. Karasu bataklığı şimdi halk için halkın mutluluğu için kullanılıyor. Kanallardan akıtılıyor sular..

Adana şimdi sivrisineksiz. Yerini gelişime uyarak; daha büyüğü, kara sineğe bıraktı!.

«Neye geldim dünyaya bilmem ki neyim?
Ağlamak istemeyom, gülemeyom ki..
Ne evim barkım, donum, ne bir tas suyum
Diri gezen bir ölü, ölemeyom ki...»

Aşık Nesimî Çimen

«YA İBNİ...YA VULUCİ.. GUM HAT MAY.....»

ROMA İmparatoru Hadrianus (M.S.117-138) şimdiki adı Seyhan olan nehrin üzerinde bir köprü yaptırdı.

Bizans İmparatoru Justinianus (M.S. 527-565) köprüyü, tahminen dört yüz yıl sonra, ulu mimar Oksentius'a (Auxentios) baştan onarttı.

Adana müzesinde bulunan bir yazıttan anlaşıldığına göre, köprü, temellerinden başlanarak demirlerle bağlandı, yekpare bir duruma sokuldu ve kemerler üzerine de geniş bir sokak yapıldı. Yazıtta hallice övülen Mimar Oksentios, bu onarımla Seyhan'ın çoşkun sularını da bendlerle, seddelerle yola getirdi suyu «zabt-u rapt» altına aldı..

Ünlü Taşköprü 21 göz üzerinde 300 metredir. Gelmiş geçmiş nice hakanlar köprüyü onarttı ve

Taşköprü böylelikle zamanımıza kadar yaşadı, yaşamakta.

Taşköprü'nün ilk onarımıyla Adana gelişmiş ve bir ticaret bölgesi haline gelmiştir, kitaplar böyle yazıyor.

Eğer yolunuz Adana'ya düşer Taşköprü'den geçerseniz çevrenize dikkat ediniz. Kamyonlar, faytonlar, otobüsler, at arabaları, traktörler, el arabaları, bir insan seli, bir hareket bir bereket göreceksiniz.

Bir şey daha göreceksiniz, köprünün kaldırımlarında inci gibi dizilmiş dilenciler!.

Bereketli Çukurova'nın bu bereketli zengin şehrinin düzenleyicisi Adana Belediyesi, sanki, icra-i san'at etmesi için Taşköprü'nün kaldırımlarını dilencilere «tahsis» etmiştir!..

Taşköprü'yü şehirden gelip geçerseniz, solda milyonluk fabrikaları, fabrikalara yapışmış, fukara evlerini görürsünüz. Sağda, Adana'ya yıllarca önce gelmiş yerleşmiş kimselerin evlerini ve «tarifsiz kederler içinde» ki yaşantılarını görür ve tanık olursunuz.

Yol, Karataş'a devam eder. Kozan ve Ceyhan'a da bu yoldan sapılarak ulaşılır. Yol boyu sulu ve kuru ekim yapılan pamuk tarlaları göz alabildiğine uzanır.

Bundan otuz kırk yıl önce, manda arabalarının çamurlara gömüle gömüle gittiği yolda, şimdi, otomobillerin sürat göstergeleri sona kadar dayanır.

Misis yolu da göstergelerin sona dayandığı bir yoldur. Araçlar gitmez de uçar bu yollarda. Misis

yolu, sağlı sollu milyonluk tesislerin, fabrikaların, yabancı şirket acentalarının, yine yabancı petrol şirketlerinin birbirinden güzel yapılar içinde benzin satış istasyonlarının, motellerin ve Adana müesseselerinin kocaman kocaman reklam panolarının, tabelalarının dizelendiği, geniş, dayanıklı ve de yapanların övünecekleri bir yoldur...

HARRAN OVASI

Harran Ovası, Güney Doğu Anadolu'nun bereket saçan bir ovasıdır.. Asırlardanberi bereket saçan bu topraklarda, binlerce topraksız aile yaşar!.

Yokluğun elle tutulur, gözle görülür insanları; şimdi milyonlarca lira harcanarak sulanmasına çalışılan bu ovada «dededen, babadan kalmış» geniş toprak sahiplerinin yarıcısı, marabası, ayıptır söylemesi kölesi olarak ömürlerini törpülerler. Türk vatandaşıdırlar türkçe bilmezler! Bildikleri dilden en iyi bildikleri kelime de «*MAY*» dır... Yani «*SU*...» Asırlar önce su künkleriyle bereket saçıldığı bu topraklarda saban sürerken, saban demirlerinin uçlarına bu künklerinin kalıntıları takılır!. Gözleri ışıldar, «*May*» *derler*.. «*May*» ...Su...Su...

Susuz doğarlar, susuz ölmedeler...[2]

ZENDUKA KÖYÜ

Zenduka köyü Harran ovasındadır. Yoksul deyiminin hiç tereddüt etmeden kullanılacağı bir köydür Zenduka.. Çünki üzerinde yaşamaya çalıştıkları topraklar kendilerinin değildir.

---

(2) Bk. **Fikret Otyam**: HARRAN - HOYRAT - MAYIN - GİDE GİDE 3 -

Zenduka köyünden 200 e yakın insan, yine genç ihtiyar, çoluk çocuk, karnı yüklü, karnı yüksüz kadın ve erkek kamyonlara bindirildiler..

Yanlarında çul döşekleri, tencereleri, bulgur ve un torbaları, bocutları vardı..

Gaziantep civarında kamyonlardan indiler; uyduruk çadırlar, savanlar kuruldu, çocuklar çalı-çırpı topladılar, kadınlar bunları yaktı, ateşin üzerine kara tencereler konuldu un, bulgur çorbaları kaynamaya başladı.. Kimisi hamur yoğurdu kadınların, kimi açtı, kimi saç üstünde pişirdi, yufka etti. Bebecikler de karınlarını doyurdu.. Sonra gök kubbe altında uykulara dalındı.

Bir çıtırdı geldi, uyananlar uyandı, uyanamayanlar sonradan uyandırıldı.

Bütün yüklerini indirmişlerdi. Aylağın biri, yoldan geçen aylağın biri kara bir kazanı gözüne kestirmiş olacak ki, sırtına yükledi, dank etti kazan!. «Suç üstü» tuttular adamı!. Adam belki hırsız değildi uğraşı gereği, ama şimdi bu davranışıyla, tutulmasıyla böyle, «tam hırsız» oluyordu!. Küçük hırsızlar zaten hemen yakalanır, kuraldır bu... Adamı tuttular, kollarını ensesinden ağrı, urganla bağladılar!. Bizim hakkımız böyledir, bir kazan hırsızını bile böyle bağlar.. Maazallah....

Buldular bekçiyi, teslim ettiler, cümbür cemaat karakola varıldı, şikayete duruldu.. Sabaha dek sorgu sual, uykularını yitirdiler...

Sabah, kamyonlar hareket etti. Düşe kalka gidiliyordu, düşe kalka..

Derken Çukurova'ya inildi, beş gün sonra!..

YİRMİBEŞER LİRA..

Adam başına 25'er lira verdiler!. Bir bölüğü Adana'ya geldi, bir bölüğü Çukurova'nın başka bereketli topraklarına dağıldı pamuk devşirmek için..

Adana'ya akşam indiler.. Onları getiren elçi, bir başka elçiye devretti o ise çalışacakları tarlaya yığdı. Hemen çadırlar kuruldu, karınlar doyuruldu ve ölümsü uykulara vuruldu.

SABAH...

Her zamanki gibi sabah tez uyandılar. Beş günün yorgunluğuna rağmen.. İçlerinde, Çukurova'ya ilk kez inenler vardı, gurbete ilk çıkanlar... Yaşamak için... Acemiler heyecan içindeydiler...

Çok pamuk toplamak için ufak çocukları da almışlardı, ırgatbaşı «*olmaz*» dedi. «*Çocuklar olmaz... Pamuk bırakırlar*»

Kolları, kanatları düştü... Beş nüfus kimi üçe, kimi ikiye iniverdi!.

HÖÖÖÖÖÖÖT....

Acemiler saldırıyorlardı pamuğa, çok toplamak için.. Değil yapraksız, olduğu gibi, köküyle çekiyorlardı bitkiyi..

Bekçi, ırgatbaşı hem gülüyor, hem de bağırıyordu:

«*Hooooooot... Ulan bari orak getireydiniz, orak getireydiniz de oninla kesseydiniz kökünden... Eliniz de acımazdı hiç olmazsa!.*»

Sonra tarif ediyordu nasıl toplanacağını.. Bıldır gelenler, acemi köylülerine yardım ediyordu, nasıl temiz toplanacak gösteriyorlardı.. Ama bu vakit alıyor, torbalar dolmuyordu kızgın fırın sıcağında..

«Geceleri souk oliyr.. Hastalanmışız beşşimiz altimiz.. Çocuklar da öksirir...» Dedi birisi..

25 GÜN

Yarım yamalak, eğri doğru, tam yirmibeş gün çalıştılar, yanarak, öksürerek, geceleri üşüyerek, hasta olarak terleyerek.. Tam yirmibeş gün...

TÜKENİYORDU

Bulgur tükeniyordu. Yağ tükeniyordu. Tuz tükeniyordu. Gün gün tükeniyordu her bir şey..

«Ne yiyeceğiz? Hiç bi şey.. Ne yiyeceğiz? Zahbalı çorba, akşam çorba, ikki deffa günde..»

Kötüydü pamuklar. Kütlüler ufak ufaktı. Kırıktı. Dolu vurmuş zamanın behrinde..

25 GÜNDE BİR EV

25 günde bir ev anca 150-200 lira arasında kütlü devşirebildi!. Sonra iş bitti.

Üstleri eskidi, hamur tahtaları eskidi, oklavalar eskidi, tencereler daha bir kara oldu ve insanlar eskidi yirmibeş günde Çukurova'da.. Eridiler mum gibi.. Sonra...

Sonra hesap günü geldi. Elçiyi bulamadılar o gün..

Vardılar, kendi deyimleri ile «*agga*» ya.

Aga dedi «Ne parası?»

Dediler böle böle, çalıştık tarlanda... Pamuk topladık genç ihtiyar....

Aga dedi, «paranızı verdim ben elçi'ye gidin ona, yok bende para mara..»

«*Nassil olur aga*» dediler.. «*nassil olur, paramız... paramız...*»

Aga dedi: Ne parası?»

Dediler:

«*Can parası..*»

Ve elçi'yi aramak için söküldüler tarladan, gözleri yaşlı.. kap kacak, yorgan döşek..

PALAS

Palas, ingilizcede «saray» fransızcada «palace: n.m. Hôtel de grand luxe» (büyük lüks otel) anlamına gelir. Kitaplar böyle yazar, bildiğimden değil..

Misis yolunun solunda «Turistik otel, İpek Palas.. Temiz-Konfor-Rahat» yazılı ilânın altına toplaşmışlardı. Yediden yetmişe toplaşmışlardı, tarladan ayrıldıkları zaman. Hani otele değil de, ilanının altına yerleşmişlerdi. Ufacık bir ayrıntı vardı, burası ne temizdi, ne konforluydu, ne de rahattı!. Kocaman tabelanın kocaman gölgesine sığınıyorlardı güneşe göre... Rakı gibi, şişede durduğu gibi durmuyor ki güneş!..

Onları gördüğüm zaman güneş tam tepedeydi. Tabelanın ne sağında ne solunda gölge yoktu. Oturdum yanlarına. Söyleştik uzun boylu. Anlattılar başlarına geleni.

Bir Harran türküsünde denir ki:

«Başımıza geleni romanı yazak..»

Roman lâfı türküye nereden girmiş bilmem ama, bildiğim, bu insanların başlarının tam bir derde girdiğiydi....

Paraları alan elçi, tüymüş gitmiş! Kodunsa bul..

Ahmet 17 yaşında, kanı deli.. Anlattı başlarına geleni, türkçe bilen oydu da.. Kadınların burunları hızmalı. Elleri, yüzleri «döğme»liydi. Kolumdaki *«döğme»* ye bakıp ısındılar canıma, daha bir açıldılar.

Kadınlar gölgeye hasretti o anda, tabii suya her zaman.. Kadının biri, cerahatları dışıra çıkan, pis bir çapıta sarılı elini sineklerden korumaya çalışan bir oğlan çocuğuna yaklaştı. Tarifsiz bir şefkat ve tatlı dil ile :

«Ya ibniii.. ya vulûdi, gum hat may...» dedi.[3]

«Macip»[4] diye bağırdı oğlan, isyan içinde.. Bir eline, sonra anasının yüzüne baktı..

Kadın yalvardı, yalvardı, sonra güğümü alıp çeşmeye uzandı...

---

(3) Yavrucuğum, kalk su getir.
(4) Hayır!.

Lâf olsun diye sordum, oylarınızı nereye verirsiniz? Halk partisine verirlermiş..

Bir ihtiyar :

«Begefendi, bizim orada her aganın elinde yeddi on köy var, biz de böyle rezillik çekiyoruz, neden?» dedi.

Gün tam tepedeydi, gün epey devrilene kadar anlattım «neden» olduğunu..

Kara, kuru, taşlı yufka ekmeklerini yerken.

Ödeştik.

ELÇİ VE DE HER ŞEYDE BOZUK DÜZEN...

ÇOK bekledik elçiyi. Aramaya gidenler elleri böğürlerinde döndü.. Umutlar buhar oldu sarı sıcakta... Adamı bulamamışlardı!

«*Bulıuruz*» dedi şehirden gelen köylü.. Yitik, perişan.. «*Buluruz.. Buluruz ya...*»

Sustu. Beklemeye başladılar yeniden.

Elçiyi bekleyenlerin ne ilki, ne de sonuncusuydular.. Yıllardanberi, belki «Sandon» dan beri elçi vardı bu topraklarda, aracı vardı.. Ve elçinin, aracının olduğu her yerde, bunlar gibi binlerce insan aynı duruma düşmüştü, düşmede...

Yaşadığı vatan toprakları üzerinde karınlarını doyuramayan, ol nedenle başka vatan topraklarında nafaka aramak derdine düşen yoksul insanların gözüne, kulağına, diline, hatta beynine «elçi» denir.

Bu gibi insanların emeğinden, alın terinden geçinsin diye yaratılmıştır sanki.. Gurbeti bilir, insanı bilir akıllısını, akılsızını... Okumayı bilir, yazmayı bilir, çoğunluk. Kılığı, kıyafeti, yürüyüşü, bakışı bile başkadır yanındaki adamlarına göre.. Paralıdır cüzdanı.. Gözleri fincan fincan açıktır!.

Yurdumuzda tarım işlerindeki bu aracılara Çukurova'da «*Elçi*», Ege'de «*Dayıbaşı*», incir işleme

işçisi bulanlara «*Baladur*», Trakya'da «*Drogoman*», Balıkesir yöresinde «*Kâhya, Çavuş*» denir.

Dil bilmez tarım işçilerinin dilidir.

KAZANÇLARI

«..... *Çapa'da elçinin ücreti, beraberinde getirdiği işçiler için tahakkuk edecek işçilik ücretinin % 10 nudur. Bunu işveren öder. Elçinin her 25 işçi için ayırmaya mecbur olduğu kalfabaşılar ücreti de işveren tarafından ödenir. Bunlar, elçiye verilen % 10 nun % 2 sini alırlar. Elçi, işverenden aldığı % 10 dan başka, genellikle işçiden % 5 keser. Yani 100 işçi çalıştıran bir elçinin kazancı 2500-2700 liradır.*

.....Dört kişilik bir aile bütün ağır şartları ile pamukta çalıştığı bir mevsimde eline 1750-1800 lira geçtiği halde bedenen çalışmayan 100 işçili bir elçi, o mevsim en az 3800-4000 lira kazanıyor.

..... Kıştan borçlandırdığı işçilerden elçi parasını tahsil ederken faiz hesaplamayı unutmaz. Tarlada iş bitiminde, ağanın çalışmasını beğenmediği beyanı ile elçinin işçilerden kesinti yaptığı vakidir. Elçi, işçilere veya ailelerine daha önce verdiği yiyecek ve giyeceği deftere değerinden çok yüksek yazar.

İşçileri fazladan çalıştırsın ve itina ile yaptırsın diye, işveren (avantadan) elçiye bir şapka, bir çift ayakkabı, kuşak, bir veya iki yataklık pamuk, saat vs. verir, ona ziyafet çeker, yahut onu eğlencelere götürür. Kısa zamanda, sırf işçilerin emeğinden geniş servet sahibi olan elçilerin zuhur ettiği

bir vakıadır. Bu zümreden şikayet olunurken, onların işverenlerden aldıkları avans karşılığı işçi getirmedikleri ve avansı iade etmeyip çiftçiyi dolandırdıkları hadisesi ileri sürülür.

.... Elçi, işçileri üzerinde o kadar hakimdir ki, çok defa borcunu ödeyememiş işçinin en iptidai usulle malını zapteder. İyice cahil, dünyadan bî haber insanların başı elçinin söylediği, keramettir.. O, işçilere göre hep doğrudur. Elçi, işçileri en derin şekilde istismar ettiği gibi, işveren güç durumda kalınca, ondan da azami istifadeyi sağlamayı ister [5]»

TEK TEK VEKÂLET GEREKİR...

Adana'da işçi-işveren davalarına bakan bir avukat şunları söyledi :

«İşçilerin, şikayetleri halinde tek tek vekâlet vermeleri gerekir. Davalar son derece küçüktür. 500-600 liralık bu dava ile her avukat uğraşmaz. Bana yansıyan yakınmalara göre, çapa işçilerine asgari ücret uygulanmıyor. 13 lira yerine, eline 7-8 lira tutuşturulan tarım işçisi ne yapsın? Gelemez avukata. Elçilerle, işverenler anlaşır çoğu kez. İşveren, elçiden (parayı tamamen aldım) diye bir belge alır. İşçiler paralarını alamayıp ağaya gittiler mi, o da belgeyi gösterip (ban parayı verdim, aha vesikası) diyor.. Dediğim gibi, işçi mahkemeye gitmek istese bile gidemez, çünki avukata vekâlet vermesi gerekir, bu da ona 16 lira 10 kuruşluk bir masraf açar

(5) «Elçilikler ve Çukurova ziraat işçileriyle çiftçiler münasebetlerinin tanzimi hakkında rapor.»

ta baştan, veremez fakir işçi bunu.. Bu sebeple boynunu büker, razı olur kaderine..»

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMU

Adana İş ve İşçi Bulma Kurumu, son on yıldır ne işverenin, ne de işçinin ezilmemesi için olağanüstü bir çaba sarfediyor. Kanunların bazı maddelerinden yararlanıp yürütüyor bu çabasını.

İşveren Kuruma başvurup iş talebi veriyor, ne kadar işçiye ihtiyacı olduğunu bildiriyor. Kurum derhal şubelerine, ajanslarına bildiriyor ve elçiler istenen işçiyi temin ediyor. Kurumda üç kopya olarak düzenlenen «Mukavele» elçi ve işveren tarafından imzalanıyor, Kurum onaylıyor, bir kopya işverene, bir kopya elçiye veriliyor, bir kopya Kurum'a kalıyor.. Mukavele, böylelikle hukuki bir değer kazanıyor. Kurum, karınca kaderince yürütmeye çalışıyor bu işi.

Kurum, 1966 yılında 20.862 erkek, 16.611 kadın olmak üzere 37.473 kişiye belgeli iş buluyor. Bu rakamın 1967 yılında 24.711 erkek, 17.146 kadın olmak üzere 41.857 ye yükseldiğini görüyoruz.

HAVALAR.. HAVALAR...

Bu yıl havalar soğuk gitti. Sulu pamuklar geç açtı. İnadına erken patladı susuz pamuklar. İşverenler elçilerine haberler saldı «Gelesiniz» diye..

İnsanlar akın akın dökülmeye başladı Çukurova'ya.. Susuz ekim yapılan alanın pamukları toplandı. Tarlalar kelleşti, aksızlaştı.

İkinci, üçüncü ağız için, yani toplama için günlerce bekledi işçi. İşler karıştı. Bazı üreticiler, işçi-

leri «yallah» ettiler tarlalardan çeşitli bahaneler bulup.. İnsanlar, şaranpollara kaykıldılar, çoğu emeğinin karşılığını bile alamadı! İşverenler, elçiler kayboldular ortalıktan!

Bir rezillik başladı Çukurova'da. İnsanlar sersefil oldu.

Can Pazarı'nda, canlar işportaya düştü, sebil!.

BOZUK DÜZEN...

«Tarım-İş Kanun Tasarı ve işçi sorunları» hakkındaki sorularıma, *Adana Çiftçi Birliği 2. Başkanı* Bay Gani Girici yazılı olarak cevap verdi. İşçi konuları hakkında verilen cevap şöyle :

«Biz Çukurova çiftçisi, gerek çapa ve gerekse pamuk toplama işçilerimizden memnunuz. Bunların büyük kısmı, Hatay-Gaziantep-Maraş-Urfa-Elazığ illeri ile Adana'nın kazalarından gelir. Yerli işçilerimiz de yaz aylarında çırçır fabrikalarının tatilinden istifade ederek çapa ve pamuk toplama işlerinde çalışırlar. Bütün işçilerimizi işyerine götürmek ve getirmek çiftçiye aittir.

Bu sözümle, Çukurova'da işveren-işçi mes'elesi halledilmiş demek istemiyorum. Bizim işçilerimize, işçilerimizin bize karşı, yapacaklarımız daha bir çok noksanlarımız vardır. Amma, yukarda dediğim gibi ya politikacıların veya işçi sırtından hayatını kazanmak isteyenlerin uğruna gidiyoruz. Gerçek işveren ve işçi temsilcilerinin karşı karşıya gelirse hiç halledilmeyecek meselemiz kalmaz.»

*Bay Gani Girici, Tarım İş Kanun Tasarısı hak*kında bilgi verirken politikacılara da değiniyordu.

Bay Girici, yazısının sonunda, eski bir sendikacıdan dert yandıktan sonra şöyle devam ediyor :

«..... *Yeni seçilen sendika başkanı ile birliğimiz çok iyi temaslardayız. İşçinin herhangi bir şikayet ve derdini mahkemeye iletmeden gerek Valimiz Hancıoğlunun ve gerekse bu sendikanın anlayışı ile vilayetten gelen resmi müracaat ve veya birliğimize şifai şikayetleri de işveren ve işçi ihtilaflarını süratle bitirip hiç bir işçimizin hakkının kayıp olmasına meydan vermeyiz. Hatta bu Sendikanın kongresine, ve sair zamanlarda işçileriyle konişmak ve dertleşmek istediği zaman hiç bir ücret istemeksizin çiftçi birliği salonunu emirlerine veririz.*

Bizim sendika ile yapmak istediğimiz en büyük mesele yani ayni fikir de olduğumuz en büyük mesele :

Hariçten gelen işçilerimizin işyerine gidinceye kadar ve işini bitirip şehre dönünce memleketine gidinceye kadar istirahat etmek için bir barınak yeri teminine çalışmakta olduğumuzdur. ki bunu bu barınağın arsanının alınıp temelini devlet baba atar ve başlarsa geri kalanlarını biz çiftçilerin ikmal edecek durumda olduğumuzu ve bu barınağın mutlak yapılması lazım geldiğini Çalışma bakanı ve bilhassa bu işle çok ilgilenen Valimizi ikna ettik. Bunu yapmazsak ve yaptıramazsak gerek devlet ve gerekse çiftçiler işçilerini ihmal ediyoruz demektir.

Yalınız bu sendikanın maddi yaşaması için arabulucularin bu sendikaya kayıt olmaları lazımdır. Lazım olduğu kanaatında isekte ne biz ve nede iş ve işçi bulma kurumu önleyemiyoruz.

TARIM İŞVERENLERİNİN ŞİKAYETÇİ OLDUKLARI İŞÇİLER :

Bizim Çukurovada, örf ve adet gereğince Ufak Orta-büyük çiftçi olarak her çiftlikte çiftçi başı, usta başı, muavin ,Evdeci, Hergeleci, Danacı, ve çiftlik mahsül bekçisi olarak daimi işçi bulundurmak mecburiyetindeyiz. Çiftçi başı, usta başı hariç, diğer saydığımız işçiler evsiz barksız-yerli bekâr tabir edilen gününü gün eden insanlardan teşekkül eder. İşçi daimi işçi denilen Evdeci-Hergeleci-Danacı ve bekçilerimiz kış 7 ay yaz 5 ay üzere iki iş mevsimine bölünerek dutmalıkla dururlar. Çiftçiler bunları değil 5 ay 7 ay bir ay hatta bir hafta dahi daimi çalıştıramazlar. Bunları daimi çalıştıranları parmakla gösterirler.

Elli lira Yüz lira hak eden danacı veya hergeleci çiftçi başının karşısına dikilip, pusulamı ver, memleketten mektup geldi gideceğim der. Bunlar ücretlerinin azlığında değilde alışkanlık dolayısiyle işlerini terk edip, şehirdeki arkadaşlarına iltihak ederler. Yani bu işçileri işyerine bağlayacak hali hazırda ne kanun ve nede örfü adet ve sair hiç bir şey yoktur. Çiftlikte ki çiftçi başının sanki hiç bir işi yokmuş gibi her gün şehire hergeleci, danacı, bekçi bulmakla götürmekle hesabını görmekle, meşgul, çapa pamuk işçilerine gelen işçilerin içlerinden bu işleri yapacak kimseleri ayırmak mümkün değildir. Çünkü onlara sorarsak biz işçi değiliz, biz kendi işimiz var gidiyoruz derler. Bu işleri yapacak yeni gelmiş işçileride eskiler kendine uydurmağa çalışırlar. Bu hususta bu işçilerden çok müşteki haldeyiz. Buna Sendika işçi bulma kurumu ve nede sair teşekküllerin hiç birisi yukarda da dediğim gi-

bi ne kanunen ve nede örfü belde ile karışamaz. Bu işçilerin ayrı komisyoncuları vardır. Bu komisyoncular bu işçileri çiftliklere gönderir, ve kulanığada derki sen git iki gün sonra geri gel ben seni daha iyi bir çiftliğe gönderecem. Maksat işçi çiftlikten çiftliğe dolansın komisyoncuda her adam başına 2.50 kuruş alsın. İşte biz bu huzursuzluk içinde daimi işçi sahibi olamayoruz.

Bu saydığım işçiler daimi olarak arada gezen komisyoncuların tesiri altındadırlar.»

DERDİM BİR İKEN BİNE ULAŞTI

Adana Çiftçi Birliği 2. Başkanı'nın, sorularıma verdiği cevabın işçi bölümünü aynen, hiç bir yerini ellemeden buraya aldım.

Sayın Bay Başkan bir çok yönden haklıdır. Örneğin, işçilerin barınak işi.. Adana'da hangi üretici ile konuşduysam aynı şeyi duydum. Devlet baba, barınaklar için arsa alsın, işe başlasın, biz gerisini yaparız.. Hiç bir üretici Devlet Baba kadar zengin değildir.. Sadece sulama işine milyarlar döken Devlet Baba-Devlet Ana değil- neden bu iş için altı yedi milyoncuk vermesin? Versin elbette.. Arsa alsın, temelini danalar, develer keserek atsın, birinci katı, ikinci katı çıksın, gerisi mi? Cenab-ı Allah (C.C.) kerimdir.. O da olur inşallah..

Evdeci çiftlikte yemek pişiren kimsedir. İyi bir evdeci olabilirdim, en sevdiğim uğraşı, yemek pişirmektir.. Danacı ve bekçiliğe gelince... Bu işi beceremem gibime geliyor.. Eğer iş bulsaydım Adana'da, olsam olsam iyi bir «*Hergeleci*» olurdum.. Amma değil evdecilik, hergeleci'lik bile bulamadım!. Kader, ne denir?

SENDİKACILAR NE DİYOR ONA DA BAKALIM...

«Körpeler ağlıyor,-bir dilim ekmek-ağlatma al, diyorlar... alamayom ki.»

Aşık Nesîmi Çimen

Bizim zamanımızda adı «*İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi*» idi. Şimdi, İstanbul'u kaldırıldı, «*Devlet*» kondu başa. Devlet olunca, sanki daha iyi ressam olunacak, daha iyi mimar olunacak, daha iyi heykeltraş ve de bilmem ne olunacakmış gibi!. Baksanıza, Devlet Baba, işçi barınaklarının arsasını almalı, işe başlamalı, gerisi Allah Kerim.. Biz oldum olası Devlet'e bağlıyızdır... Severiz Devlet'i..

İşte, şimdiki adı ile «Devlet Güzel Sanatlar Akademisi»nde okur iken, girdiğimin onbeşinci gününde, yaptığım resme hiç bakmayan hocama, beni de görmesini rica etmiş, hocam da cevap olarak yakamdan tutup beraberce dışarı çıkartmış idi kendisini!. Bir haksızlık vardı muhakkak, sonra ne oldu bilmiyorum, çok daha eski adı ile «Sanayi-i Nefise'nin, eski bir saray olan mektebin o muazzam merdivenlerinden birlikte ta baştan aşağıya kadar yuvarlanmış idik! Ne hocam-kulakları çınlasın- ne de ben boykot falan ilan etmemiştik birbirimize... Beni -hoca istemediği için- ilk sınıfa devam-

da sakınca gördü mektep idaresi, tuttu, en son sınıf öğrencilerinin yanına, -kabri nur ola- Çallı İbrahim'in ötelyesine verdi!. Sınıfım bir'di ama, en son sınıfta okumaya başladım!.

Rahmetli Çallı İbrahim hocam, bir arkadaşın resmini beğenmemiş, konuya iyi bakmak gerektiğini anlatıyordu.. «İyi bakmak konuya, iyi bakmak gerekir» diyordu. Ve sordu :

«*İyi bakıyor musun?*» «*Evet*» dedi arkadaş.. «*İyi bakıyorum efendim..*»

Çallı, bir tuhaf sesle :

«*Öküz de bakar, ama görmez*» deyiverdi...

Çukurovada, ineklere, öküzlere, danalara «*Hayvanat-ı bakariye*» derler.. Bunlara bakanlara da «*Hergeleci*» denir.. Buzağılar büyür, sürüden ayrılır, bunlara bakanlara da «*Danacı*» denir..

Hayatımda çok «*Hergeleci*» tanıdım.. Hepsi tabiatı seven insanlardı.. Tabiat denince; içine insan da girer, hayvan da.. Onun için «*İyi hergeleci olurdum*» dedim.

Çukurova Türkiye'nin tarımsal yönden en önemli bir bölgesidir.. Tarım işçileri, gün gün örgütlenmektedir.. Tarım işverenleri de kendi deyimleriyle «gerek çapa ve gerekse pamuk toplama işçilerinden memnundur»

İŞÇİLER BU KONUDA NE DİYOR?

«Tarım İş Kanun Tasarısı ve Tarım işverenleri hakkında ne düşündüklerini» sorduğum «*Türkiye Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası Güney*

Bölge Merkez Adana Şubesi Başkanı Mahmut Telli» soruma yazılı olarak şu cevabı verdi :

«Bölgemiz, Türkiyenin tarımsal yönünden önem taşıyan bir bölgedir. Dolayısıyla bölgemize 2. Sezonda her sezon için doğu vilayetlerimizden en az yüz bin tarım işçisi girer. Bu işçiler için adanamızda gerek çiftçi birliği Kongrelerinde gerekse tarım bakanında bulunduğu olağan üstü toplantılarda bir işçi barınağı yapılmasıyla işçinin sıhhı durumunu şeref ve hasiyetini muhafaza edeceğini sendikamız dile getirmiş isede malesef tatbiki için en ufak bir teşebbüs alen görülmemiştir. Tarım işverenler ve tarım işçisi pek ala bilirki işçi memleketinden gelip ve giderken durak yapacağı yer şehir dahilinde açık havada sıcağın önünde veya yağmurun altında tuvalet yok, banyo, yok sıhhı durumu bozuk, ayrıca işveren ilişiğini kesmemiştir. bu gün gel yarın git misali, memleketine gidecek parasıda yok işçi şikayetci olur. İlgililer mahkeme yolu gösterir, mahkemenin neticesiyle işçinin toz ve toprak içinde ne kadar bekleyeceğini siz takdir edin.

Yeni çıkacak tarım-iş kanununda bilmem Bölgemizin özellikleri yer almışmıdır. Şöyleki Bölgemizde işçinin toplanmasıyla ilgili -elci- Takım kılavuzları vasıtasıyla mevsimlik sezon işçileri kafileler halinde toplanır. Ve bu takım kılavuzları 931 sayılı kanuna göre değilde meri mevzuata göre % 10 işverenden ücret alır. Fakat bazı takım kılavuzları işverenle anlaşarak Mevcut asgari ücretin altında pazarlık yapmak suretiyle zavallı tarım işçisinin 14 saat sıcağın altında çalışarak alın teri karşılığını bile kasp ederler. Bu gibi Kötü niyet sahibi işverenlere ve takım kılavuzlarına büyük çapta bir

cezayi müeede çıkacak tarım iş kanununda yer alacakmıdır.

İşverenlerle Sendikamız arasındaki münasebetlerimiz şöyleki iyi niyetli işverenler dolayısiyle asgari ücreti uygulayan işverenlerle elbetteki Nisbeten. Fakat yeterli değil çünkü sendikamız işverenler sendikasına şu teklifi yapar, Müştereken bir toplu iş sözleşmesi yapılarak işçi ve işveren münasebetlerin iyi bir şekilde teesüsünü sendikamız kendine rehber kabul etmişken işverenler sendikası malesef bu teklifimize evet demez. ve işverenler sendikasının üyesi bulunduğu iş verenlerle ihtilafımızda bize yardımcı olmazlar. Halbuki müştereken bir toplu pazarlık yapılsa taraflar sözleşmeyi ihlal ettiğinde çözüm yolu daha kolay bulunur çünki iki tarafda sorumluluk taşır..»

HAL BÖYLE BÖYLE...

Sendikacıların görüşü «aynen» böyle. Yazının hiç bir yerini ellemedim..

HESAP.. HESAP.. HESAP...

Dedik ya, rakam meydana çıktı, edebiyat bozuldu diye.. Ne kadar doğru.. Şimdi resmi belgelere bir göz atalım, kazançlardan yana....

«..... Bölgede fert başına gelir, ortalama olarak 1962 yılında 2300 Tl. Türkiye ortalamasından yüksek olan bu rakamın açıklığa kavuşturulması için bölgede, değişik-bölgelerde ve sosyal gruplarda gelir tahmini yapılmıştır. Bu tahminlere göre şehirsel gelir grupları şöyledir :

Gruplar	Nüfus	Fert başına gelir Tl.	Toplam gelir Tl.) (milyon
(1) Düşük gelirli esnaf ve arazi gelirliler	163.000	1.400	230.0
(2) Memur ve ücretliler	326.000	2.500	815.0
(3) İyi gelir seviyesinde olanlar	158.000	5.000/0.000	930.0
(4) Yüksek gelir seviyesinde olanlar	73.000	15/20.000	2840.0

Bu tabloyu şöyle bir açalım, kolay anlaşılsın diye;

Fert başına düşen gelirler kıyaslanınca, 4. gruptakiler 1. gruptakilere göre 11-14 misli fazla gelir elde ediyorlar.

4. Gruptakilerin elde ettikleri yıllık toplam gelirler ile 1. gruptakilerin elde ettikleri yıllık toplam gelirleri kıyaslanınca şu çıkıyor ortaya :

73 bin kişi 930 milyon lirayı paylaşırken, bu miktar paradan (1. grup gelir seviyesindekilerden) 652 bin kişi faydalanabilir.

1. grup, insan olarak 4. gruptan 2.2 misli fazlayken gelirleri aynı gruptan 4 misli daha azdır!.

YA KÖY NÜFUSU GELİRLERİ?

«Köy nüfusunda ise, gelirin, tüketim miktarında çok az fazla olduğu tahmin edilebilir. Tarım geliri olarak 1.350.0 milyon liralık kısmın köyde yaşıyan nüfus tarafından elde edildiği tahmin edilmektedir. Ancak bu miktarın 150 milyon lirasının tefecilik ve alivre ticaret yoluyla şehire aktarıldığı sanılmaktadır.

Köy nüfusu geliri alt bölgelere göre de büyük değişiklikler göstermektedir. Ovalarda ülke ortalamasının çok üstünde olan köy geliri dağ bölgesinde fert başına yılda 200 lira civarına düşmektedir.

1962 bölgesel hasılanın % 30 kırsal, % 70 de şehirsel nüfusa düşmektedir.»

EFENDİLER, BUNUN ADINA TEFECİLİK DENİR

Türkiye'de kredi politikasının ne denli bozuk olduğunu Devletin resmi kayıtları açıkça söyler.

Haziran 1967 rakamlarına göre özel sektöre dağıtılan kredi toplamı 21 milyar 391 milyon liradır. Küçük sanat ve esnaf kredileri 486 milyon lira, sanayici kredileri 932 milyon lira, tarım kredileri 4 milyar 576 milyon lira, ticari krediler 13 milyar 445 milyon ile ipotek karşılığı verilen 1 milyar 952 milyon lira, toplam olarak 15 milyar 397 milyon liradır. Türk ekonomisine büyük katkıda bulunan tarım, sanayi ve esnaf kredilerinin 5 milyar 994 milyon lira toplamına karşılık 293.180 kişiye verilen kredi 15 milyar 397 milyon liradır.

Ticari sektöre verilen bu kredinin -1966 yılında- 6 milyar 700 milyon lirası, Başbakan Demirel'in

isim babalığı yaptığı *«teşkilatlanmamış kredi piyasası»* dır..

Tarım kredisi dağılımı, şu rakamlara göre «dengesizlik» örneğidir :

İşletmelerin % 50 sine sahip 600 bin çiftçi ailesi yılda ortalama 296 lira alırken, 40 kişi ortalama 626 biner lira kredi almaktadır.

992 bin 300 aile 552 milyon kredi almış iken, 91 bin 100 aile, 490 milyon lira kredi almıştır!..

«Teşkilatlanmamış kredi piyasası» nın Adana'da nasıl işlediğini bir üretici, bakınız nasıl anlatıyor :

«Küçük esnaf, sanatkâr, küçük çiftçi hiç bir zaman yeteri kadar kredi alamaz. Buna rağmen büyük çiftçilerin hemen hepsi aynı zamanda pamuk ve tahıl ticareti yapmaktadır. Esasen zengin olan bu insanlar, zırai işletmeleri için krediye ihtiyaçları olmadığı halde, hem zırai kredinin büyük bir kısmını, hem de bütün çiftçilere verilen kredi tutarının üç dört mislini ticari kredi olarak almaktadırlar. Her iki yoldan aldıkları krediyi yeteri kadar kredi alamamış bulunan küçük çiftçiye, mahsülünden önce borç verip %100 ilâ 300 faizle tahsil etmektedir!. Bugünkü kredi düzeni, hem küçük çiftçinin daha fazla ezilmesini hem de bahsi geçen aracıların fahiş kâr elde etmelerini sağlayacak bir şekilde uygulanmaktadır.

Hasattan önce 45-50 kuruşa bir kilo buğdayı, hasattan önce 125-150 kuruşa bir kilo kütlüyü satmaktayız!.

Nasıl mı? Mayıs Haziran ayında pamuğunu çapalatmak, akaryakıt ve zirai ilaç için paraya ihtiyacı olan küçük çiftçi, bütün banka ve kredi imkânlarından azami istifadeyi sağlayan aracılardan bir miktar para alır. Verdiği senette, aldığı paranın miktarı değil, 125-150 kuruştan hesap edilerek tutarı kadar pamuk sattığı yazılıdır!.

Nasıl mı? Şöyle, 1250 lira alan çiftçi, 1000 kilo kütlü sattığına dair senet verir. Kütlünün fiyatı, Ekim, Kasım, Aralık aylarında 220-240 kuruşa çıktığında 1000 kilo kütlü 2200-2400 liraya satılır. Eğer, bu borç alma işlemi Mayısta yapılmış ise, Ekim ayında tüccar 1000 kilo kütlüyü 2200 liraya satınca yıllık faiz miktarı % 300 e yaklaşmış olur..»

DERDE DEVA DEĞİL, DEVAM...

ÇUKUROVA'ya inen onbinlerce insan, kavruk sıcak altında, küçük çiftçinin, orta çiftçinin, büyük çiftçinin ürünlerini devşirdiler.. Kamyonlar, arabalar, traktörler dev hararları yükleyip, asfalt yollardan «vıv... vıv» diye geçmeye başladılar..

CUMHURİYET GAZETESİ ANKARA

Ekim ayının 26. günü, Ceyhan postanesinden Cumhuriyet Ankara Bürosuna şu telgraf geldi:

«Bugün kütlü ikiyüzaltıdan parası on gün sonra ödenmek üzere o da müşkilatla satılabildi. Taban fiatı ikiyüzyirmibeş olarak ilan etmiştiniz. Müstahsil şaşırmış durumdadır. Bize müracaat ederek kime satacağız diye soruyor. Cevap veremiyoruz. Gecikmiş olmasına rağmen çiğit üzerindeki karteli süratle bozarsanız yine de bir kısım müstahsil fayda sağlayabilir kanaatindeyiz. Mümkünse bir heyet gönderip durumu yerinde tetkik ettirirseniz vaziyetin çok daha acı olduğunu göreceksiniz. Hürmetlerimizin kabulü ricasıyla. Ceyhan Çiftçi Birliği Başkanı Nuri Özsoy»

Bu tel, başka yerlere çekilmiş 51 «şikayetname» nin bir suretiydi..

TİCARET BAKANLIGINA ANKARA

«Adana Ticaret Borsası-Sayı 55 Adana 5.9.1968

Çiğit fiyatlarının normal piyasa şartları, diğer bir deyimle iç ve dış talep muvacehesinde teşekkülün imkân sağlanması konusunda Ticaret Bakanlığı'na çekmiş bulunduğumuz telgrafın bir süretini ekte takdim ediyoruz. Müracaatımızın Ticaret Bakanlığı nezdinde desteklenmesini rica ederiz. Saygılarımızla.. Başkan Turhan Tanrıver -Umumi Kâtip Bülent Toksöz»

Parlamentodaki Adana'lı temsilcilerine gönderilen mektuba iliştirilen tel sureti şuydu :

«Yağ Fabrikaları hazır ve peşin şartlı çiğit mübayaa etmemekte ve bu sebeple çiğit fiyatları normal piyasa şartları altında teşekkül edememektedir. Diğer taraftan rekolte bu sene geçen seneden daha yüksektir. Bu şartlar muvacehesinde çiğit fiyatlarının serbestçe teşekkülüne imkân sağlamak üzere tensip edilecek miktarda çiğidin ihracına müsaade edilmesini tasviplerinize arzederiz. Saygılarımızla. 514 sayılıdır. Adana Ticaret Borsası»

«PAMUK ÜRETİCİLERİ SESSİZ YÜRÜYÜŞ YAPACAK»

TARSUS- *Pamuk fiyatlarının düşük olması ve Sümerbank'ın piyasaya girmeyişini protesto etmek amacıyla Tarsus'lu pamuk üreticileri Karpuzcular meydanında toplanarak Atatürk Anıtına kadar bir sessiz yürüyüş yapacaklardır. Tarsus'lu gençlerin de destekleyecekleri yürüyüşte fiatların çok düşük olduğunu belirten dövizler taşınacaktır.»*

Gazete haberleri devam ediyordu.

BU DA GÜRÜLTÜLÜSÜ..

«EGELİ ÜRETİCİLER

ANKARA'YA YÜRÜYECEK»

İZMİR, (CUMHURİYET EGE BÜROSU) - *Taban fiyatlarının az olduğunu ileri süren üzüm ve pamuk üreticileri Ankara'ya yürüyeceklerdir.....»*

«235 Kuruşluk taban fiatını protesto için Ege'den Ankara'ya gidecekler—4 Bin pamuk ekicisi traktör ile yola çıktı!

«1958'de de, 1968 de de pamuk fiyatının 230 kuruş kaldığını» söyleyen pamukçılar, traktörleri Meclis önüne bırakıp yaya dönecek...

İzmir- 235 kuruşluk pamuk fiyatını beğenmeyen ekiciler dün Ankara'ya protesto yürüyüşüne çıkmışlardır. Ekiciler yürüyüş boyunca şu dövizleri taşımışlardır :

«Yıl 1958, pamuk 230 kr. Yıl 1968 pamuk 230 Kr.», «Oy verdik, vermez olaydık..», «En çok çalışana millî gelirden en az pay», «22 milyonu ezilen bir milletin kalkınmasından söz edilemez.»

Protesto yürüyüşüne 4 bine yakın ekici ve 1000 kadar traktör katılmıştır.

TEPKİ DEVAM EDİYOR

Gazetelerin birinci sayfalarında, traktörlerle yürüyüşe çıkan üreticilerin fotoğrafları var, buna ait

haberlerde geniş yer tutuyor.. Beri yanda Çukurova'dan Parlamento üyelerine telgraflar, resmi yazılar gelmiyor da yağıyor sanki!.

Ceyhan Ticaret Odası Başkanı Ali Arıcan, Ziraat Odası Başkanı İbrahim Aydın, Çiftçi Birliği Başkanı Nuri Özsoy, 2.10.1968 tarihinde şu ortak mektubu gönderiyor :

«Kütlü piyasasının açıldığından bu yana esasen bütün Hükümet sözüne rağmen bir türlü bilinmeyen kütlü fiyatları bu gün ortadan tamamen kalkmış, yüzlerce araba Ceyhan sokaklarında alıcı bulamayarak sahipleri, bir yılın alın teri mahsullerini köylerine geri götürmek zorunda kalmışlardır.

Çukobirlik sözde mübayaa ediyorum diye, kütlü arabalarını iki üç gün süre ile kapısında bekletmektedir.

Sümerbank pamuk piyasasına girdim, pamuk alacağım teranesiyle 6 ilâ 11 ay arasında vadeli teklif etmekte adeta müstahsille alay etmektedir.

Nebati yağ fabrikatörleri dünyanın hiç bir ekonomik sisteminde izah edilmeyecek bir dokunulmazlık içinde tröst kurarak bir kilo dahi çiğit almamakta ve her türlü teklif edilen satış şartlarına karşı da bir kaç gün sonra depolarımıza çiğit de koymayacağız diye memleket ekonomisine telafisi imkânsız bir darbe daha indirmeye hazırlanmaktadırlar.

Bütün bu alım satım zincirinin halkaları sebebiyle her gün üçyüz ilâ beşyüz çiftçi ve tüccar bonosunun protesto edildiği gerek banka kayıtlarından ve gerekse noter kayıtlarından anlaşılacaktır.

Yarının çok daha karanlık olacağı aşikârdır.

Bu durum karşısında binlerce Çukurova çiftçisi, tüccarı çok ümitsiz bir durumda meselenin vuzuha kavuşmasını beklemektedir.

Son defa ilginizi beklemekteyiz..»

DURUM PARLAMENTODA...

Pamuk üreticilerinin ardı ardına yükselen feryatları, öğünmek gibi olmasın ama «Can Pazarı» yazı dizisinin ilânları ve başlaması, konunun parlamentoya yansımasını hızlandırdı.. Pamuk durumu hakkında çeşitli sözlü sorular, meclis araştırma önergeleri verildi..

Cumhuriyet Senatosu'nun 8.10.1968 tarihinde yaptığı 64. Birleşim'de, CHP Adana Üyesi Muslihittin Yılmaz Mete gündem dışı söz istedi.

BAŞKAN — Sayın Muslihittin Yılmaz Mete, buğday ekicilerinin dert ve dileklerinin dile getirilmesiyle ilgili bir görüşme yapacaktır. Buyurunuz.

MUSLİHİTTİN YILMAZ METE (Adana)

— Sayın Başkan, saygı değer arkadaşlarım; huzurunuzu fazla işgal etmemek için Ticaret Odası Başkanı, Ziraat Odası Başkanı, ve Çiftçi Birliği Başkanı, üç şahsın imzaladığı bütün Adana Senatör ve milletvekillerine gönderilen bir yazıyı okuyacağım. (Mete, yukarda açıkladığımız mektubu okuduktan sonra sözlerine şöyle devam etti) :

— Muhterem arkadaşlarım, hemen birçoğumuz bu konuda mektup ve telgrafla haberdar edildik.

İzmir bölgesinin pamuk ekicilerinin bir yürüyüş yapacaklarını gazetelerde okudum. Türkiye'nin her tarafında pamuk ekicilerinin şu günlerde büyük bir dert içerisinde olduğunu müşahade etmeyen hiçbir arkadaşım yoktur. Bunlara cevap olarak biz, parlak nutuklardan başka bir şey görmedik. Çiftçilerle beraberiz, çiftçiden yanayız. Taban fiyatı tesbit ettik. Yok arkadaşlarım böyle bir şey.. Ben, 5-10 gün evvel Adana vilâyetinde idim. Maliyetinden ucuz satılmaktadır pamuk.

..... Hükümet üyelerinin bu işle ilgilenmelerini, biran evvel vakit geçmeden bu işe çare bulmalarını istirham edeceğim. Hepimiz artık birçok şeyleri öğrendik. Tam müstahsil küçük çiftçi malını toplar, pamuğunu toplar, buğdayını hasadeder fiyat düşüktür, büyük tüccarın eline geçer. Küçük tüccarın eline geçse keşke, o da şu ki; himayeye muhtaç durumdadır. Ama büyük tüccarın eline geçer. Ondan sonra fiyatlar birden bire çok yükselir. Bugün Sümerbank Adana'da alıma girmemiştir. Size huzurunuzda söylüyorum, zapta geçecektir bu sözlerim. Bir ay sonra bir buçuk ay sonra Sümerbank bugünkünden çok daha yüksek fiyatla tüccarın elinden pamuk almaya başlayacaktır. Bu nedir arkadaşlarım? 3-5 şahsı himayeden başka hiçbir şey değildir. İstirham ediyorum, bu yolu bırakalım artık. Sayın Tarım Bakanı çalışmaya uğraşıyor ama hüsnüniyetlidir, Ticaret Bakanı çok hüsnüniyetlidir ama bu hüsnüniyet kâfi gelmez arkadaşlarım.

..... Küçük çiftçinin, orta halli çiftçinin dertlerine biran evvel ellerimizi uzatalım, yoksa bütün Ege çiftçisi, Çukurova, Antalya çiftçisi kan ağlıyor arkadaşlarım. İnşallah bir nebze dahi olsa bu söz-

lerimin bir tesiri olur ümidiyle hepinizi saygıyla selamlarım. (C.H.P. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN— Sayın Tarım Bakanı, görüşmek istiyorsunuz, buyurun.

TARIM BAKANI BAHRİ DAĞDAŞ (Konya Milletvekili) «-Sayın Başkan, değerli senatörler; gündem dışı söz alan Sayın Adana temsilcisi şahsım hakkında konuşmamış olsaydı söz almayacaktım.

.....Kütlü fiyatları, çizgiler üzerinde çalışmalarımız vardır. Sayın Ticaret Bakanı bu konuda gereken tedbirlere tevessül etmiştir. İnşallah eskiden olduğu gibi 40 kuruşa biz pamuk ne ektirip ne de sattıracağız, mağdur etmiyeceğiz. Biz Adana çiftçisinin hangi ölçüler içinde ziraat yaptığını şu heyetin aşağı-yukarı hepsi hatırlar. Adana'da 40 kiloluk, 50 kiloluk, 70 kiloluk kütlülerin de olduğunu da biliriz. Adana'da Seyhan nehri taşıp kütlü pamuğun 15 Mayıstan 20 Mayıstan sonra ekildiğini de biliriz. Bunların hepsini bilen kişileriz. Biraz fazla ileri gidilmemiş olsaydı konuşmayacaktım...»

Tarım Bakanı, kendisine sataşıldığını belirtti, Meksika buğdayının serüvenini anlattı, cevap verdi. Mete söz aldı o da O'na cevap verdi... Bakan yeniden söz aldı ve pamuk konusu, Bakanın ağzından hiçbir cevap anlamı taşımıyan şekilde döküldü.... Açıklıyordu zaten şahsına takılma olmasaydı, çıkmayacaktı bile.. Mete, bu işlerin halay çekmekle halledilmiyeceğini söylemişti, iyi ki söylemiş, heyecanlı bir birleşim geçti o gün Senatoda!..

VE TARIM İŞ KANUNU.....

Türkiye Tarım ve Sanayi İşçileri Sendikası Dördüncü Genel Kurulu Başkentte toplandı.. Siyasi parti yöneticileri, sendikacılar ağız birliği etmişçesine Tarım İş Kanunu'nun muhakkak çıkarılması gerektiğini ileri sürdüler..

GP Genel Başkanı Feyzioğlu da konuştu Genel Kurulda... «Kredi dağıtımında büyük eşitsizlikler, büyük adaletsizlikler göze çarpmaktadır» dedi!. Toprakta çalışan insanları köle haline getirecek bir düzeni kabul etmeyeceklerini de bildirdi Sayın Genel Başkan..

Acaba, bazı köylülerimizin şu anda içinde oldukları durumu mu kabul etmiyordu?

TARIM İŞ KANUNU ÇIKSIN MI?

ONBİNLERCE tarım işçisinin kaderini değiştirecek, onlara sosyal güven ve adalet getirecek bir kanun tasarısı, Tarım İş Kanun Tasarısı, lâfa geldiği zaman «mangalda kül komayan» politikacıların elini uzatmasını beklemektedir.

Son günlerde bir çok politikacı, Hükümet yetkilisi Tarım İş Kanunun önemine değinmiş, kanunun yakında çıkarılacağını, çıkarılması gerektiğini «hulûs-u kalp» ile açıklamıştır.

Türkiye Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri yöneticileri «Tarım işçilerini kaderleri ile bırakmak, onlara sosyal güven ve kanun elini uzatmamak, âdil bir çalışma düzeni ile sosyal adalet anlayışı ile bağdaşamaz. Tarım işçilerini hukuki bir teminata kavuşturacak Tarım İş Kanununu çıkartmak hükümete düşen bir görevdir. Yıllardan beri mücadelesini yaptığımız bu kanunun çıkartılmasında daha fazla gecikmeyi mazur gösterecek her hangi bir sebebin varlığına inanmıyoruz» diyorlar, umutlarını yitirmediklerini belirtiyorlar.

TÜRK-İŞ DİYOR Kİ :

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Tarım İş Kanunu için kanunun gerçekleşmesi için bütün güçlerini kullanacaklarını açıklıyor ve şöyle diyor :

«Geri ekonomilerde toprak insan ilişkisini sosyal kalkınmanın temel şartı kabul ediyoruz. Türkiye'de sosyal kalkınmadan bahsedebilmek ancak, Tarım İş Kanununun çıkmasıyla mümkün olacaktır. Bugün, bütün siyasi partiler sosyal adaletten, sosyal güvenlikten bahsetmektedirler, bu konudaki samimiyetleri, Tarım İş Kanunu'ndaki tutumlarıyla belli olacaktır.

Bekliyoruz, göreceğiz....»

ÜRETİCİLER DE...

Üreticiler de *«razı!»* kanunun çıkmasına... Her konuda anlaşabileceklerini ısrarla belirttiler ve dediler ki :

«Konu; mesai, yemek, barındırma ve ücret üzerinde toplanmaktadır. Mesai saatleri sanayide olduğu gibi belirli olamaz.. Yemek için kalori hesabı yapılsın, kabuliimiiz, ancak iklim şartlarına dikkat etmeli, hazmı kolay yiyecekler verilmeli. Barınak şarttır. Yapılmalıdır. Ancak, Ziraat Bankası kudretsiz çiftçiye az faizli kredi vermelidir. Vermeli ki yıkım olmasın çiftçiye..

Ne var ki, sanayi işçisi gibi grev hakkı verilirse felâket olur..»

TOPRAKLARI BOL OLSUN...

«Hazmı kolay yiyecekler verilmeli» diyordu üretici.. Ve de pamuk işçileri hazmı kolay şeyler yiyorlardı zaten..

17 Ekim 1968 günlü gazeteler, birinci sayfalarından şu haberi ikişer üçer sütun üzerinden kara kara veriyorlardı :

«(Tarla Mantarı) Yiyen beş pamuk işçisi öldü. Hastaneye kaldırılan 36 İşçiden Dördünün Hayatından Ümit Kesildi.

Seyhan- Diyarbakır ve Urfa'dan gelerek Ceyhan'a bağlı Mercimek köyündeki pamuk tarlalarında çalışan işçilerden 5'i, yedikleri tarla mantarından zehirlenerek ölmüş, 36 kişi de hastaneye kaldırılarak tadavi altına alınmıştır.....».

Ertesi günü ise, hastanedeki hastalardan üçünün daha, rezil dünyadan göçtüklerini bildiriyordu gazeteler!..

ORHAN GELİYOR

3000 metre iniş pisti olan Adana Havaalını, uluslararası A sınıfı bölümüne girer. Etrafı açık olan Adana sivil havaalanı Boeing 707 veya Douglas DC 8 tipi büyüklükteki uçakların inişine uygundur.

Ankara'dan gelen uçak, nokta nokta büyüdü ışıklarıyla.. Alanın ışıkları mavi maviydi ve tekerleri yere değdi ötelerde, terminalin önünde durdu.

Kadim dostum ressam Orhan Peker, tıpkı Ara Güler gibi, üçlü bir röportaj teklifimi kıvançla kabul etmiş, bizden altı gün sonra Adana'ya ayak basmıştı.

Elinde çantası ilerliyor, bakınıyordu çevresine. Arıyordu bizi.. Çantasına uzandım :

«Götürelim begim..»

«İstemez» dedi. Sertçe. Belli canı sıkılmıştı aradığını bulamayınca..

Çantasına yeniden hamle ettim :

«Boşum begim, alayım bavulunu..»

«İstemez dedik..» Sertçe çekti çantayı. Sonra birden döndü :

«Yahu sen miydin?»

Şaşırmıştı..

«Pes birader, tanıyamadım.. Tanıyamadım..»

Gülüyordu, kıyafetime, suratıma bakıp..

Günlerce, sarı sıcak altında oradan oraya peşimden seğirten, sıcaktan bunalıp soğuk duşun altına giren Ara Güler, otelde 40.5 ateşle yatıyordu.

Geceydi. Elini Ara'nın başına koyan Orhan, «Adana gibisin» dedi.. Adana, geceye rağmen yanıyordu.. «Bir diş macunu» dedi, Ara.. «Bir macun al, dilimin pası gidecek gibime geliyor..»

Aldığımız bir diş macunundan, macun değil, «fıs» diye tozu fışkırdı! Çukurova, macunu da toz etmişti.

«Can Pazarı» için bize bütün imkânları hazırlayan Adana Bürosu Temsilcimiz Özer Öztep, baba Çoban Yurtçu pek sevdikleri Ara Güler'den sonra Orhan'ı da bağırlarına bastılar.

Özer'in yemek çağrısına «ırgat»lar gibi gittim. Vakit olmamıştı kılık değiştirmeye.. Lokantada, çevremizdekiler yadırgıyla bakıyorlardı.

Ve kendi deyimiyle, dili bazen «te... tee..... te... te.. tekle... yecen» Özer, başından geçen bir öyküyü anlatıyordu.

Kadıköy Halkevi. Bir piyes konulacak sahneye. Piyeste bir kekeme var. Fakat kimse başaramıyor bu rolü. Diyorlar ki, caz orkestrasında bateri çalan Özer, bu rolü gayet iyi yapar! Çağırıyorlar.. Provalar, provalar, provalar.. Özer son derece başarılı!. Ve temsil gecesi, sırası gelen «kekeme» sahneye çıkar. Ne var ki Özer, inadına bülbül gibi şakımaktadır!.

«İ, i... i... i... stiii... yorumm... aaa... aaa... mmmaa, o... o. ol.. mu.. yor» «İstiyorum ama kekeme gibi konuşmak, olmuyor» diyor Özer.. Perde iniyor, Özer'i azarlıyorlar «oyunu berbad ettin» diye...

Masadakiler kırılıyor gülmekten. Ben de gülüyorum, çevremizden bakıyorlar masamıza, illa bana bakıyorlar, sanki :

«Sen bir ırgatsın, nene gerek gülme senin» dercesine..

ARA = 40.5!!

Gece dönüyoruz otele.. Ara, aynı ateşler içinde, ama her zamanki gibi dostça bakışları..

«Aman Ara, sıkı dur, öleyim möleyim deme, sabah yedide uçakla sevkediyorum seni İstanbul'a, bir şey yapacaksan orada yap..»

«He yavrum» diyor Ara, ateşli gülücükle.. Çantasına bakıyorum, belki beşyüz kare resim çekmiş..

Sabah yedide, uçak, bize el sallayan Ara Güler'i alıp götürüyor ve üç gün sonra kocaman bir zarf geliyor. Fotoğraflar, çiçek gibi..

HÜRÜ'NÜN DOĞURMASI...

«..... Çapa ırgatları kazmalarını bırakmış, kızgın güneşin altında, beşer beşer oturmuş yemek bekliyorlardı.

Elci, dağılan yemeklere nezaret etmekteydi. Herenilerin etrafında yalınayaklariyle dolaşan çocuklardan gözünü bir an ayırmıyor, kazanlara fazla sokulanları tekmeyle koğuyor, ele geçirebilirse, tokatlıyordu.

Bu çocuklar çapa çapalayan ırgatların çocuklarıydı ki, çiftlikçe onlara yiyecek verilmez, anaları, babaları tarafından idare olunurlardı.

Pehlivan Ali, Aptal kiziyle diz dize oturmuştu. Yanında Kürt Hürü'nün kocası, onun yanında Kürt Hürü, Kürt Hürü'nün yanında da Hürü'nün dokuz yaşındaki kızı.

Atlarındaki toprak, fırın külü kadar sıcaktı. Güneş de tepeden olanca kuvvetiyle vuruyor, millet ılık ılık terliyordu.

.... Hürüyse, dokuz aylık karniyle pek rahatsız oturmaktaydı. Arada kaşığını bırakıp iki kat oluyor, sesini namahreme duyurmamak için kendini tutuyor, yediği zehir oluyordu.

.... Aptal kızı Alinin bacağına iyice yaslandı.

Tam bu sırada Hürü, gene iki kat oldu.

Aptal kızı :

— Öyle mi? dedi, işaret geldi mi?

Hürü sıkıntıyla baktı, utandı. Kocası kürtçe söğdü. Hürünün terden sırsıklam kirli, siyah saç-

ları şakaklarına yapışmıştı. Gözleri kötü kötü kararıyor, karaltılar uçuşuyordu.

Aptal kızı tekrar sordu :

— Sence nasıl kız? Yakın mı?

Hürü gene cevap vermedi.

Yeni bir sancı. Kadın iki kat oldu, saç örgülerinden birisi karavanaya sarktı. Kocası bu saçı hoyratça tutup yemenisinin altına soktu.

Hürüiyse hiçbir şeyin farkında değil, tahta kaşığının sapını olanca kuvvetiyle sıkıyor, sıkıyordu. Nihayet dayanamadı, derinden derine inledi. Adamın ırzına sövülmüş gibi, gözleri döndü. Karısına dehşetle baktı. Suçunu idrak eden Hürüiyse, itaatli ve uysaldı.

Sancı birdenbire kesilmişti. Biliyordu ki tekrar gelecek, hem de daha kuvvetli gelecekti. Bu sırada bacakları arasında bir yaşlık hissederek, karavanının başından fırladı, çiftliğe doğru koşmaya başladı.

Kontrol, düdük çaldı arkasından.

Aptal kızı :

— O ne? dedi, ne istiyorsun?

— Nerye gitti?

— Doğurmaya gitti!..» [6]

---

(6) **Orhan Kemal :** BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE, sayfa 140 - 141.

MEKSİKA PAMUK İŞÇİLERİNİN TÜRKÜSÜ

«Süsler ürünlerimiz Kıralları,
Bakanları, Zenginleri.
Ama biz pamuk işçileri,
Cebidelik, meteliksiz, hırpani.

Gün ağardı ağaracak!
Koş tarlaya, durma.
As torbanı omuzuna,
Sık iyice kemeri; bak dinle :
Gıcırdıyor tartılar bile.

Biberi bol kuru fasulya,
Budur hep yediğimiz, etsiz ama.
Çalılar paralar gömleği,
Pamuk işçisi olalı beri.

Gün ağardı ağaracak!.
Koş tarlaya, durma.
As torbanı omuzuna,
Sık iyice kemeri; bak dinle :
Ses veriyor tartılar bile.

Durmadan artar pamuk fiyatları,
Ama ayağımızda kundura kalmadı;
Pantalon desen, yırtık pırtık,
Kıçımız görünür, önümüz açık.

Gün ağardı ağaracak!
Koş tarlaya, durma.
As torbanı omuzuna,
Sık iyice kemeri; bak dinle :
Sızlanıyor tartılar bile.

Kafamızda hasır şapka,
Eskimiş param-parça;

Ama taşımak zorundayız onu,
Toplayamayız pamukları yoksa.

Gün ağardı ağaracak!
Koş tarlaya, durma.
As torbanı omuzuna,
Sık iyice kemeri; bak gör :
Nasıl titriyor tartılar.

Kokmuşuz, pis, serseri,
Böylesi iyi, böylesi gerekli;
Yitik olmasak, böylesine yoksul,
Kim toplardı bunca pamuğu?

Gün ağardı işte!
Yılma, durma koş işe.
Doldur bu gidişte,
Torbanı kendine.[7]

DÜNYANIN ÖBÜR UCUNDAN...

«..... *Güneş doğmadan kalktık. Kahvemizi pişirdik, biraz ekmek yedik, koyulduk yola. Tarla yarım saat ötedeydi. Patronla iki oğlu gelmişlerdi bile. Birer eski torba verdiler hepimize, astık omuzumuza.. Sonra iyice sıktık kemerleri, pamuklar düşmesin diye. Herkese bir sıra verdiler.*

Ürün tam olmuşsa, toplamasını da bilirseniz bir çekişte koparıp alabilirsiniz; ama kabuklu kestaneye benzeyen topakların hepsi de eş olgunlukta değildir, kabuğundan ayırmak için birkaç kez çekmek gerekir. Ürün tam olgunlukta, dallar da uygunsa her iki elinizle iki ayrı topaktan toplamak

(7) **B. Traven**: PAMUK İŞÇİSİ, çev: Adalet Cimcoz Bilgi Yayınevi.

birkaç denevden sonra- güç değildir. Ama dallar elverişli, ürün de tam olgunlukta değilse, bir kabuktan pamuğu çıkarabilmek için iki elle çekmeniz gerekir. Üstelik de durmadan eğilip kalkmak zorundadır insan, kabuklar bir yükseklikte değildir de ondan, çoğunlukla toprağa yakındır; hele birden gelen sert bir yağmurla toprağa da gömülmüşlerse vandınız demektir, topraktan çekip almak gerekir o zaman.

Öğle yaklaştıkça güneş kızar, iş de zorlaşır. Bir gömlek, pantol, kundura, bir de şapka vardır üstümüzde, ama tepeden tırnağa ter akar, sırsıklam olur insan. Küçücük, berbat sinekler durmadan kulağımıza kaçar, sivrisinekler deseniz korkunçtur, başa çıkılır gibi değildir. Sivrisinekleri kaçıran bir esinti soluk aldırır, ama durgun havalarda öğleye doğru pamuk toplamak? Düşman başına. On bir sularında, diyeceğim ayağıyukarı yedi saatlik bir çalışmadan sonra, kolunu kıpırdatabilene aşk olsun!.

Gölgeye sığınmalıydık, en yakın ağaçlar on dakka ötedeydi, dar attık kendimizi oraya. Bir akşam önce pişirdiğimiz ekmek kurumuştu, onu yedik... uzandık. En azından iki saat uyumalıydık, güneş inişe hazırlanıncaya değin. Uyandığımızda dilimiz damağımıza yapışıyordu; biraz su istemek için ben gittim patrona..

..... Pamuk pahalıdır. Bir havlu, bir çift çorap, bir gömlek almak isteyen herkes bilir bunu, ama kıralların, milyarderlerin ya da herhangi bir yurttaşın kullandığı bu ürünü toplayan işçinin işi en ağır, en korkunç iştir, kazancı da o ölçüde azdır.

Ben sekiz cenvatos alıyordum kilo başına, ama genellikle altı verilir. Bir kilo pamuk demek küçük bir dağ yığını demektir. Bu yığını bir araya getirebilmek için durmadan eğilip kalkacaksın; iki yüzden beş yüze kadar kabuktan pamuk toplayacaksın; hem de kızgın güneşin altında. Üstelik de yarı aç, susuz.

Bizler kadar yiyecek, içecekten yoksun kimse var mıdır şu yeryüzünde? Yoktur sanırım..... [8]

PAMUK TOPLAYICILAR ARANIYOR

«... Pamuk toplayıcılar aranıyor. Yolda levhalar, el ilânları, limon sarısı el ilânları... Pamuk toplayıcılar aranıyor....

Şurada, yolun kıyısında yazılı.

Artık koyu yeşil bitkiler, diken olmuşlar ve kozalar içinde pamuklar yumak yumak toplanmış. Beyaz mısır patlakları gibi fışkırıyorlar.

Ellerimizi kozaya sürmeye bayılırız... Yavaşcacık, parmaklarımızın ucu ile.

Ben çok iyi pamuk toplarım.

İşte tam bu işin adamı.

Biraz pamuk toplamak istiyorum.

Torban var mı?

Ha? Yok.

Bir dolar verir, bir torba alırsın. İlk topladığın yüz elli libreden parası çıkar. İlk olarak tarlada yüz

(8) Aynı Eser: Sayfa 28, 29, 30.

libresine seksen sent alırsın. İkincisinde doksan sent. Torbanı al git. Bir dolar. Eğer torbayı alacak paran yoksa ilk yüz elli libreden biz parasını mahsup ederiz. İyi değil mi? İşine geliyor değil mi?

İyi.. Güzel bir pamuk torbası. Bütün mevsim gider. Çekmekten, altüst etmekten eskirse altını kullanırsın. Açık yanını dikersin. Yenen yanı açarsın. İki yanı da kullanılmaz hâle gelince kumaşı kalır. Yazlık güzel bir don olur. Gecelik olur. Ve eh, işte.... Pamuk torbası güzel bir şeydir.

Beline sararsın. Bacaklarını açarsın, ayakların arasına alırsın. Önce insana hafif gelir ve parmaklarının ucu ile pamukları toplarsın, eller döne döne bacakların arasındaki torbaya girer. Çocuklar da arkadan gelirler. Çocukların torbası yoktur. Sen de bir çuval al, ya da babanın torbasına koy. Şimdi biraz ağırlaşmaya başladı. Öne eğil, torbayı kaldır, yere düşüyor. Ben pamuk işini bilirim. Parmağım anlar, kozayı anlarım. Hem yürür, hem de torba ağırlaşıncaya kadar şarkı söylersin. Parmaklar kendiliğinden pamuğa gider. Parmaklar bilir. Gözler kendiliğinden görür işi... Ben görmem..

Sıraların arasında konuşmalar...» [9]

(9) **Johnn Steinbeck :** GAZAP ÜZÜMLERİ, sayfa: 617.

«MAL, HARAÇ-MEZATTIR, CAN, PAZAR - PAZAR...»

Ahmed Arif

«VIV... VIV...» diye geçiyordu kamyonlar, lüks binek arabaları, dev yüklü traktörler naylonlu, otobüsler burunsuz, minibüsler ölüm hızıyla.. «Vıv...» diye geçiyordu. Bereket yüklü, para yüklü, dert yüklü.. «Vıv.» diye..

Buram, buram bir şeyler çıkıyordu yerden. Tarlalardan. Asfalt yoldan. Pamuk tarlaları ta gök çizgisinde. Aklı, karalı, yeşilli, ölü yeşilli.

Adana-Tarsus arası. Fabrikalar. Fabrikalar. Fabrikalar.. Atölyeler. Yapım evleri... Fabrikalar.. Yolun iki yanında. Adana nerde başlar, Tarsus nerde biter? Tarsus nerde başlar, Adana nerde belli değildir.

Uçaklar, uçaklar.. T.H.K. nun, özel kuruluşların son model, gıcır gıcır ilaçlama uçakları, nazenin, kelebek gibi göklerde.. Topraklar, bereketli topraklar daha bereketlensin, ürünlerini kurtlar kuşlar yemesin diye ilaç püskürten kelebek uçaklar, oyuncak gibi güzel, sevimli..

Gübrelenir topraklar, toprak ana bereketlensin, daha iyi döllensin diye.. Binlerce kilo gübre atılır bereketli topraklara.. «Sandon» un ovası, bereketli ovası daha bir bereketli olsun diye.. Toprak ana verir, daha bereketli olur ürünler sonra.. Ürün bol olunca para da bol olur. Küçükler büyümek ister toprakların, sınırdan yana.. Büyükler gide gide daha bir büyür.. Fabrikalar daha bir büyür, binlerce işçi bezler dokur fabrikalarda. Kumaşlar dokur, pazenler, poplinler, basmalar allı pullu, lâhana kadar güllü, perdelikler, tülbentler, kaput bezleri..

İnsanların terleriyle, güçleriyle dokunmuş kumaşlar, poplinler, basmalar, kaputlar..

Çırçır fabrikalarında pamuğun tohumu atom gibi parçalanır; küspesi, yağı, linteri ayrı ayrı alınır, değerlendirilir. Yağ fabrikaları hele onlar, insan emeği kokar en namuslusundan..

DOGRU ÇALIŞSINLAR...

1952 yılından bu yana, çekirdekli pamuğun (kütlü) kilosu 220 kuruştur. 0 yıldan bu yıla tarım makina ve aletlerinin fiyatları arttı, akaryakıt, gübre, ilaç arttı kat kat.. Kütlü fiyatları artmadı.. Verim arttı ama, fiyatlar artmadı.. Diyorlar ki «İşçi ücretleri de «arttı!.

«Pamuk işçisine asgari ücretten daha fazla ücret vermek gerekirse ki bunu gönülden istiyoruz, pamuk taban fiyatları da hiç değilse ikinci cihan harbinden öncesi fiyatlarına nazaran 15 misli, yani 750 kuruş olması gerekir. Bunu da DEVLET'in kamu teşebbüsleriyle, meselâ Sümerbank ile ayarlaması gerekir. Biz, işçilerin herşeyini kabul ediyo-

ruz, tek isteğimiz, doğru çalışsınlar» dedi bir büyük üretici.

AÇ KOYNUNU BİZ GELDİK...

Doğru çalışmak için, karınlarını doyurmak için onbinlerce topraksız, yoksul köylü, cümbür cemaat, kundaklı bebeler dahil Çukurova'ya indi.

Urfa'nın Siverek ilçesinden, Siverek'in Göl ve Zirkat köylerinden de topraksız, yoksul köylüler indi Çukurova'ya, ova bunları da yuttu diğerleri gibi.

Çalıştılar. Çalıştılar kızgın güneş altında...

İlk ağız kütlüyü devşirdiler.. Bir kısmı açmamıştı pamuğun, «*Pambuğun sahabı*» n'itsin? «*Yallalı*» çekti dört gün çalıştırıp!. «*İşinizi beğenmedim*» dedi.. Ağa kayboldu, elçi kayboldu ortadan.. Onlar n'itsin? Varıp Adana-Tarsus yolunun şarapoluna çoluk çocuk kaykıldılar sersefil!. Yataklar, yataklar yufka gibi... Kara tencereler.. Bocutlar.. Savanlar.. Sıcak, sinek kucak kucağa.. Can olarak hepsi 74 can.. Doğru çalışıp karınlarını doyurmak için indiler Çukurova'ya..

Sırtımdaki yorganı atıp, 74 dü 75 can ettim. Kaykıldım yanlarına, içlerine..

Bir oğlan vardı, Hasan.. «*Hasan*» dedim, «*Can Hasan, okula gidiyor musun?*» «Cık» dedi Hasan.. «Narim Mektebi!.» «*Mektebe gitmiyorum*» demektir «Narim mektebi..» demek..

Hasan oğlanın babası Hüseyin, Siverek'li. Bir karış toprağa hasret. Sekiz nüfus yıkıldılar Çukurovaya, Siverek'in Haliliye Mahallesi Başıpiyar so-

kağındaki kerpiç evi bırakıp. Okutamamış bebelerin hiçbirini, hükümet mektebinde, okutamamış ama, Hasan «Hoca mektebine gitti, Kur'an'ı tamam hatim etti» sonra düştü Çukurovaya babasıynan..

DELİ MEMET

Deli Memet birden sevdi beni, dost bakışından anladım.

«*Tam beş nüffis indik ovaya*» dedi Memet..

«Tam beş nüffisi» vurdu pamuk tarlasına.. Yapmışlardı hesabını, haftalarca çalışacaklar, çalışacaklar sarı sıcak altında «*Bin beş yüz lirra*» ya yakın para kazanacaklar.. Bütün bir yıl yiyecekler.. Adam başına yüzotuz kayme düşer!· Günde dört buçuk falan. Giyimi, kuşamı, tuzu kili, gazı, ilacı milacı..

ALDI ŞEYHMUZ

Şeyhmuz 15 yaşında, fişek gibi. O da sahip çıktı Deli Memet gibi bana. Konuştuk, okaliptüslerin bir çimciklik gölgesine sığışarak... Koyunlar gibi, güneşin altında.. Omuz omuza, baş-başa.. Sıkışık düzen..

«Üçe kadar okudum» dedi Şeyhmuz. «On yıldır çıkarım gurbete. Babam Ömer.. Dokkuz kişiyiz. Beşimiz çalışabilecek durumda, Okuma bilen yok benden başka.

Beş yaşımdaydım ilk gurbete çıktığımda. Adana'nın Yunusoğlu'na çapaya geldiydik. Hafta 40 lira geliyordu. O zamanlar ben çirkindim [10] Anam,

(10) Çirkin: Akıllı, hareketli.

babam çalıştılar, hiç bi şey kazanamadılar. Babamlar vuruştu, babam hastaneye göttürüldü. Sonra 500 lira aldık, o da hastaneye gitti.. Dayım kahvahanaya gitmiş, çay may içmiş. Demiş, al şu elli lirayı, ufalt.. O dedi, yoktur. Dedi dayım, yok başka param. Tutuştular kavgaya.. Çapadaki yerlilerin, karıları marıları kazma kürek geldiler, kavga büyüdü, köy yıkıldı kaffamıza.. Babam falan yaralandı, dayım ilen. Babam ağırdı, ölecek baban dediler. Dediler, size parra verelim, vaz geçin davadan. Dayım dedi, istemem sizin parranızı, ben sizi öldüreceğim.

Derken Siverege döndük, para kazananlar kamyonla gitti. Dayım tekrar döndü Adana'ya. Gene gitti o kahvahanaya, oturdu oraya. Tanıdılar hemen, ihbar ettiler bıçak var diye. Dayım dev gibidir, herkül gibi! Bıçak çıktı üstünden, yakalandı. İki gün nazaratta kaldı, elli lira parra ceza verdi. Sonda dediler tekrar, sana parra verelim vazgeç bu işten, barışalım. Alınam dedi dayım, alınam sizin parranızı, almam. Sonra mı? Sonra barıştılar.

Dört yıl ara verdik. Yine döndük Adana'ya. İlk pamuğa çıktığımda 9 yaşındaydım. Elçimiz vardı başımızda. Hemen işe koyuştuk. Kilosu 22 kuruştu. O zaman aileden 4 kişi çalıştık, 800 falan aldık. Elçi dedi, sen bilmeysin.. Dedim, nasil bilmiym? Çalıştım. Sabah güneşle çıkıyor, güneşle bitiriyorduk. Bir ay çalıştık. İş bitti. Doluştuk kamyona. Siverege kırk kilometre kala, tankerle yarışan kamyonumuz devriliverdi, hepimiz tohum gibi saçıştık, oraya buraya. Hilvan candarmisi aldı hastaneye bizi.

Ondan sonra hep geldik. Şimdi de bu iş geldi başımıza.. Gerisini biliysin.»

Sustu Şeyhmuz. Cıgaraları tazeledik.

«BİZ TÜRK DEGİL MİYİZ?»

Deli Memet, «*Benim yazım yoksa da kafam çok çalişir*» dedi. Dert yandı «*hallarından*» Dedi ki:

«Biz Türk değil miyiz? Harp olacak beraber gitmeyecez? Baglar vardı harapoldu dolu vurunca. Yardıma yazıldık, alamadık. Selsefil oldik. Başmuhtar geldi, nutuk söyledi. Çalışın, dedi. Dedim sayn başbakanim iş nerde? Polisler tutup çektiler. Nerede çalişalim? Hani iş nerde? Çalış demek kolay.»

Eliyle «*selsefil*» insan yığınını gösterdi:

«*İşte, geldik çalışmak için. Görirsin halimizi? Siverek son derece zayif olmiş, hepsi yekün fakir tabaka Adanaya dağilmiştir. Yalan değil, hakikattir bu, hepsi tasdikli..*»

MEMET KIZDI...

Konuşuyordu benim akıllı Memedim. Bazıları engel olmak istedi. Kızdı Memet, söylendi Memet kürtçe! Sonra kulağıma eğildi, yavaşça «*Tebdili hükümeti mamirin, tebdilsin?*»

«Değil» dedim. «Gazeteci»

«*Bizzim için çalişirsin, anlamaz bunnar. Deli Memet anlar işin doğrisini*» Göz kırptı Memet..

«*Nerden anlicak? Var okuma? Yoktir.. Bilemezler, nerden bilsinler?.*» .....

«..... *Kör boğaz, nafaka uğruna*

Haldan düşmüş,
Tebdil gezer.....» [11]

Cığaralarımızı tazeledik, küllerini uvuçlarımıza silkeledik. Sonra yere attık. Bizim köylüler, cıgaraları avuçlarına silkelerler, küçük parmağın yanındaki parmakla.. Sonra önlerindeki tablaya boşaltılar külü. Çoğunluk dertli hallarda yaparlar bunu, yıllar yılı izleyip, görmüşümdür..

Susuştuk.

«*Vıv... vıv...*» diye geçiyordu araçlar.. Uçaklar, o güzelim uçaklar, kelebekler gibi.. Tarım uçakları..

TOM DİYOR Kİ :

«..... Tom :

— Bir lokma yiyeceğimiz yoktu, dedi. Bu akşam ağzımıza et koyduk. Çok değil! Babam hiç başkaları için etinden vaz geçer mi? Sonra Rosasharn'a da süt lâzım. Kapının dışında bir sürü adam bağırıp çağırıyor diye Anam hiç Rosasharn'ın karnındaki çocuğu aç bırakır mı?

Casy kederli :

— Durumu anlamalarını ne kadar isterdim, dedi, Etlerini temin edecek tek yolun hangisi olduğunu anlamalarını ne kadar isterdim. Ah Allahım!. Bazan canımdan bıkıyorum, beziyorum. Bir adam vardı, ben mahpusta iken, getirmişlerdi. Sendika kurmaya çalışıyormuş. Bir tanesini kurmuş bile. Sonra o vigilant'lar * sendikayı dağıtmışlar. Nasıl

(11) Ahmed Arif.

(*) Amerika'da kanunun ve hükümet teşkilâtının yapmadığı vazifeleri gönüllü olarak yapmak üzere kurul-

olmuş biliyor musunuz? Adamın yardım etmeye çalıştığı insanlar kendi aleyhine kalkmışlar. Onunla ilgilerini kesmişler. Onu aralarından atmışlar.» Defol git» demişler, «sen bizim için tehlikeli bir yaratıksın» demişler. Ah, tabiî bu hareket adamcağızı epey kırmış. Hapishanede iken derdi ki: «İşi bilen adam böyle şeylere boş verir» derdi. «Fransız Devrimine baksana... Devrimi yapanların sonradan birer birer kafası uçurulmadı mı? Bu her zaman böyle olur» derdi. «Bu, yağmurun yağması kadar doğal bir şeydir. Bu iş çocuk oyuncağı değil. Böyle işlere kelleyi koltuğunun altına alanlar girer. O zaman artık sen dâvanın kendisi olursun. Washington'a bak.» derdi.. «Devrimi yaptı, sonra öteki itoğlu itler onun aleyhine döndüler. Lincoln'ün başına da aynı şey geldi. Lincoln'ü alkışlayan aynı adamlar onu öldürmeye kalktılar. Bu, yağmurun yağması kadar doğaldır.»

Tom :

— Gerçekten işin şakası yok, dedi.

— Tabiî yok ya. Mahpushanedeki o adam derdi ki : «Ama insan elinden geleni yapmalı. Ve ne zaman bir adım ileri atsan sonradan biraz gerilersin, ama büsbütün geriye gitmezsin. Bunu gözününde tutarsan.» derdi, «her şey yoluna girer. Boş bir hareket gibi görülse bile hiçbir hareket boş değildir.» [12]

---

muş «Vigilants Commitee» denilen teşkilâta bağlı kimseler...

(12) **John Steinbeck :** GAZAP ÜZÜMLERİ, sayfa: 583-584.

«MANDALARIN, KAVAKLARIN PAZARI OLUR

SENİN PAZARIN OLAMAZ

SENİN YÜZÜNSUYU HÜRMETİNEDİR
BUĞDALARA, CEVİZLERE YÜRÜYEN
KARA TOPRAĞIN AK SÜDÜ...»

Ahmed Arif

«VIV... VIV...» Diye geçiyordu araçlar, uçaklar kelebek gibi.. Halları n'icoldu acep dedim, bizimkilerin? Vardım yanlarına günler sonra.

Oradalardı, şarampolda, sersefil!..

«Hoş gelmişsen keko..»

Sakallarımdan bağrıma akan terleri silerken, buyur ettiler ayağa kalkıp. Palto malto sermek istediler, çulu değişmiştim de.. Kirlenmesin diye döşek getirmeye durdular. Çöktük eskisi gibi toprağa, toza.

Anlattım avukatla konuştuklarımı :

«Paranızı kurtaracağız kekolar,»

Beş-altı bin liraydı hakları..

«Elçi Hamza demiştir bize, 1500 dönnüm yer var, ikki ay çalıştıracağım sizzi, binmişiz yetmiş dört kişşi kamyona, gelmişiz buraya, çalışmışız dört gün, demiştir (A.....) «işinizi beğenmemişimdir, yallah» demiştir bizze? Yazzık değildir bizze, şu çoluk şu çocuk, şu selsefillik?»

Anlatıyorlardı al baştan!.

Havalar soğuk gitti, sulu pamuk geç açtı, amma pamuk işçileri çağrılmıştı, açan pamuklar toplandı; çok, çok işçi gelmişti, işler çabuk bitti, hesaplar karıştı ve de insanlar «yallah»landı tarlalardan «selsefil».. Canlar ucuzladı..

«Paranızı argeç kurtaracağız kekolar..»

Bi sevindiler, bi sevindiler!. Çocuk gibi.. İnanarak değil, inanmayarak!.. Hayal gibiydi onlara...

«Vıv... Vıv... Vıv..» geçiyordu araçlar, asfalt yoldan kayarak.. «Vıv.. Vıv» Hep bu ses.. Hep bu ses.. Vıv.. Vıv...

«Elçiyi bulabildiniz mi?»

«*Bulduk*» dedi Memet.. «*Şeyhmuzla bulduk.. Yakasına yapıştık... Ulan, dedim, ulan... Öldüriüm seni, git bul ağayı, getir parrayı!.*»

«Ne oldu sonra?»

«*Korktu..*»

«Vıv... Vıv..» diye geçiyordu araçlar..

Arkam dönüktü yola.. Karşımdakiler birden fırladılar yerlerinden..

Başımı çevirdim, sarı bir pikap. Hizamızda duramadı da iki metre ötede durdu «vıv...» diye.. Koştu bir kısmı. Şeyhmuz :

«İşte dedi, aradığımız adam.. Ağa»

Koloniyal şapkalı gri gömlekliydi, sıhhatli pazular taşımıştı açık camdan..

«Durun ben konuşayım.» Davrandım. Şeyhmuz, iki eliyle çöktü omuzuma :

«Otur sen, zararı olur sana, biz hallederiz..»

Kalktım.. Tanıttım kendimi.. Otomobilin motoru çalışıyordu. Üç kişiydiler.. Her kafadan bir ses çıkıyordu.. Demediğini komuyorlardı.. Yapışmıştılar otomobile, hareket etse ellerinde kalacakmış gibi...

«Parramızı.. Parramızı isteriz.. Parramızı..»

Bağırdım, «Susun» diye.. Sustular..

Anlattım hallerini.. «Mukaveleye aykırı hareket ettiler» dedi.. Konuştuk, konuştuk..» Veririm altı binlerini, sevabına..» dedi sonunda!.

«Bakın, size yeni bir tarla göstereceğim, gelin çalışın orda, haa?»

Bağırdılar hep bir ağızdan :

«Başında parçalansın tarlan.. Parramızı.. Parramızı.. Hakkımızı.»

«Bağırmayın be.. Bakın iş gösteriyor size, neden çalışmak istemiyorsunuz?»

«Parramızı.. Hakkımızı..»

«Yahu bağırmayın.. Dinleyin beni.. Kimler çalışmak istiyor elini kaldırırsın.....» Dedim.

Hiç el kalkmadı..

«Ne yapayım, görüyorsunuz, çalışmak istemiyorlar.. Siz verin altı binlerini..»

«Sevabına veririm, peki, bunlar böyle efendim.. Görüyorsunu..»

«Ha» dedim.. «Sizi çok aradım.. Tarım İş Kanunu de için fikirlerinizi alacaktım, kısmet burada buluşmakmış..»

«Söyleyeyim... Şey.. Evet.. Bunların, Tarım İş kanunu.. Bunların en büyük meselesi, en büyük.. meselesi şeydir efendim, apteshane meselesidir.»

«Teşekkür ederim, acaba paralarını nerede vereceksiniz, isterseniz binelim arabaya, iki üç kişi de bunlardan gelsin, bitsin bu iş..»

Razı oldu, Şeyhmuz atlıyordu arabaya. Sonra..

Sonra, başka yere gideceğini söyledi.. Elçiyi bulup getirmelerini söyledi.. Dediler *«Elçiyi nerede bulalım.. Sen ver hakkımızı..»*

«Veririm, dedi.. «Kolay..»

Sarı pikap, «vıııııv..» deyip uçtu.. Para gibi!..

Boynuma sarılıyorlardı.. Sırtımı tapışlıyorlardı.. *«Keko.. Keko. Allah gönderdi seni.. Keko.. Keko...»*

Gol atmış futbolcu gibiydim. Kalenin önünde, ne olur gol atınca? İşte öyle!.

Sonra ayrıştım.. Çoban, Orhan geldiler..

Kilometreler sonra.. Çocuklar.. O bebecikler.. Biber gibi girdi gözüme..

Bol nevale aldım.. Getirip beni bıraktılar yeniden yanlarına, Çoban, Orhan, Işık Tarsus'a geçtiler..

Konuştuk.. Konuştuk.. Konuştuk..

Sonra «*Kamyon*» diye bağırıştılar.. Kamyon.. Kamyon.. Kamyon gelmişti.. Elçi de vardı üstünde, iki üç kişiyle beraber..

Birisi, getirdiğim yiyecek sandığının üzerindeki kara paltoyu çekti ve bir somun aldı telaşla.. Olanlar oldu..

Minik eller.. Minik olmayan eller.. Nasırlı eller, kınalı eller, mor döğmeli eller, buruşuk eller, buruşu olmayan eller, gümüş bileziklerin hemen bilekte yığın yaptığı eller, cığaradan sararmış eller, parmaksız eller, parmaklı eller.... Puşulu başlar, kasketli başlar, yemenili başlar, yemenisiz başlar, traşlı başlar, traşsız başlar, örgülerine tazı boncukları dizilmiş başlar.. Gözler, kara gözler, möhür gözler, fincan gözler, sürmeli gözler, çapaklı gözler, çapaksız gözler, ferli gözler, fersiz gözler, umutlu gözler, umutsuz gözler.. Burunlar, hızmalı nazik burunlar.. Güçlü kollar, güçsüz kollar, paramparça gömleklerin yenleri içindeki kollar... Ayaklar... Kunduralı kundurasız ayaklar.. Kadın ayakları, kız ayakları, bebe ayakları, hele onlar, hele onlar, hele onlar... Kara şalvarlar, ak şalvarlar, çıdırgı bedenler birbirine girdi..

Bir kavga başlamıştı bereketli Çukurova toprakları üzerinde.. Ekmek kavgası!. Bağırıyordum durmadan, durmadan bağırıyordum :

«Durun.. Kekolar.. Kardeşler.. Durun kardeşler.. Yapmayın..»

Zaliha kadın, o batyoz gibi yumruklarıyla Şeyhmuza vuruyordu, gürp gürp.. Çocuklar feryad ediyor, kadınlar haykırıyor, ekmekler, domatesler, üzümler, biberler, sovanlar, patatesler uçuşuyor, yere düşüyor, insanlar can havliyle atlıyorlardı üstüne, kapmak, almak için!.

Yaralanan çocuklar, uğunuyorlardı yerde!.

Dizlerimi dövüyordum :

«Kekolar.. Kardeşler.. Yapmayın.. Benim yüzünden oldu.. Benim yüzümden oldu.. Benim yüzümden oldu.. Benim yüzümden.. Benim yüzümden..»

Aglayanlar.. Bağıranlar.. Bir yandan kamyona doluşanlar.. Eşyalar, bebeler, kadınlar.. Sinekler içinde bir bebe.. Yerde, kanaletin gölgesinde, dünyadan habersiz.. Bebem, bebem, canım bebem, unutulurlar mı acep seni, bu can telaşında?.

Küfür ediyordum dünyaya.. Bir de neye küfür ediyordum bilir misiniz? Bir uyduruk film makinası alamadığım, alacak kadar kazanamadığım dünyaya.. İnanmayanların önünde oynatıp, kafalarına kafalarına, gözlerine gözlerine ve de yüreklerine çakmak için..

Ve Tarsus yolunu gözlüyordum..

Zaliha kadın, birden saldırdı Şeyhmuz'a, bilmem kaçıncı defa!. Gürp gürp vuruyordu dalına dalına.. Kafasına, beline.. Ekmeğe saldıranlar içinde Şeyhmuz yoktu ve de Şeyhmuz ayıplıyordu olanları.. Şeyhmuz'un kardeşi o küçük oğlan yaralanmıştı bu patırdı içinde.. Girdim aralarını Şeyhmuz ile

Zaliha kadının.. Zaliha kadın bi hoş bakıyordu, şaşı gibiydi gözleri, sıkıntıdan mı ne? Gürp gürp vuruyordu!. Bekledim bana da vuracak diye vurmadı, vurmadı ama bana bakarak sertçe, kürtçe haykırıyordu...

«.... *Senden ekmek isteyen mi vardı? Neden getirdin bunları? Sana ne bizim halımızdan? Böyle gelmişiz böyle gidecez biz, sana ne, sana ne? Bizim alnımızın yazısı bu, sen mi değiştirecek bu yazıyı sen mi?*»

Aşağı yukarı böyle diyordu Zaliha kadın, aşağı yukarı böyle diyordu..

«Yak» dedim Şeyhmuz'a paketi çıkarıp.. «Yak bi dene daha keko.. Yak. sıkıntıya iyi gelir...»

Irlam ırlamdı Şeyhmuzun bedeni, ırlam ırlam.. Dedim ki Şeyhmuz'a, «Ne diyor be Şeyhmuz, Zaliha kadın? De bana aynen de, O'nun dediklerini aynen de, gerek bana dedikleri..»

Titriyordu Şeyhmuz, zangır, zangır...

Ötelerde pamuk tarlaları uzayıp gidiyordu ak ak.. Kimi yerde devşirilmiş, kelleşmiş..

«Doğru keko.. Doğru Zaliha kadın..» dedim.. «Benim yüzümden oldu kavga, eğer azzık getirmeseydim size, olmayacaktı bunların hiçbiri, hiç olmayacaktı.. Ama kötülük olsun diye getirmedim ki, inan aklımdan geçmedi bile..»

Şeyhmuz elini «*boş ver*» dercesine salladı.

O, mavi kadife pantalonlu oğlan, Şeyhmuz'un kardeşi uğunuyordu yerde, Anlatılmaz, «*tarifsiz kederler içinde*»

Tutup kaldırdık yerden, Şeyhmuz «*suş keko*» dedi. Beton kanaletin üstüne çıkardık, paçasını sıyırdık. Taptaze yaradan, yırtık çorabının koncuna doğru kan akıyordu, parlıyordu sarı güneşte, nar çiçeği gibi, taze..

Birden dikildi Zaliha kadın tepemize!

Oğlana baktı, yaraya baktı, al kana baktı o devrik gözleri... Yaklaştı oğlana, elinin ayasıyla iyi bir sildi kanı, kan zırp diye yeniden akıp geldi.. Kan bu, akıp gelmek istedi mi durmaz ki damarda? Tekrarladı Zaliha kadın avucuyla, kan zırp diye yeniden geldi!. Bu sefer çocuğun, ağlayan çocuğun başını hırsla çekti döşünne, sarıldı. Aynı kadın bu, aynı.. Açılmış entarisinden pörsümüş memelerinin göründüğü döşünde, şimdi ağlayan bir çocuk başı vardı!. Zaliha kadın, o kocaman eliyle çocuğun başını okşuyordu, öpüyordu :

«*Canoooo.. Canooooo...*»

Ağlama can, ağlama mı ne diyordu?

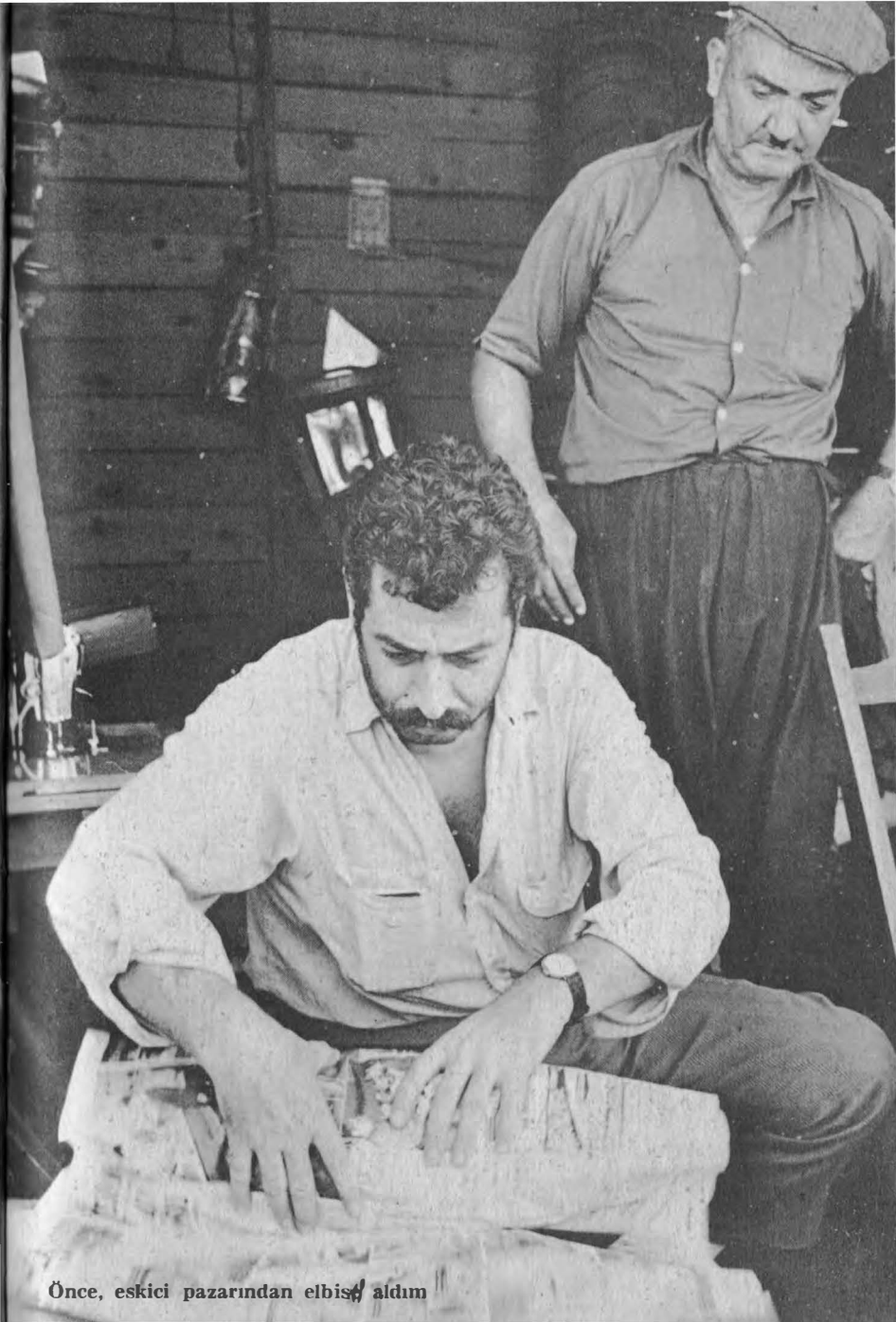
.....

GELMİYORUM.....

«*Gelmiyorum sizle*» Dedi Şeyhmuz... Oysa, herkes binmişti kamyona.. Üç-beş ihtiyar, kollarımın arasında çırpınan delikanlıya yalvarıyordu.

«*Gelmiyorum sizle, gelmiyorum..*»

«Etme Şeyhmuz'um» dedim... Eyleme Şeyhmuz.. Ayrılma köylülerinden.. Olur böyle şeyler Şeyhmuz.. Olur kekom.. Olur kardeşim.. Hadi atla kamyona... Bekletme yetmiş üç canı.. Bekletme sıcakta... Haydi keko... Haydi Şeyhmuz!»

Önce, eskici pazarından elbise aldım

Giyinip çıktım Adana sokaklarına

Gözlerine bakın bebenin..

Geceydi, yorulup çöktüm

Sonra işsizlerin yanına kaykıldım

Bir pamuk işçisi, Türk gibi kuvvetli

Pamuk devşiriyordu

iğer pamuk işçileriyle.

Yoruluvermiştim

Nerede iş bo?a diyordu

niyorduk pamukları

Şaranpoldakilere gittim, dertleşmeye

O tabelânın altında da bizler!.

Yaşamak güzel şey, herşeye rağmen..

Ne dediysem, ne dediysek nafile... Küsmüştü Şeyhmuz, kaderine!. Herşeye!.

Bacağından yaralanan kardeşine bakıyordu Şeyhmuz.. Oğlan kamyonda, boynu bükük tü...

«Paran var mı Şeyhmuz? Ne yapacaksın parasız, gurbet ellerde?»

«*Var*» dedi arkadaşım Şeyhmuz, kısık bir sesle.. «*Var ağabey...*»

«Bakayım» dedim...

Ok gibi fırladı Şeyhmuz, fişek gibi... Koşmaya başladı Adana'ya doğru!.

«Dur kekoooo.. Dur kardeeeeş... Şeyhmuz.. Lan Şeyhmuz!..»

Yetmiş üç canlı, yani yetmiş üç insanlı, yetmiş üç insanın eşyasıyla yüklü o kamyon, *31 AL 679 Ford*, trafik kurallarını çiğneyerek homurdandı.

Salkım, saçak... Ayaklar.. Çarıklı ayaklar, çarıksız ayaklar.. Lastikli ayaklar, lastiksiz ayaklar, kunduralı ayaklar, kundurasız ayaklar, topukları çatlamış ayaklar, çatlamamış ayaklar, bebe ayakları, kadın, kız ayakları, ihtiyar ayakları.. Çeşit çeşit.. Sarkmış, kasadan sarkmış, dışarı, trafik kurallarına karşı..

.....

Kelebek uçaklar durdu havada... «*Vuuvvv... Vuuuvvv..*» lar durdu.. Kuşlar durdu, kanat gerdi mavi gökte... Kurtlar durdu, kurtcuklar durdu.. Güneş durdu... Sinekler durdu... Orhan durdu..

Yurtçu'lar durdu... Böcekler, karıncalar, pamuk kurtları durdu!... Ve de dünya....

.....

31 AL 679, yetmiş üç canla ufalıyordu.. Eller sallanıyordu, yürekten...

«Sıkı durun, sıkı.. Fren yapar bakarsınız, sıkı durun....» Bağırıyordum ardlarından..

Sallanan eller gidiyordu kamyonla... Kırıkhan'a.. Orada pamuk devşirmeye..

Yolda Şeyhmuz'u aradık.. Çukurova yarılmış nar gibi, yutmuştu Şeyhmuz'u..

«Bu röportaj burada biter Orhan!» Dedim.

O, dolu gözlerle, gide gide ufalanan kamyonu izliyordu.

.....

Güneş kaskatı kesildi, kamyondakileri görmüştü!.

.....

Sonra uçaklar, sonra kuşlar yeniden uçtu, böcekler, kurtlar, sinekler canlandı; kamyonlar, lüküs otomobiller, traktörler, burunsuz otobüsler, minibüsler yine *«vıvvvvv.... vıuuvvvv..»* diye akmaya başladılar asfalt yolda..

Ve dünya, dönmeye başladı yeniden..

«VAY KURBAN...»

MÜSADEME BAŞLAYINCA KÖYLÜLER YANIMA SOKULDU

Bu yazı dizisini, yol vergisini veremeyen babasını, jandarmaların nasıl kasabaya götürdüğünü acı acı hatırlayan İslâmköy'lü Çoban Sülü'ye, yani Sayın Başbakan Süleyman Demirel'e sunuyorum.

FİKRET OTYAM

Suriye Sınırı-MART

«MÜSADEME BAŞLADI» dedi, içeri giren yağız delikanlı.

Nutku tutulmuştu.

Çıt çıkmadı kimseden.

Sonra herkes yerinden fırladı, itişip kakışarak. Daracık kapının eşigindeydi lâstik papuçlar, kunduralar ve çilekeş arkadaşım çizmelerim.

Şişen ayaklarımı, itişip-kakışmalar arasında çizmeye sığdırmaya çalışıyordum, ayağına bi-şeyler takan atıyordu kendini dışarı...

Köyün tüm köpekleri, ulumaya-üremeye durmuştu gecenin zifiri karanlığında.

Çël ayazı ıslaktı, yağmur yağıyordu karanlığa.

Biraz ötemizde Türkiye-Suriye sınırı, mayınlı.

Silah sesleri sıklaştıkça, köpeklerin ulumaları daha bir tizleşiyor bütün kurşunlar sanki onlara atılıyormuş gibisine uluyor, uluyorlar.

Takatakalar ardardına yankılanıyor!. Bazan seri bir atış başlıyor, köylüler iyice sokuluyorlar yanıma!.

«Yere dogri sıkılıyor» dedi birisi, karanlıkta.

Yanımızda da bir köpek uludu, geberircesine.

«Oşşşştt haaa..»

«Cıvvv..»

Gece sallanıyor... Sonra yine takatakalar ardardına..

«Lâilahiillallaaaaah.....»

Köylüler iyice sokuluyorlar yanıma...

Köyün iki evinde, yaşamasız sarı ışık. Ötelerde, insanın tüylerini diken diken eden, yankılanan silah sesleri..

Güneyde, mayınlı topraklarda, 8 Mart 1969 günü saat 19.05 de duymaya başladığımız silah sesleri dakikalarca devam etti.

Oturduğumuz odanın küçük penceresinden lüksün dışarıya süzülen parlak ışığı bir yerde bozlaşıyor, bu ışık altında, etrafımdaki maşlahlı, eğalli,

kasketlerinin üzerine sarılmış puşulu başlar, entarili bedenler daha bir büyüyor.

Gocuğumun yakasını kaldırıp en son biniyorum Jeep'e. Allaha emanet dilekleri arasında, içinde, benimle yedi kişi olan köyün Jeep'i, çamurları yararak yamaca vuruyor homurtularla..

Allahına kadar yağmur yağıyor. Silgeçler yetmiyor. Jeep, yana yata, kıç ata arazi vitesiyle ilerlemeye çalışıyor, bir tavşan kaçıyor fersiz ışık borusunun önünden..

«Dikkatli ol, bak sağa-sola.. Candarma, mandarına görürsen dur hemen, aman dikkatli ol..»

«Evvel Allah, sonra sen şahitsin, bak yüzlerimize.. Ola ki sorarlar, dersin bu adamlar bütün gün benimle beraberlerdi, müsademe sırasında da beraberdik.. Yoksa...»

«Yoksa?... Yoksa n'olur?»

Adam susuyor, cevap vermiyor hemen..

«Yoksa candarma anamızı... canımızı beller.. Evvel Allah sonra sen şahitsin Firket beg, sen şahitsin akuy (kardeş).. Sen şahitsin..»

«Vites değiştir akuy...»

Bütün konuşmalar silgeçlerin şıkırtısıyla değişiyor, geçiyor kafamdan.. Tam bi-şey düşüneceğim, silgeçler silip götürüyor!.

«Korkmayın bu kadar, Allah'ın bildiğini neden kuldan saklayayım? Bütün gün beraberdik, heye.. Tüfekler patladığında odada oturuyor, cipi bekli-

yorduk tamam mı? Sonra kapı açıldı, bir delikanlı içeri girdi, müsademe başladı, dedi, zaten tesadüf müsademeden falan söyleşiyorduk. Kapının iç kısmında ayakkabılarımız falan duruyordu, hep beraber fırladık papucunu giyen attı kendini karanlığa.. Öteden silah sesleri geliyordu.. Silah sesleri ne kadar uzaklıktan geliyor dedim, kiminiz yarım saat dedi, kiminiz bir, kiminiz ciple ononbeş dakka dediniz, kiminiz son karakol... Kiminiz (gitti bikaç can, akuy, vay kurban) diye hayıflandınız.. Korktunuz hepiniz, bana mı öyle geldi yoksa? En babayiğidiniz bile korktu...»

Jeep, küçük cırcıp'ın içine girdi, sular, Jeep sallındıkça kenarlardan dalıyor içeri, çakıl taşları tekerlerin altından kayıyor..

«Vites değiştir akuy, hadi..»

«Garççç...» diye bir ses geldi vites kutusundan, araba sudan fırlayıp çamura girdi, oh gidiyoruz işte. Gözlerimiz yolda, candarma görürsek zınk diye duracakmışız.. Sıkı sıkı tenbihlenmişti yola çıkarken, ne olur ne olmazmış..

«Balatalar ıslanmadı mı sudan geçerken, ya tutmazsa hemen?»

«Dururuz» dedi dreksiyondaki delikanlı, cama daha bir eğildi. Gözleri silgeçlerin arasından karanlığı tarıyor.

«Ölü var mıdır?»

«Belli olmaz akuy, bakarsın üç-beş, bakarsın bi dene bile yok. İnşallah yoktir, yoktir inşallah..»

İki parlak ışık, ta karşıda.. Kimi zaman gökleri tarıyor, kimi zaman kayboluyor. Bu bir otomobildi. Arabada telaş..

Bir el omuzumda ve kulağımın dibinde vınıltılı konuşma :

«Bak akuy, bütün gün beraberdik, ayrılmadık yanından.. Bu gelen kumandarın arabasıdır bakasın, evvel Allah sonra sen şahidimizsin, yoksam candarına anamızı... canımızı beller.....»

Daha konuşacaktı, Jeep iyice bir kıç attı, sallandık durduk. Her taraf karardı.. Işıkları yaktık, yeniden söndü. «Yahu n'oluyor, işaret veriyoruz sanılacak..» Okkalı bir küfür arabaya, etkisi görüldü motor çalıştı, «garç» sesi ve hareket..

«Ehliyetin var mı akuy?»

«Yoktir.. Kimsenin yoktir burda ehliyatnamesi..»

.....

«Ölü var mı komutanım size gelen haberde? Yok değil mi? Çok iyi. Ne olmuş?»

«İki katırla üç kişi geçmiş sınırı bize doğru, müsademe olmuş. Şimdi olay yerine gidiyorum, yarın tekrar görüşelim.»

«Yirmi dakika kadar devam etti müsademe, can kaybı olmaması iyi..»

«Ne» dedi, «Siz orada mıydınız yoksa?»

«Yoo» dedim, «Yakın bir köyde.. Adını bilmediğim bir köy..»

«Silah sesi duyulsa, duyulsa, (M...) köyünden duyulur, kaçakçı köyüdür, daha çok yataklık yaparlar, gözü pek insanlardır..»

«Herhalde.. Zira geçenlerde çift kontrolün erleri gelmiş köye, içki falanla, köylüler tavuk mavuk

pişirmişler, doyurmuşlar karınlarını. Bunlar ileri geri lâflar etmişler, kadınlara falan lâflar.. En nihayet birisi, köylülerden birisi lisanı münasiple terketmelerini söylemiş evini, köylerini. Derken birkaç gece sonra»

«..... Allah seni inandırsın Firket bey, akuy, gün batmıştı. Oturuyordık, birden silah sesleri başladı, güm güm iniyordu kurşunlar duvarlara, pencerelere, hemen attık kendimizi yere, kadınlar ağlaşır, çocuklar titreşir.. Zabbahı ettik kafamızı kaldırmadan.. Zabbah korkarak çıktık evlerden.. Koyunlar, eşekler, köpekler ölü, bi-çok. Dedik ne oldu? Dediler karanlıkta birileri geldi köye, kaçak, dedik neden kurşunladınız evlerimizi, biz moskof muyuz? Moskof muyuz akuy? Dediler, fazla zırlamayin, mazife yapıyoruz... Derken bi gece yattık akuy, gece yarısıydı, kapı dövülür tak tak, çoluk çocuk, kadın erkek fırladık, lâmbayı yaktım, kapı dövülür yıkılırca, açtım, açmamla bir tokkat suratımda ulan neye açmasınız kapıyı hemen, aman kumandar beg, lâmbayı yakıyordum, bi dene daha, bi daha, dedim kumandarım ne vurirsin, suç nedir, ne yaptık, şak etti bi daha, yıkkıldım yere, dedi kaçak arayacam, dedik arayın, aradılar tavana kadar, bulmadılar bi şey, bulmadılar gittiler, dedi sen bizim askeri kovarsın.....»

Anlatıyordum. «Kimmiş» dedi kumandan.. Dedim, «Size uyuyor tarifleri..» Düşündü, düşündü... «Haaa» dedi, «Hatırladım, bendim ya.. İhbar almıştık, biraz ıslattım, dayaksız olmaz.. Siz hep Anayasa, insanlık yönünden ele alıyorsunuz. Yetmez bunlar, vermişler bana sınırdan kırkbeş kilometre, yol yok doğru dürüst, araç yok erler yoksulluk içinde,

şu silaha bakın osmanlıdan kalma.. Kilometre başına bir er düşüyor, bunun karakolu var, pususu var, hastası mastası var.. Sökmüyor insanlık, öldürmek lâzım, dayak çok şeyi hallediyor, göz dağı hallediyor, ne yapabilirim başka?»

«Buldunuz mu bari silah milah, kaçak?»

«Hayır bulamadık, ama ara sıra böyle baskınlar, gözdağları, dayak şarttır. Yedi ay oldu buraya atanalı, yedi kişi öldürüldü benim mıntıkamda, sorun bakın bir rekordur, elimde kaçakçının elindeki silah olacak onbeşe çıkarırdım ölü adedini..»

«Yedi ayda yedi can!. Her aya bir can!.. Bir yaratık!. Ben daha fazlasını tesbit ettim, konuştum aileleriyle.. Anlattılar nasıl öldürüldüklerini oğullarının, kocalarının, babalarının sınır boylarında hep arkadan, bunun adına zulum denmez mi komutanım?»

«Siz hümanistsiniz Fikret bey, gelin buraya görev yapmaya, siz de başlarsınız öldürmeye başka yolu yok.. Öldüreceksiniz, on onbeş gün sükunet sonra yine kaçakçılık ve öldüreceksiniz yeniden.. Elimden gelse hergün öldürürüm..»

«Acımaz mısınız?»

«Hayır, neden acıyacağım, bana görev vermişler geçirme, geçeni önle diye. Diyorsunuz ki, (öldürmekle önleniyor mu kaçakçılık) haklısınız, diyorsunuz ki ekonomik tedbir gerek, bu benim işim mi?...»

«Ha valla almamıştır hiç para, bu almamıştır, bu gaddardır ama almaz rüşvet Allah için, görmemişizdir Allah için, doğridir bu bakımdan. Bu hiç

almamıştır..» Sorduğumda böyle cevaplar almıştım kumandan için..

Yağmur yağıyor. Kumandan gecenin geç saatinde olay yerine gidiyor. «Sabah görüşelim», «Görüşelim komutanım.»

Sabah.. Saat altı mı ne? Çaylarımızı yudumluyoruz. Jandarma erleri karşıya kaçakçıları geçirirler ve de silahlarını vererek, derken ne olur olur, silahlar patlar, kaçakçılar TC nin silahlarıyla Suriye'ye atar kendilerini!.

«Alabildiniz mi silahları komutanım?»

«Siz nereden biliyorsunuz, nereden duydunuz?»

«Şey, benim de işim bu komutanım..»

«Maalesef doğru, ama rica etsem sizden, daha raporu vermedim yukarı bildirmeyin gazeteye..»

«Yooo, zaten röportaj benim ki, haber değil..»

Yoğmur yağıyor, yüzlerimiz ıslak, artık otobüsün yanında duruyoruz..

«Her şeyde anlaşıyoruz komutanım, ama ölümde ayrılıyoruz, siz görev, ben zulum diyorum.»

Deniliyordu ki mektupta :

«Hastanedeymişiniz. Değerli ağabeyciğim, Kıbrıs fatihi jandarmalarımız iki kişiyi daha öldürdüler. Bunlardan biri babasız bir ailenin bel kemiği. Sabahleyin kanlı ayakkabısını ve gömleğini annesine verdiler.

Yağmur evin sağ tarafını çökertmiş, evde yetim çocuklarına ekmek bulamayan bu zavallı ka-

dın, bölüğün önünde kanlı ayakkabı ve gömleğini önüne koydu :

— Hükümet bana gücünü gösteriyor, diye ağıt söyledi. Bu satırları bana, temel direkleri kırılmış, ömürlerinde ayakkabı giymemiş cılız çocukların gözyaşı yazdırdı. Koca Fikret Otyam şöyle bir silkin yatağından gel, gör bu zulumları artık.....»

Silkindim yatağımdan..

Gittim. Gördüm. Yazdım.

GÜNEY DOĞU ANADOLU'DA NELER OLUYOR?

CEYLANPINAR-Mart

Toros'lardan aşağı sarktık. Hız göstergesi yüzonu vuruyor! Pozantı'da yalayıp geçen yağmur gerilerde kaldı. Gülek boğazında şafak karşılıyor gazete kamyonunu, virajları cayırtıyla alıyoruz, gazete paketleri yer değiştiriyor.

Görüntü, insana bir yaşama sevinci, gücü veriyor. Dağlar çiçeğe, ovalar yeşile durmuş.

Beydeğirmeni'nden Adana yoluna düşünce, gösterge yüzkırk oldu!· Gazete değil, kelle götürüyoruz..

İşte, geçen güz Harran yoksullarıyla pamuk değil, dert devşirdiğimiz tarla.. Fabrikalar, fabrikalar, atölyeler, servis istasyonları, çiftlik konutları, «vıv» diye geçen dev kamyonlar.. Adana, gazete dağıtım bürosu. Kapının önünde siyah bir taksi. Gazeteleri Urfa'ya götürecek Mehmet'in arabası. Kamyon zınk diye durunca Mehmet battaniyeyi atıyor üzerinden, sonra bir hokkabaz el çabukluğuyla istif ediyor gazeteleri taksinin orasına ,burasına. On dakika sonra kara götürgeç Gaziantep'e yöneltiyor burnunu.

Bahar başlangıcında güneş, Güney Doğu Anadolu'da öbek öbek bulutlarla cenkeder. Yerde kırmızı topraklar, gökte yağmur bulutları, kimi zaman doğayı uyandıran güneş.. Araçlar övünülecek Devlet Yolu'nda akıp gider. Ne zaman geçtiysem Gavur dağı'ndan dönüşte dert getirmişimdir Başkente, sayfalar, bandlar dolusu..

Yol boyu çoban bebeler, ellerinde çiğdem demetleri.. Köyler, köyler...

Gaziantep'i Doğu'dan Urfa, Batı'dan Adana, Kuzey'den Maraş, Adıyaman, Güney'den de Suriye çevreler. 7.441.705 dönümdür il köylerinin yüzölçümü. Buna, köy sınırları dışında kalan yüksek dağlar, devlet ormanları, il ve ilçe merkezlerinin kapladığı alanlar dahil değildir. Köyler arazisi yarısından fazlası dağlıktır.

Gaziantep'in 574 köyünün 390 ınından yılın değişik aylarında insanlar nafaka için yollara dökülür. 574 köyden 296 sında okul vardır, yani 278 köy, okulsuzdur... 378 köyünde trahom, 54 köyünde verem, 41 köyünde sıtma, 7 köyünde cüzzam ve frengi, 48 köyünde de evlerde helâ vardır!.

574 köyün 38'i şahsa, 27 si aileye, 31 i de sülâleye aittir.

Köylerdeki 49.304 çiftçi ailesinden 18.010 unun hiç toprağı yoktur.. Yani % 36.5 inin.. Topraksız ailelerin 16.061 i tarım işçiliği, 1.837 si ortakçılık, 112 si kiracılık yapar.

574 köyün 516 sında içme suyu vardır, ama, 226 sının suyu yetersizdir. 58 köy, sudan, tam deyimiyle yoksundur. Hepsi İslâmdır köylülerin... Köy-

lerde yaşayan genel nüfusun % 21 i Türkçe okur yazar.

Okulu olmayan köylerin 190 tanesinden 2554 öğrenci 3 ilâ 28 kilometre yol teper okula gidebilmek için!. Kışın, bu oran düşer.

«Şayet benim fikrimi sorarsanız, tarımımızın bu seviyede olmasının belli başlı sebeplerinden birisi öğretim ve eğitimdeki büyük tıkanıklıklardır. Bakalım Türk köylüsünün çocuğuna; 12-16 yaş arasında bu çocuk ne yapar? 7-12 yaş arasında okula gider... 12-16 yaş arasında okula gidemeyen büyük kısmı ne yapar? Boştur; gücü kuvveti yoktur ki tarlada çalışıp üretime iştirak etsin? Sadece çobanlık yapabilir...»

SADECE BİRİSİ...

Ve Türkiye öyle güzel bir ülkedir ki, bu çobanlardan birisi devletin nimetlerinden yararlanıp okur okur, mühendis olur ve birgün O, Türkiye Cumhuriyetine Başbakan olarak hükmeder ve 24 Kasım 1965 tarihinde Türkiye Ziraat Mühendisliği 1. Teknik Kongresinde yukardaki sözleri sarfeder. Ama yüzbinlerce çoban, başbakan olamayacağına göre onlar, o yüzbinler toprakları olmadığı için tarlada çalışıp üretime bile iştirak edemez!

Yaşayacaktır herşeye rağmen, hiçbir iş yapmasa, nafakasını kaçaktan çıkaracaktır.

Mayınlı topraklarda hergün ölümle cenkeder ve birgün basar ayağını, kaldırınca uçar mayınla... Güm der bir sten, bir mavzer ve çıkan kurşun nedense çok yakından, hep arkadan delik açar bedende, kafada; o güzelim kafalar paramparça düşer ye-

re... Bir torbaya koyarlar başı. Savcı gelir, doktor gelir, bir otopsi raporu... Defin ruhsatı... Bir başka tutanak... «Müsademe sonunda öldürülmüştür...»

Ölüsü verilir fakir anasına... Karısına... Yahut akuy'una... Kara kazanlar kaynar, parçalanmış o gencecik beden yunur, yıkanır teneşirde, kanlı lâstik papucu, kasketi, mintanı duvarın dibinde durur. Ana, bakar bunlara :

«Hükümet bana gücünü gösteriyor» der, ağıda durur.

Hacı, gencecikti, 16 sını geçmişti... «12-16 yaş arasında okula gidemeyen büyük kısmı ne yapar? Boştur; gücü kuvveti yoktur ki tarlada çalışıp üretime iştirak etsin? Sadece çobanlık yapabilir...»

Hacı, çobanlığı da bulamamıştı...

Devlet yolu kıvrıla, kıvrıla Urfa'ya uzanır.

Urfa, Urfa çarşısında garajlar... Garajlarda okul çağı bebeleri... Ellerinde torbalar, torbalarda paketler...

«Abi çay... Kahve... Kahve abi... Sana yirmiyediden... Dökme çaydır abi, seylandir mis gibi...»

Otobüs, 150 kilometrelik yolu dört saatte aşmak üzere Urfa'yı geride bırakır. Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında çok yağmur düşer Viranşehir ve Ceylanpınar topraklarına.. Hazine, yani devlet malı olupda en çok yağmalanmış, kapanın elinde kalmış, kalmakta olan topraklar buradadır.

Kuzey'den Karaca dağlar, Güney ve Güney Doğu'dan Abdülaziz dağlarının çevrelediği en bereket-

li topraklarda bir devlet anıtı, bir uygarlık anıtı vardır, Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği. 1 milyon, 699 bin, 025 dekardır bu bereket yüklü topraklar.

Çiftlik, adını hemen yamacındaki bir bucaktan, Ceylanpınar bucağından alır. Türkiye topraklarını, Suriye topraklarından demiryolu ayırır. İstasyon binaları demiryolunun ötesindedir ve hemen binaların arkasında tel örgüler, mayınlı topraklar başlar. En bereketli topraklara milyonlarca lira dökülmüş, ölüm tuzaklarıyla donatılmıştır altıyüz kilometreye yakın, üç-beş yüz metre enindeki topraklar, ölüm tuzaklı...

«Ez mina çeğer ça ve hu ve hazdekûm...»

«Oğlumu, ciğerimi gözümü sevdiğim kadar seviyordum..»

KÜNYE...

Adı : Hacı Düdük. Baba adı : Raşit.. Doğum Tarihi : 14.5.1951. Ceylanpınar, Yenimahalle. Ana adı : Zeynî.. Vilâyet : Urfa. Kaza : Siverek, Nahiye : Şekerli. Mahalle : Kızılali. Hane no : 2, Cilt : 6, Sayfa 135

Hacı'nın künyesi defterden düşüldü geçenlerde.

Hacı'nın kafasını bedeninden ayrı, torbaya koyup getirdiler.

«Ez mina çeğer ça ve hu va hezdekûm..

«Oğlumu, ciğerimi gözümü sevdiğim kadar seviyordum.»

Bir başka ölü babası böyle dedi..

Zeynî kadın, dokuz ay on gün karnında taşıyıp onsekizine kadar getirdiği torbadaki başa, paramparça olmuş başa baktı, baktı...

«Vezirim... Cahilim... Bize duvarları bırakıp gittin, belimi kırdın, boynumu büktün.. Bizim hükümetimiz tamah bir hükümettir. Candarmi Rabbiha haznaki.. Candarmi Allahsızdır...»

Ses alma makinası bozuk, ağızdan çıkan lâfı yazmaya çalışıyorum.

«Kurbani hükümeti bi vi bave fakirane işi mere dibini..»

Benim kim olduğum konuşuldu, bir kadın yüzüme bakıp mırıldandı :

«Hükümete kurban olayım, fakir insanların babasıdır, işlerini görüyor..»

Durmadan not alan bıyıklı adamı, öldürülen oğullarının soruşturmasını yapmaya gelen hükümet adamı sanıyor ve söyleniyor :

«Kurbani hükümeti bi vi bave fakirane işi mere dibini..»

Geçmişin Çoban Sülü'sü şimdilerin Başbakanı kongrede konuşmasına devam ediyor :

«Hepinizin çok iyi bildiği bir şeyi daha tekrarlayacağım. Türk halkı kendisine büyük bir sevgiyle, büyük bir muhabbetle bağlı olmayanları- hizmetinde olsun veya olmasın-sevmez. Binaenaleyh, Türk halkının hizmetinde bulunan herkes, hangi şerait altında olursa olsun, kılığı kıyafeti ne olur-

sa olsun kendi halkını sevdiği müddetçe hem kendi meselesini kolaylaştırmıştır, hem de büyük Türkiye idealinin gerçekleşmesine doğru bir adım atmıştır...»

Kendi meselimi kolaylaştırıyorum ve de müreffeh Türkiye idealinin gerçekleşmesine doğru bir adım daha atıyorum.

Evin bir yanı yağışdan çökük. Kerpiçleri üstüste komuşlar, dam tarafı açık. Dışarda kara, yağmur yüklü bulutlar..

Zeynî :

«Bu yıl 60 lira kazandım, çiftlikte.. Tarlalara fare zehiri koyduk, oradan kazandım.» demiş bir soru üzerine.

Bir gözü kördü. Ama ondan da yaş akıyordu öldürülen oğlunu bir oda dolusu insanla anarken.

HACI DÜDÜK VE EYÜP GÜNDÜZ ÖLDÜRÜLÜYOR

«BİZİ VURACAKSINIZ» «DEDİ NEDEN VURACAM?»

Çıt çıkmıyor odada.

Elimde kalem, dizimde defter bekliyorum.

İhtiyarlar, çocuklar, gençler, kadınlı erkekli. Birisi iç çekiyor, taa yürekten..

Burası ölü evi. Kürtçe ve arapça, zaman zaman da kırık türkçeyle konuşuldu ilk an..

Susuyorlar, iç çekip susuyorlar, bekliyorum kalem-kâğıt..

Bir ihtiyar, gidip bir cep defteri getiriyor. İçinde adresler, çizgiler, ikiyüzden öteye geçmeyen rakamlar..

Manisa-Akhisar, diye biten bir adres gözüme ilişiyor..

«Kimin bu adres, neden buraya yazılı?»

Susuyorlar. Sonra, fısıltılı bir ses:

«Bu öldürmüştür...»

Doğuda, güneydoğuda kesin konuşulur. Kelimelerin sonu «tir...tır... dur.. dır..»la biter çoğunluk..

Yadırgamıyorum.

«Nasıl öldürmüştür? Anlatsın birisi bana, tek-tek..»

«Geliyordu asker, Akhisarlı.. Oturuyordu evde.. Çaylar kahvalar içiyordu. Arkadaş gibiydi Hacıyla, Memetle.. Manisalı demiştir Memete, seni geçireyim karşıya yüzelli liraya. Simsar Hüseyin de geliyor eve.. Memet diyor (ben korkarım) diyor asker (neden korkarsın? İşte adiresem) yazıyor deftere adiresesini.. İşte yazılmıştır orada.. Gidiyorlar bazen Hüseyinin evine, Hüseyin kahva yapıyor çocuklara.. Hacı diyor ki askere (bizi vuracaksın..) Diyor asker (yok, yok.. getir Kur'ana basayım el.) Kur'an getiriyorlar, el basıp yemin ediyorlar... (Siz korkmayın biz sizi hiç vurmuyoruz.»

Gece saat «on» muş..

Hacı ile Memet Eyüp Gündüz karşıya geçecekler.. Pazarlık tamam.. Asker arkadaşları karşıya geçirecek Memet ile Hacı'yı.. Simsar Hüseyin de olacak yanlarında.

Güneyde de olsa bahar soğuk olur.. Memet paltosunu giyiyor, kahverengi bir palto. Memet 21, Hacı 19 yaşında.. İkisi de güneyin topraksız, işsiz iki yiğit delikanlısı.. Hacı, genç Hacı Düdük «ehliyetname» almış traktör sürmek için. İşe girecek, bulursa.

Hüseyin'in, simsar Hüseyin'in elinde kırma var, tek.

Aksisarlı jandarma önde, berikiler arkada.. Çadır karakolu civarı.. Gece.. Evden çıkalı olmuş onbeş dakika..

Silah sesi çok daha gümüler gecenin ıssızlığında, sessizliğinde. Gümüler gecenin ıssızlığında, sessizliğinde silâh sesleri, çok çok..

«Lâilahillahlaaaah.....»

Bir ihtiyar sakalını sıvazladı, sonra.. Odadakiler iç çektiler gözleri buğulu.

Memet'in paltosu kucağımda, kahverengi.. Sol cebin yanında bir, eteğe doğru bir, delik var..

Otopsi.

«Cesette sol kalçadan giriş, sol bacak içinden çıkış... Kan kaybı fazla...» gibilerine..

«Beş killodan fazla kan gitmiştir efandım...»

Hacı Düdük'ün eskiden kafası vardı, silahlar patlayınca Hacı Düdük'ün kafası olmadı. Kurşun, Hacı Düdükün kafasını, kafalıktan çıkarmış.. Bedeni ayrı, kafası, dağılmış kafası torbada.

Bir at arabası sallana sallana bir ölü getiriyor, lastik tekerli at arabası. Arabanın sürücüsü bir oğlan bebe.. Ceset upuzun. Sallanıyor bozuk yolda. Arabacı çocuğun hemen yanında bir torba.. Kanlı olmasa torba, saman ile kırma var sanılacak içinde, ata gıda..

«Benim sebebim hep Hüseyin oldu.»

Memet'in son sözleri bu. Karakola getirilir Memet, yaralı.. Kan akmış «beş killodan fazladır»

Memet «urufunu» teslim eder.

«Savcı bey ifadesini almamıştır Hüseyinin efendim.»

Konuştum savcıyla telefonla.

«Hüseyin'in ifadesinin alınmadığını iddia ediyorlar efendim..»

«Alınacaktır» diyor savcı, «Çünkü kayıp, müzekkere var.»

Diyor köylüler :

«Korkuyor Hüseyin, taşındı başka yere, geziyor selbes.»

TZDK sallanıyor, rüzgâr var dışarda. Çark sallanıyor, başaklar sallanıyor. Çark ve başak, bereket sembolüdür. Başaklar iri iri.. iri başaklara, iri başak olması için gübre gerekir. Türkiye Zırai Donatım Kurumu (TZDK) nun gübreleri naylon torbadadır, üzerinde iri yeşil harfler TZDK, sonra çark ve iri başaklar..

«.....Azot sanayiinin 831 milyon liraya mal olacak Mersin, Elazığ, Samsun gübre fabrikaları inşa halinde olan başlıca tesisler arasındadır...» Böyle diyor başbakan son basın toplantısında.

Gübre kullanmak için toprak gerekir. Para gerekir. Yani insanın toprağı yoksa, gübreye de ihtiyacı yok demektir, gübre olsa da, toprak olsa da para gerekir bunları almak için. Hem toprak hem para yoksa topraksız ve parasız insanlar gübrelerin naylon torbalarını evlerinin pencerelerine cam diye gerip çakmak, damını yağmurdan korumak için ört-

mek özgürlüğüne ve olağına sahiptirler, çok şükür. Rüzgar vuuuu dedikçe TZDK, başaklar, çark sallanıyor yeşilli beyazlı.

Paltoyu evirip çeviriyorum, iki delikten başka delik yok. İki delik deyip geçmedim, iki delik Memet'in künyesini düşürmüştür defterden.

«Asker, jandarma demiş simsar Hüseyine, peşindeyiz bunların, sen de kandır, geçirelim karşıya diye, götürdüler getireceğiz diye sonra..»

Kalemi bıraktım.

Hepsi birbirine benziyor bu iddiaların. Götürülen insanlar, pazarlık edilip götürülen insanlar.. Ceplerinde kimi zaman az -kimi zaman çok para olan insanlar, mal alacak karşıdan.. Geceler. Sınırda birden başlayan silah sesleri.. Ve de ölüler. Yanlarında biraz hurma, «kahve» bazen üzeri güllü, yahut kızlı çay paketleri üç beş..

Telefonlar.. Raporlar.. Tutanaklar... «Dün gece.. karakolu yanında sınırı geçmek isteyen iki kaçakçı görülmüş, dur ihtirarını dinlemeyen kaçakçıların silah da kullanmaları üzerine müsademeye tutuşulmuş ve bilmem ne köyünden bilmem kim oğlu, bilmem kimden doğma bilmem kaç doğumlu bilmem kim ölü olarak ele geçiril.....»

Baba ağlıyor.

«Ez mina ceğer ça ve hu va hazdekûm... Oğlumu, ciğerimi gözümü sevdiğim kadar seviyordum...»

Hacı'nın anası :

«Vezirim, cahilim, bize duvarları bırakıp gittin...»

«Oğlun ne zaman öldü?»

Kadın, «düğüm, düğüm...» dedi kalktı gitti, döndü geldi, elinde kurşun kalem kalınlığında bir uzun ip, ip düğümlü.

«Bistu neh.»

Eller hesaplıyor yeniden.

29 gün olmuş. Ana hergün düğüm atıyor ipe, oğlunun aralarından ayrılışını bilebilmek için. O günler 7 Mart 1969 a mı ne geliyordu «bistu neh..»

Tek gözünden ağlıyordu.

HACI'NIN ANASININ GELİR VE GİDERİ

Tek gözünden ağlıyordu Zeynî.

«Şimdi tek başına kaldı, Allahın rahminde hiç bişeysi yok»

Bakıyorum «hiçbirşeysi» olmayan kadına.

Konuşmuyor, çünki dillerimiz uymuyor!

Tek gözüne bakıyorum salt, nasıl ağlıyor diye...

Oğlu öldürülünce bir başına boydak kalmış.. Konu-komşu bakıyor Zeynî kadına.

«.....Bana, oğlanın bir fotoğirafini ve de biraz para sal...»

Böyle deniliyor Muğla'dan gelen mektupta.. «Bana, oğlanın bir fotoğirarifini ve bıraz para sal..»

(Gel haberi nerden verek-Turna sürüsü değil bu- Gökıe yıldız burcu değil- ...Kirvem, hallarımı aynı böyle yaz- Rivayet sanılır belki-Gül memeler değil-Domdom kurşunu-Paramparça ağzımdaki...)

Böyle diyor Ahmed Arif bir şiirinde.. Gül memeler değil, domdom kurşunu, paramparça ağzımdaki...

Gel haberi şurdan verek :

«Babasıymışın Hacı'nın. Muğla cezaevindeymişin.. Mektubun geldi ben oradayken.. Zeynî kadının tek gözü tek çeşme.. Nasıl verek kara haberi, diyormuş, nasıl verek?

Hacı, vuruldu sınırın kuytuluk bir köşesinde.. Sen de biliyorsun, toprağınız yok, olmayacak da bu gidişle. Sen mapis damına düştükten sonra karın sersefil oldu, eskisinden bin-beter. Geçenlerde gidip gördüm halini... Hacı çaresiz kalmış, oğlun.. Demişler gel geçirek sınırdan, mal getir, biraz yolunu bul akuy.. Hacı, bilmem tanır mısın, komşunuzun oğlu Memet'le kafa-kafaya vermişler; inceleyip sık dokumuşlar, korkmuşlar sonra.. (Bizi fursunuz) demişler kendilerini karşıya geçirmek isteyen jandarma erlerine.. (Yooo) demiş berikiler (Biz sizi vurmuyoruz hiç...) Kur'ana falan el neyim basmışlar.. Simsar Hüseyin neyim çıkmışlar yola, sınıra doğru.. Geceymiş.. Saat «on» muş.. Derken ne olduysa olmuş, oğlun Hacı'nın çok yakından ve de arkadan paramparça olmuş kafası, kurşunla.. Urufunu oracıkta teslim etmiş. Allah taksiratını affetsin, rahmet eylesin.

Geçenlerde gittim evinize.. Konu-komşu toplaştık, dertleştik. Jandarmadan dert yandılar, çok şeyler duydum orada-burada.. Elim, dilim, yüreğim elvermiyor anlatılanları yazmaya.. Bilirsin herhalde, adam cünhalı düşer sonra.. Sadece şunu bil, oğlun suçlu değildi.

Zordur mapis damında kara haber almak, her yerde zordur ya, orada daha bir zor olsa gerek.

Sen sağ ol, oğlunun fotoğrafı çekilemeyecek artık. Ben, senin görmediğin bir fotoğrafını ele geçirdim, kesersin gazeteden asarsın başucuna.

Bana dediler (kara haberi senden alacak) dedim ki (zor-iş bu) dediler, (zor biliyoruz, bağışla bize) istemezdim kara haber vermeyi, neyleyim, yaz dediler bana, yazdım. Başın sağolsun»

Hacı'nın babası ikinci karısını vurdu bir namus meselesinden. Varıp gitti karakola, dedi, ben vurmuşum karımı şu şu sebepten, gelmişim teslime.. 19 yıl hüküm giydi Hacı'nın babası. Muğla cezaevine gönderdiler.. Tanrı kısmet ederse, çıkacak 4 yıl sonra.

Hacı'nın babasının hiç toprağı yoktu, oğlunun da yoktu, anasının da yok. Zeyni kadın Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde çalışır iki yıldır, yazları falan, Zirai mücadelede, pambukta, Farelere falan zehir-mehir koyuyor tarlalara.

Altmış olmuş yaşı.

«Şunu da sor akuy, ne olmuş gözüne?»

«Ağrıdı. Fakirdim. Doktorlara gidemedim. Kör oldu dokkuz yıldır.»

Eli çanesinde, düşünüyor, salt düşünüyor tek gözüyle tek yöne bakıp.

«Kaç para kazanmış geçen yıl?»

Mırıltılar, mırıltılar, sonra cevap birisinden:

«Seksen lira kazanmış geçen yıldan önceki yıl..»

«Ya bu yıl?»

Mırıltılar, mırıltılar, sonra cevap birisinden:

«Atmış lira kazanmış.»

«Başka kazanmamış mı, başka işten falan?»

Mırıltılar..

«Nerden diyor?»

«Neyse.. Kaç teneke gazyağı yakar bir yılda?»

Mırıltılar.

«Ne dedi?»

«Diyor ki bi teneke.»

«Kaça tenekesi gazın buralarda?»

Mırıltılar, usuldan tartışmalar.

«Yirmiiki buçuktur tenekesi gazin buralarda..»

«Allahın rahminde hiçbişeysi yok» dedi birisi ikinci kez..

«Lâilâhiillallaaaaaah.....»

Dem çeken kuşlar gibi birisi odada. Durmadan diyor, «Lâilahiillallaah» getiriyor arkasını, sıvazlıyor ardından ak sakallarını..

Sigara sarıyor bir başkası, tabakadan. Kalınca.. yakıyor ikibuçukluk çakmakla.. Derin, derin, derin nefesliyor. Külünü avucuna, sonra avucunu tablaya silkeliyor.. «Lâilahiillallaaaahh...»

Kapıdan, karanlık bir aydınlık giriyor. Kadınlar, çocuklar, kafalarını uzatıp bakıyorlar dizinde yazı yazan adama. Bir oğlan çocuğunun gözleri, yanmış mavi mağnezyum ampulüne takılmış. Flaş ampulü ışıldıyor yerde. Yuvarlıyorum önüne, korkuyor almadan kaçıyor.

Dışarda yağmur yüklü kara bulutlar, İbrahim'in evine yollanıyoruz, çamurda bata çıka.

İBRAHİM'İN BEDENİ TELÖRGÜLERDE

NUCUT ANA, bir ayağını altına aldı, sağ bacağını göğsüne doğru çekti, ellerini dizlerinin üzerine kenetledi :

«Ani yovmun ruhet al fırın... Mezbuh... Ben fırına gittiğim zaman bir adam kurban edilmiş dediler...»

Sustu.

«Granular Tnple Superphosphat.. NPK.. Engrais»

Sıvaları dökülmüş duvar. Duvarda gübre torbası naylondan. Çakılmış bir güzel, gergin-gergin

Granular Tnple Superphosphat.. NPK. Engrais...

Kendi yok, şart da değil ama; bu, sıvaları yer yer dökülmüş, yatak ve yorganların allı-morlu istif edildiği, küçük pencerelerin aralarına, üzerine gerilmiş «Granular Tnple Superphosphat ..NPK.. Engrais» yazılı naylonların mat mat ışıdığı odada Melih Cevdet'in bir şiiri var, bölük-pörçük.. «...Çatal bıçak nedir gör! -Giymek şart değil ya ayakkabı gör-gömlek gör-İngiliz kumaşı gör, naylon çorap gör-Jartiyer bile görsen faydası var...» Dönüyor

kafamda, ekliyorum, «Kullanman şart değil ya, TZDK yahut GranularTrıple Superphosphat NPK-Yani efendim sun'i gübre gör-Görmende fayda vardır, toprağın olmasa da...»

Nucut kadına bakıyorum. Bunlar da topraksız. Toprakları olmadığı için sun'i gübreye ihtiyaçları yok!. Gübreyi, topraklılar; naylon torbasını da topraksızlar üleşiyor kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün halinde olan, insan haklarına dayanan, hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa imtiyaz tanımayan milli demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti yurdumuzda...

Nucut ananın kocası Mahmut'a bakıyorum, derin derin sigara içen, O da bakıyor bana ve başkalarına, şaşı gözleriyle.. Biri bana bakıyor gözünün, başkalarına bakıyor diğeri. Nucut ana ağlıyor; çırpınmadan, aşırılığa varmadan.. İçten içten, sınırda tel örgülere asılı kalan kurşunlanmış oğlu İbrahim'in başına gelenler anlatılırken.

BUGÜN BAYRAM GÜNÜ...

Geçen Şeker bayramıydı bütün İslam aleminde, kurtların kuzuyla; kuzuların kurtla, küsülülerin küsülüsüyle barıştığı şeker bayramıydı geçen.. İbrahim 1949 doğumluydu. 1949 doğumlu İbrahim'in teyze ve oğlu Suriye'deydi geçen Şeker bayramında. İbrahim ve anası, babası kardeşleri Türk kesiminde.. Aralarında su değil mayın vardı..

«...Kirveyiz, hısımız, kanla bağlıyız-Karşıyaka köyleri, obalarıyla- Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu, -Komşuyuz yaka yakaya-Birbirine karışır tavuklarımız-Bilmezlikten değil-Pasaporta ısınmamış

içimiz-Budur katlimize sebep suçumuz, -Gayri eşkiyaya çıkar adımız-Kaçakçıya-Soyguncuya-Hayına...» (*)

Kirveydi, hısımdı, kanla bağlıydı karşı yaka köyleriyle, obalarıyla. İbrahim'in de içi ısınmamıştı pasaporta, bilmezlikten değil... Gençti İbrahim, jndarmalar da gençtir, arkadaştır İbrahim jandarmalarla, jandarmalar İbrahim'le arkadaştır, eller ceplere girip çıkar, bayramdır. Şeker bayramı...

«Nöbetçiyim ben, korkma.»

Şeker bayramıdır İslâm aleminde, İbrahim hiç korkmaz Şeker bayramında, sınırda nöbetçidir jandarma, arkadaş, geçer karşıya yağdan kıl çekilir gibi, Suriye'ye. Bayramdır, şekerler yenir, içilir çaylar «kahva»lar, koyunlar kesilir İbrahim gelmiş saç; kavurması ve ak pirinç pilavı yağlı.. Gün düşer Suriye-Türk sınırına, ortalık kararır, kararır gide-gide, saat üç olur. Ertesi gece yine nöbetçi olacaktı İbrahim'in jandarması sözleşmişlerdi öyle... Saat üçte gel ofisle istasyon arasındaki makasa, telörgülerin oraya.. Tamam, gelirim, sabaha karşı üçte ofisle istasyon arasındaki makasa telörgülerin oraya... Gelir..

Jandarmalar vardır pusuda ve silah sesleri gecenin sessizliğinde, ıssızlığında silah sesleri. Kurşun bu, boşa da gider dolu da. Bir kurşun hayın, sağ kolun altından girer dolaşır İbrahim'in bedeninde sol kolun oradan çıkar ..Yakından atılmıştır da!.

İbrahim asılır kalır çamaşır gibi, telörgülerde!.

(*) Ahmed Arif.

BABA ANLATIYOR

Nucut ana ağlıyor sessiz .Alnından başlayan mor dövmeler nakışlar yanaklarına iniyor, oradan çenesine...Ellerinin üzerinde dövmeler mor mor nakış içinde. Bi gözleri dövmesiz, onlar da ıslak, Nucut'un kocası Mahmut'un yani İbrahim'in babasının gözlerinden biri başkalarına, biri bana bakıyor :

«Akrepli karakolunun oradaydım. Sanitirifuş var orada, onu bekliyorum kulübede. Bir pikap dolaşıp dururdu, baş bekçi geldi. Dedi (Mahmut sen misin?) Dedim (Evet benim) Dedi (Seni müdür istiyor) neticeyi vermedi, buraya geldim. Beni indirdiler. İndiğim gibi baktım su deposunun oraya kardaşlarımın evinin önüne, kalabalık falan yok, dedim bizim evdedir. Geldim. Avlu ana-baba günü. Baktım kardaşıma, kardaşım bana baktı yüzünü çevirdi ağlamaya başladı. Geldim ki hadise oğlumundur. Yıkamışlar, yumuşlar tabuta koymuşlar. Gidip gömdük, bu kadar biliyorum.»

ANA ANLATIYOR

«Ani yovmun ruhet al fırın.. Ben fırına gittiğim zaman, bir adam vurulmuş dediler.. Mezbuh... Bir adam kurban edilmiş. Kim olduğunu bilmiyorlardı. O anda oğlumun yok olduğunu biliyordum. Ayaklarım canlandı, elimde olmayarak hududa doğru koştum. Askerler dedi, yasaktır, bırakmadılar beni, Öğrendim ki oğlummuş. Benim oğlum!. Eve geldim. Bekledim.. Bekledim, arkadaşlardan haberi öğrendim ki gerçekten benim oğlummuş öldürülen!. Evime kapandım ağladım. Arkadaşları O'nu

getirdiler bir tabutla. Erkekler gitti mezarlığa. Kadınlar O'nun için bir matem kurdular..»

MATEM KURMAK

Avluda kadınlar toplandı. Genç, ihtiyar, evli-ergen. Saçlarını yoluyor kadınlar, hısım akraba, konu-komşu.. Ellerindeki iri taşları gürp gürp diye vuruyorlar döşlerine, sallanıyorlar sağa-sola.. Ağıt söylüyorlar bir yandan :

«Harbi a la şuğûrel şuvarip harbi.. Yazıklar oldu kızıl bıyıklı gence..»

Kadınlar makasla keserler tazı boncuklarıyla süslü, örülmüş uzun saçlarını. Kulaklarının hizasından.. Sessizce iner bilek kalınlığında bir saç örgüsü yere. Bunlar yığılır yığılır tepecik olur.

«...Sonra erkekler döndü mezarlıktan» dedi ana Nucut. «Konu-komşu geldi başsağlığına, kadın kısmı fatiha okudu, dağılıp gittiler..»

Mahmut, Devlet çiftliğinde çalışır 12 lira gündelikle. Bir kızı iki oğlan bebesi daha var.

Toprağı mı? Yok.

«İşte böle» dedi ana Nucut. «İşte böle..»

Harbi a la şugûrel şuvarip.

Yazıklar oldu, kızıl bıyıklı gence...

İbrahim, kaçakçı diye vurulup öldürüldüğü zaman yanında «yırtık bir zıbın» bulundu, yere düşmüştü!.

BEŞİKLİ EVDE...

UMMUNE BİR OGLAN ÇOCUGU DOGURDU...

Suriye Sınırı- Mart

Yağmur dinmedi. Yağıyor mübarek bereket olarak.

Fotoğraf makinasını bile çıkaramıyorum çantadan, su doluyor içine! Fotograftan yana halim harab! Flaş kullanınam başım dara düşmeyince.. İyi ki bol bol ampul almışım yanıma, hemen hemen bütün fotoğrafları flaş ampulüyle çektim istemeyerek..

Bulunduğum yer mayınlı..

Ne duyar insan ölümle burun buruna gelip mayınlı toprakları aşarken? Hep bunu merak ediyorum. Bekliyoruz ki yağmur dinsin. Bu heyecanı tatmak istiyorum, göz açtırmıyor yağmur.. Yağmur benden yana değil..

«İsterseniz geçireyim karşıya..»

«Yok komutanım, tadı yok öyle geçmenin..»

«Öbürünün de şakası yok, sakın haa, tavsiye etmem..»

«Bi-şey olmaz bana, severler beni bura halkı, ölürler de öldürtmezler beni, merak etmeyin.. Bakın, aklıma koydum, geçeceğim mayınlı topraklardan.. Hem de sizin mıntıkanızdan.. Geçeceğim karşıya fotoğraf çektireceğim orada, ertesi gece sabaha karşı dönüp geleceğim sapa-sağlam.. Onbir dakika sürer mayını geçmek.. Nedir cezası bunun?»

«Cezası?... Pasaportsuz sınırı geçmek...»

Dinmiyor yağmur, bereket yağıyor Güney Doğu Anadolu'nun bi-çok yerine..

Bakmayın yağmura..Urfa'da kara iklimi hüküm sürer, en çok Akçakale'ye düşer yağmur, en az da Hilvan'a. Tarımla uğraşır buranın halkı. Tarım denince de Harran ovası düşer adamın aklına.. Bereketli, bereketsiz, sulak, kurak topraklar uzayıp gider.. Köyler vardır evleri ters dönmüş tencere gibi.. Köylerin % 80'i köy halkınındır. Köylerin 40 tanesi ailenindir ,32 si sülaleye aittir, 52 köy de adamlarıyla beraber bir şahsa aittir bu topraklarda! Urfa'nın 644 köyünden 585 inde içme suyu vardır, 59 unda zırnık yoktur sudan yana.. 315 köyün suyu azalır yazın.. Urfa'nın 372 köyünde okul yoktur. Okula kavuşturulmamış 90 köyden 619 öğrenci altı saat, yahut 30 kilometre yürür okuyabilmek için..

Halkın % 3 ü mağralarda, % 2 si çadırlarda yaşar.

Hayvancılık da hemen hemen tarım kadar önemlidir. Bölgede 425.687 dönüm türlü-çeşitli mer'aya karşın 138.346 büyük baş, 678.463 küçükbaş hayvan sayılmış zamanın behrinde.. Yemin ederim ben saymadım hayvanları..

Suriye'de çok para eder canlı hayvan.. Mayın var Suriye ile Türkiye arasında.. Bizim hayvanlar kanatlıdır, uçar sınırdan!. Uçamayanlar için de şöyle haberler çıkar gazetelerin ilk sayfalarında :

«MÜSADEMEDE ÜÇ KAÇAKÇI ÖLDÜRÜLDÜ

URFA (HA) Viranşehir ilçesinin Küçük Cırcıp hudut karakolu mıntıkasından Suriye'ye külliyetli miktarda sığır geçirmek isteyen bir kaçakçı kafilesi ile jandarmalar arasında silahlı bir çarpışma olmuştur.

Çarpışma sonunda kaçakçılardan Halil ÖZARMAN, Sofu Yaman ve Halil Halef jandarmalar tarafından öldürülmüştür.» Hürriyet Gazetesinin 2 Aralık 1967 tarihli sayısının birinci sayfasında yayınlanan yukardaki haberin hemen altında da şu haber var :

«KAÇAKÇILARLA İŞBİRLİĞİ

YAPAN İKİ ER TEVKİF EDİLDİ

KİLİS (HA) Öncüpınar sınır kapısında görevli 2 jandarma eri kaçakçılardan rüşvet alarak hareketlerine göz yumdukları iddiasıyla yakalanmış ve ilk sorgularını takiben tutuklanmışlardır.

23. Seyyar Jandarma Taburu erlerinden Muhlis Yurdagün ile Esay Yorulmaz'ın üzerinden çıkan paralara da el konulmuştur.»

HALİL'İN BEŞİĞİ

Halil'in beşiği sallanıyor, boş. Halil, anası Ummune'nin kucağında. Oda karanlık, makinaya kuv-

vetli bir ampul takıyorum, ama gözüm görmüyor ki net edeyim kameramı.. Deneylerime dayanıp basıyorum denklanşöre, şimşek çakıyor odada. Kameranın buzlu camından anası Ummune'nin kucağında ağlayan Halil'i, diğer beş bebeyi de şöyle böyle bir an görüyorum, kararıveriyor ortalık..

Geçen Ramazan ayının üç gün öncesi de ortalık kararmıştı.

«Ben ot toplamaya gitmiştim. Üstçavış gelip gidiyordu, ne bileyim beş altı gün gelip gitti. Elinizde mal varsa geçirin. Paranız yoksa ben vereyim. Derken mal alındı, üstçavış bunların yanına bir çavuş katmış- bu mıntıkadan geçeceksiniz-»

Sınırda iz yerleri vardır. Hergün kontrol edilir bu iz yerleri.

«Gece iz bozulmuş»

Gün aydınlanır.

Üç kişi, yanlarında askerler. Sabah saat 10..

Köprü altına doğru.

«Çavışım, üst çavış nerede?»

«Önde»

Sarmıştır bedenlerini ölüm korkusu...

Önden, arkadan bir yaylım ateşi!..

53 baş sığır müsadere...

3 Ölü...

«Üstçavuşa ikibinbeşyüz lira ikramiye. Bi terfiye.. Çavuş Mustafa'ya beşyüz lira perra, iki ay izin..»

«.....Çarpışma sonunda kaçakçılardan Halil Özarman, Sofu Yaman ve Halil Hanef jandarmalar tarafından öldürülmüştür..»

Ummune o zaman gebeydi. Altıncı çocuğuna hamile yani..

Ummune bir oğlan doğurdu, babasının adını verdiler: Halil.. Soyadı Özarman.. Üç kaçakçıdan biri olan baba Halil Özarman oğlunu, oğul Halil Özarman da babasını göremedi..

NOTLAR...

Not defterimden iri iri bazı notlar:

«Bunların da toprakları yok. Kadına, konu-komşu ve kardeşleri bakıyor. Ev tertemiz... Altı çocuktan üç tanesinin ayakları çıplak. Üç tanesinde lastik... Çorapsız... Hepsi sıhhatli... Boş beşik. Yazının adını Boş Beşik koyabilirim.. Jandarma ile konuştum.. Söylenenler yalandır, bunlar 53 baş hayvanı geçirirken vurulup öldürüldüler.. Ellerinde silah var mıydı dedim, cevap yok...

Bu herifler deli mi? Güpegündüz, sabahın saat onunda hangi kaçakçı göz göre elli üç büyük baş hayvanı karşıya geçirmeye cesaret edebilir? Akıl alır iş değil... 6 çocuğun en büyüğü 12 yaşındaymış.. Ne güzel bebeler..»

HAYVAN KAÇAKÇILIĞINA BİR BAKALIM...

«Jandarmanın haberi yok? Sinek bile geçemez karşıya Firket bey Allah seni inandırsın... İmkânı yoktur geçemez.. Nasıl geçer koca süri? Sığır? Kuzu? Geçebilir mayinden?»

«Geçemez tabi, ama nasıl oluyor da gidiyor hayvanlar?»

«Kappıdan geçer, mayinsizden geçiyor, gelir karşıdan tüccar toplar buradakilerle malı, verir parayı, tamam..»

Türkiye'nin canlı hayvan ihracatı, 3018 sayılı Kanunun 7. maddesine göre kurulmuş olan «İhracatçılar Birliği»nin üyesi ihracatçılar tarafından yapılır. Ticaret Bakanlığı tarafından verilen İhracatçı lisansını taşıyan herkes birliğin üyesi olabilir. Mersin, İzmir, Kars ve Van'da «Canlı Hayvan İhracatçılar Birliği» vardır. Sovyet Rusya'ya Kars'tan İran'a Van'dan, Arap ülkelerine Mersin'den, batı ülkelerine İzmir'den ihracat yapılır.

«..... Mersin İhracatçılar Birliği :

Erzurumdan Antalya'ya kadar olan illerden güneye yapılan tescilli ihracat, bu birlik tarafından organize edilir. Birliğin 1967 yılındaki üye

sayısı 250 nin üzerinde iken, 1968 yılındaki üye sayısı 145'e düşmüştür. Birlik Genel Sekreterinin verdiği izahata göre düşen üyeliklerin çoğu Paravan firmalardan ibarettir. Halen bunların 70 adedi döviz suçu ile Ağır Ceza Mahkemesinde bulunmaktadır.....»

«.....İfade edildiğine göre arz ve talep kaidesi canlı ihracatla çalışmaktadır. Canlı hayvan ihracatında asgari fiyatlar yükseldiği zamanlarda Birliğe ihracat için yapılan tesçiller düşmekte, buna karşılık tescilsiz ihracat yani kaçakçılık artmaktadır.....»

KOMİSYONCULAR

«.....Canlı hayvan ihracatçılarının çoğu komisyoncular dır. Araplar geliyor, memleket içindeki rekabetten faydalanarak malı alıyor, ihracat için belirli bir komisyon ödeyerek ihracatçıya malı ihraç ettiriyor. Böylece mümkün mertebe fazla mal almak, asgari döviz ödemek imkânını elde ediyor.....»

«..... Kaçakçılığın meydana geldiği Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleri; iklim, arazi varlığı, sosyo-ekonomik yapısı itibarile hayvancılığa çok elverişli bulunmaktadır. Bölge alfabetik olarak Ağrı, Adıyaman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Gümüşhane, Gaziantep, Hakkâri, Kars, Mus, Malatya, Mardin, Maraş, Siirt, Tunceli, Urfa, Van olmak üzere 20 ili kapsamaktadır. Burada halkın yegâne dayanağı ve meşgalesi hayvancılık olarak temayüz etmektedir. 1965 yılı istatistiklerine göre bu illerin toplam hayvan mevcudu :

4.171.170 baş sığır, 10.996.179 baş koyun, 5.073. 720 baş kıl keçisi, 503.570 baş tiftik keçisi, 267. 950 baş mandadır.....»

«..... Kasaplık hayvanların piyasaya arzı belirli dönemlerde meydana gelmektedir. Özellikle sonbahar aylarını kapsayan bu dönemde yetiştiriciler kış için lüzumlu hayvan yemi stoku yapmakta müşkülata maruz kalmaktadır. Ayrıca kışlık erzak için nakit paraya ihtiyaçları ve diğer ekonomik etkenler yetiştiriciyi bir an önce hayvanlarını elden çıkarmaya zorlamaktadır. Bugünkü imkânlarla döküm halinde bulunan hayvanların kısa sürede (2-3 aylı) iç piyasada absorbe edilmesi mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı döküm halindeki hayvanların bir kısmı, maliye ve pazar imkânlarının müsaadesi nisbetinde büyük tüketim merkezlerine, bir kısmı tescilli ihracata ve bir kısmı da kaçağa gitmektedir.»

KUŞ OLUP UÇANLAR...

«..... Memleket dahilinde yapılan sevkiyatlar, mezbaha içi ve mezbaha dışı kesimleri de nazara dikkate alındığı takdirde bölge içinde yetişen 200.000 baş civarında sığır ile 1.200.000 baş civarında koyunun akıbeti meçhul bulunmaktadır.

Yapılan tahminler ve istatistiklerdeki hata payları dikkate alınsa dahi Kayseri, Sivas, Konya, Afyon, Eskişehir gibi büyük besi merkezlerinden söz konusu bölgeye sevkedilen hayvanlar akıbeti meçhul sığır ve koyun sayısını daha da arttırmaktadır.

Bu da gösteriyor ki, özellikle sığır ve koyundan meydana gelen büyük bir hayvan populasyonu kaçağa yönelmektedir...»

KAÇAKÇILIĞIN NEDENLERİ..

«a) ...Kaçak hayvan ihracatının yöneldiği ülkelerde canlı hayvan ve et arzının yetersiz oluşu, dolayısiyle fiyatlarının yüksek bulunuşu. b) Döviz kur farkı, c) Yurdumuzda hayvan yemi tedarikinin yetersizliği, döküm yetersizliği, döküm mevsiminde hayvanların elden çıkarılması zorunluğu, bu dönemde arzı karşılayacak pazar talebinin yetersizliği. d) Devlete ait kombinaların kesim, depolama ve nakliye fonksiyonlarını zamanında yerine getirememesi, e) Düzenli pazarların bulunmayışı..»

«..... Kaçağın yöneldiği ülkelerdeki et tüketimi ve beslenme sorunları ile memleketimiz arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ülkelerin ihtiyaç duydukları taze et ve kasaplık hayvanları Amerika, Arjantin ve Avusturalya gibi diğer deniz aşırı ülkelerden temin etmelerinde teknik, ekonomik ve dinî bazı sakıncalar bulunmaktadır.

..... Yakın Doğu ülkelerinin sofra zevki ve alışkanlıkları donmuş etten ziyade taze ete yönelmiş bulunmaktadır. Bu şartlar altında kaçakçılık, ekonomik zaruretlerin meydana getirdiği bir problem olarak meydana çıkmaktadır.

KOMUTANIN AKLININ ALMADIĞI

.....Bunun için de sadece polisiye hudut tedbirleri ile kaçaklığı önlemeye imkân yoktur...»

KOMUTANIN AKLININ ALDIĞI

.....Hudut kontrollarının daha iyi yapılabilmesi için «Hudut emniyet şeridi»nin eskiden oldu-

ğu gibi 25 Km. ye veya 50 Km. ye çıkarılması, şerit içindeki hayvanların beyana tabi tutulması, giriş ve çıkışlardan mutlaka ilgili mercilerin haberdar edilmesi.....

..... Hudut kontrollarının işler hale getirilmesi için Hudut Jandarma Birliklerinin motorize edilmesi, gözetleme kulelerinin çoğaltılması, hudut boyunca yol yapılması gerekmektedir.....»

BUYRUN, ALLAH NE VERDİYSE...

Sofraya oturduk. Bir ufak tencerede küf yeşiline çalan bir ot geldi, yağda pişmiş.. Bura halkının yeşilden yana tek nasibi, dağlarda hüdayinabit yetişen Sıllıkbadir.. Sıllıkbadir'in yanında ayrı bir kapta pişmiş yağda yumurta. Bir sıllıkbadirden, bir yağda yumurtadan alıp yufkanın içine koyuyor boğaz nefsimizi körletiyoruz.

«Hayvanlarımız sayılıdır. Firket bey, kesemedik sana bir kuzu, bağışla bizi.. Anlatacağız çektiğimiz rezillikleri, kendi hayvanı kesip yiyemeyen başka yer var mı Türkiyede? Yoktur.»

Yukardaki bilgileri, Hükümetin elinde bulunan özel bir rapordan aktardım.. Ve raporun son cümlesi şöyle :

«.....Hudut emniyetinin gereği gibi titizlikle sağlanması.....»

AP'NİN İLK İÇİŞLERİ BAKANI MAYINLARI KALDIRACAKTI...

Delice yağıyor yağmur.

Otobüs pek yeni, bozuk yoldan sakınıyor dreksiyondaki amca. İkide birde durduruyor arabayı, bakıyor oraşına-buraşına.. Hemen atlıyorum yere gecenin ıslaklığına, sağ tarafa geçiveriyorum. Bavulum sağ tarafta da... Ne olur ne olmaz, bilirim adetlerini.. Bakarsınız bir kilo «Kahve», ne bileyim iki kilo Seylon çayı, yahut bir ipek halı girivermiştir bavulunuza, yanlışlıkla!.. Ne zaman dursa otobüs atlıyorum gecenin ıslaklığına.. Kimbilir ne denli sevindirir şöyle bir haber bazı kimseleri.

«Cumhuriyet Gazetesi yazarı Fikret Otyam, kaçakçılık yaparken yakalandı. Bavulunda külliyetli miktarda kaçak çay, kahve ve eşya çıkan gazeteci tutuklandı..»

Otellerden, garajlardan ayrılırken bir emniyet 2. Şube memuru titizliğiyle arama-tarama yapıyorum bavulumda... Bilirim adetlerini..

Otobüsün farları tekliyor, bir-iki elense aküye, yeniden koyuluyoruz yola.

Karşıdan sinyal veriyor iki far. Duruyoruz. Yağmurun içinden ellerinde silahları, parkalar için-

de daha da büyümüş heybetli jandarma erleri, komutanları bitiveriyor..

Ötede jeep, motosiklet.. Kontrol.

«Işıklarını ne yakıp söndürüyorsun be?»

«Kasti değilim, far bozuldu yağmurdan.»

«Biliriz bir far neden bozulur ver ehliyetini, muayene cüzdanını»

Otobüse uzanmış başlar ve de namlular..

«Aç bagajları.»

Soförün ardından atlıyorum gecenin ıslaklığına, sağ tarafa geçiyorum Sonra düşüyoruz yola yeniden..

Bunlar olağan şeyler...

Anlatıyor birisi :

«İki kez çevirdiler geçende, motorlu komandolar. Dedim ihbar mı var? Neden arıyorsunuz arka arkaya? Dedi, o seni ilgilendirmez... Dedim, ama şimdi aradılar, siz neden arıyorsunuz bi daha?. Dedi, ükalâlık istemem, ben istediğimi ararım, uzatma çek... Çektim, ne b... yiyeceksin? Münakaşaya lüzum yok, gecedir efendi.. O anda yersin dayağı, hatta kurşunlanırsın.. Kaçakta vuruldu denmesi işten bile değil.. Yahut üstüne atılacak bir kaç parça kaçak eşya ile kaçakçı damgası yemen ahvali adiyeden.. İstediği yerde duracaksın arkadaş..»

Okuyorum mektubu :

«.....Nitekim böyle keyfi durdurmaların, genç bir gelinin doğumunu kolaylaştırmak için il'e hastaneye götürülürken, arama-tarama diyerek konvoy

halinde sıralanan motorlu araç üzerinde inleye inleye can verdiği, sayın Başbakan katına kadar ilçemiz AP'lilerince ulaştırılmış imiş. Başbakan bundan haberdar olsa gerek... Çünkü geçenlerde bu olay üzerine AP'lilerin ilçedeki levhaları indirecekleri tehdidi ile müfettiş getirttikleri, kaymakamlıkta toplantılar düzenledikleri, jandarma Tugay Kumandanının geldiği gittiği bir hayli söylenip durdu.....»

GEÇMİŞ GÜNLERDE..

Demokrat Parti iktidarı, zamanın behrinde müthiş bir karar aldı ve 720 kilometre uzunluğundaki Türkiye-Suriye sınırı milyonlarca lira harcanarak mayınlandı. Onbinlerce dönüm toprak istimlâk edildi. O günden bu güne binlerce suçsuz insan, hele bebeler, can verdi mayın tarlalarında, suçlular can verdi.

Yıl 1961. İç İşleri Bakanı Ahmet Topaloğlu ile bir röportaj yapan Milliyet Gazetesi yazarı Mete Akyol, röportajının bir yerinde şunları yazıyor :

«.....Sanat olaylarını yakından takip eden Topaloğlu, geçenlerde gezici yazar Fikret Otyam'ın gezi notlarını topladığı bir kitabını okuyormuş. Bu kitapta, Güney sınırındaki mayın tarlalarına düşen bir köylünün, bütün köy halkının gözleri önünde damla damla öldüğünü anlatıyormuş.

(Bilseniz içim nasıl parça parça oldu mayın tarlasında çaresizlik içinde ölen Mustafa'yı okurken) dedi ve bir süre durakladıktan sonra şunları söyledi :

—İçişleri Bakanı olarak yapacağım işlerin başında Güney sınırındaki bu mayın tarlalarını kaldırmak gelecektir. Kaçakçılıkla bu şekilde değil, daha medeni usullerle mücadele edilebilir. Her yıl bir çok masum vatandaşımız farkında olmadan bu tarlalara girmekte ve feci şekilde ölmektedir. Son vereceğiz buna...»

«Demokrat Partinin devamı olan Adalet Partisi»nin ilk İçişleri Bakanının duygusal sözleri zamanla gümbürtüye gidecek, AP değil mayınları kaldırmak, mayınların gerisini «Daimi Emniyet Bölgesi» yahut «Tedbirler Bölgesi» ilân edip bir başka mayın koyacak'h bura halkının yaşantısına!.. 6829 sayılı Kanunla değişik kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki Kanun'un geçici 2. maddesine göre Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığının ara-sıra çıkardığı, adları kimi zaman «sirküler» kimi zaman «tebliğ» olan sıra numaralı duyuruları halkı şaşkına çevirirken, Valilerin başkanlığında toplanan «Kaçak Komisyonları» da buna tuz biber ekecektir.

Kaçak Komisyonları Sınır Valilerinin başkanlığında toplanır, bu komisyonlar bazı kararlar alır ve bu kararlar halka duyurulur! Ama kaçakçılık yanı sıra devam eder.

—KARAR—

«İlimizin kaçak komisyonu 7/Şubat/1967 salı günü saat 10 da Vali M. Naci Çerezci'nin başkanlığında toplanıp aşağıdaki kararı almıştır.

Gaziantep ilinin hudut üzerinde bulunması dolayısiyle bazı şahıslar tarafından motorlu vasıtalarla veya veya sürüler halinde büyük ve küçük baş

hayvanatı tedbirler bölgesinde yığınak yaparak yurt dışına çıkarılmasını önlemek üzere 5. km. emniyet bölgesinin tamamında ve aynen 2. ci 5 km. lik geçici tedbirler bölgesinin tamamında 7/Kasım/1966 tarihinde (90) gün müddetle alınan karar sona erdiğinden 26/Ocak/1966 gün ve 6/59 sayı ile neşrolunan 10 sayılı tebliğin 1. ci maddesinde belirtilen büyük ve küçük baş hayvanlardan koyun, Keçi Sığır, manda, deve (canlı ve kesilmiş) ile deri, yapağı, bağırsak (Ham ve işlenmiş olanlar dahil) maddeler için 5. Km. lik daimi emniyet bölgesinin tamamında beyanname verilmesini mecburiyeti ve mezkûr madde ve hayvanların stok yapılmasının yasaklanması tedbirlerinin aynen 2. ci 5. km. lik geçici tedbirler bölgesinin tamamında da uygulanması için (90) gün müddetle yeniden alınmasına :

Kaçakçılığın men ve takibinin başarılı olması için 6829 sayılı Kanunun ek 2. ci maddesine göre alınan tedbirler bu gün kaçakçılığı önlemek yerine arttırıcı bir unsur haline gelmiştir.

ŞÖYLEKİ : 10 sayılı sirkülere göre verilen beyannamede (Kaçakçılık Vizesi) olmakla ve bu bölgede bu yüzden devamlı surette bir (circülation) olmaktadır. Beyannamede miktar yazılı hayvan ve maddeler Suriye'ye geçirilmekte, ayni miktar hayvan veya madde en kısa zamanda yeniden temin edilerek beyanname miktarı hiç eksilmemektedir. İşte bu (circülationa) engel olmak için daimi emniyet bölgesi ile geçici tedbirler bölgesinde mevcut beyannameye tabi olan ve olmayan küçük ve büyük baş hayvanlara bölgelere giriş ve çıkışlarında özel damga vurulmasına.....»

İşkence ve eziyet sırası şimdi hayvanlardadır. Türkiye'nin hiçbir yerinde damgalanmayan hayvanlar eğer Güney illerine gelirse şaşıracaktır bu ne zulum diye!.. Cas diye değecektir kızgın damga bedenine!. Bu da hayvanların çilesidir buralarda..

Karar şöyle devam ediyor :

«1 — Suriyede et ihtiyacı bulunması ve yüksek fiyatın kaçağa teşvik etmesi, 2 — Sürülerin huduttan uzaklaştırılması ve hudut çapulculuğunun güçleştirilmesi, 3 — Bulaşıcı hastalıkların bulaşma ihtimalinin azaltılması mucip sebeplerle 7/Şubat 1967 günü oybirliğiyle karar verilmiştir. Not : Damga vurulmasının şekil ve şartları veteriner müdürlüğünce hazırlanacak bir yönetmelikle bildirilecektir. M. Naci Çerezci Vali, Kazım Bilgin J. Albay 23. Seyyar Tg. K. Şb. Md, Mustafa Uysal J. Yarbay 11. J. Komutanı, Selahattin Eralp Emniyet Md., Celâl Öğürt Veteriner Md, Hurşit Ural Gümrük Baş. Mem. Efnan Özbulgur Islahiye Kaymakamı, Recep Zopranlı Nizip Kaymakamı, Raif Erbilol Kilis Kaymakamı, Salih Arslan Oğuzeli Kaymakım V.»

«Kaçakçılığın men ve takibinin başarılı olması için 6829 sayılı kanununun ek. 2. ci maddesine göre alınan tedbirler bugün kaçakçılığı önlemek yerine arttırıcı bir unsur haline gelmiştir» görüşünün yer aldığı bu karar, işlerin ne hale geldiğine en güzel bir örnektir.

BAŞBAKAN GELDİĞİ GÜN, İKİ KİŞİ ÖLDÜRÜLDÜ...

24 Ağustos 1968 tarihinde, Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği demirköprüsünün orada, güpegündüz iki kişi öldürüldü.

Kanları kurumamıştı.

«Türkiye halkını uyuyor farzedenler vardır. Uyuyanlar kendileridir...»

Gepegenç bir adamı polisler güç zaptediyor.

Doğruydu Türkiye halkını uyuyor farzedenlerin yanlışlığı.

Genç adam debeleniyor polislerin kollarında.

Kasaplar yere bastırdıkları koyunlara bıçak atıyorlar.

Koyunlar debeleniyor kasapların bıçakları altında.

Genç adam debeleniyor polislerin kolları arasında..

Genç adam bağırıyor:

«Durun... Durun.. Biz kurban verdik.. Kesmeyin koyunları.. Kesmeyin.. Akıtmayın kan.. Kan akıtıldı, iki kurban verdik..»

«Bizim davamız, Türk halkını kanun ve hukuk devleti anlayışı içinde demokratik nizam ile kendi kendisini idare ederek memleketi ileri seviyeye götürme davasıdır...»

Bir kısım halk alkışlıyor Başbakan Süleyman Demirel'i.. Demirel, başına göre biraz küçük olan lâcivert şapkasını çıkartıp selamlıyor alkışlayanları...

«Türkiye halkını uyuyor farzedenler vardır. Uyuyanlar kendileridir... Bizim davamız, Türk halkını kanun ve hukuk devleti anlayışı içinde demokratik nizam.....»

Ötede, kanun ve hukuk devleti anlayışı içinde jandarmalar tarafından öldürülen iki Türk vatandaşının kanlarına sinekler üşüşüyor...

Evlerde matemler kuruluyor..

Başbakan devam ediyor :

«Dicle ile Fırat nehirleri arasında 10 milyon dönüm arazi vardır. Yine burada 3700 köyümüz doyasıya bir su içmemiştir. Bu ovanın kadınları metrelerce derinden urganla omuzlarıyla su çekerler, süzerler, bunu içmenin yollarını ararlar...»

VAY KURBAN...

Güpegündüz iki insanın öldürülmesi haberi, kara haber olduğundan telgraftan tez gitmiştir, yayılmıştır etrafa.. Bilmiyorum o gün Sayın Başbakana da duyuruldu mu?

Halk ıstırap içindedir o gün. İki evden ağıtlar yükselmektedir arş-ı alâya..

«Senin ıstırabının zerresinden nasibi olmayanlar, bu ıstırabı hiç tatmamış olanlar bu ıstırabı istismar edeceklerdir. Sorunuz, ne yapacaklar? Size gelip şuyunuz buyunuz yok diyenlere sorunuz. Ne yapacaklar? Nasıl olacak bunlar? Suyunuz yok, su getiriyoruz.. Işığınız yok ışık getiriyoruz, okulunuz yok okul getiriyoruz.. Sanat enstitüleriniz yok sanat enstitüleri getiriyoruz..

İşte yeri istiyorsanız, iş yeri getireceğiz, işte yol bu....»

Ve Başbakan Demirel, iş yeri olmadığını, eğer halk isterse iş yeri de getireceğini ilân ediyor, vaadediyor...

Öldürülen iki vatandaşın bir karış toprağı yoktu. İş yeri yoktu.. Nafakalarını kaçaktan çıkarıyorlardı.. Kaçakçılık yasaktır.. Kanun dışı davranıştır.. Görevli mavzeri doğrultur vurur..

Ve vuruldular. Vuruldular sınırın en görülür yerinde, güpegündüz.

Öldüler ağustos sıcağında..

Başbakan Demirel, o gün 2 milyon 500 bin liraya çıkacak Tarım Meslek Okulu'nun temelini attı uğurlu elleriyle.

Ayrıca Mercihan Bucağında Urfa Merkez-Edene Grup Köyleri'nin içme suyu tesislerinin de temelini attı. 19 milyon liraya malolacak bu tesislerden 169 köy yararlanacak...

Taaa yıllar önce, gepegenç filinta gibiyken; Devlet Su İşleri Genel Müdürü iken, Harran Ovasında Hanelbagrur köyünde O'nun için köylülerin

anlattığı yücelik dolu sözleri hatırlıyorum. Bunları yazmıştım çalıştığım muhalefet organı gazetede.. Adını ilk kez orada, su künklerinin dibinde duymuştum taa yıllar önce.- Şimdi beni sevmezliği varsa ne zaman başladığını bilmem amma- o yıllarda başlamıştı dostluğumuz.

Güney Doğu Anadolu'da, Doğu'da yer yer; karınları su görmemiş insanlar için kuyular açılmakta, rüzgâr palalarına YSE işlenmiş artezyenler mantar gibi çıkmakta, çeşmelerden gürül gürül sular akmakta ve yalaklarında sudan yana mutlu bebeler ördekleşmedeler. Dağların doruklarından havayi hatlar göz alabildiğine uzanmakta, aleminyum direkler en kuytuluk yerlerde birer uygarlık anıtı gibi durmada..

«Dur» dedim abayı sürene.. «Şöyle çevir burnunu.. Tamam..»

Yağmur yağıyor.

Silgeçlerin arasından, dağın tepesinde havayi hat diken işçileri görüyorum. Yol boyu, yol kenarlarında aleminyum yığınları, cıvatalar görmüştüm. Ne işe yarar bunlar? Anladım ne işe yaradığını.

Yağmur diner gibi oldu, güneş patladı. Bir kadın çıktı evinden, gerindi güne karşı.. Arkada insanlar, aleminyum parçalarını birbirine vidalayan göğe doğru. Fatograf makinasını çevirdim, şapkalarını çıkardılar salladılar makinaya doğru...

Bilmedi şoför yanağımdaki ıslağı, yağmur sandı.

Bu tellerden güç geçecek, ışık gelecek, uygarlık gelecek.. Mutlanacak Güney Doğu insanları.. İş-

yeri de isterlerse, iş yeri verilecek ve evlerde matem kurulmayacak.

Batıdan ve Gaziantep'ten giren Devlet yolu Birecik ilçesinden geçip Urfa'ya ulaşır, doğuya devam ederek Viranşehir ilçesine, daha sonra Mardin sınırlarına varır. Bu yolun Birecikten ayrılan bir kolu Halfeti'ye, Aligör'den ayrılan bir kolu da Suruç ve Mürşitpınar'a, Viranşehir'den ayrılan bir başka kolu da Ceylanpınar'a uzanır.

Kuzeydoğu'dan ve Diyarbakır sınırından giren bir diğer Devlet yolu da Siverek, Hilvan, Akziyaret güzergâhını izleyerek Urfa'ya girer, sonra güneye uzanarak Suriye sınırına varır. Birçok bucak il merkezine bağlıdır. Genellikle hamyol, patika ve stabilizedir bunlar. Mevcut 644 köyden 510'unun yolu hamdır, 90'ı patika. Yollar kışın yağmur ve çamurdan geçilmez, 550 köyün merkezle bağlantısı zehir zıkkım olur.

Gün gelecek, bu yollardan geçip İstanbul'a uzanacak araçlar artık araba vapuru beklemeyecek, 3 milyar 500 milyon liraya çıkacağı hesaplann köprüden ve çevre yollarından akıp gidecekler.

.....

«Kurban, yazirsin hepsini? İş gelmez mi başımıza?»

«Gelmemesi gerek.. Yaparlarsa bi-şeyler haber salın bana.. İki elim kanda olsa atlayıp gelirim.. Haydi, helâl edin hakkınızı..»

«Helâl kurban.. Helâl.. Unutma bizleri..»

«Ne biçim lâf o? İşim, sizleri unutmamak..»

«..... Sen cipe binip gittikten sonra içimize bi korku düştü. Sen yanımızdayken korkmuyorduk. Derken gecenin yarısında kumandar beg geldi.. Silah atılan köyün adamlarının elleri, başlarındaki puşularla bağli imiş. O köyden üç kişi candarmiylen pazarlık etmişler ve candarmi silahlarını vermiş emin olsunlar diyerek. Tam sınırı geçecekleri sıra ateş etmişler. Berikiler de can havliyle dönmüşler Suriye'ye silahlarla. Kumandar beg geldi dedi, hal böle böle. Dayak atmadi bu seffer.. Silahları alıp gitmişler, bu silahlar öz malimiz, harp olursa neyle yapacağiz harbi. Bu silahlarla. Onin için bulacaksiniz silahlari, güveniyorum sizze.. Diyemedik, kumandar beg, hani yassakti geçmek karşıya? Derken.. (...) geçti gecce vakti karşıya. Alıp getirmiştir ikki silah. Dediler olacakti üç dene. Silahı getiren dedi, kumandar beg oni atmışlar yere.. Bullundu zabbah. Böylelikle kumandar bege oldu feydamız. Sordular, gazeteci ne sordu bizzim için? Dedik, sormamiştir hiç-bi şey sizzin için.....»

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır-şıkır..

«Paris»e indim.

Paris Oteli yeni yapılmış Kilis'te..

KİMİ SORDUYSAM «ÖLDÜ» DEDİLER!...

Sarıverdiler çevremi..

Toplaştık eski dostlarımla.. Yüzlerine bakıyorum tek tek.. Nasıl da yıprattı yıllar, bu sağlıklı yüzleri böylesine çabuk?.. Jeep'ten inerdim Kilis'te.. Kilist'te Sabah Pazarı'nda Ceylan Ali'nin kahvesine.. Güvercinleri kopar gelirdi omuzuma, barış içinde.. Ayakları, boyunları zilli, kınalanmış ak tüyleri.. Paçalı, paçasız, İstanbul'lu, kırk taklacı, makaracı.. Öbek öbek Picasso'lar, barışçı...

Saat önemli değil, çökerdim kısa bacaklı «kürsü» denilen, o bölgeye has iskemlelere, masalara.. Ceylan Ali sarardı çığarayı, ıslatmadan uzatırdı. Kilis'in adamının haslığı yanı sıra üzümleri de hastır, şarabı..

Sarımsaklı, patlıcanlı, domatesli beyti kebablar, naneli cacık.. Göz ederdim Ceylan'a, «sazı al» diye.. Barak havalarından başlardı Ceylan.. Kahve halkı sus-pus olur, güvercinler guburdardı salt..

Tam onaltı yıl geçmiş aradan Kilis'e ilk geldiğimden bu yana.. «Gide-Gide : 2 — Doğu'dan Gezi Notları» tam onaltı yıl.. Sonra mı? Unuttum sayısını, evim gibi..

Muharrem kaybolurdu, geldiğinde elinde bir tas.. Tasta marul'un göbeğinden yapılmış turşu, içinde pul pul acı kırmızı biber.. Sarımsaklı, sirkeye yatırılmış marul'un göbeği.. Muhittin elini çenesine atar Hoyrat'lar çekerdi, yürek dayanmaz.. Tüm fukara «sırtçılar» orada olurlardı.· Şu anda var, biraz sonra yok, mayında uçup giderek..

Soramıyorum... Sorsam mı acep?

«Şey yav.. Muharrem'den ne haber?»

Yutkundu Ceylan Ali..

«Sen sag ol agam..»

Yutkundum..

«Hüseyin amcayı özledim, Dobuoğlu'nu?»

Yutkundu Lütfi...

«Sen sag ol gardaş..»

Yutkundum..

Seyfi devam etti:

«Bekir'i duymuşundur..»

Başımı salladım..

.....

Sırtçı idi birisi.. Sırtında kaçak getirene «sırtçı» denir. Sonra motor almıştı. Terlemiş, üşütmüş.. Geldi bir gün Ankara'ya.. Sesi iyice kısılmış, bogazı sarılı.. Hastaneler, hastaneler, doktor arkadaşlar, sonra röntgenler.. İki taraf da tüberküloz!.. Dokuz ay zor alıkoydum Atatürk sanatoryumunda.. Dayanamadı eş, çocuk, Kilis ve de heyecan özlemine, kaybolmuştu ortadan..

«Bir ay oldu agam senin Muharrem'i toprağa vereli..»

«Ya Dobuoğlu amca?»

«Kahvada oturuyordum, geldi.. Ali Ceylan'ım, dedi.. Sırtıma bir agrı girdi hele eve ilet beni.. İlettim. Bir hafta yattı, sonra geçen hafta O'nu da verdik torpaga..»

Dubuoglu, dedem yaşındaydı.. İyi türkü söylerdi, eskilerden.. Nefesi yetmemişti bir gün, «gittiiii» dedi hayıflanarak.. «Gittiii, arvadını..... gençliği, gittiiii...»

Gözlerindeki yaşı sildi elinin tersiyle, sonra cebinden «topak» çıkardı dikti kafasına.. «Geçti ogul, geçti, gitti gençlik..» Bu, bir insan yaşantısının mum gibi eridiğininin, tükendiğinin acısıydı, farkedilmesiydi..

Ceylan dokunur saza.. Kaçakçı Topal Abdo'nun türküsü, O'na yakılan bir türkü :

«.... Kefen aldım da gene ben elinden biçmedim yandım-Arabiya da oturur gene Türkiye'de gezerdim-Arapça okur da gene Türkçe yazardım-Sağ olaydın da kollarına inci mercan dizeydim-Kaç oglum kaç, ıssız koma haneni-Düşmanların gelir de öldürürler kökünü, kökünü.» Devam eder türkü :

«Getirin kıratımı da gene binem üstüne-Alaman beşlisini de gene alam destime-Bir bölükten de, bir taburdan da ne çıkar? -Fransızlar varamıyor üstüme...»

Fransız Anadolu'ya girdiğinde Abdo böyle çarpışmış saldırganlarla. Atmışlar öz topraklarımız-

dan düşman gâvurunu... Abdo dönmüş arkasına, bir de ne görsün? Kapanın elinde kalmış kurtardığı topraklar!. Vurmuş kaçağa sonunda.. Bir gün çöl yazıda arap atıyla rüzgâr gibi uçarken silahlar patlamış, Abdo düşmüş döne döne çöl yazıya.. «Su» demiş... «Su» Su verilmemiş Abdo'ya, Abdo susuz kavuşmuş özlediği toprağa...

Azaz'ların Tekin duydu geldiğimi.. Eve gidip bolca misk gibi kaymak alıp getirdi.. Katmer yaptırdı tatlıcıya.. Aram hoş değil tatlıyla, senede bir gün yolum düşünce Kilis'e sadece katmer yerim.. Mermerin üzerinde açılır hamur, vura vura, çevire çevire sigara kâğıdına döner o top hamur.. İçine kaymak döşenir, katlanır kare olur.. Halis tereyağında, azıcık tereyağda pişirilir, biraz şerbet, üzerine tarçın serpilir ve de pudra şekeri.. Yok cihanda eşi menendi böyle hafif bir tatlının..

Lütfi'nin kahve ocağına gittik cümbür cemaat.. Lütfi tezgâhın üstünden atladı deli gibi.. «Vay gardaş.. Vay Fikret agam..» Duyan geldi, duyan geldi.. Çöktük kürsülere.. Lütfi gibi de çay yapan olmaz. Lütfi dertli.. «Al beni Ankara'ya gardaş.. Çoluk çocuğu okutayım... Al beni orya..» On çuval altınım olsa bırakır giderim Lütfi'ye. Kalmaz gözüm arkada.. «Bre Lütfi'm, iş aslanın agzında gardaşım». «Ben çalıştıktan sonra çok çıkar sırtıma semer vuran bilirsin.. Kurtar beni..»

Sonra kahveler yaptı Lütfi, ardından ıhlamur, ardından sıcak Oralet. Lâf lâfı, lâf cıgara paketini..

Bekir düştü aklıma..

Birinci sayfa, dört sütun.. Hürriyet Gazetesi 2 Temmuz 1968..

«ORTA DOGUNUN EN BÜYÜK CİNAYET VE KAÇAKÇILIK ŞEBEKESİNİN REİSİ OLAN
MAYINLI BEKİR CADDE ORTASINDA ÖLDÜRÜLDÜ...
REİSİN 5 KARISI SAYISIZ CARİYESİ VE 500 DEN FAZLA SİLAHLI FEDAİSİ VARDI..

KİLİS (HA) Orta Doğu'nun en büyük cinayet ve kaçakçılık şubesinin reisi meşhur Mayınlı Bekir (Bekir İyigün) önceki akşam üzeri Cümhuriyet Caddesinden geçerken Halil Hidayet adında bir kaçakçı tarafından beynine tabanca ile 8 el ateş edilmek suretiyle öldürülmüştür.

Caddenin en kalabalık zamanında meydana gelen olayda, Hüseyin Kozan ve Osman Tahsin adında iki kişi de kaza kurşunuyla yaralanmıştır.

KATİL KAÇTI

Katil Halil Hidayet, cinayetten sonra firar etmeğe muvaffak olmuştur.

Kilis yakınlarındaki çiftliğinde beş karısı, sayısız cariyesi ve 500 ü aşkın silahlı fedaisi ile tam bir derebeyi hayatı taşıyan Bekir İyigün'ün öldürülmesi, kısa zamanda Suriye, Irak Lübnan ve sınır kasabalarında duyulmuş ve bir bomba tesiri yaratmıştır.

Sekiz yıl önce, emrindeki adamlarla birlikte Kilis Hükümet konağını basarak buradaki jandarma ve polislerin ellerini bağlayarak silahlarını alıp kaçan Bekir İyigün bu hadiseden sonra Güney Anadolu'da bütün kaçakçılık işlerini tek elden idare etmeye başlamıştı..»

SEKİZ YIL ÖNCEYDİ...

Yolun iki tarafından jandarmalar fırladı.. Minibüs ardarda yapılan frenlerle durdu.. İşaret ettiler, indik. Tepeden tırnağa süzüm-süzüm süzüldük.. «Arabanıza yolda binen oldu mu?» «Hayır..», «İnen oldu mu?» «Hayır..»

On dakika sonra birden fırladı jandarmalar.. Durduk.. İndik.. Süzüm süzüm süzüldük.. Sorgu.. Sorgu, hareket ettik.. Yanımdaki yolcuya baktım.

«Fazla olmadı mı arama-tarama bu sefer?»

«Olur agam.. Olur.. Bekir'in filmi yüzünden bu sefer.. Bekir'i arıyorlar.. Vur emri çıktı..»

«Bekir mi? Mayıncı Bekir?»

«Mayıncı Bekir.. Hükümet konağını bastı arkadaşını kurtarmak için.» Kilis'e indim..

Kahve yükünü almış.. Güvercinler gubur gubur..

«Yav, Bekir ne halt etmiş öyle?»

«Sorma, sorma..»

BEKİR BANA DA TESLİM OLMUYOR...

Bekir'in bir arkadaşı kadın getirir dışardan... Bekir'in gözü tutmaz kadını, «yaramaz» der ve tabancasını uzatır, «temizle!..»

Günahı anlatanların boynuna; tabancayı alan gider ve beş kurşun boşaltır kadına.. Kadın hastaneye, sanık karakola.. Gaziantep hastanesine kaldırılan kadın ölüm yolculuğundan döndürülür.. Bunu haber alan Bekir, Karakola gidip polislerle konuşur :

«Madem ki kadın ölmedi, arkadaşı bırakın agam.. Alt tarafı bi yaralama!.»

Olmaz tabii böyle şey, bunu anlatmak isterler Bekir'e..

«Yahu etmeyin, verin şu arkadaşı.. Alt tarafı bi yarlama.· Siz vermezseniz ben alırım buradan onu, ama ayıp olur agam, etmeyin..»

Bekir'in isteği olmaz...

Gece. Bekir'in adamlarından bir kaç kişi Karakola gider.

«Bekir agamız saldı bizi, İzmir taraflarından beyanlar geldi, bag evinde ziyafat var, bekler hepinizi.»

Karakolda bir kaç polis ve bir kaç bekçi. Diğerleri nazik çağrıya «icabet» etmişlerdir.

Gece yarısı.. Şölen sazıyla, sohbetiyle, en has mezeleriyle devam ediyor.. Bekir'in adamları yavaş yavaş kayboluyorlar ortadan.. Bekir kalkıyor ayağa, «Su dökmeye» Şölen devam ediyor.

Şimdi Hükümet konağındadır.. Karakolun camı tıkılar ve namlular uzanır :

«Kimse kımıldamasın agam..»

Bekir karakoldadır, önce tabancaları toplar, sonra nezarethanenin anahtarını. Arkadaşını elinden tutup çıkarır :

«Kusura kalman agam, önce söylemiştim, bagışlayın kusurumu..»

Tabancalar Devlet malıdır, Bekir yemez, atar tabancaları bahçeye.. Neden sonra silahlar patlar, ama kodunsa bul Bekir ile arkadaşını!.

Ortadan konuştum, Muharrem'in gözlerine bakıp..

«Bekir'in yaptığı iş değil, eğer vurulmaktan korkuyorsa ben teslim edeyim Savcı'ya.. Eğer gelebilirse gelsin Ankara'ya, Milli Birlik Komitesinde tanıdıklarım var, teslim edeyim onlara.. Kaçmanın, saklanmanın yok sonu...»

Ertesi gece..

«Sağolsun, vururlar beni..»

Ortadan gelen cevap bu..

Önce arkadaşı teslim olmuştu Bekir'in.. Aylar sonra Bekir. Kodular mapis damına Bekir'i.. Cezasını çekip çıktı.

Bu olaydan yıllar önce..

Öldürüldüğündeki gibi ünü yoktu o zamanlar. En büyük marifeti, mayınları elma toplar gibi zararsız hale getirmek.. Gözü pek.. Ha çekirge ha Bekir... Bekir'in peşine düşüp karşıya geçmek isteyenlerin gönülleri rahat.. Zira önde Bekir vardır, tek tek söker mayınları.

Basar birgün Bekir de mayına!. Ayağını kaldırsa uçacaklar göklere.. Bir ayağı mayında, düşünür Bekir, düşünür ölüm tuzağının üzerinde...

«Korkman.. Korkman agam.. Eyi dinleyin, şimdi hepiniz geri geri çekilin geldiğimiz yöne doğru.. Sapmayın sağğa sola..»

Çekilirler geri.. Bekir mayının üzerindedir..

Birden perende atar Bekir geriye doğru ve gecenin ıssızlığında, sessizliğinde gümüler mayın, yankılanır.. Bekir sağdır ve de topuksuz!..

«Geçmiş olsun Bekir, ne o, çıban mı çıktı topuğunda?»

Topallayarak inmişti motosikletinden.. «Çıban ya..» Acıydı yüzü. İsrar ettim anlatsın olayı diye.. Sıkıldı. «Oldu işte, ne var anlatacak? iyi sıçrayamamışım...»

BEKİR OCAK BAŞKANI..

Gaziantep de, bütün yurt gibi çalkalanıyor. 1957 seçimleri yaklaşıyor. «Nabız» yokluyorum Güney illerinde.

Bekir'in elinde bir tahta bavul.

«Ne o Bekir, çerçiliğe mi başladın?»

«Vereyim sana da, Ankara'da lâzım olur agam..»

«Ne işe yarar Ankara'da?»

«Hiç.. Koyarsın kapılarının önünü, gömersin azıcık. Sabah, ayağını basan uçuverir!..

Bavulda «mayın» vardı da...

Çoğunluk, bir zulum havası estiğine inanmıştı, direniyordu kendince, bu da Bekir'cesiydi direnmenin zulma karşı!.

Ocak başkanı olmuş, CHP'den!.

Aylar geçti. İnönü'nün yolu kesildi Himmetdede'de..

CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal ve kalabalık bir milletvekili topluluğu İskenderun'dan Gaziantep'e doğru yola çıktı. Aynı gün yüze yakın araç karşıladı Genel Sekreter ve arkadaşlarını.. Gaziantep'de yer yerinden oynadı.. Yasaklamayı, karşılama yasaklamasını dinlemedi kimse..

Kilis yolu bomboş!. Ne karşılayan var, ne de partili! Genel Sekreter öndeki otomobilde, şoförün yanında oturuyor.. Birden silah sesleri yolun sağından, solundan.. Zeytin ağaçlarının altından motosiklet gürültüleri..

Tar tar motosikletler, en başta Bekir bir elinde altı oklu flama.. Silahlar konuşuyor takır takır.. Karşılıklı duruldu :

Bekir tekmil veriyor :

«Cumhuriyet Halk Fırkası motorlu birliği emrinizdedir sayın genel sekreterim!..»

Aksal nihayet doğruluyor arabada.. Rahatlamıştır. Hareket ediliyor. Biraz sonra yolun iki yanında silah sesleri!. Zeytinliklerin arasından atlılar fırlıyor.. Duruluyor karşılıklı.. Bayraklar, flamalar, atlılar, atlılar..

«Cumhuriyet Halk Fırkası süvari birliği emrinizdedir sayın genel sekreterim..»

Kilis'e girildi gümbürtüyle..

Mayıncı Bekir'in ölüm haberi devam ediyor sayfa yedi sütun üçte :

..... Elindeki mayın arama tarama aletiyle, kaçakçılığı önlemek amacıyla sınır boylarına döşenen mayınları dilediği anda temizleyen ve Ankara'ya kadar uzanan geniş bir nüfuz çevresi olduğunu bildirilen Bekir İyigün iki bacağını da mayın tarlasında kaybettiği için takma bacaklarla dolaşmakta ve buna rağmen inanılmaz bir çevikliğe sahip bulunmaktadır.

SAVAŞ BAŞLIYOR

Büyük çapta yapılan kaçakçılığı kontrolü altında bulunduran Mayıncı Bekir'in öldürülmesiyle önümüzdeki günlerde kaçakçılar arasında liderliği ele geçirmek için amansız bir savaşın başlamasından korkulmaktadır. Bir yetkili, buralarda yeniden bir kaçakçı başa geçinceye kadar oluk oluk kan akabileceğini söylemiştir. Öte yandan Mayınlı Be-

kir'in kaçakçılığın en yoğun bölgelerinden biri olan Besenli köyü üzerindeki bir ihtilaf yüzünden öldürüldüğü bildirilmektedir.»

Bekir'in ölüm haberi burada biter...

Bekir fukaraydı.. Bir söylentiye göre askerliğini istihkâm eri olarak yapmıştı. Kaçakçılık; işi gücü, toprağı olmayan, gözüpek kimseler için tek ekmek kapısıdır. Kaçakçılık iyi para getirir. Mayınları sökebilecek, gözüpek insanlara ihtiyaç vardı. Bekir işe başladı. Kısa zamanda ünü yayıldı. Müşterinin malını istenilen yere kadar getiriyordu, doğruluğu, cesareti, gözüpekliği işine geliyordu ana şebeke kodamanlarının, bu özelliğiyle de ünü artı. Bol para kazanıyordu Bekir.. Kendisinin ilk zamanları gibi fakir fukara, işsiz-güçsüz delikanlıları toplayıp işleri genişletti. Bu delikanlılardan biri de Halil Hidayet'ti.

Halil de palazlandı sonra.. O da iş çevirmeye başladı Bekir'den ayrılıp. Bekir'in bölgesine el attı.. Bekir haber gönderiyor, gördüğü yerde tehdit ediyor, hakaretler yağdırıyor türlü-çeşitli.. Birgün Halil'in jeep'ini ateşe verdi.. Karısının babasının yanında küfürü bastırdı.. Halil'in babası, kardeşleri toplanır ve o gün Bekir'in ölüm kararı verilir. Bekir'in geçeceği yol üzerinde üç ayrı pusu kurulur..

Halil, yol üzrinde bir kahvede oturmaktadır. Bekir jeep'iyle geçerken Halil seslenir:

«Bekir agam..»

Bekir, kendisine daha önce yapılan uyarmalara boş verip frene basar.. Halil yaklaşır ve dreksi-

yon başında oturan Bekir'in kafasına çift tabancayla sekiz kurşun bırakır. Döner ardına bağırır:

«Var mı Bekir'i koruyan? Arkadaşları fedaileri?» Bekir'in iki arkadaşı satırları alıp fırlar ve onlar da yaralı olarak serilir yere.... Halil ilerde bekleyen bir jeep'e biner. Ailesini çok önceden geçirmiştir Suriye'ye.. Kendi de kaybolur, Suriye'dedir halen..

Bekir çiftlik kuruyordu..

«Artık bırakacağım işi, mandıracılık yapacağım..»

Çekilemedi, çektirmediler.

Kimi Kilis'li ağlar Bekir'in ardından.. Kimi «Bir mikrop eksildi» der.

Nahsen Badeli'lerin, Topal Abdo'ların ardından türküler yakılmıştı öldürüldüklerinde.

Sordum.

«Bekir'in türküsü» yakılmamış..

FUTBOL TOPU MAYINA KAÇINCA ADAM ÖLDÜRÜLÜR!...

Nizip'in Barak Bucağına bağlı Külümen köyünün adı, binlerce köyün olduğu gibi değiştirildi ve Öncüler oldu.

Sanki adı değiştirilince kaderi de değişecek!.

Öncüler köyü Suriye, yani mayınlı topraklar sınırındadır.

Nisan ayı.. Bahar geldi Öncüler'e.. Çiğdemler açtı, ekinler fırladı topraktan..

Köyün bebeleri güle oynaşa attılar kendilerini dışarı, baharla..

Çocuk, bizim evde de çocuktur, sizin evde de, Öncüler köyünde de..

Çocuklar top oynuyorlar köy yerinde.. Top bu, mahallede oynanırsa evlerden birinin camını indirir, ama Öncüler köyünde oynanırsa cam kırmaz da mayınlı topraklara kaçar!

Öncüler köyünde bir Yusuf Yıldırım yaşar, vatandaş.. Yusuf Yıldırım'ın da sizin çocuğunuz gibi, benim çocuğum gibi çocuğu var biraz haşarı, biraz lâftan-sözden, kötekten anlamaz.. Bütün bebeler gibi...

Çocuklar top oynuyordu güle-oynaşa.. Top kaçtı, mayınlı topraklara..

.....

« T.C.

NİZİP

Sorgu Hakimliği

Esas : 967/22

Karar no : 967/26

KARAR

Hakim : M. Mahmut Ademoğlu 13708

Katip : Davut Dikbaş

Müşteki : Ali Yıldırım Mehmet oğlu 335. D.lu Öncüler köyünden

Ölü : Bileç Yıldırım, Ali oğlu aynı K.den

Sanıklar : 1 — Reşat Tonga Mehmet oğlu Kuyucak kazasının Yamalak K.den olup halen Gaziantep askeri cezaevinde mevkuf

2 — Mahmut Ünal Veli oğlu Balya kazasının Kavakalan K.den olup ayni cezaevinde mevkuf 945 D.lu

3 — Mustafa Doğan Ali oğlu 946 D.lu Ankaranın yağbasan K.den olup aynı yerde tutuklu

4 — Ahmet Buldu Ali oğlu 943 D.lu Kayseri Şehirağa M.den olup Oğuzeli Seyyar J. Birliğinde teğmen

Suç : Resmi devlet silahiile adam öldürmek ve öldürmeye azmettirmek

Suç tarihi : 25/4/967

Tev. tarihi : 27/4/967 Mahmut Ünal, Reşat Tonga ve Mustafa Doğan

Yukarda açık kimlikleri yazılı resmi devlet silahı ile adam öldürmek ve adam öldürmeye azmettirmek suçlarından sanıklar hakkında açılan amme davası üzerine yapılan ilk tahkikat sonunda :

GEREGİ DÜŞÜNÜLDÜ :

Hadise gününden iki gün önce Hülümen K.den Yusuf Yıldırım'ın çocuğunun oyuncak topu Karkamışta, hudutta, mayın tarlasına kaçtığı, hudutta bulunan askerlerin bu hadiseyi gördükleri, hududun bir tarafından diğer tarafına kaçak eşyanın paket halinde atılmasını ve çocukların topunun mayın tarlasına kaçmasını önlemek için jandarmaların köy çocuklarını dövdükleri, köy halkından Yusuf Yıldırım'ın, jandarmaların çocukları dövmesinden şikayetçi olduğu, şikayet tahkik için hadiseden bir gün önce jandarma binbaşının Karkamışa gittiği,

Şikayetten kızan sanık teğmen Ahmet Buldu'nun köye gelip Yusuf Yıldırım'ı aradığı, bulamayınca beraberinde getirdiği erlere köyden kimseyi dışarı çıkarmayın, çıkarsa vurun emrini verdiği bu emir üzerine sanık. J. erlerinin köyün mezarlığı tarafına gittikleri köy muhtarı Ömer Gümüş köyde cereyan eden hadiseyi kaza merkezine duyurmak için yola çıkıp Nizipe gelmek istediği, yolda motosikletle gitmekte olan Bileç Yıldırım'ı görüp durdurup motosiklete binip giderken sanık J. erleri tarafından ateş edildiği, Bileç Yıldırım'ın yaralan-

dığı, Bileç Yıldırım'ın bu yaradan öldüğü, Bileç'in sanıklardan kimin kurşunu ile yaralandığının tesbit edilemediği, sanıkların dur emrini verdiklerinin tesbit edilemediği, sanıkların kullandıkları silahın jandarmalara vazifeleri icabı verilen mavzer silahı olduğu.

Sanıkların suçun işlendiği zamanda vazifeli bulundukları, hadise zamanında birden fazla silahın sıkıldığı, failin birden fazla olduğu, maktülün ölümüne sebep olan kurşunun hangi sanığın kurşunu olduğu tesbit edilemediğinden sanıklardan Mahmut Ünal, Reşat Tonga ve Mustafa Doğan, dosya münderaratı, otopsi raporu, şahit beyanlarıyla müstakil faili gayri muayyen şekilde kasden adam öldürdükleri anlaşıldığından T.C.K. nun 448, 463, 281, 31, 33, 40, 71, 74 maddeleri ile tecziye edilmeleri, keza sanık Ahmet Buldu'nun T.C.K. nun 65/1 delaletiyle 448, 463 maddeleriyle tecziye edilmek üzere Sanıklar hakkında son tahkikatın Gaziantep Ağır Ceza Mahkemesinde açılmasına, sanık Ahmet Buldu'nun serbest olarak diğer üç sanığın tutuklu olarak Mahkemeye sevklerine, dosyanın vazifeli mahkemeye gönderilmesi için C. savcılığına tevdiine talebe aykırı olarak karar verildi.

Sorgu Hakimi 13708

Kâtip 19/6/967 M. Mahmut Ademoğlu»

NOT DEFTERİMDEN...

«Yargılama Gaziantep 2. Agır Ceza Mahkemesinde devam ediyor. 967/116.. Tutuklular 23.11.1967 tarihinde tahliye edilmişler.

Yargılama devam ettiği için bu konuda topladığım bilgileri yazamayacağım. Zira kanunen yasak..»

KÖYE DOGRU...

Köye gidiyorum.. Doğanın görüntüsü güzel, ama hava kapalı.. Sıkıldım.. Yolcularla vurdum yarenliğe.. Bu da bitti..

«... (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve faziletc aşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder...»

Canım sıkıldıkça cebimdeki Anayasa'yı çıkartıp okurum...

«Madde 7 — Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.....»

«Madde 10 — Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle

bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve mânevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar...»

«Madde 18 — Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak milli güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.....»

«Madde 32 — Hiç kimse, tabiî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz.....»

Yanımdaki yolcu sordu :

«Ne okursun agam?»

Uzattım.. Minicikti zaten..

«Anayasa.. Al, sana armağanım olsun..»

«BAŞINA BİR KURŞUNUN İSABET ETTİĞİNİ...»

KİLİS. MART

«Tam telörgülerin orya gelmiştik.. Telörgülerin ortası da mayınlıdır.. Tahta koyup öyle geçeriz. Üç kişiyiz telörgülerin yanında.. Gece.. Tam karşıdan, bi otomobilin farları üzerimize düşüverdi!. (Yandım) dedi beni geçiren.. Silahı elimdeydi.. (Yandım... Yandım..)

(Sus) dedim. (Sen yanmadın tek başına.. Sus) Tahtayı çekiverdim, yere yapıştık.. Far üzerimizde.. Işığın altındayız yani.. Sağımız solumuz mayın.. Kıpırdayamıyorum.. Mayın olmasa, bi çukura falan sineceğiz..... Şimdi takırdayacak makinali tüfek... Delik deşik olacağız... Terliyorum boncuk boncuk... Beni geçiren (yandım) diyor kendi kendine!. Bir analık ayağa kalkacak oldu, bağıracaktı karşıya!. Ensesine bastırdım, mavzeri dayadım karnına... (Kıpırdarsan dokunurum tetiğe, ilk kurşunu benden yersin, belki kurtuluruz, Allahtan umut kesilmez, kıpırdama, açma ağzını, sus.. Sus..) Gözlerinin akını görüyordum karanlıkta, koşmuş gibi soluyor, titriyor.. Bizim halimiz ondan geri kalmaz agam.. Can pazarı bu, boru değil.. Farın yönü değişti, biraz sonra ortalık eski haline döndü, karardı.. Yüzüm toprakta, ter oluk gibi akıyor... Çamur içinde avuçlarım, yüzüm..»

«Ne kazandın o iki çuvaldan?»

«Valla Fikret agam, sana yalanım yok, ikiyüz lira almıştım..»

Yağmur yağıyor Kilis'e..

Çarşı pazar dolaşıp vitrinlere, mallara, fiyatlara bakıyorum. Santim şaşmıyor, hep aynı fiyatlar.. Bir pasajda bir dükkân.. Dükkân sahibi tezgâha çıkmış kutuları yerleştiriyor..

«Şu tabancalı çakmağın fiyatı nedir acaba?»

İstemiyerek döndü, dikkatle bakıyor yüzüme..

«Affedersiniz siz Ankara'lı mısınız?»

Başımı salladım.. Heyecanlandı!..

«Adınız? .....Adınız Fikret miydi?»

Başımı salladım, o anda atladı yere sarıldı boynuma.. «Fikret agam, Fikret gardaş tanıdın mı beni?»

Tanıyamamıştım ilkin, hatırlattı.. Hey gidi dünya!..

Bırakmış sırtçılığı, zaten kalmamış sırtçılık.. «Eskidendi o.»

Kahveciye seslendi. «Bak, eski bir ahbabım geldi, eyi bi çay yap»

Kahveci terslendi :

«Tenbihine lüzum yok, tanıdım ben de..»

Birisi bakıyordu vitrine..

«Tanıdın mı şu vitrine bakanı?»

Kocadım ben..

«Senin bahçeci.. Hani sesini almıştın bi kez? Eyi gazel çekerdi kahvede kafaları tütsülerken?»

Nasıl yıpratıyor zalım yıllar insanları, o dipdiri yüzleri.. Seslendik, geldi içeri.. Çaylar tazelendi, vurduk kaçak üstüne yarenliğe... Bakıyorum ıvırzıvır mallara.. Kan, can bahasına mayınlardan geçirilen mallar ta Kızıl Çin'den gelen.. Müşteriler gelip gidiyor.. Elli kuruş, bir lira kârla satılıyor..

«Ne eski cesaretim, ne eski gücüm kalmadı.. Sanki bu mayınlı topraklar aldı hepsini, yaşlandık Fikret agam, yaşlandık.. Şurdan çıkarıyoruz nafakayı. Neylersin?.»

«Bi arkadaşım var, Orhan.. Romancı Orhan Kemal.. Romanının birinde şöyle der fukara Topal Eskici (Alnımıza bu yazıyı yazanlar utansın) Öyle mi?»

«Öyle ya.. Sahi, alnımıza bu yazıyı karalayan utansın agam.. İşler kesik, artık pek mal geçmiyor Kilis'ten.. Şimdi Gaziantep Aligör köyünden çalışıyor, ordan akıyor mallar.. Öyle sırtta, katırla, atla değil, kamyonla geçiyor mallar.. Kahvalar denizden geliyor. Antebe uğradın elbet? Gördün mü pasajları, çarşıları? Beyrutu geçti agam, Beyrutu geçtik.. Bütün Kilis'in malını, depolar dahil toplasan oradaki malın yarısı çıkmaz.. N'olacak dersin bu rezillik? İnsanlar dökülüyor tıpır tıpır yine, ölüyor, öldürüyor, öldürülüyor, bu tuhaf bu dünyanın hali, bi tuhaf...»

ÖLÜYOR ÖLDÜRÜLÜYOR DEDİ DE...

«..... GEREGİ KONUŞULUP DÜŞÜNÜLDÜ :

..... 1967 yılı Mart ayının 12 nci günü saat 18 sıralarında 23 ncü Seyyar Jandarma Tb.na bağ-

lı Binbaşı Talat Öztüfek'in idaresindeki Jandarmaların Tahtalı K.ne vazifeye giderken Hümbelek tepesi sırtlarında ve Kilis'e 4 Km kadar mesafede Kireç Ocakları mevkiinde kese yol üzerinde, karşıdan 3 şahsın yüklü 3 hayvanı yularından tutup çektiğini görerek kaçakçı olmalarından şüphe etmeleri dolayısiyle dur ihtarında bulundukları, fakat bu 3 şahsın yakalanma korkusu ile atlara binip kaçmaya başlamaları üzerine karşılıklı müsademeye tutularak kaçakçılardan birinin vurulup düşürüldüğü ve yanına gidildiğinde yaralı şahsın maznun Mehmet Hayri Uğurlu olup yanında iki balya ve 500 metre kadar mesafede ayrı iki balya eşya yakalandığı, elde dilen kaçak eşyaların tabura getirilerek yaralının hastaneye sevk edildiği ve tedavi sırasında mumaileyhin vefat ettiği hasrı iddiayı müeyyit kamu tanıklarının birbirini tamamlayan yeminli beyanları, eşyaların elde edilmiş olması, bilirkişi mütalâası, aksi sabit olmayan suç zabıt varakası münderecatın ve duruşma seyrinde hasıl olan kanaatla sabit olmuştur.

Maznunlardan Kemal Uğurlu, hadise olurken Kilis'te bulunduğunu ve bu kaçakçılık işi ile herhangi bir ilgisi olmadığını müdafaten bildirmiş ve vekili avukat Cemalettin Güçdemir de aynı savunmayı tekrarla ayrıca mekân şahidi ikame edip dinletmişlerdir.

Filhakika, 3 atlı kaçakçıdan biri olan Mehmet Hayri Uğurlu'nun yanındaki kaçak iki şahsın kimlikleri tesbit olunmamış ve bunun arkadaşı olduğu ve soyatlarının aynı bulunması sebebiyle, Kemal

hakkında toplu kaçakçılık suçundan dava açıldığı görülmüştür.

Firari kaçakçılardan birinin sanıklardan Kemal Uğurlu olduğu hakkında herhangi bir delil elde edilememiş, vakıa, vuku bulduğu sırada bunun Kilis'te bulunduğu dinlettiği savunma şahitlerinin ifadesinde anlaşılmıştır.

Yaralı olarak hastaneye kaldırılan Mehmet Hayri Ugurlu'nun, 20.3.1967 tarihinde verdiği ifadede Karataş mevkiindeki bağından geldiği sırada başına bir kurşunun isabet ettiğini, kaçakçılıkla bir ilgisi bulunmadığı beyan etmiş, diğer sanıktan bahsetmediği gibi suç zabıt varakasında da bunun teşhis edildiğine dair herhangi bir kayıt ve sarahat bulunmamıştır.....

HÜKÜM

Duruşma sırasında, sanıklardan Mehmet Hayri Ugurlu vefat etmiş bulunduğundan T.C.K. nun 96. maddesi gereğince hakkında açılan kamu davasının DÜŞÜRÜLMESİNE.....»

Ne demiş adam? «Karataş mevkiindeki bağından geldiği sırada başına bir kurşunun isabet ettiğini.....»

SİLAH DEPOSU NASIL MEYDANA ÇIKARILDI?

«Madde 30 — ..... Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmi dört saat içinde hakim önüne çıkarılır ve.....»

ANAYASA

Gaziantep Ağır Ceza Salonu..

2. Ağır Ceza Yargıcılar Kurulu yerini almış.. Salon hıncahınç dolu.. Dinleyiciler tüm sıraları doldurmuş, yer bulamayanlar ya ayakta ya da sıraların arasında, yerde.. «Can kulağı» ile dinliyorlar..

Parmaklık içinde onbir sanık.. Sağlı sollu iki jandarma.. Sağ tarafta altı avukat, sol taraft iki bayan avukat.. Birisi Tekel'in.

«Yedi santim eninde dört santim boyunda Irak yapımı sigara kâğıdı.. Çağırın bilirkişiyi okusun üzerini, ne yazıyor?»

Bir polis memuru bilirkişi.. Gözlüklerini takıp okuyor kâğıdın üzerindeki yazıyı..

«Sayınız yapraklarını...»

Sayılıyor.. «Yetmişbeş efendim..»

«Evvelce sayılmış, 60 yaprak deniliyor...»

Konuşmalar, yazdırmalar... «Yazılmasına... Edilmesine.. Gönderilmesine... Sorulmasına.....»

Jandarmalar sanıkları götürüyor... Bir başka davada sıra... Salonlar dolup boşalıyor kaçakçılık duruşmalarıyla..

.....

«Hanifi Demirbaş'ın evinde 5 adet 7.62 çapında Rus yapısı makinalı tabanca, 123 adet piyade tüfeği, 9081 adet tabanca mermisi, 60 bez tüfek kayışı, 10 deri tüfek kayışı, silah için 44 adet yağdanlık, 130 adet 10 luk şörjör ve 48 bin defter sigara kağıdı bulunmuştur»

Bir şoför dilekçe veriyor:

«Her şeyden habersiz olarak 500 lira aylıkla Hanifi Demirbaş'a şoför girdiğimin üçüncü günü böyle bir felâketle karşılaşmış bulunuyorum.»

Yeni almış ehliyetini, iş arıyormuş.. Hanifi'ye raslamış, 500 liraya anlaşmışlar, 600 istemiş ama olmamış. Garaja gitmişler, pikabın ikmalini yapmışlar.

«..... Hatırımda kaldığına göre, cuma günü öğleden sonra Cağıt'a vardık. O akşam Hanifi'nin evinde misafir kaldım. Ertesi günü, sen hele dinlen, belki yarın yola çıkarız dedi. Ben o gün köy kahve-

sine indim, öğle namazından sonra eve vardım. Yemekten sonraydı vakit ikindiyi bulmuştu. Kendisi bana, yarın köyde seçim var ben bu seçimde bulunmalıyım çünkü ihtiyar kuruluna adaylığımı koydum, sen istersen bugün serinlikte yola çık beni Urfa Belediye garajında beklersin ben de yarın seçimden sonra gelir seni bulurum..»

Yola çıkar serinlikte.

«..... Yolda müşteri toplayıp gidecektim. Nitekim Nizibe giriş yerinde asfalt üzerinde iki yolcu el kaldırdılar, ne yana diye sorduğumda Mardine gideceklerini söylediler, ben de Urfaya kadar gideceğimi söyledim, peki orya kadar gideriz dediler. Kendilerini pikaba aldım ve kendilerinden de ayrıca ücretlerini de aldım. Yolda, Birecik pompasından benzin almak için durdum, lastikleri kontrol ediyordum, havalarına bakıyordum, bu esnada iki polis geldi, pikapta ne var diye sordu, bir şey bulunmadığını Urfa'ya gideceğimi söyledim. Şasiye baktılar, altını yokladılar ve arabayı çevir Gaziantepe gideceğiz dediler. Birecikten Gaziantepe geldik, şasi üzerindeki sacı söktüler içerisinde dava konusu silah ve mermiler çıktı...»

Poliste söyletirler şoförü; işe girdiğini, kimin yanında çalıştığını, arabayla nereden hareket ettiğini anlatır, sonunda Nizip'in Cağıt köyüne gidilir hep beraber.

«..... Orda Hanifi Demirbaş'ın evini gösterdim, Hanifi Demirbaş beni Hayri yaktı, her halde onlar ihbar ettiler diye söylendi.....»

DİLEKÇENİN SONU

«..... Ben, ayda 500 lira ücretle çalışan fakir bir işçiyim. Pikabın içinde silah bulunduğunu bana Hanifi Demirbaş hiç bir şekilde sezdirmedi. Pikaba henüz yeni bindiğim için ağırlığından veya çekişinden bir şey hissedemedim. Her halde motorun eski ve çekişinin az olduğuna kanaat getirdim. Bana hem haber verip hem de binlerce liralık eşyayı inanması mümkün değildir. Bu durumda da benim masumiytimi göstermektedir. Bu itibarla mağduriyetime meydan verilmemesi için tahliyemi saygılarımla rica ederim. Hurşit Köroğlu..»

.....

Ağır ceza salonu kaçakçılık olaylarıyla dolup boşalıyor... Tutuklular jandarmanın gözleminde getirilip götürülüyor.. Bir faaliyet başlıyor sabahtan, geç vakte kadar...

Bodrum katı.. Parmaklıklar.. Parmaklıkların ardında insanlar.. İnsanlar.. İnsanlar..

«..... Emniyete gittim. (Beni niye aradınız?) (Mardinden seni aradılar, telefon ettiler Mardine getirin) Mardin'e ciple gittik. Nezarete attılar. Sabah üç sivil polis (Süleyman Akçan sen misin? Çık haydi, Antebe gideceğiz) taksiye bindik. Urfada yemek yedik, (yemek parasını sen vereceksin) 48.25 kuruş verdim. 50 lira da benzinin parasını verdim, buraya geldik.

Emniyet müdürüne çıkardılar. (Süleyman sen misin? Senin şu silah hadisesinden haberin var mı?) (Yok) ...(İfadesini alın .....)

Aşağı aldılar dövdüler, üç dört kişi copla geliyor, iki elimi ceryana verdiler.. Dört gün beş kere

ceyran verdiler.. Bayılıyorum.. Su getiriyorlar... Bi dahha.. Müdürün yanına çıkarıyor. (Silahlardan haberin var mı?) (yok) (Ayaga kalkmasın....) Su istedim.. Verdiler.. Yarısını içmeden müdür elimden aldı.. Aşağıya.. Yeniden.. Tuzlu suyla pansuman yaptılar... Dört gün sonra mahkemeye çıktım, söyledim hakime. dilekçe ver, dediler, beni tevfik ettiler. Savcıya dilekçe verdim, doktora çıktım, vücudumun her tarafı siyah.....»

GAZİANTEP
MERKEZ HÜKÜMET TABİBLİGİ

SAYI : 520

RAPOR

C. Savcılığının 10/6/968 günlü yazılarile muayeneye gönderilen Süleyman Akçanın yapılan muayenesinde :

Her iki uylukda ve kabada geniş ekimozlar, sol omuz başına yakın yerde geniş ekimozlar, tahminen beş gün evvel meydana geldiği ifade edilen her iki bilek mafsalında ve ön kolda, her iki avuç içinde ekimozlar mevcuttur.

Künt darbe ile meydana gelen mevcut arazların fenni tedaviye devamla ON günde iyileşeceği, BEŞ gün iş gücünden kalacağını bildirir rapordur. 10/6/1968

Merkez Hükümet Tbb.

Dr. Ülkü Sivri»

.....

«Bir hafta sonra polis geldi, (Şikayet mi ettin? Şikayetçi misin?) (Evet) (Dava açma) (Edecem) iki üç ay kaldım yeniden dilekçe verdim kimse aramadı, on ay oldu yatıyorum.....»

«... Ya seni Hurşit?»

«Dövdüler.. Ayakta durmasın dendi mi tamam.. Kaç kere mi? Sayısını unuttum, dört kişi geliyor beş kişi gidiyor...»

«SİLİFKE'NİN YOĞURDU HAKİM BEG.»

«...Zor be agam kahva işi, bilirsin denizden olur o.. Vaktin varsa tenbihleyelim ama, zor iş..»

Kulpsuz fincanı sallayıp yudumladım.

Yağmur yeniden başladı!. Bereket getiriyorum gittiğim yere, bari dozu kaçmasa...

«Ne olacak? Yirmi, yirmiyedi arası en eyi kahva.. Bak filcana yağı bulaşır, tadı damağında kalır.. Hükümet selbes bıraksa kahvayı, millet hem daha eyi kahva içer, hem de daha çok para kazanır devlet.. Ama var bi hikmeti bırakmıyor, onlar bizden eyi bilirler helbet, okumüş adamlardır, bilirler ama bi bakkal bile ne kazandım, ne kaybattım diye hesap yapar, hükümet neden yapmaz bu hesabı?»

HESAP...

«...	Kahve ithali Ton	Kıymeti Dolar	İthal Fiyatı Dolar/kilo
1954	6579	9.996.000	1.53
1955	5788	6.666.991	1.93
1956	3488	3.433.351	1.00
1957	801	793.389	0.97
1958	1	1.023	1.02
1959	1020	623.718	0.62
1960	1102	540.160	0.50
1961	2088	1.411.44	0.67
1962	1149	691.333	0.61
1963	506	325.333	0.64

İstatistikler incelendiği zaman, görülüyor ki kahve ithalatımızda 1954 yılından itibaren önemli düşme olmuştur. 1963 de 506 ton, 1954 yılındaki 6579 tonun 12 de 1 idir.

Bu azalma, Türkiye'de daha az kahve içilmekte olduğu anlamında alınmamalıdır. Bu azalma aksine, dışardan yurdumuza gittikçe artan oranda kaçak kahvenin ithal olunmasının bir sonucudur.

Kahvenin ithal fiyatı kilo başına 64 cent'e düştüğü halde (1954 de 153 cent idi) bu gün kahvenin satış fiyatı bu değerin 7 katıdır.....»

.....

«Oturalım bu gece, kimbilir ne zaman gelirsin bi daha?»

Oturduk. Bilmediğim bir ev ara sokakta, ev sahibi bir, garip, fukara.. Biz gelinceye kadar kafayı «iyi etmiş».. Yere gazeteler sermiş, örtü, iki çay tabağı içinde yerli ürün fıstık.. Şöyle baktım yanımdakilere, ne kadar eksilmişiz, kimi sorduysam öldü dediler, boş değilmiş bu söz.. Kimi göçmüş başka ellere fukaralıktan.. Hele Muhittin.. Kardaşını vurmuşlar, terkeylemiş memleketini gitmiş...

Ev sahibi kapının dibinde oturuyor, yerde, gözümüzün içine bakıyor; suysa su, rakıysa rakı.. Bir aralık şişlerle girdi içeri, boğayı şişleyen adamlar gibiydi. Kepapları çatalla çekti tabağa.

«Bi dene atın üstüne, sıcak sıcak eyi olur.»

Geçti kapının yanına çöktü yere.. Kendi kendine söyleniyor :

«Sen bize mukayyet ol gök çadırlı..»

Resmini yapmak geliyor içimden, ne kâğıt ne fırça.. Bir flaş çakıyorum.. Söyleniyor :

«Sen bize mukayyet ol gök çadırlı.. Bu bark, dünya bir.. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için..»

Yudumluyor ve konuştukça kırılıyor sofradakiler gülmekten...

«Ben de şaştım, hangi yöne göç edeyim seferi?»

İlk kez duyuyorum bu türküyü.. Teyp yok, kahroldum..

«Sen benden geçtin ama, ben de senden geçerim..»

Benim bilip duyduğum, «Sen benden geçtin ama ben senden geçemiyom» idi.. Birincisi daha bir yiğitçe.. Acep hangisi uygun yüreğe?

.....

Burada çok içilir.. İnsanlar çalışır, arı. Tüm gün çalışır arı gibi. Gece, çöker sofraya. Acısıyla, kebabıyla, türküsüyle içer.. Sabahın köründe de işinin başındadır..

.....

Motor yanaşır sahile.. İnsanlar gecenin karanlığında, sırtlarında çuvallar.. Birinci kamyonu doldururlar.. Gecenin karanlığında hızlanır kamyon, kaçak kahve yüklü olarak.

İkinci kamyon yaklaşır.. İnsanlar gecenin karanlığında, sırtlarında çuvallar.

«... Kimse kımıldamasın.. Eller yukarı. Kımıldamayın.»

Jandarmalar sarar kaçakçıları...

Silifke sahilleri..

Sanıklar jandarma karakoluna götürülür.. Yakalananlar arasında bir D.P. İlçe Başkanı da vardır.. Bir yolunu bulur saldırır telgrafı babasına.. «Hal böle böle yetişin...»

Baba ilçenin en ünlü avukatının evinin kapısına dayanır.. Avukat da CHP İlçe Başkanı!.

650 kilometredir o ilçe ile Silifke sahilleri arası!. 650 kilometre.

«Ne işiniz var burada?... Neresi, Silifke neresi?»

«Valla hakim beg, afedersiniz şey.. Efendim hakim beg bizim ilçede bir polis arkadaşın dügünü vardı, afedersiniz orada biraz içtik hakim beg...»

«Eeeee?»

«Derken hakim beg, afedersiniz biraz daha içmişiz! Derken ısrar ettiler, afedersiniz biraz dahha içtik hakim beg..»

«Eeeee?»

«Afedersiniz hakim beg, derken arkadaşlar demezler mi kalkın vilâyete gidek? Vilâyete geldik, lokantada da afersiniz hakim beg biraz daha içmişiz...

«Eeeee?»

«Afedersiniz hakim beg, arkadaşlar ısrar ederler, saza gidek diye.. Derken saza gittik, afedersiniz orada da biraz içmişiz hakim beg..»

«E.?»

«Yani epey içmişiz hakim beg afedersiniz. Derken efendim, ayıptır söylemesi, bir kadın çıktı ortaya başladı oynamaya, afedersiniz hem şarkı söylüyor hakim beg, hem de göbek atıyor hakim beg..»

«Eee...»

«Afedersiniz orada da içmişiz.. Kadın, afedersiniz, göbek ataraken bir yandan da eyi bir söylüyor (Silifkenin yogirdi, seni kimler doğirdi) hakim beg.. Yogurt lâfını duyunca içimizin yandığını anladık hakim beg.. Dedik, içimiz yanıyor arkadaşlar, madem ki Silifke'nin yogurdu bu kadar meşhur hadi binelim arabaya gidelim Silifkeye yogut yiyelim hakim beg, ayran içek hakim beg.. Allah sizi inandırsın Silifkenin yogurdu hakim beg, yogurt yemege gelmişizdir buraya, yoktur kaçak kahvalarla elâkamız..»

Aradan zaman geçti. Serbest bırakıldı.

CHP li avukata verdiği sözü tuttu ve ilçeye gelir gelmez büyük bir gösteriyle DP den istifa etti.

Ve yirmi gün sonra 27 Mayıs 1960 ak devrimi oldu.

«.... Yahu ben dedim bunlara, bu gidiş eyi degil! Dinnemediler, ne yaptım ben? Begenmedim gidişlerini bastım istifayı!.»

Zamanında; ileriyi görüp (!) çekilmesini bilen bu sevimli insan şimdi muteber bir ticaret adamı ve AP nin ileri gelenlerindendir...

«Bütçe Karma Komisyonu Sayın Başkan ve Üyeleri,

Jandarma Genel Komutanlığının 1969 malî yılı bütçe teklifi tasarısı ve ekleri tetkik edilerek aşağıdaki çeşitli başlıklar altında tasvibinize sunulmuştur.

GİRİŞ

Jandarmanın görev ve teşkilâtı :

1706 ve 6815 sayılı kanunlar ile zabıtaya görev tahmil eden diğer bütün mezvuat gereğince; genel emniyet ve asayişi temin ve idame etmek, kanun ve nizamların tatbikatını sağlamak, sınır ve kıyı karasularının emniyet ve korunması ile gümrük bölgelerinde kaçakçılığın men, takip ve tahkiki, gerektiğinde.....»

1968 yılı Ocak ayının 16 sı... Kar yağıyor Güney Doğu Anadoluya...

«Şikâyetçi Mehmet Samsunlu hâdise tarihinden tahminen 10 - 15 gün evvel yanında bulunan 65 bin lira ile araç almak için İstanbul'a gidip bu arada Kıbrıs olayının çıkması üzerine araç almaktan vazgeçip yanında bulunan 65 bin liradan 2 - 3 bin lirasını alıkoyup geri kalan parası ile 4 plâka külçe altın alıp Kilise döndükten 10 gün sonra satın aldığı bu külçe altınlarla araba satın almak için hâdise günü Fındıklı Toros otobüslerinden şoför Durdu'nun yönetimindeki otobüsle saat 15.30 sıralarında İstanbul'a müteveccihen otobüsle hareket edip şehir gösteren yere vardıklarında sanık ve iki jandarma eri otobüsün önüne geçip otobüsü durdurarak otobüste bulunan 3 yolcunun üzerlerini aradıktan sonra şikâyetçinin de üzerini arayıp şikâyetçinin çalınmaması için göbeğinin üzerine içten bağladığı

altınlarını yoklayıp, bu nedir, diye sorduğu, şikâyetçinin altındır, cevabını vermesi üzerine otobüsten aşağı indirip otobüse yol verdikten sonra şikâyetçiyi zorla pikabına bindirip Başpınara yakın benzin pompasına getirerek şoför ile jandarma erlerine, haydi gidin pompada ısının diye gönderdikten sonra yalnız kaldıkları, şikayetçiden altınları istediği, şikayetçinin altınları vermemesi üzerine şikayetçiye bir kaç tokat atıp, altınları ver diye sıkıştırdığı, şikayetçinin altınları veremem diye direnmesi üzerine elini altınların bulunduğu yere götürüp, burada esrar vardır bunları senin üzerinde yakalanmış gibi muamele yaparken, burada (1) bir üsteğmenin olduğunu bilmiyor musun diye şikayetçiyi dövdükten sonra şikayetçiyi vermeye mecbur ettiği 4 Kğ. altın külçeyi aldıktan sonra şikayetciyi de pikaba alıp, yavaş yavaş şehre doğru hareketle, yollarda eğlene eğlene, yatsı zamanı Antebe gelip şikayetçiyi Hükümet Konağı karşısında bulunan Postane civarında tekme ile pikaptan dışarıya attığı, yürüyemeyecek bir halde bulunan şikayetçinin Kilis'e haber göndermesi üzerine yakınlarının gelerek kendisini Kilis'e götürdükleri.....»

.....

«BÜTÇE KARMA KOMİSYONU SAYIN BAŞKAN VE ÜYELERİ

..... 1964 yılından 1967 yılına kadar birer yıllık ve 1968 yılı 10 aylık olmak üzere (asayişe mües-

(1) Sorgu yargıcının kararında, sanık, kendisi için ağır bir deyim kullanmaktadır. Kararda olmasına rağmen yazıma almaya gönlüm razı olmadı.

sir) gasp, soygun, öldürme, jandarma ile müsademe veya jandarmaya tecavüz, cezaevlerinden toplu firar, kasten yangın, silahlı kadın ve kız kaçırma, cebren ırza geçme, meskene silahlı tecavüz, köyler ve aşiretler arasında silahlı olaylar, büyük baş hayvan hırsızlığı olaylarının seyri aşağıda gösterilmiştir :

Asayişe müessir olaylar	1964	1965	1966	1967	1968
Toplam olay adedi	3961	3974	2401	4076	3535
Toplam suçlu adedi	8515	8916	10931	8535	7212
Toplam yakalanan adedi	7989	8052	9880	7814	5985
Toplam takipte kalan aded	726	858	1071	921	1227

(10 aylık)

...Türkiye'de suçların teşekkülünde en mühim unsur ekonomik ve sosyal problemlerimizdir. Diğer bölümlerde jandarmanın mevcut imkânlarını açıklamış bulunduğumuzdan burada suç artışında önleyici zabıta görevlerinin iyi yapılmamasının rolü olduğunu ifade etmek kabildir.

Ancak demokratik gelişmeler, Devlet kuvvetinin zor kullanma ve sindirme yolundan asayiş sağlanmasını mümkün kılmamaktadır.

Ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmelere paralel olarak suç miktarlarında azalmalar beklenmektedir.

..... Kaçakçılığın ilk nedeninin ekonomik olduğu malûmdur. Ele geçen kaçak eşyanın artmakta olması zabıtanın görevini ifa ettiğini, fakat ekonomik ve sosyal tedbirlerin yeterli olmadığını göstermektedir.

Diğer konularda olduğu gibi emniyet ve asayiş kuvvetlerinin takviyesi meyanında, ekonomik tedbirlerin bu konuya hal çaresi teşkil edeceği kanaatindeyiz.....»

RAPOR.....

Jandarma Genel Komutanlığı 1969 Malî Yılı Bütçe Raporunu hazırlayan Manisa Senatörü Oral Karaosmanoğlu (AP-İçişleri Bakanı eski özel kalem Müdürü) Ankara Milletvekili Orhan Eren (AP- Ankara Belediyesi eski başkanı) raporda çok önemli noktalara değinmekte, aksaklıklara ılımlı bir dille ışık tutmaktadır.

ŞİKÂYET DEVAM EDİYOR

«Gaziantep Sorgu Hakimliği Son Tahkikat Açılma Kararı

ESAS : 968/8

KARAR : 968/77

C. SAV. NO : 968/148

HAKİM : Burhanettin Atuk

KATİP : M. ALİ CENGİZ

DAVACI : K.H.

ŞİKAYETÇİ : Mehmet Samsunlu

SANIK: (.....)

SUÇ : D. VEREK TEHDİT İLE 4 Kg. ALTINI GASP ETMEK

SUÇ TARİHİ : 16/1/1968

Evrak tetkik edildi :

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ.....

Şikayetçi Mehmet Samsunlu 65 bin lirasıyla İstanbula gider, kamyon almak ister. Kıbrıs olayları çıkmıştır, 2-3 bin lirasını ayırır 4 kilo külçe altın alır.. On gün sonra Kilis'ten ayrılır, Gaziantepten otobüse biner. Niyeti altınları satıp istediği kamyonu almaktır.. Yolda jandarmalar otobüsü çevirir, Mehmet Samsunlu'yu (.....) İl'i Merkez İlçe Jandarma Komutanı Üsteğmen T.A. otobüsten indirir.. Şoförünü ve askerlerini ısınmaları için yanından uzaklaştırır benzin ponpasına gönderir.. Sonra Mehmet Samsunlu'dan altınları ister, beriki vermem der verirsin vermezsin sonunda alır, arabasına bindirir geze gezc, vakit geçirc geçire Gaziantepe gelirler, orada Hükümet Konağının önünde adamı arabadan atar.. Adam nedense yürüyemeyecek haldedir, Kilis'e haber gönderir, gelip alırlar Kilis'e götürürler.

«..... Hadise o zaman vekili bulunan ve halen Kilis Noteri bulunan Sait Daldaban'a anlatması üzerine şikayeti neticesinde sanığın evinde yapılan aramada 4 kilo gram altından 2 kilosunun sanığın evinde radyo içerisinde bulunarak alındığı, şikayetçinin ve vekilinin Kilis Sorgu Hakimliğinde alınan ifadeleri, amme tanığı sıfatıyla dinlenen J. Erleri Mustafa Oğlu 1336 D.lu Necati Oğuz Doldun, Akyol Mahallesi Muhtarı Hüseyin Mermer, Sadrettin Zeytinci, Enver Erdel Eyüp oğlu Nihat, Şevket Güven, diğer tanıkların 16/1/968 tarihli arama zabıt varakasını doğrulayan şahadet ve soruşturmalar gidişi ile anlaşılmaktadır.

Şikayetçinin beyanına ve tanıklara göre gereği mahkemece takdir bulunmak üzere duruşmanın

Nucut kadın anlatıyordu

Zeyni de tek gözünden ağlıyor

1953 de Harran'da, 1969 da yine oralarda

Gaziantep Ağır Ceza Mahkemesinde yapılarak hareketlerine uyan T.C.K. nun 495/1, 525, 31, 33 maddelerine göre cezalandırılması 40. maddeye göre tutuklu kaldığı günlerin mahkûmiyetinden mahsubuna ve hakkında son duruşmanın açılmasına ve tutukluluk halinin devamına karar verildi. 6/6/1968 S. Hakimi.....»

VAY KURBAN.....

(.....) Merkez ilçe Jandarma Komutanı Üstğm. halen askeri cezaevinde tutukludur.. Olayın ayrıntılı yanlarını bu nedenlerle yazamıyorum...

Mayınlar.. Mayınlarda ölüler, yaralılar.. Topraksız, işsiz, bir çobanlığı bile bulamayan; vergi veren, askere giden yüzbinlerce insan, açlıkla savaşan, gençler, ihtiyarlar, kadınlar, erkekler..

Mayınlı sınırlar.. Rüşvetler, adam öldürmeler, polis karakollarında insanlık dışı işkenceler, elektriğe tutmalar, sorgusuz sualsiz tutanaklar.. Okuma yazmadan ırak tutulan bebeler, doktorsuz, ilaçsız ölenler can ve mal emniyetinden alabildiğine yoksunluk.

Bu marifet kimindir? Ne demiş halk ozanı? «Bu dünyanın bir gün hesabını sorarlar..»

Mayınlı sınırlar.. Fedakâr, yurtsever, insansever erler, komutanlar ufaklı büyüklüğü, gönülleri yüce.. Kendilerine emanet edilen sınırlarda mayınlarda paramparça olan, kaçakçı kurşunlarıyla şehit olan, dizboyu yoksunluk içinde görevini yürüten, halkının feci durumu görüp kahrolan jandarma subayları, assubayları, erleri, sınırlar boyu..

Bunları da yazmak istedim. Ölenler, öldürülenler sadece benim anlattıklarım değil elbette..

«İsteginiz iletildi.. Yaralar tazelenmesin diye bunların detaylarının yazılması istenmiyor..»

Genel Komutanlık «Yaraların tazelenmemesini» istemiş, bu nedenle görevleri başında yiğitçe şehit olan, mayınlarda uçan, kurşunlanan fedakâr Jandarma subaylarının, assubaylarının, erlerinin öykülerini yazamadım.

Doğuda, Güney Doğuda birşeyler olmaktadır..

Bu düzen bozuktur.

Yurdumu, yurdumun şeklini, insanlarını seviyorum.. Bu harita bozulsun istemiyorum..

Yurtsever bir Kaymakam, Viranşehir Kaymakamı bugün yok.. Neden yok edildiğini geçen yıl ortaya döktüm. Şöyle bitmişti o yazıların sonu :

«SİZE SESLENİYORUM SİZE

Size sesleniyorum, yüce Parlamentodaki senatör, milletvekili dostlarım.. Her partiden dostlarım.. Size sesleniyorum.. Sağcısı, solcusu, orta solcusu, Atatürk yolcusu, her partiden senatör, milletvekili dostlarım.

Beni pek seven İnönü, size sesleniyorum.. Sabaha karşı telefonlar edip benimle dertleşen Osman Bölükbaşı, size sesleniyorum.. «Bu memleketi el birliğiyle kurtaracağız» diyen Başbakan AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, size sesleniyorum.. O bölgeyi iyi bilen Mehmet Ali Aybar size sesleniyorum.. Köylü efendimizdir diyen Atatürk'e sahip çı-

kan Güven Partisi Genel Başkanı Feyzioğlu, size sesleniyorum. Doğu gezisinden döndüğü gün «Otyam, halkın durumu çok, kötü, ama çaresiz kalıyoruz» diyen C.K.M.P. Genel Başkanı Türkeş albayım size sesleniyorum. Bu meselelere el koyunuz.

Öylc önergeyle, yazısı sözlü önergeyle değil, birlikte, hep birlikte bir Meclis, Senato araştırması isteyiniz.. Gidiniz, durumu yerinde görünüz, inceleyiniz; Liderler, arkadaşlarınızı görevlendiriniz.

Bir araştırma bir çok gerçeği, karanlıktan gün ışığına çıkaracaktır.....»

Tekrarlıyorum aynı şeyi..

Durum kötüdür, bu parmak bir gün kopar.. Mahkeme-i Kübrada dahi veremezsiniz bunun hesabını..

Durum, tekziplerle örtülemeyecek kadar fecidir, insanlık dışıdır...

Benden, yazabildiğim kadarını yazması..

YAĞMUR YAĞDI BÖYLE OLDU!

Doğu Mersin ilçe sınırı Deliçay'dan başlar, Batıya doğru sırtlar denize yaklaşır, buna uyarak da ovalar batıya doğru darlaşır, üçgen şeklini alır.

Mersin sınırları içerisinde Toros dağları, Güneydoğu'ya doğru sırtlar halinde ve bu sırtlar arasında dereleri içine alarak uzanır.

Deliçay, Değirmendere civarının sularını toplayarak orada Değirmendere adını alır ve ilçenin doğusunda Deliçay ismi ile denize dökülür.

Müftü deresi, Başpınar yöresinde birçok kollarla birleşir Efenek deresi olur, daha sonra -vay vatan haini vay- Kızıl deresi adı altında gizli faaliyette bulunarak Akdeniz'deki kendisi gibi kızıllarla buluşmak üzere kaybolur, gider!.

Tece deresi, Fındıkpınarı yaylasının suyunu toplar, Fındık deresi ve Güneye doğru Tece deresi olup, o da Akdeniz'de erir..

Gilindiris deresi, Tepeköy yöresinin sularını toplar, Tepeköy yöresinin sularını yutar, Güneye doğru Koca dere, Şahna deresi, Dikiner yahut -afedersiniz- Eşek deresi, daha sonra da Gilindiris deresi adıyla denize iner. Bu derenin Müftü deresi

kavşağından yukarı kısmı, Erdemli ve Mersin ilçelerine sınır olur.

Bu derelerin hemen hepsinin üst taraflarında yaz-kış az-çok su bulunur. Sağanak halinde yağışlar olduğu zaman Deliçay, Müftü deresi sel dereleri halini alır!.

İçel ilinin başlıca akarsuyu Göksü ve Tarsus Berdan çayıdır.

BAŞKAN — Sayın İsmail Çataloğlu, İçel Bölgesine ait, beş dakikayı geçmemek üzere sel felâketi hakkında gündem dışı söz istemiştiniz.

Buyrun efendim.

İSMAİL ÇATALOĞLU (İçel) — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Felâket ânında orada bulunan bir arkadaşınız olarak orada gördüğüm, şahidolduğum hususları sizlere arz edeceğim.

Geçen hafta yurdumuzun en güzel illerinden biri İçel'de tufan halinde yağan yağmurlar bir facia halinde tecelli etmiş, Anamur'un muz bahçeleriyle süslü engin ovası, Silifke'nin Göksu ırmağı kenarlarındaki bütün evleri, Erdemli'nin portakal ve limon bahçeleriyle çevrelenmiş mahalleleri, güzel Mersin'in dört mahallesi ve portakal bahçeleri ve şirin ilçemiz Tarsus'un hemen hemen tamamı sular altında kalmıştır. Sel felâketi en büyük tahribatını Tarsus'ta göstermiş, mübalâğasız 500 milyonun üzerinde mal ve henüz katî olarak rakamını bilmediğimiz can kaybına sebep olmuştur. Âlakalı hükümet temsilcilerinin ilgisizliği veya bilgisizliği,

Hükümetn yardım elini vaktinde uzatmayışı faciayı kat kat arttırmış, imkânsızlık içinde bulunan bu ilçemizin kahraman ve mağrur halkını perişan duruma düşürmüş, ümitsizlik içinde bırakmıştır.

Kanaatim odur ki, Hükümet, facianın hacmı ve şumülünü kavrayamamamıştır. Bu âfetin gelip geçici olduğuna inanmış, facianın içinde bulunanlarla temas etmemiş, temsilcileri de onların istediği şekilde hakikati ustalıkla gizlemişlerdir.

SAYIN BAŞBAKAN

Sayın Başbakan helikopter ile gelmiş, Hükümet konağından : «Biz, Hükümet olarak sizleri düşüneceğiz, siz de bizleri düşünün» diye bir seçim propağandası yapmış ve hemen ayrılmıştır. (AP sıralarından «yalan» sesleri, müdahaleler)

Ben orada idim.

İBRAHİM BOZ (Nevşehir) — Ayıp be!.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin arkadaşlar. (AP sıralarından gürültüler)

İBRAHİM ÇATALOĞLU (Devamla) Bakanlar gelmiş, sular çekilinceye kadar felâkate uğramış tek bir şahısla konuşmadan ayrılmışlardır. Başbakanın ardından gitmişlerdir.

Sayın Milli Savunma Bakanı, bu fırsattan istifade ederek Adalet Partisinin propoğandasını yapmaya kalkmış, halk tarafından yuhalanmıştır; ben orada idim. (AP sıralarından «Yalan söylüyorsun» sesleri.)

MEHMET GÜVER (Kırşehir) — Sen ne diye yardım etmedin?

BAŞKAN — Müdahale etmeyin arkadaşlar; bundan sonra Bakan da konuşacak.

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamla) — İmar ve İskân Bakanlığı Tarsus'a parça parça 150 bin lira göndermiş; 70 bine yaklaşan nüfusu olan bir şehirde ve köylerinde aç ve sefil durumda bulunan insanlara, bu para ile haç ekmek alınacağını dahi hesabetmemiştir.

AHMET MUSTAFAOĞLU (Erzurum) — Hınıs ve Varto için de aynı şeyi söylediniz.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin arkadaşlar, rica ediyorum.

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, Tarsus tam bir harabe haline gelmiştir, her tarafı su içindedir. Ortada küçük bir bölümü hariç, bütün mahalleler perişan durumdadır. Ova köylerinin durumu ise daha kötüdür.

MEHMET GÜVER (Kırşehir) — Siz ne yaptınız?

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamlı) — Meselâ, Egemen köyünün bütün halkı bir set üzerine çıkarak, 5 gün aç ve sefil durumda Hükümetten imdat beklemiştir. Can kaybı bilinmemekle beraber, mal diye Tarsus'ta bir şey kalmamıştır. İmar ve İskân Bakanlığının memurları, hasara uğrayan evleri tesbit etmeye başlamışlardır. Fakat, bir ömür boyunca biriktirilen mal, yani canlı hayvanınız varsa, ev eşyanızı su alıp götürmüşse, bunlara hiçbir ilgi gösterilmemiştir. Eğer kirada oturuyorsanız ve herşeyinizi sel almış, götürmüşse, Kızılayın verdiği tek battaniye ile kifayet edeceksiniz. Halihazırda Hükümet, hiç kimsenin malı ile ilgilenmemektedir. Ha-

rabolan ve işlemez hale gelen fabrikaların işçileri açıkta kalmışlardır. Bunlar, günlük kazançlarıyla geçinen insanlardır. Bu bedbaht zümre ile hiç ilgilenen olmamıştır.

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı sayın Çataloğlu, lütfen toparlayınız.

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamla) — Toparlayacağım efendim. Okul çocuklarımızın kitaplarını, defterlerini, kalemlerini sel götürmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı acaba bunlarla ilgilenecek midir? Bunların çoğu işçi çocuğu ve fakir çocuklardır.

Facia başlar başlamaz duruma canla başla müdahale eden Tarsus'un genç ve enerjik Belediye Başkanı, kurtarma sırasında yaralanarak hastaneye kaldırılan Emniyet Amiri, gece gündüz uyumayan Kızılay Başkanı ve mensupları ile hiçbir Bakan temas etmeye tenezzül etmemiştir.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Ah, felâket sömürücüleri ...Ah!.

BAŞKAN — Sayın Ataöv, lûtfen müdahale etmeyiniz.

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamlı) — Felâket sömürücülüğü'nü bizzat gözümle gördüm; kulüplerde viski içenlerle konuşturulmuştur. (AP sıralarından «yalan söylüyorsun» sesleri, gürütüler)

Bunlarla beraber dolaşılmıştır.

BAŞKAN — Arkadaşlar, karşılıklı konuşma fırsatı veriyorsunuz, istirham edeceğim..

İSMAİL ÇATALOĞLU (Devamla) — Fabrikalar ve imalâthaneler harap.. Bunların hiçbirisiyle alâkala-

nılmamış, ancak hiçbir zarar görmeyen bir Adalet Partili fabrikatörün kahvesi içilmiştir.

Tarsus'un yarası, bu ilgisizlikle asla kapanamaz. Hükümetin, radyolarda ve basında yaptığı propoğandaların hepsi hatalıdır.

Facianın başlangıcından itibaren yardım elini uzatan Adana Valisi Sayın Hancıoğlu'na, 6 ncı Kolordu Komutanı Sayın Korgeneral Behçet Özdemir'e ve Kızılay Genel Merkezine, İçel halkı namına teşekkürlerimi arzederim. (AP sıralarından bir milletvekili : «Gazetelere teşekkür ilânı verseydin»)

Bundan sonra yapılacak yardımlar için bir şey söylemiyorum. Ben orada iken yapılmayan yardımları arz ettim. Hürmetlerimle.

AHMET MUSTAFAOĞLU (Erzurum) — «Hınıs ve Varto'ya bir yardım yapabildiyseniz istifa ederim» diyordunuz.. Niçin istifa etmiyorsunuz?»

YAGMUR YAGDI...

Yagmur yağdı bol.. Dereler taştı, sular bastı her tarafı.

Bazı Milletvekilleri 3 Ocak 1968 günü Millet Meclisinin 21 inci Birleşiminde gündem dışı söz alıp sel felâketini dile getirdiler. Ertesi günkü gazeteler bunu kısaca duyurdu. O gün, Bakanlar da konuşmuş, tenkitlere cevaplar vermişlerdi..

Halk felâkete uğramıştı, canı burnundaydı sağ kalanların...

Şimdi bir oraya, bir Meclis'e bakalım.

«SİZİ VARTO MEYDANINDA YENMİŞTİK...»

BAŞKAN — Sayın Bakan buyurunuz, bu mevzuda söz istemişsiniz.

İMAR VE İSKÂN BAKANI HALDUN MENTEŞE-OĞLU — (Cumhuriyet Senatosu Muğla Üyesi) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

24 Aralık 1968 günü, Ceyhan'da başlayarak Silifke'ye kadar uzanan bölgede, fazlalaşmış ve 26 Aralıkta çok yüksek bir seviyeye vararak, metrekarede 110 kilogramı bulmuştur. Bu bölgenin yıllık yağış vasatisi, metrekareye 668 Kg. olduğu halde, bu 4 günün içinde metre kareye 365 Kg. yağış olmuş, bu suretle senelik yağış vasatisinin yüzde 55'i, 4 gün içinde bu bölgeye düşmüştür. Bu suretle, Çukurova bölgesinde bir sel felâketi hâsıl olmuş ve maalesef resmi kayıtlara göre 50 değil, 18 vatandaşımızı kaybetmiş bulunmaktayız. Kaybettiğimiz vatandaşlarımıza Tanrıdan tekrar rahmet diliyorum, hayatta olanlara da başsağlığı temennilerimi tekrarlayorum.

Şunu katiyetle ve samimiyetle ifade etmek isterim ki, yağışların başladığı günden itibaren Hükümetiniz, hâdiseyi büyük bir hassasiyetle izlemiş ve 26 Aralık günü de Bayındırlık bakanlığı arkadaşım, bilâhare bendeniz, Enerji Bakanı, Sağlık Bakanı,

Köy İşleri Bakanı arkadaşlarım ve diğer bakan arkadaşlarımla birlikte hâdiseye, mahalline gidilmiş ve duruma fiilen vaziyet edilmiştir. İlk andan itibaren almış olduğumuz Devlet ve Hükümet ciddiyeti içinde değer taşıyan icraatımız sayesindedir ki, can ve mal kaybı azaltılmıştır. Eğer, Hükümet ciddiyeti içindedir ki, can ve mal kaybı azaltılmıştır.. Eğer, Hükümetin ilk günden itibaren vatandaşı uyarma ve bazı yerlerde tahliyeler yapmak ve bazı yerlerde de arazi islahlarına teşebbüs etmek ve Seyhan Barajında fevkalâde isabetli ve fevkalâde cesaretli ve dirayetli kararlarının neticesi tedbirler alınmamış olsaydı ve bir köşede mahsur kalan 3172 vatandaşımız, bu mahsur durumundan kurtarılmamış olsaydı, bugün binlerce vatandaşımızı kaybetmiş olacaktık.

Binaenaleyh, hadisenin ilk gününden itibaren, Türk Devletinin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin mülki, askeri ve teknik personeli ve teşkilâtı gayet iyi bir şekilde koordine edilmiş, yaygın ve tesirli surette vazifeye girmiş ve başarmıştır. Bunun aksini söyleyenler Türk Devletinin mülki, askeri ve teknik personeline bühtan ederler, iftirada bulunmuş olurlar, haksız ve çirkin isnadın sahibi olurlar.

İSMAİL ÇATALOĞLU (İçel) — Kaymakam evinden dışarı çıkmadı beyfendi..

VARTO MEYDAN SAVAŞI!

BAKAN (Devamla) — Arz edeceğim. Beyefendi ben sizi dinledim. Her şeyinize cevap vereceğim. Biz bu hâdiselerden daha büyük hâdiseleri yenerek gelmişiz.

İSMAİL ÇATALOĞLU (İçel) — Mülki idare amiri evinden çıkmadı, yanındaki komşusu avukat olan bey yardıma geldi, o dışarı dahi çıkmadı. (AP sıralarından gürültüler, «sus da biraz dinle...» sesleri) BAKAN (Devamla) Yenerek gelmişiz.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin lütfen.

BAKAN — (Devamla) Sizi Varto meydanında yenmişiz. Pülümür'de yenmişiz.. Sakarya'da yenmişiz. Bartın'da yenmişiz. (Gürültüler) (AP sıralarından «Bravo» sesleri)

.....

NE OLACAK HALİMİZ?

İkibuçuk ay sonra sel bölgesindeyim.

Yıkık evler, kızılaylar çadırlarda. Kaplar kacaklar, eşinen tavuklar, **horozlar..**

«Ne olacak halimiz? İşte görüyorsun, ne sorarsın? Ev yıkıldı, gitti bütün eşyalarımız. Malımız.. Şükür Allaha sadece canımızı kurtardık.. Allah razı olsun Belediye Başkanından.. Ne de olsa bu memleketin evlâdı, görüyor halimizi, yolumuzu yaptı iyi kötü.. Suyumuzu getirdi.. Günlerce baktı fakir fukaraya.»

«Başka yardım eden yok mu?»

«Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz ovada şaşırır.. Görüyorsun, yıkılmış evimiz, bekledik ki azıcık yardım etsinler, çimento kereste çivi mivi versinler, versinler de yapalım, yapalım yeniden iyi kötü.. Ama yok.. Geberiyoruz aylardır, çadırda,

geberiyoruz. Ne yaptık ki Allah bu cezayı reva gördü bize? Tarsus battı, çıktı.

Yol yapılmış, Mersin yolu.. Yanlış mı ne yapmışlar menfez açmamışlar yeterince.. Su basmış, asfalt yol olmuş bir bend, tabii menfez de az olunca geçmemiş karşıya rahatlıkla yolu patlatmış, patlatınca yallah sular baglara, bahçelere, tarlalara, evlere!. Ne yapalım başa gelen çekilir.. Mahfolduk fakir fukara, mahfolduk.. Yine de buna şükür, canımız sag..»

.....

BAŞKAN — Lûtfen karşılıklı konuşmayalım arkadaşlar. Kendimize yapılmasını istediğimizi başkalarına lûtfen yapmayınız.

BAKAN (Devamla) — Bu felâketleri istismar etmeyelim. Asıl millî birlik ve beraberliğimizi muhafaza edeceğimiz konulardan biri tanesi bu. Neyin istismarını yapıyorsunuz. Söyleyeceğiniz, çizeceğiniz fena tablo kimin hayrına yarayacaktır? O vatandaşların yakınlarını ıstıraba garkedersiniz, endişeye garkedersiniz. Milletin kürsüsünde gerçekleri dile getirelim.

... Muhterem arkadaşlarım, sınırlarını çizdiğim bu bölgede seylâp, 116 köyümüzde ve beş ilçemizde çeşitli hasarlar tevlitetmiştir. Yapı hasarları olmuştur, sınai hasarlar olmuştur. Bunların hepsi halen tesbit edilmektedir ve hiçbir tesbit henüz bitmiş değildir. Söylenecek kesin rakam yoktur. Yalnız, yapı ve mesken tesbitlerine dün akşama kadar elde ettiğim neticeleri yüce meclise arz edeceğim.

87 köyümüzde ve 5 ilçemizde hasar tesbiti bitmiştir. 1639 konut yıkık ve ağır hasarlıdır. 797 bina

da çeşitli derecelerde hasara uğramıştır. Daha 20 köyümüzde hasar tesbiti devam etmektedir.»

Bakan yapılmış ve ilerde yapılacak işleri geniş şekilde belirttikten sonra devam ediyor :

«Kifayetsizmiş Hükümetin aldığı tedbirler. Başka alınacak tedbir var mı? Varsa söyleyin. İki arkadaşımız konuştu, söylebildi mi; şu tedbirlerin de alınması lâzımdı, Hükümet yapılması lâzım gelen bilûmum tedbirleri almış ve işletmiştir. Ve bundan sonra da işletmeye devam edecektir.»

İSMAİL ÇATALOĞLU (İçel) — Beş dakika içinde ancak o kadar söylenebilir. Ben, nelerin yapıldığını biliyorum.

BAKAN (Devamla) — İkimiz de göreceğiz beyfendi.»

Bakan, bazı ithamlarda bulunuyor, Çataloğlu cevap veriyor, başkan karşılıklı konuşulmamasını ihtar ediyor! Bakan, grup kumandanının Belediye Başkanı tarafından, hiç bir iş yapmadığı gerekçesiyle şikayet ettiğini iddia edince...

İHSAN ATAÖV — (Antalya) — «Vay dinsizler var»

Bu konuşmaların dinle ilgisi ne? Ama sel işine din karışıyor hiç ilgisi yokken birisi «vay dinsizler vay» diye öykürüyor oturduğu yerden!..

Dolaşıyorum Tarsus'u.. Her yerde halâ selin, felâketin izleri.. Gecekonduların durumu tek kelimeyle felâket.. Ara sokaklarda Belediyenin araçları molozları temizliyor; sel, tonlarca moloz getirip yolları tıkamış, yüzlerce insan kazma kürek çalışıp bu molozları temizlemeye çalışıyor.

Fotograf çekiyorum..

«Çek bakalım çek, rezilliğimizi çek.. Sanki biz bu vatanın evlâdı değiliz, aylar geçti aradan ne arayan var ne soran, Allah razı olsun Belediye reisinden, şu pislikten kurtarıyor hiç olmazsa.»

SEL BASAN FABRİKA VE İŞÇİLER..

Aralık ayının 25'i.. Geçen yıl.. Saat 15.30

Günlerdenberi yağmur yağıyor Tarsus'a, yöresine..

Çukurova Sanayi İşletmeleri T.A.Ş. nin Tarsus İplik ve Dokuma fabrikası, malzeme ve emtea ambarları ve Basma Fabrikasının işçileri makinaların başında.

Berdan nehri taştı!

Yağmur yağıyor!.

Sular gide gide yayılıyor!

Fabrikanın Genel Müdürü fabrikayı dolaşıyor. Durum iyi değil..

Emrediyor işçilere :

«Fabrikayı derhal boşattınız..»

Daha önceleri de sel felâketi görmüştür işçiler..

«Ne var terkedecek? Çalışıyoruz, işler aksar..»

«Emrediyorum. Derhal boşaltacaksınız.»

Ustabaşıları, işçiler kaptırmışlar kendilerini.. Makinalar büyük gürültülerle çalışıyor..

İşçiler bırakmıyor işlerini.. Genel Müdür ana şartelin başında. Birden çekiyor şarteli.. Makinalar homurdanıyor, sesler zayıflıyor, zayıflıyor ve duruyor makinalar..

«Derhal boşaltın fabrikayı!.»

Emir kesindir.. İşçiler boşaltıyor fabrikayı.. Yirmi dakika sonra azgın sular Tarsus'u ve de fabrikaya doluyor!.

Yüzlerce işçi suların erişemediği yerdedir. Bir kişi, bir bekçi paniğe kapılmıştır, geç çıkıyor klübeden, sular bekçiyi alıp götürüyor, kayboluyor suda!..

Su yükselir iplik ve dokuma fabrikasında, depolarda.. Yarım metre!. Bir metre!. Birçuk metre!. İki metre!. İkibuçuk metre!. Ve iki metre yetmiş santimde durur!..

10 bin iğ ve 100 otomatik dokuma tezgahından kurulu fabrikanın bütün makinaları artık sular altındadır! 200 ton iplik, 600.000 metre kaput bezi, 1.000.000 metre baskılı boyalı mamûl bez, 2.000.000 metre çeşitli ham bez, 250.000 metre yarı mamûl bez sular altındadır. Depolarda bulunan 1500 ton pamuk, fabrikanın depolarındaki malzeme ve yedek parçalar sular altındadır! Zarar sadece bu fabrikada 35-40 milyon liradır.

Fabrikaya üç gün sonra girilebildi.. Yerde yirmibeş otuz santim mil vardı, sel kalıntısı.. Bütün makinalar çamur içinde.. Bir ölüm sessizliği var gürültülü fabrikada..

VE...

Fabrikada 3400 kişi çalışırdı.. Bunlardan 2600 ü Mersin İplik Dokuma ve Tarsus Basma fabrikasında çalışır. Selin harabettiği fabrikada 800 işçi açıkta kaldı. Bir işçinin ortalama aile ferdi beş sayılıyor, yani dört bin kişi açlıkla karşı karşıya!. İşçiler fukara mahallesinde oturur, fukara mahallesini ise olduğu gibi sular aldı götürdü..

«Tarsustaki 3 fabrikada 3600 üyemiz vardır, aşağı yukarı onbeşbin boğaz demektir bu.. İşçilerin evleri gitti. İşveren işçilere vermek üzere Sosyal Sigortalar Kurumundan 1.5 milyon lira kredi istedi. Daha cevap yok. İşveren bizlere 100-150 lira arasında ilk yardım borcu, 250 şer lira da sendikamız verdi. Ticaret Odası ve Belediyemiz onar kilo şeker verdi, ilk ağızda gıda yardımı yaptı.. 215 kadın üyemiz sefalet içindedir, işsizdir. Ne olacak halimiz? Fabrikamız bir an önce kurulursa çabuk bitecektir sefaletimiz.. İşveren yüz kadar işçi aldı, makinaları söküyorlar temizlik işlerinde çalışıyorlar.. Fabrika çalışamaz halde, görmüşünüzdür.· Duyuyoruz altı aydan önce çalışmaz deniliyor, ne yapacağız biz?»

Hükümet fabrika için büyük bir süratle döviz tahsis etti, binlerce insanın kaderi bu.. Bankalara kredi için gerekli emirler verildi.. Ne var ki bu ikinci emiri takan pek az banka çıktı!.

«..... Selden bu yana bu kadar zaman geçti.. (Cumhuriyet) ten başka kapımızı çalan olmadı. Biz bütün gün sendika yöneticileri olarak şubede hazır oluyor üyelerimizin dertlerine elimizden geldiğince merhem olmaya çalışıyoruz. Ziyaretiniz bi-

zi fazlasiyle memnun etmiştir. Bu yakınlığınızı samimi bir hatıra olarak daima anacağız.»

Sendikacılar, işsiz üyeler çay üstüne çay ısmarlıyor, hatırlanmış olmanın sevincini her halleriyle belli ediyorlar. Ne çare elimden gelen sadece bunları yazmak..

Sahi TÜRK-İŞ olacaktı... Bir TÜRK-İŞ olacaktı konfederasyon....

«Ne yapalım federasyonumuz elinden geleni yaptı. Biz, şube olarak görüyorsunuz sadece dert dinliyor birşey yapmaya çalışıyoruz.»

GEZİ...

Yağmur yağıyor.. Tarsus yöresinde, yağmur altında birtakım insanlar çalışıyor, kamyonlar gelip gidiyor, evler kuruluyor selden zarar gören köylüler için.. Çadırlarda kadınlar ekmek pişiriyor zaman zaman süratle ilerleyen evlere bakıyorlar.. Okul çoktan kurulmuş!.

«Su baskını ve heyelanlar neticesinde İçel ilinin merkez, Tarsus, Erdemli, Silifke, Mut, Gülnar ilçelerinde Adananın merkez, Ceylan, Kadirli, Karataş ve Karaisalı ilçelerinde 262 yerde 4664 konut ağır hasara, 1157 konut orta hasara, 1137 konut hafif hasara uğramıştır. Heyelan olduğu bildirilen 101 yerde jeolojik etüdler yapılmış ve yerleşme yerleri tesbit edilmiştir.

Yerleri değişmesi gereken 15 köy tesbit edilerek bunlara yer bulunmuş imar planları yapılmış ve inşaata 7 Ocak 1969 da başlanmıştır. Bunlardan 4 köy toplam 700 hane olarak 5 köy toplam 500 ha-

ne olarak 2 ünite halinde prefabrike olarak inşa edilmektedir.

Ağır hasar gören âfetzedelerden prefabrike konut yapılanlar dışında kalanlara «Evini yapana yardım metodu» na göre 30 sene vadeli faizsiz kredi verilmektedir.»

İmar İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürü yapılan çalışmalar hakkında bilgi veriyor...

.....

İçel valisi, kapısındaki polise soruyor :

«Benimle görüşmek isteyen gazetecinin ayağında çizme mi var»

«Evet» demiş polis.. Vali sesleniyor :

«Otyam gel bakalım.. Bıyıklı bir gazeteci deyince polis, ayağında çizme var mı diye sordum. Var deyince bildim sen olduğunu..»

Anlatıyorum Tarsus halkının şikayetini.. Dert yanmasını..

«Yaz.. Nisan başında yağmurlar dinince inşaata derhal başlanacaktır. Bana inanırsın değil mi? Nisanda başlayacak. Bak sana bir şey anlatayım. Doğudaydım buraya gelmeden önce.. Bir hadise oldu. Bir gazeteci gelmiş, adın ne demişler Fikret Otyam demiş.. Kendisine her türlü kolaylığı sağlamışlar, meseleyi enine boyuna anlatmışlar.. Gelen gazeteci kim dedim, Fikret Otyam'mış dediler Cumhuriyetten. Yahu dedim Otyam gelsin buraya kadar bana uğramasın, tuhaf.. Yakalayıp getirin dedim.. Sizi vali bey rica ediyor demişler, gazeteci ortadan kaybolmuş. İyice kuşkulandım.. Sonra bir

Ankara gazetesinde olaya ait yazılar çıkınca mesele anlaşıldı, o delikanlı senin adını vermiş, dedim Otyam gerçeği görüp böyle halt işlemez..»

Unutmadım.. «Nisanın haftasında inşaata başlayacağız Tarsus'ya.. Çimentom geliyor, kerestelerim, demirin hazır, şu yağmurlar bir dinsin..»

Ve telefonla sordum Ankara'dan, güvendiğim kimselere.. İnşaata başlanmış.

Sel fena gelmişti. Portakal bahçesi bütün ağaçlarıyla metrelerce ötedeki bir tarlaya konuvermişti!. Adam der bu ağaçlar benim, kökünden alıp getirmiş sel.. Tarla sahibi der, yahu benim zeytinlik gitmiş başka yere!. Peki ama, işçileri kim koyacak işyerine?

Dolaşıyorum inşaat alanlarında.. Hazır evler kuruluyor ardı ardına. Yeni modern köyler kuruluyor ara yollu, içme suyu, elektiriği hatta inanmacaksınızı kanalizasyonlu!.. İçinde köy konağı, kitaplığı, hamamı çarşısı, çocuk bahçeleri olan.. Yerler ayrılıyor okulu için, sağlık ocağı için, park için..

«Bakın, yaşayan görecektir.. Bu köylere, yeni köylere köylüler taşınmayacaktır.. Adamın tarlası, ağılı 20 kilometre ötede.. Yatmadan yatmaya mı gelecek buraya? Olmaz, yeni köylerin civarı sanayi bölgesidir, yakında buralara fabrikalar kurulacak ve bu evleri köylüler kiraya verecektir. Üstelik yeni bir selde bu evlerle irtibat yeniden kesilecektir, etrafını su basacaktır. Çünkü gerekli tedbirleri alınmamıştır. Yeni mahalleler ve köylerin Tarsus'la ilgisi kesilecektir ilk selde.. Yazın bunu bir tarafınıza..»

Yazdım.

Afet İşleri Genel Müdürü bilgi vermeye devam ediyor :

«Bu güne kadar, bahsettiğim prefabrike konutlardan 1200 adedinin yani tamamını temel imalâtları bitmiş, 250 konut monte edilmiş diğer tesislerin inşaatına da devam ediliyor. Bu iki ünite Haziran 1969 ayının sonunda ikmal edilecek ve afetzedeler yeni konutlarına yerleştirilecektir. Evini yapana yardım metodu ile inşaa edilmekte olan diğer konutlar da kış gelmeden bitirilecek daima iskân sağlanmış olacaktır.»

CHP Lİ BELEDİYE..

Tarsus Belediye seçimlerini CHP kazanmıştır Belediye İller Bankasından borç ertelemesi istemiş, red cevabı almış.. Belediye Devlet Su İşlerine müracaat etmiş arkların temizlenmesini istemiş red cevabı almış, Karayollarına müracaat edilmiş «hiç bir şey» yapılamayacağı cevabı alınmış!.

Adetimizdir, illâki güzel işlere bir gölge düşüreceğiz!

Huyumuz kurusun!...

YAŞAMAK GÜZEL ŞEYDİR KARDEŞİM..

«MÜSADEME BAŞLADI» dedi, içeri giren yağız delikanlı.

Nutku tutulmuştu.

Çıt çıkmadı kimseden..

Çöl ayazı ıslaktı, yağmur yağıyordu karanlığa.. Köyün tüm köpekleri ulumaya-üremeye durmuştu, gecenin zifirî karanlığında..

En son ben bindim jeep'e..

.....

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır şıkır çalışıyor.. Gecedir, karanlıktır, ıslaktır her taraf.. Göğün dibi mi delindi ne?

.....

«Siz hümanistsiniz Fikret bey, gelin buraya görev yapmaya, siz de başlarsınız öldürmeye başka yolu yok!.. Öldüreceksiniz, on-onbeş gün sükûnet, sonra yine öldüreceksiniz.»

«Acımaz mısınız?»

«Neden acıyacağım? Bana görev vermişler geçirme, geçeni önle diye. Diyorsunuz ki, (öldürmek-

le önleniyor mu kaçakçılık?) haklısınız. Diyorsunuz ki ekonomik tedbir gerek, bu benim işim mi?»

Yağmur yağıyor.. Silgeçler şıkır şıkır..

.....

«Ez mina ceğer ça ve hu va hazdekûm.... Oğlumu, ciğerimi gözümü sevdiğim kadar seviyorum...

Vezirim... Cahilim..... Bize duvarları bırakıp gittin, belimi kırdın, boynumu büktün.. Bizim hükümetimiz temah bir hükümettir. Candarmi

Rabbiha haznaki... Candarmi Allahsızdır.....»

Yağmur yağıyor, silgeçler şıkır şıkır....

«Ceset upuzun.. Sallanıyor araba bozuk yolda.. Arabacı çocuğun hemen yanında bir torba. İçinde Hacı'nın parçalanmış kafası var, gövdesinden ayrı..

Tek gözünden ağlıyordu Zeynî.. Mapisteki babası, oğlunun fotografını istemiş. Oysa oğlu sınırın kuytuluk bir köşesinde öldürüldü.... ...Gel haberi nerden verek -Turna sürüsü değil bu- Gökte yıldız burcu değil... -Kirvem, hallarımı aynı böyle yaz- Rivayet sanılır belki- Gül memeler değil -Domdom kurşunu- Paramparça ağzımdaki....

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır şıkır... Yağmur yağıyor, parmak parmak...

«..... Nucut kadına bakıyorum. Bunlar da topraksız.. Toprakları olmadığı için sun'i gübreye ihtiyaçları yok.. Gübreyi topraklılar, naylon torbası-

nı da topraksızlar üleşiyor kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün olan, insan haklarına dayanan, hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa imtiyaz tanımayan milli demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti yurdumuzda... Anayasa.. Anayasa..»

Silgeçler şıkır şıkır.. Yağmur yağıyor..

«Ani yovmun ruhet al fırın.. Ben fırına gittiğim zaman, bir adam vurulmuş dediler. Mezbuh.... Bir adam kurban edilmiş..... Elimde olmayarak hududa doğru koşmaya başladım.. Koştum.. Koştum.. Askerler yasak dediler.. Öğrendim ki bu benim oğlummuş!. Benim oğlum!. Yıkandı, tabuta kondu sonra.. Kadınlar matem kurdular.. Harbi ala şugûrel şuvarip harbi.. Yazıklar oldu kızıl bıyıklı gence..»

Yağmur yağıyor...

Silgeçler şıkır şıkır...

Dünüyorum artık Ankara'ya!

Açmadı mübarek hava!. Sınırı geçemedim!. Rezil oldu bu röportaj... Olmadı!. Bu ikinci gelişin oğlum aynı yere onbeş gün içinde!.. Vermeyince mabut, neylesin Mahmut?. Korktun mu acaba? Çamuru mu bahane ettin yoksa?? İyi bir tart bakalım.. Korktun mu? Korktun mu? Çamurdan mı? Korktun mu? Çamurdan mı?. Adamlar, istersen geçelim agam, can kurban sana, demişlerdi.. Korktun mu acep? İyi bir tart?..

Geçseydin, geçseydin eğer, bu yazı dizisi çok daha iyi olacaktı.. Korktun mu acep? İyi bir tart.. Tart bakalım?.

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır şıkır..

Beş kişiyiz takside..

Otomobil akıp gidiyor gecenin zifirinde.. Allahına kadar yağmur yağıyor.. Otomobilin farının boru gibi ışıkları yağmuru delip geçiyor..

Bilmem, kaçıncı cığarayı ateşliyorum.. Çakmağın alevi parlayıp kararıyor.. Silgeçler şıkır şıkır...

«Ez mina ceğer ça ve hu va hazdekûm.. Ben oğlumu, ciğerimi gözümü sevdiğim kadar seviyorum.. Seviyorum.. Vezirim... Cahilim... Bize duvarları bırakıp gittin, belimi kırdın, boynumu büktün..... Türkiye halkını uyuyor farzedenler vardır.. Uyuyanlar kendileridir..... İki silah patladı.. İki insan yuvarlandı.. Bir tanesi suya düştü.. Ölüsünü sudan çıkardılar.. Yanlarında kaçak yoktu ikisinin de.. Silahlar patladı... Üç insanın devrildiği görüldü.. Sınır.... Yanlarında 53 baş hayvan var... Anlaşmışlar karşısı için... Arkalarından silahlar patlamış.. Üç ölü..... Mayın patladı, adam havaya uçtu.. Kolu bir yana ,bedeni bir yana düştü.. Akbabalar, kuzgunlar, leş kargaları üşüştüler mayınlı topraklarda yatan cansız bedene..... Pır pır uçakları geldi, kireç attılar Mustafa Erikcan'ın üstüne.. Mustafa dayanılmaz şeklinde kokmuştu....»

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır şıkır...

Beş kişiyiz otomobilde...

Otomobil akıp gidiyor gecenin zifirinde.. Yüz.. Yüz on.. Yüz yirmi.... İbre dayandı yüzyirmiye...

Silgeçler şıkır şıkır..

Yağmur yağıyor..

Arka sağda oturuyorum..

Bir siğara yakıyorum...

Yağmur yağıyor..

Yüz yirmi!.

Ara sıra soldan kamyonlar geçiyor hışımla.. Fırt diyor kayboluyor.. Farların ışıkları boğuşuyor kimi zaman..

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır şıkır.. Gecenin zifirinde..

«Ez mine ceğer ça ve hu va hazdekum... Bebeler, ne üste var ne başta.. Halil babasını, baba Halil oğlu Halil'i göremedi... Duvarlarda sun'i gübre torbaları naylondan.. Ne yapacaklar sun'i gübreyi, toprak olmayınca serpecek?»

Yağmur yağıyor..

Silgeçler şıkır..

Bir kamyon geliyor karşıdan.. Hay E.....şek.. Böyle far yakılır mı?. Yüz yirmi.. Yüz on.. Yüz.. Doksan!.

Kamyon, hay Allah..

Fırt diye geçiyor kamyon, suları şarp ediyor..

Şoför abanıyor direksiyona, beş kişiyiz taksi-de.. Araba bir sağ yapıyor, sonra sol, frene basma bu kadar!. Sağ taraftayım, arkada. Sola yıkılıyorum yanımdaki yolcunun dizlerine doğru.. Önümüzde

bir karaltı var... Yağmur yağıyor.. Silgeçler şıkır şıkır.. Üstüste çekilmiş fotoğraflar gibi karşısı.. Karaltı büyüdü.. Büyüdü.. Büyüdü..

Gümmmmm...

Bir şimşek çakıyor kafamda.. Ortalık daha bir kararıyor, bir karaltı uçuyor sağa, şarampola.

Doğruluyorum...

Beş kişiyiz.. Ön cam yok artık, silgeçler şıkır şıkır edemeyecek!. Kapıyı yoklayıp omuzluyorum..

Yağmur yağıyor şakır şakır!. İki ayağım üzerinde dineliyorum, duruyorum sapasağlam.. Ayaklarımın altında çıtır çıtır bir şeyler.. Yağmur yağıyor.. Eğilip alıyorum, ceviz mi ne? Yaklaştırıyorum gözüme.. Islak.. Salyangoz!.. Bir adam bağırıyor şaranpolda, karaltılar var.. At arabası.. Salyangoz yüklü.. Karşıdan gelen farı deli kamyon.. Sonra güm... At ve araba paramparça, adam sağlam...

Sırılsıklam giriyorum içeri..

«Geçmiş olsun hepimize....» Sığaralar yakılıyor.. Şöyle oldu, böyle oldu.. Geberiyorum gülnenmekten.. Şoför halâ dreksiyonda, Rodin'in Düşünen Adam'ı şoför kılığında.. Ters ters bakıyor..

«Bakma güldüğüme, bakıpta kızına!. Gülüyorum tamam, güldüğümün farkındayım.. Kızına.. Buna yaşama sevinci derler.. Yaşamak güzel şeydir kardeşim.. Eğer, çarpıştığımız at arabası değil de duran bir kamyon olsaydı, bunları düşünecek Fikret olamayacaktı! Hepimiz yenge olacaktık! Olmadık, tamam.. Yaşıyoruz.. Beşimiz de sağız..» Hele önümde oturan Urfa'lı doktor.. Geçmiş olsun dok-

tor.. Doktor yüzüme bakıyor.. Bi şeyin yok ya.. Yok.. Geberiyorum gülmekten....

Yağmur yağıyor, silgeçler şıkır şıkır değil artık.. İnip bir flaş çakıyorum.

.....

ANKARA — MAYIS, 9

«....SINIRDAKİ

MAYINLARDA

BİR AYDA 18

KİŞİ ÖLDÜ

NUSAYBİN, (HA) Kaçakçılığı önlemek amacıyla mayınla kaplanan yediyüz yirmi kilometre uzunlukta Suriye sınırında mayından bir ay içerisinde yedisi Suriyeli olmak üzere onsekiz kişi parçalanarak ölmüş, 200'den fazla büyük ve küçük baş hayvan telef olmuştur. Bir sınır yetkilisi (Mayın patlaması, insan ölmesi, kaçakçıların yaralanması olağan işlerden ve günlük vukuatlardandır) demiştir. Mayında ölenlerin istatistiğinin hazırlandığını söylemiştir.»

.....

.....

«VİRANŞEHİRDE 2 ASSUBAY İLE 6 JANDARMA ERİ TUTUKLANDI

VİRANŞEHİR — Viranşehir'de dün kaçakçılara göz yumdukları iddiası ile 2 jandarma assubayı ve 6 er adalete verilerek tutuklanmışlardır.

Assubay Yusuf Taymaz, Assubay Fikri Korkmaz ile Fettah Özkan, Hüseyin Biçer, Eyüp Çakır,

Ali Bayboğa, Mehmet Mısırlıoğlu ve Seyfettin Külhan adlı erlerin kaçakçılarla anlaşarak önceki gece Gökçayır istasyonu civarından 1200 sığırın Suriye'ye geçirilmesine göz yumdukları iddia edilmiştir...»

Mayında ölenler, kuytularda ölenler!. Ele geçirilen eşyalar!. Paralar!. Yüzbinler!. Yüzbinler... Pazarlıklar, arkadan kafalara isabet kurşunlar!...

«..... KAÇAK olarak tutulan eşyadan, A) Kaçak altınların T. C. Merkez Bankası alım değerinin, B) Ecnebi para esham ve tahvillerinin 3070 sayılı kanuna göre, Maliye Vekilliğince gösterilen makam tarafından tesbit olunacak değerinin, ...

..... % 25'i kaçağı haber veren ve tutanlara alâkalı idareler bütçelerinin buna ait faslından yarı yarıya verilir.....»

«..... Ez mina ceğer ça ve hu va hazdekûm... Oğlumu, gözümü ciğerimi sevdiğim kadar seviyordum..

Candarmi Rabbiha haznaki...»

«... Korkunç ve soylu bir tutkudur dayatma,
Yalnız bu kadar da değil
Yârin hayâli gibi üstelik
Nazlıdır, usludur, incedir.
Biz ki ustayız vatan sevmenin
Umut, saklımızda ölümsüz çiçek
Kırmızı — kırmızı
Pençe — pençedir .....»»

Ahmed Arif

HAYVANLAR VE İNSANLAR

AGVİRAN geçitinin tam doruğunda çatırtılar geldi arka taraftan... Şoförün benzi attı, otobüsü sağa aldı ve el frenini çekip, atladı yere..

Taş koydu muavin, irice.

Bir saat mi ne olmuştu Hınıs'tan çıkalı? Saat onbire geliyordu.

«..... Çocuğun minicik eli, suyun üstüne çıkıp iniyordu, sallanıyordu hafif dalgalarla....»

Gongül'ler salanıyor rüzgârda.. Topuk, yahut buraların deyimiyle Gongül'ü bilir misiniz? Kurşun kalemden biraz ince yarım metre kadar bir sap.. Sapın ucunda mor-mavi mine çiçeklerden bir

top, elma kadar. Üç beş top birarada, sıhhatli bir çiçek.

Rüzgâr estikçe -ki durmadan esiyor- Gongül'ler yere değecek neredeyse... Hani rüzgâr ılık olsa, kamçı gibi vuruyor, sallıyor adamı!.

«... Çocuğun minicik eli, suyun üstüne çıkıp iniyordu, sallanıyordu hafif dalgalarla....»

Erzurum istikametine dev bir kamyon geçti Trabzon numaralı, ot yüklü.. Fırlayıp el ettim, iplemedi şoför!.

Hacıömer köyüne daha bir saat var.. Orada inip Tekman'a geçen bir araç gözleyecektim. Hani, Kızamık Melekleri * vardı ya, Tekman'da iki güzel bebe Tevrat ile Salata?. Buralara gelmişken bir kez daha göreyim dedim o bebeleri.. Dedim ya..

«Bilya dağılmış..» diye homurdandı şoför, kamyonun altında..

«Canıyın bülbülü sağolsun kurban» dedim.. *«Yolculuk hali olur böyle şeyler..»*

Taa başından beri, yani yolcusu olduğum Varto'dan beri; kırılmış farlarının, camsız pencerelerinin, pek iyi tutmayan frenlerinin, en ufak tümsekte adamın başını tavana vurduran sıçratmalarının hiçbir sakıncası olmadığını savunan şoför, bilyaları yapan *«gâvur»* a iyice «giydirdikten» sonra ellerinin kara yağını üstübüyle silmeye başladı, *«yedek parça da yok piyasada»* diye ilâve etti.

Çantadan rüzgârlığımı çıkardım.

---

* Bk. gide gide 8 - Fikret Otyam

Kış erken gelecek doğu'ya. Belâlı bir kış olacak, yazınız bir tarafınıza.

Bu ayda rüzgâr böylesine soğuk esmez, Agviran geçitinde, dorugunda olsa bile!. Bu kış, belâlı bir kış olacak, kıtlık-kıran.. Ocak söndüren.. Üç-beş top Gongül'den birisi çiçekli.. Diğerleri sararıp-solmuş.. Yaz, kurak gitmiş.. Kimi yerde Gongül'ler ilk kar düşende yine mine gibidir oysa..

Gongül'ler sallanıyor rüzgârdan..

Çocuğun eli de mi böyle sallanıyordu acep?

Çobantaşı'nın eski adı Sığı idi. Hacılar köyü yakındır Sığı'ya. Hacılar'dan bir şeyhin oğlu bıyığı yeni terlemiş, Sığı'ya imam edildi!.

Köyde taze bir avrat vardı, imam dolanıyordu avrada.. Avradın bir kız bebesi vardı dört yaşlarında. İmamdır, Allah'ın evine de girer, kulun evine de.. Taze avradın kocası çoban, seyrek uğrayabiliyor evine. Ama şu küçük çocuk!..

Kar-kış, kıyamet.. İmam geldi yine.. Köşeye geçip oturdu, taze avrat çay pişirmeye geçti.. Bebe odanın köşesinde ceviz yiyordu.. İmamdır, canı ceviz çekti, istedi ama vermedi çocuk. İmam kalkıp el attı çocuğun entarisine, cevizlerin durduğu yere, cecuk bağırdı :

«.... *Kurrekeriiii.*» *

İmamdır, bozulur elbet, bastı tokadı bebeye.. Bebe ağlar, ana girer içeri.. İmam bağırır :

* Eşeğin oğlu

«Bu çocuk cin çocuğudur, büyürse insanlığa zarar getirir. Bunu adem oğluyla değiştirmek iktiza eder..» der ve cin çocuğun beşeriyete ne denli zararlı olduğunu anlatır!. Taze avrat, cin çocuğunun cininin nasıl çıkacağını sorar, beriki izah eder.. Bebe dil çıkarır imama.. İmamdır, şeyhin oğludur, marifeti sonsuzdur. İmam dil çıkaran çocuğa iki tokat atar, hızını alamaz şöyle bir duvara çalar.. Çocuk yığılıp kalır! *«Su dökün, cinlerden yıkansın..»* İmamın öğüdü yerine getirilir. Ama çocuk halâ baygındır yerde.

«Verin şunu bana, değiştireyim, cinsiz hale getireyim.» Ve alır çocuğu imam paltosunun altına, giderler kar-kış kıyamet.. İmam çocuğu bırakır köyün dışında kuytuluk bir yere, karlara gömer. Cini çıkacaktır bebenin!..

Bir çift göz izlemektedir olanları..

O gözler ertesi günü yeniden bakar bebeye.. Etrafındaki karlar, körpecik vücudun ısısıyla erimiştir ve yaşamaktadır çocuk.

Koşarak döner eve, der vaziyet böle böle.. Yaşıyor benim yeğenim..

Çoban baba evine dönmüştüir, kucaklamak iste bebesini, der karısı *«hal böle böle, cindir bizim çocuğumuz, büyünce insanlığa zararlı olacaktır, bizim şeyhin oğlu ve köyümüzün imamı cinini çıkaracaktır, değiştirecektir bildiğimiz gibi bir çocukla..»*

Ve izinsiz imam anlatmaktadır camide çobanın çocuğunun kaybolduğunu, belkide kurtların parçalayıp yediğini.

Şerafettin Dağı'nın batı eteğinden Göynük vadiinden Göynük suyu akar. Yeşilliktir dere kenarı kara kışa rağmen. Yeğenini yeniden yoklamak için gelmiştir o gözler.. Bakar yeğeni yoktur karların içinde ama ayak izleri vardır bi çift dereye inen, o da iner dereye bakar suya, bakar bir el ara sıra suyun üstüne çıkıp inmededir hafif dalgacıklarla, bir el inip çıkmaktadır suyun üstüne dalgacıklarla hafif hafif. İyice bakar ve koşar eve hal böle böle.. Köy halkı toplanır, girerler suya, başına bir iple taş bağlanıp suya atılan çocuk çıkarılır sudan..

Berlin'de hakimler var da Bingöl'de yok mu? Elbette var; ağaların şeyhlerin baskıları, yalancı tanıkları ve de paraları, tehditler taze avradı ve çoban kocasını, olanları izleyen gencecik kayınbiraderi ama Bingöl'de hakimler vardır, Bingöl'de cezaevi vardır, yasalarda maddeler önce idam sonra 36 yıl hapis cezası, eğer af çıkmazsa uçkuruna düşkün izinsiz imam, şeyhin oğlu daha yatacaktır 34 yıl..

Gongüller sallanıyor yere kadar. Bu kış belâlı bir kış olacak doğuda.

Ot kamyonları geçip gidiyor Karadeniz istikametine Trabzon ve Rize numaralı.

Elimde teleobjektifli fotograf makinası çok ötelerdeki beş hanelik köyde olanları izliyorum, otobüsün muavini giriyor kadra, yaklaşıyor yaklaşıyor ve çıkıyor makinanın içinden kulağımın dibinde bir ses :

«Vermediler, biz kendi karnımızı doyuramıyoruz kurban, sizi nerden doyurak dediler, vermediler haklılar da..»

Dörtbuçuk saattir Agviran'ın doruğunda aç susuzuz. İnek sürüsü geçiyor dereden, rüzgâr daha bir sıkı esse devirecek bu etsiz, sütsüz ve kısmetsizleri. Bir tanesi gerilerde kaldı, kocaman dilini çıkarıp burnunu yalıyor, mühür gözlü bir şey.. Bakışıyoruz karşılıklı.

Böğürmek istedi, hırıltı gibi acaip bir ses çıktı boğazından böğürmenin (b) si ile ilgisi-ilişiği olmayan..

Ne bilsin bu kez de hayvanlar için geldiğimi doğu'ya? Adı üstünde inek!.

«KİRVEM HALLARIMI AYNI BÖYLE YAZ..»

DOĞU Anadolu'nun bazı illerinde, iklim yönünden de bir düzensizlik görüldü bu yaz. Topraklar susuzluktan çatladı, baharın gür gür fışkıran ekinler ve otlar güdük kaldı. Ekinlerin büyük bir bölümü de tarla farelerine nasip oldu! Her türlü sosyal güvenden yoksun Doğu halkı 1957 ve 1961 yıllarını acı acı hatırladılar.

Muş, Elazığ, Bingöl, Ağrı, Erzurum ve Kars halkının bilmediği şey değildi kuraklık..

Banka borçlarıyla, tefecilerin aracıların zulmüyle halli hamur olmuş Doğu insanları, kuzuları daha analarının karnındayken satma durumunda olan Doğu insanları inanılmaz bir «tevekkül» içinde gözlerini, o yağmur indirmeyen göğe diktiler..

Durmadan eksilerek baharı beklemişti hayvanlar; inekler, öküzler, mandalar, koyunlar, keçiler meçiler... Önlerine konulan yetersiz ot ve samanla ayakta kalmayı başarabilmiş (!) hayvanlar baharla birlikte gün yüzüne kavuştular. Karınları birbirine geçmiş, birer kemik yığını haline gelen hayvanlar ki bura halkının can damarıdırlar, kendile-

rini bekleyen felâketten habersiz dağlara, bayırlara döküldüler. Sahipleri göğe bakarken, onlar çatlamış topraklar arasına burunlarını sokup yedi sekiz ay süren açlığın, daha doğrusu doymazlığın acısını çıkarmaya çalışıyorlardı. Havalar kurak gitmiş, aç ve doyumsuz hayvanlar karınlarını tam doyurmadan, et tutmadan yeniden açlığın içine girmişlerdi.

PANİK

Halk, tam deymiyle paniğe kapılmıştı.. Elindeki hayvanını yok bahasına elinden çıkarmaya, elde edebildiği o bir avuç parayı banka borcuna denkleştirmeye çalışıyordu.. Hayvan piyasası allak bullak olmuş, geçen yıl 1750 liraya alınan bir mal, 500 liraya alıcı bulamıyordu.. Ot ve saman fiyatları alabildiğine yükselmiş, aracılar, tefeciler çıkarcılar piyasanın daha da düşmesini beklemeye koyulmuş, üreticiyi kıskaca almıştı.

Bu, Doğu halkının değiştirilmek istenmeyen, insanların yazdığı, çizdiği alın yazısıydı!.

KOYUNUN KARNINDAKİ KUZU

Bir yıl önce Kars'ın Susuz ilçesinde bir yurttaş şöyle diyordu:

«Biz koyunlarımızın karnındaki kuzuyu daha doğmadan satıyoruz! Kuzu doğar, altı ay besleriz ve kışın kendisinden borç aldığımız tefeciye, yahut ağaya o kuzuyu kocaman koyun halinde teslim ediyoruz, zira yapılabilecek başka bir şey yoktur!»

Bu koyun o yıllar 125-150 lira ediyordu!. Karın daki kuzu için ağadan, tefeciden 50 lira alan bir yok-

sul, bu 50 lira için 75-100 lira faiz ödüyordu kısacası!..

BU DA İŞ Mİ ?

Bunu anlattığımız bir başka Doğu'lu «O da iş mi?» demiş eklemişti :

«Haydi onların hayvanları var ki karnındaki kuzuyu elli liraya kapatıp tefeciden borç alabiliyorlar. Koyunu olmayanlar ne yapsın? Biz ise emeğimizi, gücümüzü, alın terimizi kapatıyoruz tefeciye»

Anlamamıştık, anlatmıştı.. Doğu'nun o zalım, o hayın kış aylarında daha da sefil olan yoksullar, emekçiler ta kış içinden tefecinin, ağanın kapısına el pençe durup, yazın ücretler 15 liraya çıktığı zaman 5 liraya çalışmak üzere borç para ister ve emeğini ve alın terini ve gücünü taaa kış aylarından kiralar sömürücüye...

TÜFEK İCAD OLDU NE OLDU?

Mertlik bozulmuş.. Bunu bilmem, bildiğim şey; rakam icad oldu «fukaralık edebiyatı» bozuldu. Artık, «halk yoksul, güçsüz, bakımsız, doyumsuz» demek inandırmıyor kişioğlunu, çünkü bu ülkede 1960 ak devriminden sonra rakam icadolmuştur. Şimdi fukaralık edebiyatını bozan rakamlara bir göz atalım, kısaca...

«.... Doğu Anadolu bölgesinde ekonomik çaba tarımda, tarımın da hayvancılık dalında ağır basar. Bölgede faal nüfusun % 90'ı tarım alanında % 4'ü küçük el sanatları dahil imalâtta, % 5'i tica-

ret ve hizmetlerinde çalışır. Tarım nüfusunun % 70'i hayvancılık yapar. 1962 yılında Türkiye'deki toplam büyük ve küçük baş hayvanların % 26'sı Doğu Anadolu bölgesindeydi. Bölgede pazarlama konusu olan etin % 50'si Doğu'dan gelmektedir.

OLMAYA DEVLET CİHANDA...

.... Köy nüfusunun asgarı % 2.5'i veremlidir. İlk yaş içindeki çocuk ölüm oranı çok yüksektir. Özellikle bazı bölgelerde frengi, cüzzam, trahom ve verem yaygındır. Yalnız Mardin, Diyarbakır, Hatay Van, ve Bitlis illerinde sıtma 217, trahom 467, cüzzam 113, verem 112 köyde yerleşmiştir.

Sıtma		Trahom	
Yıl	Vak'a sayısı	Yıl	Vak'a sayısı
1960	3092	1960	41.762
1963	4365	1963	104.073
1964	5081	1964	140.624
1965	4185	1965	120.846 [1]

KÖY YOLLARI

... 1965 nüfus sayımı sonuçlara göre, toplam nüfusumuzun il-ilçe ayrımına göre 20.582.338'i (% 65.6), 10.000 nüfus ayrımına göre 21.996.480'i (70.8) köylerde 65.277 yerleşme yerinde yaşamaktadır.

... Bugün, yaklaşık olarak 150.000 Km. köy yoluna ihtiyacımız olmasına rağmen, yaz-kış geçit ve-

(1) T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, İkinci Beş Yıllık Plan Çalışmaları -Mart 1967- Köy ve Köylü Sorunları-Sosyal Planlama Dairesi

ren standart köy yolu mevcudumuz 22.800 Km.dir. Bu, köylerimizin henüz % 85'inin köy yolundan yoksun olduğunu göstermektedir [2]

SU..... SU..... SU.....

... 65.277 yerleşme biriminden, 20.783'ünün içme suyu olduğu, 18.437 sinin yetmediği, 25.057'sinin de içme suyu olmadığı bilinmektedir. Bu köysel yerleşme yerlerimizin % 64'ünün içme suyunun ya hiç bulunmayışını ya da yetersizliğini ortaya koymaktadır.

IŞIK.. IŞIK.. IŞIK..

...Elektriğe kavuşmuş köy sayımız ise 1966 icra yılı sonunda 693'e ulaşabilecektir. Bu, köylerimizin % 98.34'ünün elektrikten yoksun olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır..... Durumun böyle oluşu, Türk köylüsünün insan haysiyetine yakışır bir yaşama düzeyine ulaştırılmasından da öteye, içme suyu ve yol gibi en ilkel ihtiyaçlarından da yoksun şartlar içinde olduğunu yansıtmaktadır.

SEÇ SEÇ AL!.

....Kolayca hesabedebiliriz, en yüksek köy elektrikasyonu seviyesine sahip memleketten 150 defa, en aşağı köy elektrifikasyonu seviyesine sahip memleketten 100 daha dûn vaziyetteyiz. Şayet, aynı tempoda köy elektriklenmesine devam edersek, en düşük köy elektrifikasyonuna sahip memleketler seviyesine gelebilmemiz için 1400 seneye ihtiyaç ol-

(2) Aynı kaynak

duğu, en yüksek köy elektrifikasyonuna sahip memleketler seviyesine ulaşabilmek için daha 2500 seneye ihtiyaç olduğunu hesaplayabiliriz.[3]

YENİDEN DOĞUYA DÖNELİM

..Doğu Anadolu bölgesi kapsamına toplumsal ekonomik yapı, tabii ve mevzii şartların homojenliği bakımından Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Erzincan Hakkâri, Kars Siirt, Tunceli ve Van illeri alınmıştır.

Doğu bölgesi kapsamına alınan 12 ilin arazi varlığı (14.643.000 hektar) 146.483 Km² olup, Türkiye arazisinin % 18.8'ini teşkil etmektedir. Bölgede 1965 nüfus sayımına göre 3.126.712 kişi yani nüfusumuzun % 9.9 u yaşamakta ve Km kareye 44 kişi isabet ettiği nazara dikkate alınırsa bölgenin nüfusa nazaran kapladığı alan yönünden önemli olduğu anlaşılmaktadır[4]...»

GELSİN MAKİNALI TARIM..

1950 yılından sonra hesapsız, kitapsız bir makinalı tarım afeti fırtına gibi girdi bütün Türkiye'ye.. Dağ bayır sürülüyordu. Neden sonra Türkiye bir traktör mezarlığına dönmüştü. Köylü kalkınıyordu.. Hele Doğu? Mer'alar tarlaya çevrilmiş, hayvancılık büyük darbeler yemişti, yiyecekti de.. Sonra çetin kışlar gelmiş, ot yetişmemiş binlerce hayvan alınan bütün tedbirlere rağmen leş olup çıkmıştı..

---

(3) 1. Elektrik Mühendisliği Kongresi Tebliğleri 1963, Sayfa 48.

(4) 1. ve 2. kaynak

RAKAMLAR NE DİYOR BU KONUDA?

«... 12 ilde 1950 yılında 474.26 hektar olan ekili arazi miktarı % 114 arttırılmak suretiyle 1964 yılında 1.161.526 hektara yükselmiştir. Yani 687.000 hektar mer'a sürülmüş ve 12 il'deki mer'a miktarı 9.863.376 hektara inmiştir. Böylece bölgede, mer'a kalitesi ve verimi, bölgenin bitkisel üretime elverişsiz bulunması gibi sebepler nazarı dikkate alınırsa 12 il'de hayvansal üretim için son derece önemli kaybın meydana geldiği söylenebilir.

...Türkiye'de mevcut Koyunun % 27.2'si, Sığır'ın % 36.6'sı, Keçinin % 27.8'i Mandanın % 43.5'i bu bölgede bulunmaktadır. Bölge hayvan kesafeti bakımından da önemlidir. Diğer 55 il'in hayvan kesafeti Km2 de 100 kabul edilirse 12 il'in hayvan kesafeti Km2 de 175 dir.

..... Doğu Anadolu'da iktisadi yapı hayvancılığa dayanmasına rağmen hayyansal üretim, miktar itibariyle önemli değildir. Toplam üretimin (Türkiye) süt'te % 19.5'i, yapağıda % 17.4'ü, keçi kılında % 26.4'ü, tiftikte % 3'ü ve canlı hayvanda % 28.1'i bölgede üretilmektedir.» [5]

VER ELİNİ DOĞU

Bir süre yurt dışındaydım. Dönüşte her zaman yaptığım gibi, olmadığım günlerin gazetelerine göz attım.. Bakanlar Kurulu iki kere toplanmış, Doğu bölgesinde kuraklık nedeniyle ortaya çıkan sorunları incelemiş ve bazı ön tedbirler almış..

---

(5) Doğu Anadoluyu Kalkındırma Sorunları Semineri -Üzeyir Eren- Tarım Bakanlığı Veteriner İşleri Gn. Md. Planlama Müşaviri

Ankara Temsilcimiz Kemal Aydar «haydi, giy çizmelerini seni doğuya gönderiyorum, önemli bir konu bu» demişti.

Malatya'ya hareket eden mototren gide gide Ankara'yı arkada bırakıyor Orta Anadolu'nun göbeğine hızla ilerliyordu.. 14 saat sonra Malatya'da idim.. Daha sonra Elazığ, Bingöl, Muş, Varto, Hınıs, Erzurum, Kars'ı alıcı gözle dolaşacak, gittiğim bir Kars köyünde «Bizim burada anamız bellesin, sen gâvur memleketlerinde keyif çatlat olmadı bu kurban?» diye köylü dostlarımdan azar işitecektim.

«HACIBEY ORADA DUR BİR KALEM

* *Samanın sarısını, odunun kurusunu martta koy*
* *Saman pazarında mücevherin kıymeti olmaz*
* *Öküz eşiyle döğen dişiyle döner*
* *Öküz ölür çift kalır, eşek ölür yük kalır*
* *Öküzü öküz edeceksen yem al, karıyı karı edeceksen don al*
* *İnek danasını oğlan anasını bulur*
* *Sarı inek meleğen olur, kahpe karı güleğen olur*
* *Öküz öldü ortaklık ayrıldı*

BİR binanın damına gönderdi İsmail, *«Git oraya»* dedi, *«açık havada yemek ye, iki kadeh de atarsın, zira kebabçılarda falan içki yasak biliyorsun.»*

Öyle yaptım.. Nefis bir havası vardır Bingöl'ün.. Yıldızlar pırıl pırıldı.. Ay da doğmuştu.. Binanın damında sekiz on masa vardı, etraf tahta perdelerle çevrili, tahtaların uçları da renğârenk am-

pullerle donatılmış.. Gece Sefası, Reyhan, Itır çiçekleri burcu burcu kokuyor tahta perdenin altındaki saksılarda..

Pikapta cızırtılı bir ses, pırıl pırıl göğe uçuyor:

«Hey Sadullah Sadullah

Sevdim vallah billah

Sen de gel sev beni

Üzme beni Sadullah!.»

Kimdir acep bu Sadullah, plak olmuş gelip Bingöl'ün tek içkili açık hava zıkkımhanesinde, Çubuk şarabına Coca-Cola karıştırıp içen insanlara ruhun gıdası oluyor?

Ak saçlı, ama dipdiri bir adam geldi, bütün masalara temenna çaktı, lâflar attı.. Belli ki buranın müdavimlerinden.. Şarabı geldi, yudumluyordu tadına vara vara.. O'na da lâf attılar, çakır keyifti :

«Sen öbür dünyada şarap musluklarını açıyormuşun, biz şimdiden kendimizi buna alıştırıyoruz der Ömer Hayyam.. Evet alıştırıyoruz kendimizi ki orada sıkıntı çekmeyelim..»

Yıldızlara doğru bir kahkaha parlattı.

Plak dönüyor cızırtılarla :

«Hey Sadullah Sadullah....»

Adam, plâktaki sözleri anlamak için vaziyet aldı, göğe bakıyordu. Karşı masadan lâf attılar :

«Abi, nereye bakıyorsun öyle?»

«Aya bakıyorum, doğdu mu bize diye!.»

«Canım bırak sen de, ayın doğacak hali mi kaldı? Amerika ona da el koydu.. Dante'nin bir eseri var orada yazıyor, adam Merih'e gitmiş..»

Çubuk şarabına Coca-Cola'lar boşaltılıyor ve plâk dönüyor :

«Gelde sev beni, üzme beni Sadullah.. Ah Sadullah Sadullah....»

AMERİKA... AMERİKA...

«Bey» demişti.. *«Mühendis misiniz?»* Neci olduğumu söylemiştim.. Şoför Hacı tatlı dilli bir adamdı. Sık sık namaz molası veriyor, 1969 gıcır gıcır otobüsüne besmeleyle adımını atıyor ve bir yandan da bana cevaplar yetiştiriyor Doğu hakkında bilgi veriyordu.. Ot ve buğday sıkıntısı için Doğu'ya geldiğimi söylemiştim.. *«Cenab-ı Allah vermezse kim ne yapabilir?» Diyordu.. «Tanrı herkesin rızkını kendine göre verir.. Beş parmağın beşi de bir mi bey? Değil elbet.. Sen şu kadar alacan, ben bu kadar alacam mesele bu.. Bunu kimse değiştiremez.. Ama ne var ki kalkınmamız lâzım.. Kalkınmak için çok, ama çok çalışmak lâzım.. Çok çalışmalıyız. Fakat herşeyden önce içimizdeki masonları, farmasonları yahudileri temizlememiz lâzım değil mi bey?»*

«Ya Amerikalılar ,kalsın mı onlar?»

«Tabi kalmalı, Amerika bizim müttefikimiz, en büyük dostumuz.. Amerika gitsin diyenler, Rusun gelmesini isteyenlerdir. Ne zarar gördük Amerikadan, hiç. Tahmin ediyorum ki siz ilk kez geliyorsunuz bizim buralara.. Bakmayın yazılanlara söyle-

nenlere hepsi purupuganda.. Köylü açmış, köylü sefilmiş, köylü yer altında yaşıyormuş, yalan hepsi yalan. Köylü cahil, heriflere aptesane yap dersin yapmaz deyuslar, illâ ki damın dibine eder, yahu yap bi aptesane rahatla orada.. Hayır, yapmaz.. Aha şu gördüğün yerlere kom derler, ahır gibi ama gidelim şimdi, döşeğini kaldır beş bin liralık mavzer çıkar, ona parayı bulur, bir adam ki bir mavzere beş bin kayme verir, onun en azından yüzbin lirası vardır. Çalışmak lâzım, çalışmak.. Herşeyden önce masonları, farmasonları, yahudileri içimizden atalım, bütün islâm birleşelim, Amerikaya sıkı sıkı yapışalım. .Şark geridir diyorlar, kim bıraktı şarkı geri? İsmet Paşa..»

İsmet Paşa'ya elli vurup bir saydıktan sonra, yarenlik çalışmaya, kalkınmaya, devlet planlama dairesine ve vergiye geldi.. Hacı'ya bir soru atıyor bütün otobüs yolcuları sıkı bir tartışmaya giriyordu. Hacı'ya nihayet «*Kaç para vergi veriyorsun?*» dedim.. Hacı dertli vergi konusundan.. «*Vermiyorum*» dedi apaçık.. «*Vermiyorum.. Bir icad çıkarmışlar; defter tutturuyorum, gidiyorum herife, diyor Hacı, dünyanın en aptal adamı sen misin? Niye vereceksin vergi, kim veriyor, şunun şunun defterlerini ben tutuyorum, herifler kocaman tüccar onlara bile verditmiyorum sana da verditmem.. Hay Allah razı olsun diyorum.. Ama dese ki devlet, Hacı sen yılda ikibin papel vereceksin Allah seni inandırsın veririm, niye vermeyeyim, tonla para kazanıyorum azıcık da devlete vermişim ne ziyanı var? Ama illâ ki şu defter, yok fatura matura falan, ben de vermiyorum.. Zaten benim aklım ermez defteri tutan hallediyor herbişeyi..»*

Amerika'nın Kıbrıs buhranı sırasındaki tutumuna geldi söz, Hacı İsmet Paşa'yı yine benzetti, altıncı filoya rağmen çıkartma yaptırmamasını sıkıca yerdi, «*Zaten*» dedi, «*İsmet Paşa İstiklâl savaşına da katılmadı, başkaları vuruştu parsayı O topladı!*»

«*Yooo Hacı, orada dur bir kalem*» diye patladı bir yolcu.. Hep dinliyordu başından beri.. Çakır gözlü, pak yüzlüydü.. Heyecanlanmıştı, anlaşılan o ana kadar zor tutmuştu kendini..

«*Çalışalım diyorsun, ben eşek gibi çalışıyorum altıyüz on lira geçiyor elime. Bordurodan vergim sırp diye kesiliyor, zam zam diye uyuttular bizleri yıllarca.. Ne zam ne bir şey.. Hayat günden güne pahalılaşıyor, bizim maaşlar aynı, üç çocuk okutuyorum.. Masonu, farmasonu, yahudisi atılırsa benim maaşım yükselecek mi Hacı ver bunun cevabını.. Asıl içimizden Amerika'yı atmalıyız.. Bizim sömüren, iliklerimizi, madenlerimizi petrolümüzü, beynimizi herşeyimizi sömüren Amerika'yı atmalıyız herşeyden önce.. Neyle gidecekti İsmet Paşa Kıbrıs'a? Herif jetlerimizi uçuracak benzini bile vermedi.. Baktık, bizim zannettiğimiz ordu Türk milletinin değil, Nato'nunmuş.. Herif içimize girmiş bizim topraklardan casuz uçaklar kaldırıp başımıza belâ çıkartmak için uçuşlar yapıyor.. Geçenlerde yazdı İlhami, atom başlıklı bir uçak az kalsın düşüyordu, ne olur bilir misin düşerse, milyonlarca müslüman ölür senin anlayacağın. Herşeyimizi Amerika idare ediyor, herşeyimiz onun istediği biçime girdi böyle miydi Atatürk zamanında de bakalım?. İkinci dünya savaşı çıkmış, bütün dünya milyonlarca ölü vermiş bizim burnumuz kanama-*

mış, ordular beslemişiz fakir düşmüşüz ama şekeri beş liradan yemişiz ne yapılacaktı ya? Eldeki bütçeye göre koca milletin her ihtiyacı karşılanabilir miydi? İhtiyaçlar tesbit edilmiş, fakiriz ama kravatımız başkasının elinde değil. Halk sadece savaş dışı kalmamanın bahtiyarlığını unutmuş yıkmış İsmet Paşayı.. Demokratlar gelmiş gitmiş Türkiye bundan sonra.. Geçenlerde Yeni Gazetede Hikmet Bil yazdı. Yıllar önce Mescid-ü Aksa'ya gitmiş.. İmamla tanışmış. İmam İsmet Paşa'dan hayırla bahsetmiş. Hikmet Bil, o gazeteci de sormuş neden diye? Adam cevap vermiş, şu sırtımdaki cübbe İsmet Paşa'nın hatırasıdır diye.. Kim duydu bunu şimdiye kadar? Başkası olsa dünyanın reklamını yapar bundan medet umardı. Paşa yapmaz böyle şey. Sen bırak bunları, arkadaşa yanlış malumat da verme. Doğu zengin diyorsun, neresi zengin? Halk perişan yoksul. Doktorsuz, ilaçsız, hastalıklar içinde. Malını doğru dürüst satamaz, arayanı yok, soranı yok doğru dürüst.. Herif mevzeri alıyor keklik vurmak için değil, canını ırzını, namusunu, malını korumak için. Yani devletin işini kendi yapıyor, yalan mı?»

Konuşuyordu yolcu. Hacı bazılarını onaylıyordu. Nihayet masonların, farmasonların, yahudilerin yanına Amerika'yı da kattı.. *«Peki Rusya ne olacak?»* dedi.. *«Rus'u mu alalım bu sefer?»*

Yolcu cevap verdi :

«Ne Şam'ın şekeri ne Arabın yüzü. Ne Amerika, ne Rusya.. Başımızda yahudiden de masondan da belalı bir iş var Amerikadır bu. Oku İlhan Selçuk'u oku Çetin Altanı.. Hergün uyarıyorlar mille-

ti.. Uyardıkları için de analarına avratlarına küfrediliyor, çünkü doğru yazdıkları, çünkii Türk milletinin menfaatine yazdıkları....»

Gidiyoruz yolumuzda ırgalana, ırgalana.. Saatler sürüyor yarenlik.. Hacı artık dinlemeye geçmiş.. Yolcu vergi konusunda da açıklamalar yapıyor ve çok doğru, çok akıllıca şeyler söylüyor. Günde dört gazete okurmuş.. Namazını niyazını, orucunu ihmal etmezmiş, ama milletin menfaatini hepsinden üstün tutarmış. Sömürü düzeni yıkılmalı, yabancılarla işbirliği yapıp halkı sömürenlerle savaşmalı, yeraltı yer üstü servetlerimizi halkın, yani milletin aleyhine kapatan zihniyeti bu seçimlerde yıkmalıymış. Ve anlatıyordu yeniden neden yıkılması gerektiğini.

Ve yolcular onaylıyordı belki ilk kez duydukları şeyleri, hayret ve şaşkınlıkla ve *«Vay anasına»* diyerek.

Neden sonra ismimi sordu, söyledim.. *«Zaten, acaba? diyordum»* dedi. Hacı'ya anlattı.. *«Hacı, beyin dokuz kitabı var, bizim buralar için, anladın mı neden güldüm'süyordu sen konuşurken..»*

Hacı bu sefer oğlunu kaldırdı ön sıradan beni aldı.. Bingöl'e sevgiyle geldik.. Kaptığı bavulumu *«Estağfurullah»* deyip zorla aldım elinden.

«Perişanız» dedi adam.. *«Perişanız bu yıl.. Ne ot var, ne buğday.. Millet elindeki otunu, ihtiyacını satıyor.. Trabzon Rize çekiyor otu, heriflerde para var.. Doksana çıktı otun kilosu, halk ihtiyacını satmayıp da ne yapsın? Satacak ki bankaya borcunu ödeyebilsin....»*

Sabaha kadar —neredeyse— devam etti yakınma.. Ertesi gün devam kaydıyla!.

HAYVANCILIK KREDİSİ
HAYVAN BAŞINA YILDA 125 KURUŞ!

ARALIK ilçesi de hayvancılıkla geçinir. Geçen yıllarda CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Aralık ilçesinde «*Ortanın Solu*»nu anlatıyor, Ortanın Solu ile «*gelecekleri*» sıralıyordu.. Saçları kınalı, çok yaşlı bir kadın kesmişti Ecevit'in sözünü..

«*Ogil, ogil*» demişti.. «*Bütün bunlar olduğu zaman torunum et yiyebilecek mi?*»

Şaşırmıştı Ecevit bir an. Ortanın Solu'nda et; et yemeği, kapama, yahni, incik kebabı, tas kebabı, kavurma ve de başkaları düşünülmemişti ayrıntılı olarak.. Ve kadın eklemişti :

«*Et yiyebilecekse torunum, helal olsun, bu yol iyi yoldur.*»

Ve hemen Doğu Mitinglerindeki bir döviz gözümün önüne gelmişti :

«*Terzi sökiiğünii dikemez, Doğulu etini yiyemez.*»

Sonra diğer dövizler :

«*Batıya fabrika, Doğuya komando-Doğuya çok bakan geldi, gören gelmedi- Kanın varsa kulu kö-*

lesiyim kanun yoksa dağda eşkiyayım -Davamız sefalet davası- Giydiğimiz çul içtiğimiz çamur -Eskiden tabutluk şimdi kürtçülük- Jandarma ve tahsildar işte Doğuda bildiğimiz devlet-»

NE DENLİ GERÇEK?

Gerçekle ilgisi var mı bu yakarışların? Bırakalım doğuya bir an, zaten doğu batı diye yok bir şey; Türkiye bir bütündür. O halde tüm Türkiye'ye bakalım bir yol:

«....Gerçekten, büyük çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen, eğitim olanaklarından sınırlı olarak yararlanabilen; ana uğraşı dalları olan tarımda, tarımsal yapı ve tarım teknolojisiyle tarım araçlarının ilkelliği gibi nedenlerle az üretebilen ve pazarlama düzeninin yetersizliğinden ötürü büyük gelir kaybına uğrayan, yıllık gelir seviyesi ciddi olarak düşük; asgari % 2.5'i veremli, ilk yaş içindeki ölüm oranı çok yüksek, besleme olanakları ve koşulları geliştirilmeye muhtaç; % 85'i standart köy yolundan, % 98'i elektrikten yoksun, % 64'ü içme suyundan ya tamamen yoksun ya da yetersiz içme suyuna sahip; kalkınma konusunda sahip oldukları tüm kaynakları en isabetli ve verimli bir şekilde değerlendirmekle ilgili koşullara kavuşamamış; çalışma haklarını kısıtlayan çeşitli olumsuz koşullarla karşı karşıya bulunan ve toplum nüfusumuzun büyük bir çoğunluğunun yaşamakta bulunduğu (il-ilçe ölçüsüne göre % 65.6, 10 bin nüfus ölçüsüne göre % 70.8) köylerimizi ve köylü nüfusumuzu, insanlık haysiyetinin gerektirdiği asgari yaşama düzeyine

kavuşturmaya yönelmiş ve planlı kalkınma döneminde.....» [1]

HAYVANCILIK KREDİSİ

Nereye gittiysem ilk yakınma hayvancılık kredisinden, yetersizliğinden, keyfiliğinden, azlığından...

«Ne kredisi? Hayvan? Nasıl alacan babo? Kolaydır kredi almak?»

Böyle başlıyor yakınma, sonra anlatması kalemc gelmez şeyler... Doğru mu bu yakınma acep? Yine rakamlara bakalım :

«..... Türkiye, toplam hayvancılık kredisine kıyasla da düşük seviyededir. Nitekim 55 ilde 100 kabül edilirse, 12 il kredi miktarı 35.7 dir.

Böylece hayvancılığa bölgede bitkisel üretime, Türkiye'de toplam hayvancılık kredisine kıyasla düşük seviyede kredi verildiği anlaşılmaktadır. Halbuki yüksel üretim seviyesinin sağlanması ve devamı krediye ihtiyaç gösterdiğine göre yeterli olmayan kredi mekanızması herhangi bir üretim kolunda gelişmeyi imkânsız kılar. Bu bakımdan Doğu bölgesi hayvansal üretim kolunda da kredinin yeterli bulunmaması yüksek üretim seviyesinin sağlanmasında en önemli faktör olmuştur.

.... 1965 yılında bölgede 7 il Ziraat Bankası tarafından toplam olarak 21.4 milyon Türk lirası çevirme ve donatım kredisi almıştır. Bu durumda 1 yılda hayvan başına 1.25 Tl. düşmektedir ki çok ye-

(1) D. P. T. yayınları

tersizdir. Aslında Ziraat Bankası yetiştiriciye daha fazla kredi vermek imkânlarına sahiptir. Ancak yetiştiricinin sahip olduğu hayvanların rehin edilmesi ve sigortalanması yolu ile değil de tapulu menkul ve gayrı menkulüne karşılık kredi verilmektedir. Bu bölgede ise halkın büyük bir çoğunluğunun elindeki mülkün tapusu yoktur. Bu durum, kredi miktarının attırılmasını önleyen en önemli sorundur... ..» [2]

ÖZEL SEKTÖR DOĞUYA EL UZATIYOR!.

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği «Doğu Anadoluyu Kalkındırma Sorunları Semineri» düzenlemişti. Yani özel sektör de Doğu'ya eğilmiş, yapıcı ve kurtarıcı hünerli elini doğu sorunlarına sokmuştu.

Seminer dört gün devam etmiş ve 35 saatlik bir çalışma yapılmıştı. Seminere katılan bir deleğe (Faik Ertugrul) «*Efendim*» diyordu. «*Ben, Bingöl'e döndüğüm zaman bana, dört gün ne yaptın aldığınız kararlar nedir, özetini bildir dedikleri zaman hayır diyecek kadar Bingöl'e boş gidiyorum. Bir CENTO'nun yaş meyve ve sebzecilik semineri 10 gün devam etmiştir. Bizim Doğunun kalkındırılması semineri ise, sadece dört gün...*»

Takunyası büyük Necmettin Erbakan ki Umumi Kâtip idi, kapanış konuşmasını şöyle bitiriyordu :

«*....Gerçekten, Doğu Anadolu'nun milli gelirdeki payı çok düşüktür.*

(2) Doğu Sorunları Semineri

.... Milli vicdanda Doğu Anadolu'nun dikkat ve özel bir ihtimama muhtaç ve lâyık olduğu, bir inanç haline gelmiştir.... Millet olarak, bu vatan köşesine hayırhahça dikkat ve şefkatle eğilmemiz şarttır..»

«EKMEKKK... EKMEEEEEEEK....»

Çocuk bağırıyordu avazı çıktığı kadar:

«Ekmeeeeeeek... Ekmeeeeekk! Metresi bir liraya ekmeeeeeeek..»

Çocuğu çağırıp yarım metre ekmek, bir başka çocuktan da üç yumurta aldım tanesi elli kuruştan.. Pideler birer metre uzunluğundaydı. Satıcılar bunları omuzlarına atıyor ve satarken *«Ekmek... ekmek.. Metresi bir liraya..»* diye bağırıyorlardı. Çok ülke gezdim, sanırım metreyle ekmek satışı sadece Erzurum-Kars tren hattında yapılıyor!.

OT SIKINTISI VAR MI YOK MU?

Kompartıman arkadaşlarımızla Doğu'nun hayvancılık durumunu tartışıyoruz Doğu'da yeniden boy gösteren şeyhlerden birinin yeğeni, dobra dobra konuşan bir genç *«Milletin anası....»* dedi.. Milletin anası ş'apılıyormuş kredisizlikten, iltimasdan, ot ve samansızlıktan.. *«Aha»* diye devam etti.. *«Mal almaya gittim, Yozgat'ta saman dağlar gibi yığılı, ama bak Allahın işine -Burada sanırım Devlet Demir Yolları* demek istemişti- *vagonu yok ki saman gelsin buralara.. Doğu sahipsizdir.. Bir akrabam var.. (.) Milletvekili kerata iiçiincüliiğe düştü bu sefer.. Yegenim yegenim der, yaralı parmağa işemez.. Bir zamanlar toplum polisliği yaptım abi.. Siyasalı, TİP'in resim sergisini falan biz bastık.. O*

gün bir sopa yedim ki Allahıma, sopayı yiyince yıkıldım yere, bir oğlan çekmiş kamayı saplayacak, dedim nerelisen babo? Bıyıklı yiğit bir oğlandi, dedi doğuliyem.. Dedim ben de dogiliyem kurban.. Bıçağı indirdi, bas git dedi.. Bastım gittim verdim istifamı.. Gittim AP genel merkezine. (Burada çok ilginç isimler verdi) Dedim yavrim siz bizi öldüresiz? Ben yogim bu işte.. Dediler korkma vatan için kanın akıyor.. Dedim kan benden akıyor siz buradan drektif veriyorsunuz..»

Sirke şişesindeki limonatayı uzattı, oldum olası hazzetmem limonlu votkadan ve limonsuzundan..

.....

Her yerde ot konusu, darlık, kuraklık.. Birkaç yerde «*tesadüf*» Milli İstihbarat Teşkilatı görevlileriyle karşılaştım, dertleştik, yemekler yedik.. Dünya bir hoş olmuş, eskiden bu görevlileri bir Allahları bilirdi bir de şefleri.. Zaman değiştikçe neler değişmiyor? Banka Müdürü Ahmet bey, Tapu memuru Abuzettin bey dercesine, tanıştırılıyor yanındakilerce!. Demokrasi, bir bakıma da açıklık düzenidir, herşey apaçık; millisi, taharrisi, gayrı resmi giysilisi falan saklanmıyor eskisi gibi. Yemek yerken bir grup, Türkiye'nin düzenini, Doğu'nun düzenini, ot ve saman konusunu, kürtçüğü, şeyhleri, hacıları, hocaları, eşkiyaları, milli geliri, planlamayı, Türkiye'nin ne denli sorunu varsa yani, hepsini, İsmet Paşa'nın deyimiyle «*Hulûs-u kâlple*» tartıştık! Hatta Çetin Altan'tn memleketteki yerini!. Bu çevreye göre Doğu'da kıtlık yoktur, mevzii bir darlık vardır.. Ot vardır, var ki kamyon kamyon Trabzona, Rize'ye diğer Karadeniz illerine gönderiliyor. Eğer bu konu için geldimse boşa gelmiş sayılırım!

Ara sıra gülüyordum konuşmalar sırasında.. Ve ara sıra soruluyordu neden güldüğüm? Soru yöneltiliyordu fikrimi apaçık söylüyordum, bir sevimli Bitlis'li can-ı yürekten onaylıyordu söylediklerimi ve de lâfa karışıyordu.. Ama beni can-ı yürekten dinleyen görevli de durmadan masanın altından diziyle Bitlis'liye vuruyordu «*sus*» dercesine, adamda dizim neden vuruluyor diye eğilip eğilip bakıyordu saf saf, masanın altına!.

Sanatçı dostum Safiye Ayla gelmişti geçenlerde evimize.. Benim üç canavar bebem var evde.. Tanıştırdım Safiye Ayla'yı. Bir tanesi, «*Baba Arap Safiye değil mi?*» deyiverdi.. Kaş göz işareti, nafile.. Bu sefer çocuk kırdığı potu düzeltmek istedi ve konuştu :

«*Yoksa Arap Safiye değil mi, baba?*»

Aklıma bu hikâye geldi de ondan gülüyordum, kimesneler alındılarsa bağışlasınlar, yoksa ortaya attığı fikirlere güldüm sanılmasın. Harika bir geceydi, anısını sevgiyle anacağım uzun süre..

Faytoncu basıyordu kırbacla atlara, atlar parlarcasına koşturuyordu gecenin bir yarısı serhat şehri Kars sokaklarında. Nefis bir uyku çektim o gece, bir ayın uykusuzluğunun acısını çıkararak.

Sabahın erinde Kars hayvan pazarına gittim, geri bırakılmış ve de gelişmekte olan bir ülkenin yoksun bir bölgesinin gelişmemiş hayvanlarını toplu halde görmek için. Ve de üreticileri.. Nasıllar mı? İyiler, selâmları var..

... Karnı doymaz davarların
malların
Çeşmesi kurudu işlek yolların
Sana yalvarıyor âciz kulların
Aman Allah ne olacak halimiz?

İki tarlam vardı orakla ektim
Tohum bile çıkmaz elimi çektim
Kalbim mahzun oldu boynumu büktüm
Aman Allah ne olacak halimiz

Aşık Hüseyin

«KARS ATEŞ ALIP ALEV ALEV YANIYOR»

11 EYLÜL 1969 sabah 06.30.. Karadağ burnunda «*Mal Pazarı*» yani Hayvan Pazarı'ndayım..

Yeni Mal Pazarı Karadağ burnundadır ve şehrin bir hayli dışındadır.. Yüzlerce çift tırnaklı tozu dumana katarak mal pazarına isteksizce gidiyordu, sırtlarında paltoları, ellerinde deynekleri ve de diğerleri gibi isteksiz insanlar.. Fotograf makinalarını, gübreyle karışık tozdan koruma gayretlerim boşa gidince sıska iki atın çektiği bir faytona atladım.

Hava serin, alçacık taş evlerin bacalarından dumanlar yükseliyor, çeşme başları kadın ve çocuklarla dolu..

Film değiştirirken ellerim titriyordu soğuktan.

«Burası çok uzak, kışın çok adam ölür tipiden»

Başıma toplanmışlardan bir diğeri ekledi:

«Kars ateş alıp alev alev yanıyor.. Otumuz yok, hayvanlarımız pera etmiyor. Mecburi kalıp kilosunu yüz kuruşa satıyoruz. Taşradan gelen tüccarlar alıyor. İneğin tanesi 150-200 lira. Kombine gelmiş diyorlar, haftada bir gün yüzünü görüyoruz. Geceleri gelip alıyorlar, çünkü ortak olduğu adamın malını alıyor. Saman vagonu anca ayda bir, bir vagon alabiliyoruz. Otun kilosu 100 kuruş oldu. Saman 35-50 kuruş, kepek 60 kuruş oldu..»

Bu gibi durumda halkın ne denli *«kötümser»* olduğunu bilirim. Söyletmek için fazla uğraşıya gerek yoktur. Çünkü bu anlarda hepsi dert küpüdür.. Söyletmesi değil, susturması zordur.

«Fiyatlar nasıl?»

«Kombine gelip en iyi koyunun kilosunu 430 kuruşa alıyor. Selbes piyasa kuru kısır 390 kuruştan.. Yani çifti 350 liraya..»

«Bey, bu fotoğraflar ne olacak?»

«Gazeteye basacağım..»

«Ne olacak basınca?»

«Herşeyden önce sayfada yer dolduracak. Bak şu gördüğün filmdir resim buna çıkar, eskiden bu-

nun fiyatı 4 liraydı, şimdi on lira.. Sonra bu ilaçlarla yıkanır, arabı çıkar.. Arabını kağıda basarsın. Kâğıt şöyle paketlerle satılır. Yüz tanesi eskiden 40-50 liraydı, şimdi 140 lira..»

«Vay anasına..»

«Öyle, vay anasına.... Sonra basılan fotograf gazeteye gider, orada şoooo dam çinkosu gibi çinkoya geçirilir ilaçlanıp falan.. Onunda eskiden santimi beş-on kuruştu, şimdi üç misli falan..»

«Vay anasını..»

«Vay anasına ya.. Sonra ben oturup yazı yazacağım, bunlar gazetede çıkacak.»

«Ne olacak çıkınca?»

«Gün ola devran döne, umut yeşere..»

«Bizim malların fiyatı götün götün gidiyor, gâvurun malı alabildiğine yükseliyor..»

Kafamı kaldırıp baktım, değneğini kolunun altına sıkıştırmış elindeki tabakadan sigara sarıyordu. Ak düşmüş bıyıkları yer yer sararmıştı sigaradan..»

«Hele bir tene de bana sar bakalım.»

Elindeki sigarayı tükrüklemeden uzattı, ıslattın, uçlarını aldım, arkasını ve önünü kapatıp ağızlığa taktım..

«Bey taşa oturma sabah sabah» diye öğüt verdi sigaradan sonra..

«Bak şimdi, sana deseler ki, kurban, kıtlık var, hayvanların durumu böle böle.. İşi düzelt bakalım.. Ne iş yaparsın işi düzeltmek için?

»Kim diyecek?»

«Canım kim derse desin, tut ki dediler.. Ne yaparsın önce, ne gibi çareler ararsın?»

«Ne bana kimse böyle bir şey der, ne de ben yaparım vesselam.»

«Yahu misal işte, dediler farzet..»

«Heriſler bilmiyor mu ki ne yapılacağını?»

«Canım biliyor ama, sen ne yaparsın? El elden üstündür, kafa kafadan.»

«Mesela, şey yaparım önce.. Kombineye derim ki tekmil malı alacan efendi.. Şunun bunun tasfiyesiyle değil, hakkını gözeterek alacan malları.. Devlet üretme çiftliğine derim ki, kurban sen de mal alacan hakkıynan.. Bu meydan, yani mal pazarı çok uzak.. Derim ki bunu şehrin içine taşıyın, millet kışın geberir burada..»

«Ama ben gezdim binayı, kaloriſer var, kahvesi var, mal bağlama, ot verme, su içme yerleri var, satış memurlarının yeri var.»

«Var, var olmaya ya uzak.»

«Şunun bunun tavsiyesiyle mal almak ne demek?»

«Kombine geldi, tamam.. Kombine ne yapacak? Fakirin fukarının malını alacak hemen, almasa acından ölecek hayvanlar, nah işte gör gözünle.. Üfürsen devrilecek mallar, ot yok ki yediresin, haydi ot buldun otu alacak para nerede? Olan otu Trabzon, Rize mize çekiyor, para var heriflerde.. Biz kendi ihtiyacımız azıcık otu bile satıyoruz, neden para

gerek.. Bankaya borç var, panka adamı dinler mi ot çıkmadı budaylar olmadı olanı fareler kemirdi diye? Dinnemez. Otun kilosunu satıyoruz doksana, yüze.. Hayvan bu ot ister saman ister.»

«Ne kadar ister meselâ?»

«Meselası yok bunun, mal meydanda.. Bi hayvan altı ay ot saman yer, yani hakkıynan olsa bir ton samana, bi ton ot. Bi ton saman diyelim dört yüz, bi ton ot diyelim yeddiyüz lira. Hayvanı yaza çıkarır öldürmeden. Hayvan bu kadar otla, samanla baharı bulur, bakasın kış bastırır bir ay fazla sürdü mü hapı yuttun. İşte bu kış böle oldu. Hayvanlar baharı zor getirdiler, çıkardık dışarı.. Kars ateşalıp alev alev yanıyor.. Yağmur düşmedi, otlar güdük kaldı.. Doymadı hayvanlar.. İşte hal böyle, bak gör işte kendi gözünle..»

Kendi gözümle de baktım, fotograf makinasının gözünle de.. Hayvanların hali perişan, insanlardan beter.

«Eğer yazdıklarının bize bir menfaati olacaksa, kombinenin alımında azıcık da fukara halkın gözetlenmesi icabettiğini yaz kurban..»

12 EYLÜL CUMA

Kars'ta yayımlanan Yeni Doğu Gazetesinin 12 Eylül 1969 Cuma günlü sayısının manşeti şöyleydi :

«HALK KITLIK BELASINI DEFETMEĞE ÇALIŞIRKEN
AP NİN KODAMANLARI KOMBİNEYE
BİR ÇIRPIDA 3000 KOYUN SATTILAR

.... İlimiz bu yıl kuraklıkla kavruldu. Her 5-10 senede bir Kars'ı yakalayan bu afet bu yıl o zama-

nın tarım bakanı Bahri Dağdaş ile Başbakanın yakın ilgi ve yardımları sayesinde felâket olmaktan kurtarılmıştır.

Bu konuyu büyük bir titizlikle ele alan valilik de bütün imkânlarını seferber ederek her çareyi aramıştır. Bu arada Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğünden bir resmi yazı ile fakir müstahsilin malının tüccar ve tefeciye yok pahasına satılmasına karşı ilimizden canlı hayvan alış verişi yapması istenmiştir.

Bundan maksat fakir fukara müstahsilin korunmasıdır. Kombine de bu yerinde isteği ön plânda tutarak eksperini göndermiştir.

EKSPER NASIL ÇALIŞIYOR?

Böyle ulvi sayılabilecek bir görevle gönderilen eksperin çalışmasından hiçkimse bir suiniyet ve samimiyetsizlik beklemez. Dün, gazetemize gelen ihbar mektubunu okuyunca biz de beklemediğimiz bir şeyi bulmaktan gelen bir şaşkınlık oldu. Çünki ihbarda AP li kodamanların ekspere kendi 400-500 koyunlarını fahiş fiyatla sattıkları bildiriliyordu. Bu satışın da içki masalarında kutlandığını yazan okuyucumuz, işe politikacıların burnunu sokuşu menfaatte ve ön seçimde deleğeye olan minnet borcunun ödenmesine bağlanıyordu..

YENİ DOĞU ARAŞTIRIYOR

Gazetemizin muhabirleri derhal ihbarın doğruluğunu araştırmak için seferber oldular. Çünkü kuraklığa tedbir için Yeni Doğu elinden geleni yapmış ve alınan tedbirlerden sonra huzura kavuşmuş-

tu. Bu ihbarda belirtilen istismara fakir müstahsil kadar biz de üzülmüştük. Giden muhabirleri beklerken haberin yalan olmasına da dua etmiyor değildik.

MAALESEF DOĞRU

Evet mektupta zikredilen 9.9.1969 günü saat 16.00-20.00 arasında ilimizde AP nin kodamanları olarak bilinen kişilerin 3000 koyunu tartılmıştı. 438 kuruş yerine, mektuptaki gibi 490 kuruştan satış olmamıştı ama 475 den 465, 50 ton 484, 50 ton 455 kuruştan satışlar yapılmıştı.

Bozkale ve meydancık köylerinden alınan bu koyunların hangi particinin empozesi ile satıldığını tesbir edemememize rağmen olayda bazı gerçek payı olduğu muhakkaktır.

Devlet babanın, yardıma muhtaç halka uzattığı elin bu şekilde kirletilmesi üzüntü vesilesi olmakta devam edecek ve menfaatçi politikacıya olan nefret artacaktır.»

«KOMBİNA MEMURLARI FIRILDAKÇILARLA KOL KOLA MEŞTEREK HEDEF KÖYLÜYÜ EZMEK..»

Dağdan kütür kütür hezen indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin devliğin ök'üz döndürür
İreçberler hoşça görün öküzü

Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman altında kuruluk serpin
Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İreçberler hoşça görün öküzü

Pir Sultan'ım der ki kaynar coşunca
Tekne hamur kalmaz ekmek pişince
Âdem ata öküzün çifte koşunca
İreçberler hoşça görün öküzü

«Hürriyet ve Demokrasinin Gelişmesi Yolunda» -Günlük Siyasi Tarafsız Gazete- HÜRRYURT 12 Eylül 1969 Cuma Sayı : 4257..

Mübarek Cuma gününün gazetelerine bakmaya devam edelim. Hüryurtun manşeti de şöyle :

«KOMBİNA MEMURLARI FIRILDAKÇILARLA KOL KOLA, MÜŞTEREK HEDEF KÖYLÜYÜ EZMEK..»

Buna ait haber ise şöyle :

«Kuraklık sebebiyle köylü, hayvanını ucuz satmasın diye köyden yetişen iyi niyetli Başvekilin emriyle Kars'ta bir alım merkezi açıldı.

Et kombinasının memurları gelir gelmez celepçilerle, canbazlar ve fırıldakçılarla cilveleşmeye başladılar, hatta onların ziyafetini yemek bahanesi ile köylerine gittiler ve döner dönmez onların tavsiyeleri ile filim çevirdiler!

Şimdi köylü yine boynu bükük kombina memurunun adamını aramakta halbuki celepçiler koyunlarını Erzurum'a da Ankara'ya da götürebilirler.

Kombina memurları ise gelir gelmez celeplerin gönlünü ettiler.

Köylünün 20—30 adedile mahdut hayvanları alınmıyor köylü celepçiye canbaza satacak, onlar da kombinaya..

Kombinanın memurunun bahanesine hayır.

Kalitesiz, randımansız da olsa kendisi alınca kaliteli olur. Almadığı kalitesiz.

Köylüler namına sayın ilgililerin yardımını rica ederiz.»

İLGİLİ VE YETKİLER

Bir sabah, İhracatçılar Birliği ve Ticaret Borsası ilgililerini ziyaret ettim.

Bu yıl Sovyetler Birliğine 22.5 milyon liralık büyük baş hayvan ihraç ediliyor ki 17-18 bin büyük baş hayvan ediyor. Hergün 400-500 hayvan haftanın beş günü Sovyet Rusya topraklarında tartılıyor. 1965-66 yıllarında da aynı miktar hayvan satılmıştı.

İlgililer, hayvan yemi sıkıntısı olduğu için ihracatın ilk planda bu yönden çok faydalı olduğunu belirttiler .

İstekler özellikle şu konularda toplandı :

1 — Yem için vagon darlığı vardır, bu acilen arttırılmalıdır.

2 — Yem sanayiinin yemi yararlıdır fakat halkın alım gücü yoktur, yem pahalı gelmektedir.

3 — Halkın çoğunluğu az hayvan yetiştirip bol ürün yerine fazla hayvan yetiştirme yoluna gidiyor, besleyemiyor zarara uğruyor, sıkıntıya düşüyor.

4 — Kombina alımı yetersizdir.

5 — Kuraklık nedeniyle fiyatlarda korkunç bir düşme olmuş, Hükümetin geç de olsa işe önemle el koyması sonucunda sığırın kilosu 276-300, iyi kalite tosun 306, malya dişi koyun 400-455, toklu erkek 455-495 e kadar yükselmiştir.

6 — Alım Kars için yeterli değil. İlk zamanlar fazla alım yapılacağı söylendi, bu gerçekleşmedi. Erzurum et kombinası kesimi yetiştiremiyor, dolaysiyle alım seyrek yapılıyor, üstelik paralar çok geç çıkıyor. Devlet Üretme Çiftliklerine 20.000 sığır satılacaktı, bu da gerçekleşmedi. Aralık Devlet Üretme Çiftliği şimdiye kadar 1 yaşında 100 hayvan aldı.

7 — Arpaçay ve Çıldır'da durum heryerden kötüdür. Hem kuraklık hem tarla zararlıları üreticiyi perişan etmiştir. Buaya önem verilmelidir.

İzmir, Amasya, Yozgat, Konya, Ankara, Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Erzincan ve Sivas illerinden hergün 1000 zayıf sığır alınıyor. Bunlar küspeyle beslenip kışın satışa çıkarılıyor. Buradaki üreticinin bu olanağı yok, hayvanını elinden çıkarmaktan gayrı.. Çünkü bu yıl bölgeye yağmur düşmemiştir. Düşmeyince de..

Yağmur düşmeyince ne olur? Bunun bir yetkiliden Erzurum Veteriner Müdür Yardımcısı Ahmet Çiftçioğlu'ndan okuyalım :

«..... Sözü kuraklıktan açmıştık. Sözü kuraklıktan açtık ama kanamaya yüz tutan yaraları da deşmeye başladık. Yolunuz düşerse şu günlerde Kars'a ,zahmet buyurup bir kez uğrayıveriniz hayvan pazarına. Değeri 1500 lira olan ineklerin 300 400 liraya ve çiftinin değeri 5000 lira olan öküzlerin de 1500-2000 liraya nasıl satıldıklarını görürsünüz. Bunca zamanların ümit bağladığı, çoluğunu, çocuğunu geçindirecek diye varını yoğunu ona yedirdiği hayvanını suya atar gibi ucuz satan köylünün elleri koynunda, gözleri yaşlı, içi kan ağlamaktadır.

Ozan sazının telleriyle bakınız bu yürekler acısı kötü durumu nasıl dile getiriyor :

«Kasaba, celebe çok ucuz sattık,

Artık zenginliği bir yana attık,

Oturduk karaya batıyor battık,

Malımızı ucuz aldı kuraklık.»

Dikkat buyurunuz yalnız yağmurun yağmayışı köylünün kaderini değiştirmeye ve ellerini koynunda bırakmaya yetiyor. Acaba tarlasına, çayırına akıtacak akıtacak sular mı geçmiyordu köyünün kıyısından; yoksa tarlası, çayırı, suyun yetişemeyeceği kadar yüksek dağların üzerinde mi idi? Bir kalem de diyebiliriz ki Aras, Kür Nehri ve Kars Çayı gibi akar sular baştan başa Kars'ın geniş bir arazi kesimini yarıp geçmedeler. Ama ne çıkar nerede organizasyon nerede sulama. Ozan deyip geçmeyelim, buna da sazı ve sözü ile dile getirmiş :

«Sulamadık ovasını, düzünü

Boş geçirdik gecesi gündüzünü

Felek güldürmedi çiftçi yüzünü

Görülmez yerlere daldı kuraklık.

.....

Tarlalar bir yana, çayır bir yana

Bakıp ağlıyoruz hep yana, yana

Fırsat bekleyenler susamış kana

Yaramıza nehir çaldı kuraklık.»

Gözlerimizden yaş da aksa, içimiz yanıp kavrulsa da gelecek yıllar için tedbirler alıp köylünün ve yetiştiricinin geleceğini sigorta altına almadıktan sonra ona en küçük bir yardıma elimizi uzatmamış oluruz.....» [7]

---

(7) Dayanışma Türk Veteriner Hekimler Sendikası Yayın organı Eylül 1969 Sayfa 2-

SEVİMLİ VALİ...

Kars Valisi Münir Güney için de meslek icabı bilgi toplamıştım, daha doğrusu halk bahsetti, ister istemez vali hakkında bilgi sahibi olduk. Halk valiyi seviyor, biraz gösterişe kaçıyormuş ama, Kars'lılar bundan önce nice valiler görmüşler, eğer bu kusursa «Biz valiyi bi kusuruyla da seviyoruz» diyorlar.

«*Gösterişli*» vali Güney'i ziyaret ettim. O gün halktan derlediğim şikayetleri, yolsuzlukları, dönen fırıldakları lisanı münasiple aktardım. Tereciye tere satılmaz, Valinin yüzünden kitap gibi okunuyodu «Otyam ben hepsini biliyorum» dercesine, bilmem yanıldım mı? Sanmıyorum. Çünkü laf lâfı, lâf sigara paketini açtırdıkça Vali Güney alınacak tedbirleri, aldığı tedbirleri sıraladı. Seçim sath-ı mahili ne girildiği için de Hükümetin bu konudaki çabalarını Ankara'dan öğrenmemi tatlı bir dille öğütledi. Tabii Kars'taki faaliyeti Ankara'dan öğrenmek komik olacaktı, bu komikliği anlattım, sanırım sayın Vali de anlamış olacak ki dışardan günde 60-80 vagon ot ve samanın geldiğini, bunun 150-180 çıkarılacağını bu rakamın sonunda 10.000 ne çıkarılacağını, alınan tedbirlerle bir ay önce 54 kuruşa çıkan samanın şimdi 30-35 kuruşa düştüğünü söyledi. Ayrıca bugday ve un için gerekli bütün tedbirlerin alındığını, kombina memurlarının arttırıldığını, alımın daha süratli ve düzenli olması için gerekli emirlerin verilip organizasyonunun yapıldığını, kuraklıktan zarar gören üreticinin yaralarının sarılması için çalışıldığını övgüye kaçmadan belirtti.

«*Gösterişçi*» olarak nitelenen Vali, Kars'ta bir yem fabrikası kurulması için teşebbüse de geçmiş.

Kendisi bundan bahsemedi, ben açtığım zaman «*Evet böyle bir teşebbüsümüz var*» demekle yetindi. Oysa halkın geniş ölçüde katkıda bulunduğu bu fabrikanın serüvenini Karslılardan dinlemiştim. Vali, sanki «gösterişçi» eklemini «tekzip» etmek istercesine susuyor ve çalışmalarından bahsetmiyordu.. Uğraşa, didine resmi olarak aldığım bilgi bundan ibaret kaldı!

KÖYE...

Bir münibüs tutup bir kaç dostla birlikte Karacaören köyüne gittik..

Dağlarda başıboş atlar dolaşıyordu. Arkadaşım, «*Atlara bak*» dedi. Baktım.. «*İstersen bunların hepsini al götür Ankara'ya, zira sahipleri vaz geçti bunlardan..*»

Götürmeme imkân yoktu. Zira vagon gerek.. Mamafih sucuk ve pastırma yapıcılarına hemen haber vereyim bir çaresine baksınlar..

ESTON'LARIN KURDUĞU BİR KÖY: NOVİSTONGA (KARACAÖREN)

«93 HARBİ»nde beş aile geldi Kars'a... Estonyalı idi bu beş aile.. Kaldılar Kars'ta ve bir dere kenarını beğendiler Kars civarında.. Bir Köy kurdular beş hanelik. Adını Novistonga koydular. Novistonga Eston dilinde *«Çalışkan Eston kadını»* anlamına gelir..

Sonra ailelerin bir kısmı Amerika'ya, bir kısmı Rusya'ya, bir kısmı İngiltere'ye, İsveç'e ve Almanya'ya göçtüler bölük pörçük.

Aradan yıllar geçti, köy gide gide büyüdü ve adı birgün Karacaören oldu. Başka insanlar gelip evler yaptılar kendilerine..

Seksen ev oldu.. Şimdi bu 80 evde 650 insan yaşar 1965 nüfus sayımına göre. 5 sınıflı bir ilk okulu ve 170 seçmeni var. Çoğu Adalet Partisine oy verir.

Karacaören'in ortasında indik makinadan. Felçli bir ihtiyar kadın taşların üzerinde güneşleniyordu.. Köpekler isteksiz isteksiz havladılar.. Köyün düzlüğünde üç dört kadın bulgur seriyordu. Bir erkek çuvala sırtını dayamış, deynek yontuyordu.. Daha doğrusu canı sıkılıyordu adamın ve can sıkıntısını kesip biçiyordu.

«Geçen yıl 1600-2000 büyük baş hayvan vardı can» dedi, savruk bıyıklı bir *«can»*.. Bıyıklarını sıvazladı, *«Hû doost.»*

«Geçen yıl 3.000 civarında keçi koyun vardı, can» dedi..

«Ya şimdi can?» dedim..

Bıyıklarını sıvazladı, makas değmemiş bıyıklarını.

«Bu yıl.. Bu yıl koyun 600 civarında, sığır 200-250.. Diğerleri mi? Diğerleri iki ay içinde elden çıkarıldı.»

Bayram Doğru imiş birinin adı.

«Geçen yıl 1420 liraya bir inek aldım, bu yıl sattım 340 liraya. Satmasam ölecekti, besleyemeyecektim zira.. Ama şimdi olaydı 600-700 e giderdi..»

«Neden giderdi şimdi 600-700 e ?»

«Eh, hükümet almaya başladı.. İki mandam vardı birisine 1550 lira verdiler, annem vermedi ama ikisi 1350 ye gitti..»

«Mahvolduk» dedi bir başkası.. Eliyle sıska, üfürsen devrilecek buzağıları, danaları gösterdi.. *«Hepsini salıverdik kaderlerine.. Bakalım kaç gün ayakta kalabilecekler.. Şuraya bak can, taaa karşıya.. Gördün mü atları, yayılıyor dorugun tepesinde, işte onları da salıverdik neyle besleyecen? Kendimizi zor doyuracağız bu kış, kendimizi zor doyuracağız.. Şu bulgura, şu bugdaya, şu samana bak.. Kime yeter bu, kimi idare eder?»*

Kavurma yapın dedim, almazlarmış murdardır diye, inandıramazlarmış.. Sucuk yapın dedim, bilmezlermiş ve eti olmazmış bu hayvanların üfürsen devrilecek danaların.. Hükümet toplamalı dedim bunları, Anadoluya otun bol olduğu yerlere, şeker fabrikalarına, çiftliklere.. Boyunları bükük tartışıyorduk köy ortasında, dere kenarında.. Dereden kazlar gidiyordu üç beş filo, kazların fiyatı yirmibeş lira imiş, on liraya düşmüş..

«Namkörlük etmeyin, ne etsin daha hükümet?» diye patladı birisi.. Başladılar aralarında dişe diş, cana can tartışmaya.. *«Sen AP lisin başka nasıl konuşursun, tabi aldı kombine senin hayvanlarını..»* Tartışma uzadıkça uzadı, çeneler açılmıştı alabildiğine.. Ve AP li de başladı *«Haklısınız»* dedi.. *«Mahfolduk.»* Çaresiz kalmıştı acı gerçekler karşısında..

Köyün tek sokağına geldik.. Yüzbinlerce kara sinek doldurmuştu minibüsü, çocukların ağızlarını burunlarını ve de bizim.. Hayatımda bu kadar kara sineği bir arada görmedim.. Bir ev vardı, pencerelerinde al al çiçekler görünen, nakışlı perdeler örgü..

Bir mavi gözlü adam geldi, *«Buyurun bir çay içelim»* dedi.. Girdik o çiçekli eve.. Nakışlı içi yün dolu yastıklar, kocaman yataklı bir karyola, üzerinde kanaviçeli yastıklar.. 27 yıllıkmış bir incir ağacı fıçının içinde, odanın içinde dolaşıyor yaprakları, bir masa üzeri nefis bir örtülü, örede bir sandık, sandığın üzerinde bir ciltli kitap.. *«Nedir o kitap»* dedim, mavi gözlü *«İncil-dir»* dedi.. *«Eski bir İncil'dir, Estonca..»*

«Nasıl sizin hayvanlar, kuraklık ne yaptı size?»

«Ne yapacak kuraklık, çalışan kuraklığı yener» dedi cevaben..

Sordum ne yaptıklarını.. Balya makinaları varmış, otun bol zamanında daha da kiralarlarmış balya makinası ot için ve köyden 80-90 işçi alırlarmış başlarlarmış otları balyalamaya.. Kapıda kocaman pırıl pırıl bir Alman malı motorsiklet vardı, odada bir dürbün, bir çifte, kısa bir şemsiye duvarda üst üste asılı..

Eston ailelerinden birinin eviydi burası.. Evin büyükannesi taze fasulye doğruyordu, kurutacaklarmış.. Çocuklar önce Türkçe öğreniyorlar ve de Eston'ca.. İncil'lerini okuyorlar. Anneleri mi? Onlar Türkçe konuşmayı tercih ediyorlar.. Kız verdiler, ama kız almadılar şimdiye dek. Beş ailede 30 insan varmış..

«Tanrı gecinden versin, ölülerinizi nereye gömüyorsunuz?»

«Ebedi bir yola gittikten sonra toprak birdir.» dedi.. *«Mezarlıklarımız ayrıdır.. İyi geçiniriz köylülerle, kardeş gibi.. Biz onlara, onlar bize karışmazlar.. Hayvanlarımız var ve de otumuz samanımız, yem de kullanırız..»*

Sinek için gerekli tedbir alınmış evde, ölülerinden belli..

.....

Bu yıl, belalı bir kış olacak..

Varto.ya uğradım, geceledim.. Varto şirin bir kasaba oldu artık.. Oyuncak bir kasaba.. Hani filmler için yapılır ya kasabalar, onun gibi.. Çok para

döküldü, çok para heder oldu, çok emek heder oldu, ama Varto, eli yüzü düzgün bir kasaba şimdi.. Barakalar, minyatür dükkânlar kasabası.. Hele bir tabelacı gelmiş Varto'ya.. Dükkanların isimlerini, sahiplerinin isimlerini bir güzel yazmış.. Elleri dert görmesin kimse.. Varto'yu biraz da bu zevkli tabelacının yazıları şirin ediyor..

.....

Döndüm Başkent'e.

Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ü aradım..

*«Hoş geldin»*dedi!.

Şaşırdım..

«Nereden efendim?» dedim.

«İki taraftan.. Önce Rusya'dan, sonra Doğu'dan.. Ne var ne yok Doğuda?»

«Size bir şey söyleyeyim mi beyfendi, işi ciddiye almışınız ben oralardayken.. Gelince okudum gazetelerde alınan tedbirleri.. Anlaşılan Otyam acıklı yazmasın, buna fırsat vermeyelim dediniz..»

«Senin de istediğin bu değil miydi?»

«Tabii bu..»

«Kars civarında ot ve saman depolaması yapıyoruz, yığıyoruz hepsini, Binlerce vagon şu anda doğuya gidiyor, kimisi yükleme yapıyor, kimisi bekliyor ara istasyonlarda.. Halka tohumluk bugday hibe edeceğiz, kimine satacağız ucuz fiyatla. Et Balık Kurumu'nun alımı 40.000.000 nu bulacak.. Gerekirse bir kırk milyonluk daha alacağız. Parası ayrıldı, gerekli emirler verildi.. Biraz önce Rus Büyük-

elçisini kabul ettim, biliyorsun Dışişlerine de bakıyorum. 25 milyon liralık canlı hayvan satışına birbuçuk milyonluk bir ek anlaşması yaptık. İran'a et satışı devam ediyor. Ardahan, Kars, Posof, Selim ve Arpaçay'a üç kişilik ekipler sevkettik alım için.. Giden vagonlar da boş dönmeyecek, alınan hayvanlar Orta Anadolu'ya ve Batı Anadolu'ya çekilecek, azimliyiz, kararlıyız. Yani anlıyacağın yazıların bu sefer acıklı olmayacak..»

«*Vali de iyi çalışıyor*» dedim.. «*Haa*» dedi «*O da seni çok sevmiş hergün her yerle temas ediyoruz, tedbirleri kontrol ediyoruz..*»

Demek ki telgrafın tellerinden, Doğu'nun dolaştığım yerlerinden haberler an an geliyordu Başkente!.

Bunlardan bir tanesi sanırım «*Cumhuriyet, kuraklığın peşinde*» idi.

Son olarak size bir şey daha açıklayayım mı? Öğünmek gibi olmasın, on yedi yıldır dolaşırım doğuyu, özellikle.. Hiç bir zaman halkımı böylesine canından bezmiş, ağaları, tefecileri, partizanlığı, kanunsuz para almayı, böylesine bol görmemiştim... Halkımı böylesine canından, namusundan, malından emin olmaz durumda görmemiştim.. Halkımı böylesine birbirine düşman görmemiştim. Halkımı böylesine din bezirganlarının baskısı altında görmemiştim.. Aydınlık veren öğretmen topluluğunu böylesine kahrolmuş görmemiştim.

Sandıktan kim çıkarsa çıksın, bir daha çıksın, bu gördüklerimin, yazdıklarımın aksi olamaz..

Büyüklerin ellerinden, bebelerin gözlerinden öperim.

Ankara — EKİM 1969

NOT :

Hayvanlar ve İnsanlar'ın acısı dinmedi. Bu yazı dizisinin *Cumhuriyet*'te yayımlanmasından sonra bazı Doğu'lu parlamenterler konuyu TBMM'ye getirdiler, gündem dışı konuşmalar yapıldı, önergeler verildi. Ama *Hayvanlar ve İnsanlar*'ın acısı yine dinmedi!

20 Kasım 1969 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesi ve diğer gazetelerde şu haber yayımlanıyordu :

Doğu'da yem sıkıntısı artarak devam ediyor

BİTLİS (HA)

«Yem sıkıntısı çekilen çevremizde kepek ve kuru ot karaborsaya düşmüştür.

Hayvan sahiplerinin müracaatı sonucu Belediye tarafından askeri birliklerden bir miktar kepek 5 kuruştan alınıp 10 kuruşa satılmışsa da kısa zamanda karaborsaya düşmüştür. Halk, tanzim satışı ile elde ettiği kepekleri pazarda 40 kuruşa satmaktadır.

Öte yandan, askerî birliklerden alınan 80 ton kepek ise Tatvan ilçesine tahsis edilmiştir.

MUŞ'TA

Demiryollarının Doğu illerine yüzde 50 indirimli hayvan ve yem nakli yapmasına rağmen, hayvancılık bölgesi çevremizde yem sıkıntısı çok artmıştır. Erken basıran kışla birlikte yem sıkıntısı çeken bü-

yük sürü sahipleri çevre illerden kamyonlarla kuru ot, saman ve kepek teminine başlamıştır.

VAN'DA

Türkiye'de en erken kışın geldiği Başkale, Özalp ve Çatak ilçeleri yem sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Bu bölgede bulunan sürü sahipleri geniş hayvan telefatını önleyememiş ve güç durumda kalmışlardır.»

23 Kasım 1969 tarihli *Ulus* gazetesinde de şu haber vardı :

1,5 Milyon Hayvan Tehlikede

Hazer, Doğuda kuraklığa karşı alınan tedbirleri görüşmek üzere Meclis araştırması teklif etti

«Kars ve çevresinde hüküm süren kuraklık ve alınan tedbirlerin yetersizliği yüzünden bölge halkının perişan olduğunu bildiren C.H.P. Kars Senatörü Mehmet Hazer, Anayasanın 88 inci maddesi gereğince bir Meclis araştırması açılmasını istemiştir.

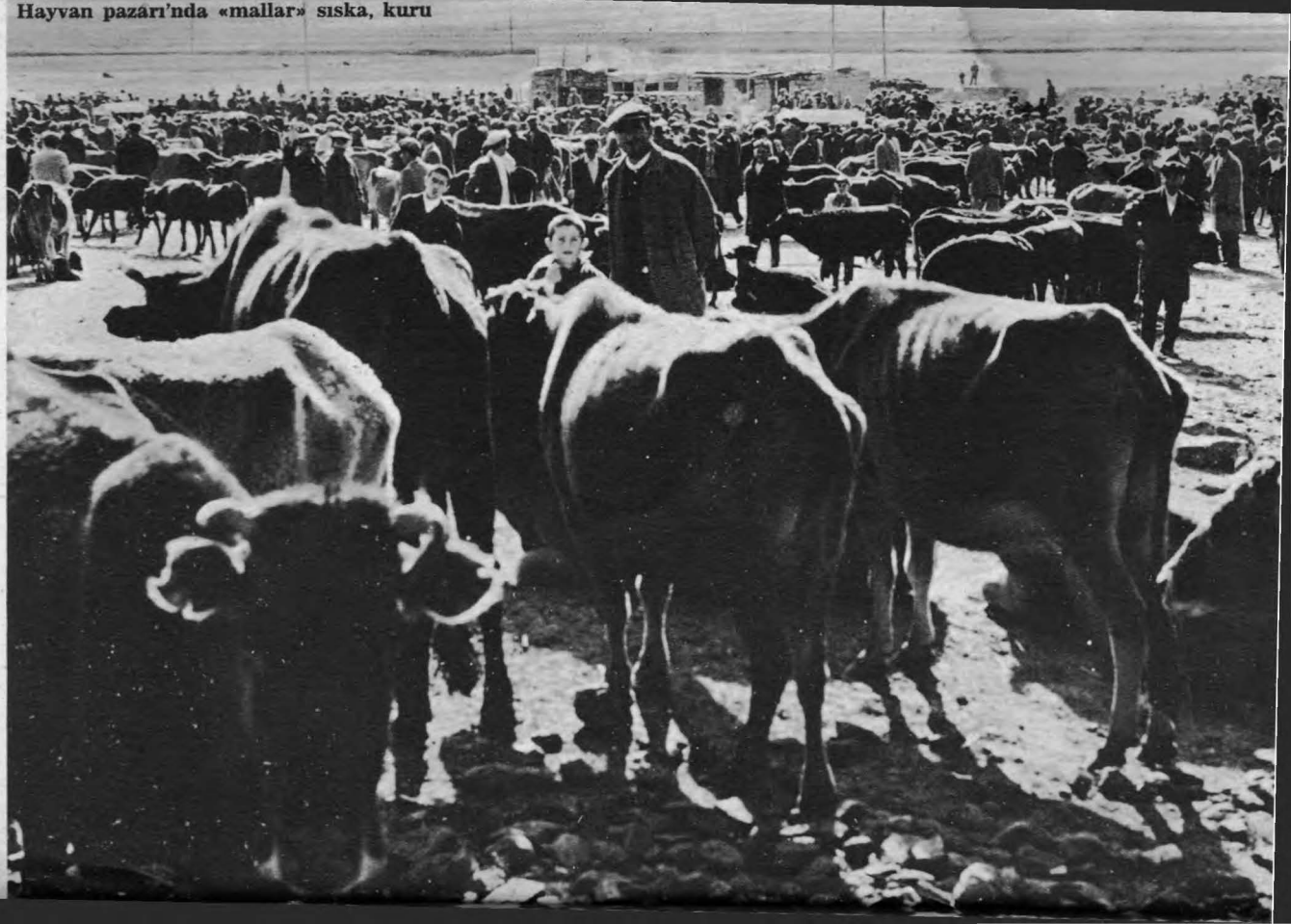
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına konuya ilişkin olarak bir önerge veren Hazer, vagon tahsislerinden gerçek üreticiden çok aracıların yararlandığını bunların yem ticareti ve vagon sırası satışına başladıklarını belirtmiştir. Hazerin Meclis Araştırması açılmasını isteyen önergesi şöyledir :

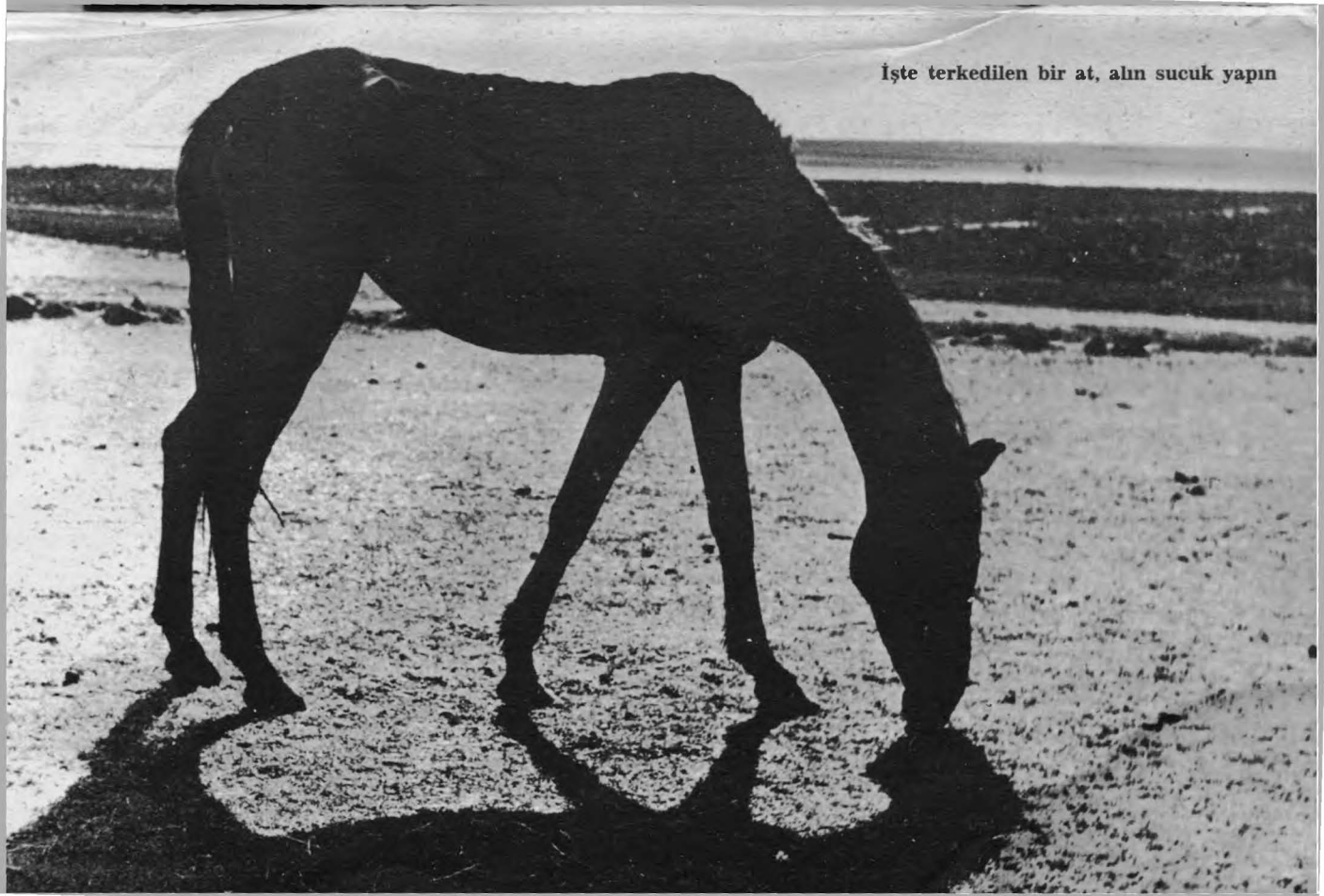
«Bu yıl Kars ve çevresinde hüküm süren zamansız bir kuraklık bölge hayvancılığına ve ekonomisine büyük zararlar vermiştir.

Çilekeşlerimiz..

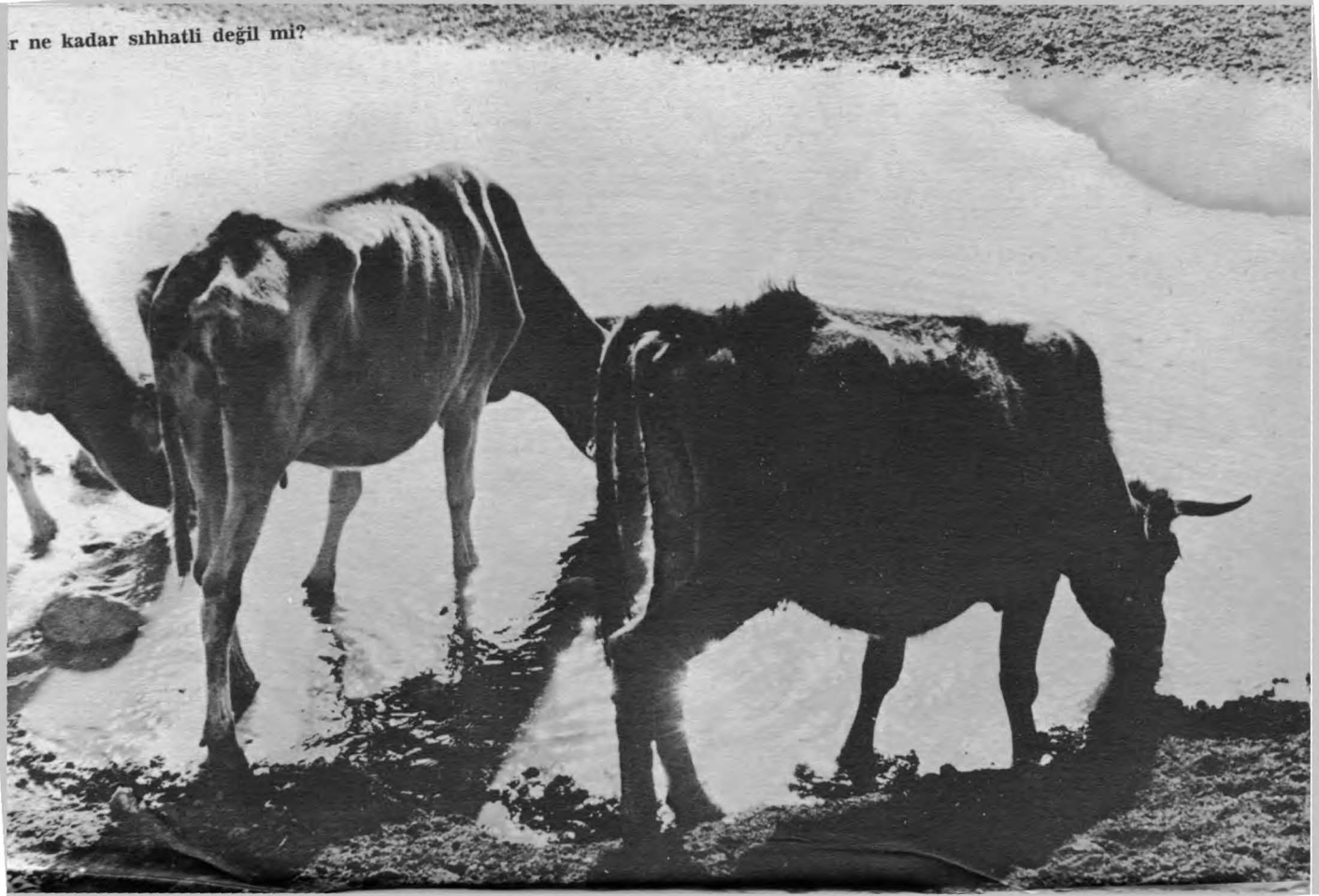
Hayvan pazarı'nda «mallar» sıska, kuru

İşte terkedilen bir at, alın sucuk yapın

r ne kadar sıhhatli değil mi?

Hayvan yemi nakli için ucuz tarife uygulanması, Et ve Balık Kurumu ve Devlet Üretme Çiftliklerinin piyasaya müdahale etmesi, kredi yardımları, borçların ertelenmesi, işçi kontenjanının arttırılması gibi mümkün ve makul tedbirlerin alınmasını, vaktinde ilgili ve yetkili mercilere duyurmuştum. Başbakan da durumu yerinde görmüş ve geniş vaadlerde bulunmuştu. Beklenilen yardımlar yapılmadı, yapılanlar da yeterli ve etkili sonuçlar vermedi. Ucuz yem nakliye tarifesi, ihtiyacı olmayan bazı illere de teşmil olunarak vagon tevzii ve tahsisinde bölge aleyhine bir durum yaratıldı. Aynı zamanda vagon tahsislerinden gerçek üreticiden çok aracılar yararlandı. Bunlar yem ticaretine ve vagon sırası satışına başladılar. İş. başından böyle tutulduğu için sonradan düzeltmek de mümkün olmadı. Bu yüzden de Kars'a yem sevkiyatı bugüne kadar ancak ihtiyacın onda biri oranına varabilmiştir.

BİRBUÇUK MİLYON HAYVANIN HAYATI TEHLİKEDE

Durum böyle devam ederken kış aylarında Kars'ta birbuçuk milyon hayvanın hayatı tehlikededir. Devletin diğer vasıtalarından ve imkânlarından da faydalanmak zaruret haline gelmiştir.

Et ve Balık Kurumu da üreticiden çok celeplerden alım yapmış, gününde vagon temin edememiş, böylece piyasada düzenleyici bir rol oynayamamıştır. Üretme çiftliklerinin müdahalesi ise hissedilmeyecek bir ölçüde kalmıştır. Halbuki bu çiftlikler köylünün elinde hergün fiyatı düşen genç ve zayıf hayvanları alarak besleyip ihtiyaç bölgelerinde satabilir, kazanabilirdi.

Bölgede halk elinde bulunan onbinlerce at alıcı bulamadığından sahipsiz, başıboş kırlara bırakılmış, kurda kuşa terkedilmiş bir haldedir. Bu millî servet gözlerimizin önünde heder olup gitmektedir. Bu konuda çok acil ve etkili bir devlet müdahalesine ihtiyaç vardır.

HALK TEFECİNİN PENÇESİNDE

Devlet Süt Kurumu da piyasaya beklenilen olumlu yardımı yapamamıştır. Üretici yine tefecilerin elinde oyuncak, yine kilosu 130 kuruşa olan süt tefeciler eliyle 60-65 kuruştan alınmaktadır.

Ziraî kredi teşvik ve geliştirme fonu yine belli kişilerin tekelinde. Bu krediler de halkın müzayaka halini sömürmede kullanılmaktadır. Böylece devlet imkânları ile vatandaş soyulması sürüp gitmektedir. Ayrı bir işçi kontenjanı ise hükümetçe hiç düşünülmemiştir.

Bölge ekonomisi ve tarımını yakından ilgilendiren yeni ve zecrî tedbirler alınmadığı takdirde hayvan ve insan ölümüne sebep olacak bu duruma bir çare bulmak için konu hakkında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88'inci maddesi gereğince bir Meclis araştırması açılbasını teklif ederim.»

VE...

Ve *Günaydın* Gazetesinin 6 Aralık 1969 tarihli sayısının birinci sayfasını tamamen kaplayan başlıklar şöyleydi :

8 sütun manşet: «DOĞU'DA MİLLET KIRILIYOR»

HİÇ Mİ ALLAH KORKUSU YOK?

DOĞU'DAKİ VATANDAŞLARIMIZ BUGÜN, İNSAN AKLININ ALAMAYACAĞI BİR PERİŞANLIK İÇİNDE

Gazetede ayrıca 8 fotograf vardı, acı.. Ağlaşan iki bebe, resim altı şöyle :

«Öğretmenim, Sarı da ötekiler gibi öldü..»

«Bırakın da rahat öleyim» başlıklı bir yazının aralarında, cançekişen, sahipleri tarafından çekiştirilen bir at'ın çeşitli fotografları.. Kar yağmış, boynu bükük bir at, kendi haline bırakılmış.. Ve en altta bir başka fotograf, iki at yere uzanmış, sere serpe, karların üzerine.. Resim altı ise *«Ölüm yolunda yalnız değildi.»*

Bir başka fotograf.. Bir baba toprağa kapanmış, bir tümseğin üzerine.. Resim altı *«Evlâdının öliimüne yetişemedi..»*

Ne yazmışız biz Ekim ayında?
Bütün bunların olacağını..
Hoşça kalmayınız ilgililer!.,

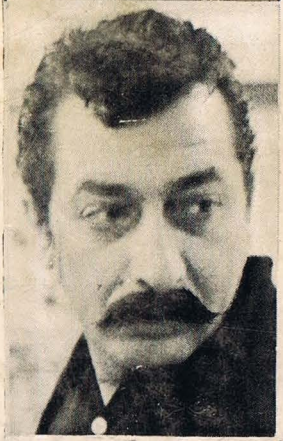
F. O.
10 Aralık 1969 - Ankara

OTYAM, YILIN GAZETECİSİ SEÇİLDİ

GÜMÜŞBAŞ DA HABER DALINDA ÖDÜL ALDI

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin **«Yılın Gazetecileri Yarışması»** sonuçları belli olmuş, 12 dal üzerinde düzenlenen yarışmada birincilik sadece, «Can Pazarı» seri röportajıyla arkadaşımız Fikret Otyam'a verilmiştir. Otyam böylelikle; Ara Güler'in fotografları, Orhan Peker'in desenleriyle hazırladığı «Can Pazarı» seri röportajıyla bu yıl da **«Yılın Gazetecisi»** seçilmiştir.

(Yılın Gazetecisi)
Fikret Otyam